

T.C.

TOKAT GAZİOSMANPAŞA ÜNİVERSİTESİ

LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

BAHÇE BİTKİLERİ ANABİLİM DALI

SÜRDÜRÜLEBİLİR TARIM (100/2000) DOKTORA PROGRAMI

**SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK BAĞLAMINDA KIRSALDA YAŞAM VE
NÜFUS: TOKAT İLİ ÖRNEĞİ**

DOKTORA TEZİ

AYSEL ERGÜN

Danışman: Prof. Dr. Esen ORUÇ

TOKAT- 2023

Bu tez çalışması;

Yükseköğretim Kurulu (YÖK) tarafından belirlenen öncelikli alanlardan biri olan YÖK (100/2000) Doktora Projesi “**Sürdürülebilir Tarım**” Programı kapsamında yürütülmüştür.

Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi Bilimsel Araştırmalar Koordinasyon Birimi (TOGÜ-BAP) tarafından **2022/58 nolu** proje olarak desteklenmiştir.

Türkiye Bilimsel ve Teknik Araştırma Kurumu (TÜBİTAK) tarafından **1002-Acil Destek Programı** kapsamında **122K688 nolu** proje olarak desteklenmiştir.

ETİK SÖZLEŞME

Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü tez yazım kılavuzuna göre, Prof. Dr. Esen ORUÇ danışmanlığında hazırlamış olduğum “**Sürdürülebilirlik Bağlamında Kırsalda Yaşam ve Nüfus: Tokat İli Örneği**” adlı doktora tezinin bilimsel etik değerlere ve kurallara uygun, özgün bir çalışma olduğunu, aksinin tespit edilmesi halinde her türlü yasal yaptırımını kabul edeceğimi beyan ederim.

/ /202

Aysel ERGÜN

İmza

JÜRİ KABUL VE ONAY

Aysel ERGÜN tarafından hazırlanan “Sürdürülebilirlik Bağlamında Kırsalda Yaşam ve Nüfus: Tokat İli Örneği” adlı tez çalışmasının savunma sınavı 19/12/2023 tarihinde yapılmış olup aşağıda verilen Jüri tarafından Oy Birliği / Oy çokluğu ile Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Bahçe Bitkileri Anabilim Dalı’nda Doktora Tezi olarak kabul edilmiştir.

Jüri Üyeleri

İmzası

Üye (Başkan)	: Prof. Dr. Halil KIZILASLAN	
Üye (Danışman)	: Prof. Dr. Esen ORUÇ	
Üye	: Prof. Dr. Orhan GÜNDÜZ	
Üye	: Prof. Dr. Adnan ÇİÇEK	
Üye	: Doç. Dr. Güngör KARAKAŞ	

ONAY

/12/2023

Doç. Dr. Yusuf TEMÜR

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Müdürü

ÖNSÖZ ve TEŞEKKÜR

Bu araştırma Tokat ili köylerinin tamamını içine alan, göç temasına dayalı bir tez çalışmasıdır. Çalışma kapsamında sahip olduğu olanaklar ve özellikler ile Tokat ili kırsalının tamamını yansıtan bir veri seti elde edilmiştir. Araştırmada kırsaldan göçün nedenlerini ortaya koymada farklı bir yöntem izlenmiş, köylere ait özellikler üzerinden, kırsal göçe ilişkin bir takım sonuçlara ulaşılmıştır. Araştırmanın konu ile ilgili daha sonra yapılacak çalışmalara faydalı olmasını dilerim.

Bu çalışmanın hazırlanması sürecinde, çözümcü ve yol gösterici katkıları ile yardımını esirgemeyen çok kıymetli danışman hocam Prof. Dr. Esen ORUÇ'a, doktora tez sürecinde bilgilerinden yararlandığım Tez İzleme Komitesinde yer alan değerli hocalarım Prof. Dr. Halil KIZILASLAN'a ve Prof. Dr. Orhan GÜNDÜZ'e teşekkür ederim. Aynı zamanda lisans ve lisansüstü eğitim hayatım boyunca üzerimde emekleri bulunan Gaziosmanpaşa Üniversitesi Ziraat Fakültesi Tarım Ekonomisi Bölüm hocalarına teşekkür ederim.

Doktora unvanı aldığım program YÖK (Yükseköğretim Kurulu) tarafından öncelikli alanlar olarak belirlenerek desteklenen 100/2000 'Sürdürülebilir Tarım' programıdır. Program kapsamında 48 ay boyunca maddi olarak beni destekleyen YÖK'e, tez çalışmamın maddi giderleri konusunda destek veren TOGÜ'ye (BAP birimine) ve TÜBİTAK'a teşekkürlerimi sunarım.

Eğitim hayatım boyunca maddi ve manevi desteklerini esirgemeyen saygıdeğer babam Ali ERGÜN, annem Fatma ERGÜN'e ve kardeşlerime şükranlarımı bildiriyorum.

ÖZET

SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK BAĞLAMINDA KIRSALDA YAŞAM VE NÜFUS: TOKAT İLİ ÖRNEĞİ

Ergün, Aysel

Doktora, Bahçe Bitkileri Ana Bilim Dalı

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Esen Oruç

Aralık 2023, xi + 160 sayfa

Bu araştırma kırsal alanda nüfus ve yaşam koşullarının sürdürülebilirliğini ve bu kavramların birbiri ile olan ilişkisini ve kırsal kalkınmanın önündeki engelleri belirlemek amacıyla yürütülmüştür. Araştırmada kullanılan veriler dört aşamada elde edilmiştir. Araştırmanın veri derleme süreci, Tokat iline bağlı 613 köye ait istatistiksel kayıtlara dayanan veri setinin oluşturulmasıyla başlamış, 600 köy muhtarı ile yapılan yüz yüze görüşmeler, 15 köyde 315 hane halkı ile yapılan anket çalışmaları ile devam etmiş ve muhtarlarla yapılan odak grup görüşmesi ile son bulmuştur. Elde edilen veriler tanımlayıcı istatistikler, frekans tabloları, puanlamalar, ki-kare, ikili lojistik regresyon ve içerik analizleri ile değerlendirilmiştir. Nüfus istatistikleri 2007-2022 yılları arasında kapsayan süreçte Tokat iline bağlı köylerin yaklaşık %80,0'inin (%78,8) azaldığını göstermektedir. Alt yapı olanakları, eğitim olanakları ve muhtar görüşmeleri veri setinin puanlanması sonucu hesaplanan köy puanı, köylerde yaşam koşullarının düşük olduğunu işaret etmektedir. Araştırmada Tokat'ta köy muhtarlarının ortalama yaşının 52,9 olduğu ve muhtarların genellikle 50 yaş üstü bireyler olduğu tespit edilmiştir. Köylerin %70,0'i il merkezine 50 km'den daha uzak mesafededir. Köy hane halkı genellikle orta gelirlidir. Muhtarların değerlendirmelerine göre, 16 yıllık (2007-2022) süreçte köylerde meydana gelen en önemli gelişme tarım dışı kazanç ve tarımda teknoloji kullanım düzeyinde gerçekleşmiştir. Ki-kare analiz sonuçlarına göre, nüfus değişimleri ile köyün; il merkezine mesafesi, coğrafi konumu, çiftçilik oranı, tarım dışı meslek oranı ve köy puanı arasında anlamlı bir ilişki olduğu belirlenmiştir. İl merkezine en uzak mesafedeki köylerin şiddetli göç verdiği, il merkezine en yakın mesafede göç veren köy sayısı fazla olmasına rağmen bu köylerde göçün şiddetli düzeye ulaşmadığı tespit edilmiştir. Azalan ve şiddetli azalan köylerde çiftçilik yapan ailelerin oranının daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Şiddetli azalan köylerde tarım dışı meslek çalışanları yoğunluktadır. Şiddetli artan köylerde tarım dışı meslek çalışanı bulunan köy sayısı azdır. Köy puanı yüksek olan köylerde daha makul azalışlar şeklinde göçün yaşandığı, şiddetli göç hareketlerinin görülmediği tespit edilmiştir. Köy puanı yüksekliği ile nüfus artışı arasında negatif yönlü bir ilişki olduğu tespit edilmiştir.

Kırsalda yaş ortalamasının 55,7 olduğu belirlenmiştir. Köy hane halkı anketlerine göre, bireylerin %95,9'u köyde yaşamayı, %4,1'i şehirde yaşamayı tercih etmektedir. Katılımcıların %87,6'sı çiftçiliği sevdiğini ifade ederken, %28,9'u tarımsal üretimde başarılı olduğunu düşünmektedir. Kırsal nüfusa göre, kente göç etme nedenleri arasında ilk olarak geçimini sağlayacak düzeyde arazi büyüklüğüne sahip olmama gelmektedir. İkili lojistik regresyon (binary logit) analizi sonuçlarına göre, kırsaldan kente göç etme eğilimi üzerinde etkili olan en önemli faktör, bireyin köyde yaşamaya devam ederken sahip olduğu duygu ve düşünce durumudur.

Muhtarlarla yapılan odak grup görüşmesine dayalı olarak, köylerden göçün 1990'lı yıllarda işsizlik ve köy okullarının kapanması gibi nedenlerle hız kazandığı söylenebilir. Muhtarlar kırsalda tarımı tehdit eden boyutta bir nüfus kaybının olduğunu ifade etmişlerdir. Göç olgusunun çözüme ulaştırılması sürecinde temel ve kırsalın çoğunluğu için geçerli sorunların yanı sıra, köy bazında inceleme, değerlendirme ve sorun tespiti yapılması ve bu temel üzerine çözüm aranması gerektiği sonucuna varılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Kırsal Alan, Kırsal Göç, Köy Muhtarı, Nüfus Sürdürülebilirliği, Ki-Kare, İkili Lojistik Regresyon, Odak Grup Görüşmesi.

ABSTRACT

RURAL LIFE AND POPULATION IN CONTEXT OF SUSTAINABILITY: THE CASE OF TOKAT

Ergün, Aysel

Doctorate, Horticulture Department

Advisor: Prof. Dr. Esen Oruç

December 2023, xi + 160 pages

This research was conducted to determine the sustainability of population and living conditions in rural areas and the relationship between these concepts and the obstacles to rural development. The data used in the study were obtained in four stages. The data collection process of the research started with the creation of a data set based on statistical records of 613 villages in Tokat province, continued with face-to-face interviews with 600 village mukhtars, surveys with 315 households in 15 villages and ended with a focus group interview with the mukhtars. The data obtained were evaluated with descriptive statistics, frequency tables, ratings, chi-square, binary logistic regression and content analysis. Population statistics show that approximately 80.0% (78.8%) of the villages in Tokat province decreased in the period between 2007 and 2022. The village score, which is calculated by scoring the infrastructure facilities, educational facilities and mukhtar interviews dataset, indicates that living conditions in villages are low. In the study, it was determined that the average age of village mukhtars in Tokat was 52.9 years and that mukhtars were generally individuals over the age of 50. 70.0% of the villages are more than 50 km away from the city center. Village households are generally middle-income. According to the assessments of the mukhtars, the most important developments in the villages in the 16-year period (2007-2022) have been in the level of non-agricultural earnings and use of technology in agriculture. According to the results of the chi-square analysis, there is a significant relationship between population changes and the village's distance to the provincial center, geographical location, farming rate, non-agricultural occupation rate and village score. It has been determined that the villages at the farthest distance from the provincial center have severe migration, and although the number of villages with migration at the closest distance to the provincial center is high, migration has not reached severe levels in these villages. The proportion of farming families is higher in declining and severely declining villages. Non-agricultural workers are concentrated in villages with severe decline. The number of villages with non-agricultural occupational workers in villages with severe increase is small. It has been determined that villages with high village scores experience migration in the form of more reasonable decreases, and severe migration movements are not observed. It was found that there is a negative relationship between village score height and population growth.

The average age in rural areas is 55.7 years. According to the village household surveys, 95.9% of individuals prefer to live in the village and 4.1% prefer to live in the city. While 87.6% of the participants stated that they liked farming, 28.9% thought that they were successful in agricultural production. According to the rural population, the primary reason for migration to urban areas is not having enough land to make a living. According to the results of binary logistic regression (binary logit) analysis, the most important factor affecting the tendency to migrate from rural to urban areas is the feelings and thoughts that the individual has while continuing to live in the village.

Based on the focus group interview with the mukhtar, it can be said that migration from villages accelerated in the 1990s due to reasons such as unemployment and the closure of village schools. Muhtars stated that there is a population loss in rural areas that threatens agriculture. In the process of solving the migration phenomenon, it has been concluded that in addition to the basic problems that apply to the majority of rural areas, it is necessary to examine, evaluate and identify problems on a village basis and seek solutions on this basis.

Keywords: Rural Area, Rural Migration, Village Mukhtar, Population Sustainability, Chi-Square, Binary Logistic Regression, Focus Group Interview.

İÇİNDEKİLER

Sayfa

ÖNSÖZ ve TEŞEKKÜR	i
ÖZET	ii
ABSTRACT.....	iv
İÇİNDEKİLER	vi
ŞEKİL LİSTESİ.....	ix
ÇİZELGE LİSTESİ	x
1. GİRİŞ.....	1
2. LİTERATÜR ÖZETLERİ/KURAMSAL TEMELLER/GENEL BİLGİLER	5
2.1. Literatür Özetleri	5
2.2. Kuramsal Temeller/Genel Bilgiler	14
2.2.1. Sürdürülebilirlik	14
2.2.2. Kırsal alan, Kırsal yaşam, Kırsal nüfus	18
2.2.3. Göç	26
3. MATERYAL ve YÖNTEM	32
3.1. Materyal	32
3.2. Yöntem.....	32
3.2.1. Verilerin toplanmasında ve analiz edilmesinde izlenen yöntemler	33
4. BULGULAR ve TARTIŞMA	51
4.1. TÜİK Veri Sisteminden ve Diğer Kaynaklardan Edinilen Bilgilere Dayalı Araştırma Bulguları.....	51
4.1.1. Köylerin nüfus değişimlerine ilişkin bilgiler.....	52
4.1.2. Köylerin coğrafi konumuna ilişkin bilgiler	53
4.1.3. Köylerin ulaşımına ilişkin bilgiler	54
4.1.4. Köylerin alt yapı olanaklarına ilişkin bilgiler.....	56
4.1.5. Köylerin eğitim olanaklarına ilişkin bilgiler	57
4.2. Muhtar Görüşme Formuna Dayalı Araştırma Bulguları	60
4.2.1. Köy muhtarlarına dair bazı sosyo- demografik ve ekonomik bilgiler.....	60
4.2.2. Köylerde mekânsal varlıklara ilişkin bazı bilgiler.....	66
4.2.3. Köylerde meslek yapısına ilişkin bazı bilgiler	71

4.2.4. Köylerin sosyal endekslerine ilişkin bilgiler	74
4.2.5. Köylerin gelir düzeyleri, tarım arazisi olanakları ve hayvancılık faaliyetlerine ilişkin bilgiler.....	74
4.2.6. Pazara yönelik tarımsal üretim faaliyetlerine ilişkin bilgiler	77
4.2.7. Köye göç (tersine göç) konusunda bazı bilgiler	78
4.2.8. Seçilen bazı kriterler açısından köyün durumu ve 16 yıllık değişimi	79
4.2.9. Köylerin sorunları, eksikleri ve ihtiyaçlarına dair bilgiler	80
4.2.10. Köyden göçün nedenlerine dair bilgiler	82
4.2.11. Genç ve orta yaşta olanların köyde kalma nedenlerine ilişkin bilgiler	84
4.2.12. Köyden göç edenlere ilişkin bazı bilgiler	85
4.2.13. Nüfus değişim grupları ile bazı kriterler arasında ilişki	86
4.3. Köy Hane Halkı Anket Çalışmasına İlişkin Bulgular	94
4.3.1. Bireylere ait sosyo-demografik ve ekonomik bazı göstergeler	95
4.3.2. Bireylerin tarımsal olanaklarına ve tarımsal üretim faaliyetlerine ilişkin bilgiler.....	97
4.3.3. Bireylerin tarımsal alet-ekipman ve makine varlıklarına ilişkin bilgiler.....	101
4.3.4. Bireylerin köyde kalmak ya da göç etmek konusunda düşünceleri	102
4.3.5. Bireylerin göç etmeme/köyde kalmayı tercih etme nedenlerine ilişkin bilgiler	103
4.3.6. Köyden göç etmeyi düşünen bireylerin göç etmek isteme nedenleri	104
4.3.7. Köyde yaşayanların duygu ve düşüncelerine dair bilgiler	105
4.3.8. Bireylere göre kente göç edenlerin nedenleri	106
4.3.9. Kente göç edenlerin geri dönmesi için öneriler.....	107
4.3.10. Bireylerin kendisine, ailesine ve köy yaşamına ilişkin düşünceleri	108
4.3.11. Bireylerin köy halkına ve köy halkının yaşamına ilişkin düşünceleri.....	111
4.3.12. Köyün avantajları konusunda düşünceler.....	114
4.3.13. Köyün dezavantajları konusunda düşünceler	115
4.3.14. Bireylerin kent toplumu ile olan ilişkisine yönelik bilgiler.....	117
4.3.15. Bireylerin köylerine ve arazilerine bağlılıklarına yönelik bir senaryo karşısında tutum ve davranışları	118
4.3.16. Kırsaldan göç etme eğilimi üzerinde etkili olan faktörlerin belirlenmesi .	119
4.4. Muhtarlarla Yapılan Odak Grup Görüşmesine Dair İçerik Analizi	121

5. SONUÇ VE ÖNERİLER.....	133
5.1. TÜİK Veri Sisteminden ve Diğer Kaynaklardan Alınan Bilgilere Dayalı Araştırma Bulguları.....	133
5.2. Muhtar Görüşmelerine İlişkin Sonuç ve Öneriler.....	135
5.3. Köy Hane Halkı Anket Çalışmasına Ait Bulgulara İlişkin Sonuç ve Öneriler..	139
5.4. Odak Grup Görüşmesine İlişkin Sonuç ve Öneriler	143
6. KAYNAKLAR	144
7. EKLER.....	157
8. ÖZGEÇMİŞ	160

ŞEKİL LİSTESİ

	<u>Sayfa</u>
Şekil 2. 1. Sürdürülebilirlik kavramının bileşenleri.....	16
Şekil 2. 2. Türkiye’de kırsal yerleşmeler ve sınıflandırılması	19
Şekil 2. 3. Tokat İl Haritası.....	20
Şekil 2. 4. Dünya, Avrupa Birliği (AB) ve Türkiye’de yıllara göre kentsel nüfus oranları değişimi (milyar).....	22
Şekil 2. 5. Dünyada kırsal ve kentsel nüfusun durumu ve geleceği (%)	22
Şekil 2. 6. Türkiye’de kentsel ve kırsal nüfusun durumu ve geleceği (%)	23
Şekil 2. 7. Tokat’ta köy nüfus dağılımı (2022).....	25
Şekil 2. 8. Türkiye’de göç türleri	26
Şekil 2. 9. Türkiye’de net göç (bin)	27
Şekil 2. 10. Türkiye’de illerin net göç hızı	28
Şekil 2. 11.Tokat ili nüfus değişimi (2007-2022).....	29

ÇİZELGE LİSTESİ

Sayfa

Çizelge 3. 1. Alt yapı olanaklarının puanlaması	35
Çizelge 3. 2. Eğitim olanaklarının puanlanması	36
Çizelge 3. 3. Puanlamaya dâhil edilen kriterler ve değerlendirme biçimleri.....	38
Çizelge 3. 4. Puanlamaya dâhil edilmeyen kriterler, gerekçeleri ve değerlendirilme biçimleri	41
Çizelge 3. 5. Köy anketi yapılan köyler.....	43
Çizelge 3. 6. Değişkenlere ilişkin tanımlamalar	45
Çizelge 3. 7. Odak grup görüşmesine katılan muhtarlar ve temsil ettikleri kriterler.....	49
Çizelge 3. 8. Odak grup görüşmesine katılan muhtarların kodlanması	50
Çizelge 4. 1. Nüfus değişimlerine göre köylerin dağılımı	52
Çizelge 4. 2. Köylerin coğrafi konumuna göre dağılımı	53
Çizelge 4. 3. Köylere ait ulaşım bilgileri	54
Çizelge 4. 4. Köylere ait eğitim olanakları	58
Çizelge 4. 5. Muhtarlara ait bazı bilgiler	62
Çizelge 4. 6. Köyde mekânsal varlıklar	69
Çizelge 4. 7. Köyde mekânsal varlıklar	72
Çizelge 4. 8. Köylerde tarım dışı meslek (tdm) oranları	73
Çizelge 4. 9. Köylerin sosyal endeksleri.....	74
Çizelge 4. 10. Köylerin gelir düzeyi, arazi durumları ve hayvan varlıkları	76
Çizelge 4. 11. Pazara yönelik üretilen ürünler	78
Çizelge 4. 12. Köye göç (köye dönüş) olup olmadığı ile ilgili bazı bilgiler.....	79
Çizelge 4. 13. Seçilen bazı kriterler açısından köyün durumu ve 16 yıllık değişimi	80
Çizelge 4. 14. Muhtarlardan alınan bilgilere göre köye dair sorun, ihtiyaç ve eksikler	81
Çizelge 4. 15. Köyden göçün nedenleri	83
Çizelge 4. 16. Genç ve orta yaşta olanların köyde kalma nedenleri	84
Çizelge 4. 17. Köyden göç edenlere dair bazı bilgiler (%).....	86
Çizelge 4. 18. Nüfus değişim gruplarına göre köylerin il merkezine mesafesi	87
Çizelge 4. 19. Nüfus değişim gruplarına göre köylerin coğrafi konumu	88
Çizelge 4. 20. Nüfus değişim gruplarına göre köylerde çiftçilik oranı.....	89

Çizelge 4. 21. Nüfus değişim gruplarına göre köylerde tarım dışı meslek oranı	90
Çizelge 4. 22. Nüfus değişim gruplarına göre köy puanı dağılımı	92
Çizelge 4. 23. Nüfus değişim gruplarına göre köy puanı	92
Çizelge 4. 24. Bireylere ait sosyo-demografik ve ekonomik bulgular	96
Çizelge 4. 26. Bireylerin tarımsal arazi varlığı ve tarımsal üretim faaliyetleri	99
Çizelge 4. 25. Tokat İl/İlçe bazında yeter gelirli tarımsal işletme büyüklükleri	101
Çizelge 4. 27. Bireylerin tarımsal alet-ekipman ve makine varlıklarına ilişkin bulgular	102
Çizelge 4. 28. Bireylerin köyde kalmak ya da göç etmek konusunda durumları	103
Çizelge 4. 29. Göç etmeyi düşünmeyen bireylerin köyde yaşama nedenleri	104
Çizelge 4. 30. Köyden göç etmeyi düşünen bireylerin göç etmek isteme nedenleri ...	105
Çizelge 4. 31. Bireylerin köyde yaşamaya devam ederken duygu ve düşünceleri	106
Çizelge 4. 32. Köyde yaşayan bireylere göre kente göç edenlerin nedenleri	107
Çizelge 4. 33. Köy hane halkından kente göç edenlerin geri dönmesi için öneriler ...	108
Çizelge 4. 34. Bireylerin kendisine, ailesine ve köy yaşamına ilişkin düşünceleri	110
Çizelge 4. 35. Bireylerin köy halkına ve köy halkının yaşamına ilişkin düşünceleri ..	113
Çizelge 4. 36. Bireylerin yaşadıkları köyün avantajları konusunda düşünceleri	114
Çizelge 4. 37. Bireylerin yaşadıkları köyün dezavantajları konusunda düşünceleri ...	115
Çizelge 4. 38. Bireylerin kent toplumu ile olan iletişimine yönelik bilgiler	117
Çizelge 4. 39. Bireylerin köylerine ve arazilerine bağlılıklarına yönelik senaryo karşısında tutum ve davranışları	119
Çizelge 4. 40. İkili lojistik regresyona dahil edilen nihai değişkenler	120
Çizelge 4. 41. Göç etme eğilimi ikili lojistik regresyon analizi sonuçları	120

1. GİRİŞ

Göç olgusu insanlık tarihiyle birlikte başlamıştır ve insanlığın gündeminde olan konular arasında yerini korumaya devam etmektedir. Nüfus değişimi, nüfus hareketliliği, göç gibi kavramlar aynı anlama gelmektedir. Genel olarak göç insanların yaşadıkları yeri değiştirmesi sonucu nüfusun sayısal olarak değişimini ifade etmektedir. Göç hareketi ekonomik, sosyal, siyasal ve kültürel gibi birçok başlık altında farklı nedenlerle genellikle kırsaldan kente doğru gerçekleşmektedir (Çağlayan ve ark., 2020; Taş, 2019; Bozkurt ve Ayfer, 2018).

Kırsalın itici, kentin çekici etkilerine bağlı olarak nüfusun kentte yaşama isteği veya mecburiyeti sonucu tüm dünya ülkelerinde kentleşen nüfus dikkat çeken boyutlara ulaşmıştır (Muroishi ve Yakita, 2022; Özbay ve Gör, 2020). Birleşmiş Milletlerin yayınladığı World Urbanization Prospects'e (2018) göre; 2018 yılında dünya nüfusunun %55,3'ü kentte yaşarken, 2050 yılında bu oranın %68,4'e ulaşması beklenmektedir. Türkiye'de 2022 yılında kentte yaşayan nüfus oranı %93,4'tür (Anonim, 2023a). Türkiye'de kentleşme oranının dünya ortalamasının oldukça üstünde olduğu görülmektedir.

Kentleşme nüfusun kentsel alanlarda yani kırsal alanların dışında kalan yerleşim yerlerinde yaşaması anlamına gelmektedir (Kayan ve Mardinli, 2020). Kırsal alanlar genellikle nüfus yoğunluğunun düşük, sosyal olanakların kısıtlı, gelir getirici faaliyet çeşitliliğinin az olduğu, tarımsal üretim faaliyetlerinin sürdürüldüğü yerlerdir (Rüzgâr, 2022; İlter, 2019). Kırsal kalkınma planları, bölgesel kalkınma politikaları, kırsal turizm projeleri gibi araçlarla kırsal alanlarda yaşam standartları yükseltilmeye, alt yapı ve kamusal hizmetler açısından kır ve kent arasındaki farklar en aza indirgenmeye çalışılmaktadır (Hovardaoğlu ve Çalışır Hovardaoğlu, 2018). Tüm bu çabalara rağmen, yayınlanan raporlarda, kentleşmenin her geçen yıl artmaya devam edeceğinden söz edilmektedir (Anonim, 2019).

İzlenecek politikaların, yaşamsal sürdürülebilirliğe olanak sağlayan tüm hizmetler açısından kırsal kesimi kente yaklaştırırken, tarımsal üretim faaliyetlerinin

sürdürülmesine engel olmayacak şekilde kırsal - kent arası nüfus dengesini koruması oldukça önemlidir.

Sürdürülebilirlik, sayısız alanı ilgilendiren geniş bir kapsayıcılıkla bugünün kavramı haline gelmiştir. Kavramın en etkin şekilde yerini bulduğu alanların başında tarım ve gıda gelmektedir. Tarımda sürdürülebilirlik en kısa yoldan ve en yaygın anlayışla, tarımsal üretimin teknik yönüyle, toprak, su gibi kaynaklarla ilişkilendirilmektedir. Kaynakların doğru kullanımıyla tarımsal üretimde sürdürülebilirliğin mümkün olacağı ilkesini görmezden gelmek mümkün değildir. Ancak, tarımsal üretimin sürdürülebilirliğinin ve gıda güvenliğinin mevcut koşullarda en önemli bileşeni kırsal kesimdeki nüfustur. Gelecekte değişme olasılığına karşın bugün insan tarımsal üretimin ve gıda güvenliğinin merkezinde yer almaktadır. FAO tarım ve gıda sürdürülebilirliği konusunu 5 ana ilke üzerinde konumlandırmıştır. Bunlar;

- Gıda sistemlerinde verimliliği, istihdamı ve katma değeri artırmak,
- Doğal kaynakları korumak ve geliştirmek,
- Geçim kaynaklarını iyileştirmek ve kapsayıcı ekonomik büyümeyi teşvik etmek,
- İnsanların, toplulukların ve ekosistemlerin direncini artırmak,
- Yönetimi yeni zorluklara uyarlamak

şeklinde sıralanmaktadır.

Bu ilkelere, insan yaşamına ilişkin boyutlar açıkça görülmekte, kırsal nüfusun özellikle ekonomik açıdan güçlendirilmesine işaret edildiği anlaşılmaktadır. Bu ilkeler altında yer alan açıklamalarda; “Tarım, ancak onu uygulayanlara ekonomik ve fiziksel olarak güvenli ve sağlıklı bir ortamda insana yakışır istihdam koşulları sağladığı takdirde sürdürülebilir hale gelebilir.” ve “Dayanıklılık, sürdürülebilir bir tarıma geçişin merkezinde yer alır ve hem doğal hem de insani boyutları ele almalıdır.” ifadeleri yer almaktadır (Anonim, 2021).

Kırsal alan nüfusunu çeşitli boyutlarıyla ele alan çok sayıda çalışma bulunmaktadır. Bu çalışmalarda, çeşitli alt parametreleriyle yaşam koşulları, kırsal nüfusun özellikleri, sorunları ve çok sık olarak da göç konusu incelenmekte, ulaşılan sonuçlar üzerine çeşitli

özüm önerileri sunulmaktadır (Işıkoğlu, 2023; Kocaoğlu ve Sert, 2018; Aydın Can ve Engindeniz, 2017; Oral ve Çetinkaya, 2017; Akçakaya, 2016).

Konuyla ilgili çok sayıda araştırma olmasına karşın, kırsal nüfus açısından var olan sorunların azalmaması, yaşam koşullarının sürdürülebilir niteliklere ulaştırılamaması ve nüfus nitelik ve dinamiklerinin kırsal aleyhine değışmeye devam etmesi, halen konunun ele alınıp incelenmeye, daha önce bakılmamış perspektiflerden yaklaşılmaya ihtiyaç olduğunu göstermektedir. Bugüne kadar yapılmış olan araştırmaları, geliştirilen çözümleri sentezleyerek, gelineen noktadan daha ileriye götüreceek, konuya yeni bakış açıları kazandıracak, farklı çözümler geliştirmeyi sağlayacak yeni çalışmalara ihtiyacın devam ettiğı ifade edilebilir.

Bu çalışmada göç kavramı ve sorununu içine alan daha geniş bir perspektif geliştirilmeye, kırsal nüfusun sürdürülebilirliği ve bunun yakından ilişkili olduğu kırsal yaşam koşullarının sürdürülebilirliği ele alınmaya çalışılmıştır. Bu çerçevede konuya daha derin bir nedensellik arayışı ve daha geniş bir ilişkilendirme çabası ile yaklaşılmaya çalışılmıştır. Çalışmada, nüfusun sürdürülebilir olmasını sağlayan ve nüfus sürdürülebilirliğini tehdit eden parametreler, bunun uzantısı olarak yaşam şartlarının sürdürülebilirliğini sağlayan ve tehdit eden parametreler, ilişkilendirilerek analiz edilmeye çalışılacaktır. Kırsal alanda nüfus ve yaşam koşulları, tek yönlü bir nüfus azalışı noktasından çıkarılmaya çalışılarak, kırsalda yaşamına devam etmeye kararlı olan nüfusun yaşam koşullarının sürdürülebilirliği de irdelenmiştir. Çalışmada, konuya üç farklı bakış açısı kazandırılmaya çalışılmıştır. Bunlar;

- Kapsam olarak; kırsalda yaşam ve nüfus sürdürülebilirliğinin birlikte ele alınması, böylece konunun geniş kapsamlı bir parametre seti ile irdelenmesi
- Hipotez olarak; köy yaşamının zorlukları, dezavantajları, kent olanaklarının çekiciliğine ek olarak, kır- kent arasındaki nüfus akışkanlığını artıran parametrelerin varlığı ve etkisinin ele alınması

- Yöntem olarak, istatistiksel kayıtlardan oluşturulan veri seti ile başlayan, odak grup görüşmelerine kadar devam eden, dört aşamalı veri toplama ve analiziyle, konunun yoğun bir değerlendirilme sürecinden geçirilmiş olması.

Bu çalışmada temel amaç;

Kırsal alanda nüfus ve yaşam koşullarının sürdürülebilirliğini ve bu kavramlarının birbiri ile olan ilişkisini ortaya koymak, böylece kırsal alanda daha sürdürülebilir yaşam koşulları ve daha güçlü bir kırsal nüfus önündeki engellerin ortaya konması ve bu sonuçlara dayalı çözümler geliştirilmeye çalışılmasıdır.

Bu kapsamda;

- Araştırma alanında yaşayan bireylerin ve dolayısıyla alanın ekonomik, sosyal- kültürel yapısına ilişkin temel özellikler,
- Ekonomik, sosyal ve çevresel ölçütler ile köyde yaşamsal sürdürülebilirlik parametreleri,
- Köyde yaşamın avantaj ve dezavantajları,
- Köyde bulunan mevcut nüfusun, köyde kalmaya devam etme ve köyden ayrılma eğilimi,
- Köyden ayrılma eğilimini oluşturan; köyün itici, kentin çekici koşulları,
- Nüfus yoğunluğunun köyde sosyal, kültürel veya ekonomik açılardan bir farklılık oluşturup oluşturmadığı belirlenmeye çalışılmıştır.

Bu çalışma ile kırsal alan- göç ilişkisini farklı bir bakış açısıyla değerlendirilmesinden dolayı literatüre özgün değere sahip bir kaynak ilave edilmiş olacaktır. Çalışmada Tokat ilinin kırsal yaşam ve nüfus sürdürülebilirliği konusunda ekonomik, sosyal ve çevresel açılardan durum tespiti yapılmaya çalışılmıştır. Çalışma daha sonra konuyla ilgili yapılacak bölgesel, ulusal ve uluslararası çalışmalar için kaynak olarak katkı sağlayabilecektir. Araştırmanın sonuçları, ulusal ve/veya uluslararası düzeyde yayın haline getirilecektir. Ulaşılan sonuçlar ve sonuçlara dayalı geliştirilen çözümler konuyla ilgili yerel ve ulusal düzeydeki yetkililer ve politika yapıcılar için yön gösterici olabilecektir.

2. LİTERATÜR ÖZETLERİ/KURAMSAL TEMELLER/GENEL BİLGİLER

Bu bölüm araştırma konusuna benzer çalışmalar hakkında bilgi edinilmesi ve araştırma konusunun daha iyi anlaşılabilmesine yardımcı olacak bazı genel bilgilerin edinilmesi amacıyla hazırlanmıştır. Öncelikle araştırma konusuyla ilişkili benzer çalışmaların ele alındığı literatür özetlerine yer verilmiştir. Daha sonra araştırma konusuyla ilgili bazı genel bilgilerden söz edilmiştir.

2.1. Literatür Özetleri

Hidayat ve ark. (2022), “Köylülerin Mesafeye Bağlı Göç Niyeti: Endonezya'da Kent Çevresi ve Uzak Köyler Üzerine Karşılaştırmalı Bir Çalışma” isimli çalışmalarında göç etme eğilimine sebep olan faktörleri belirlemeye çalışmışlardır. Araştırma alanının sosyo-demografik yapısıyla ilgili dikkat çeken birkaç bulgudan söz edilecek olursa; şehre yakın köylerde yaşayan bireylerin şehre uzak köylerde yaşayanlara kıyasla daha yüksek eğitim düzeylerine sahip oldukları tespit edilmiştir. Şehre yakın köylerde girişimci olanların oranı (%14,3), şehre uzak köylerdekinden (%5,9) oldukça fazladır. Gelir grubu dağılımında 15000 dolar üzeri gelire sahip kişilerin oranı, şehre uzak köylerde (%10) yakın köylerdekinin (%5,2) yaklaşık iki katıdır. Göç etme eğiliminin kente yakın köylerde uzak köylere kıyasla daha düşük olduğu tespit edilmiştir. Kente uzak köylerde yaşayan nüfusun kırsal alana bağlılık düzeyleri kente yakın köylere göre daha yüksektir. Köye bağlılık düzeyi yüksek olmasına rağmen göç etme eğilimi şehre uzak köylerde daha yüksektir. Şehre yakın köylerde, iş, ücret, sağlık hizmetleri, eğitim, yaşam şartları konusunda internet sıklıkla kullanılırken, kente uzak köylerde bilgi kaynaklarına internet dışı kaynaklardan erişim yoğundur. Kırsala bağlılık, yakın köylerde göç eğilimini olumsuz etkilerken, kente uzak köylerde olumlu etkilemiştir.

Küçükoğlu ve Türkoğlu (2021), “Kırsal Yerleşmelerde Yaşam Kalitesinin Ölçülmesi İçin Bir Yöntem Önerisi: Bursa Köylerinden Örnekler” isimli çalışmalarında kırsal alanlarda yaşam kalitesini ölçmek amacıyla Bursa iline bağlı 3 köy (Gelemiş, Cumalıkızık, İnikli) üzerinden değerlendirmelerde bulunmuşlardır. Yaşam kalitesini etkileyen bir takım parametreler (kimlik ve aidiyet, peyzaj karakteri ve topoğrafik uyum, yerleşim dokusu ve uyum, sokak dokusu ve gezi, açık alanlar ve meydanlar,

yapılar, iş ve yerel ekonomi, sosyal hizmetler ve donatılar, altyapı, bakım ve onarım, sosyal yapı, katılım ve karar alma) oluşturmuş, her köyden 8 kişi ile odak grup görüşmeleri gerçekleştirilmiştir. Araştırmada köylerin başlıca sorunlarının yol ve alt yapı sorunları olduğu tespit edilmiştir. Sosyal, eğitim ve sağlık hizmetlerinin kırsala ulaştırılmasının yaşam kalitesi konusunda büyük önem taşıdığından söz edilmiştir. Merkezden uzakta yer alan Gelemic ve İnikli köylerinde sosyal hizmetler ve donatılar, iş ve yerel ekonomi, açık alanlar ve meydanlar konusunda olumsuz değerlendirmeler dikkate değerdir.

Keopasith ve Neng (2020), “Kırdan Kente Göçün Kırsalda Yaşayanların Ekonomik Durumuna Etkileri: Lao PDR Borikhan Bölgesinden Gözleme Dayalı Bulgular” isimli çalışmalarını, Güney Asya ülkesi olan LAOS’un Borihkam semtinde kente göç edenlerin, kırsalda yaşayanların ekonomik durumları üzerine etkilerini incelemek amacıyla gerçekleştirmişlerdir. Çalışmada iki farklı yöntem kullanılarak araştırma verileri elde edilmiştir. Hanelerinde kente göç eden bireyler bulunan aileler ile anket çalışması yapılmış ve araştırma alanındaki köy muhtarları ile görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Araştırma sonuçlarına göre; kırdan göç edenlerin çoğunlukla eğitim ve iş bulma amacıyla göç ettikleri, göç edenlerin genç ve yetenekli bireylerden oluşukları tespit edilmiştir. Kente göç edenlerin kırsal alanda yaşamaya devam eden ailelerine maddi destekte bulundukları ve bu desteklerin aileler tarafından genellikle gıda harcamaları için kullanıldığı ortaya koyulmuştur. Çalışmada hükümetin kırsalda istihdam yaratacak politikalar oluşturması ve özel sektörü kırsal alanlarda yatırım yapmaya yönlendirecek teşviklerde bulunması önerilmiştir.

Tambi ve Njuh (2020), “Kırdan Kente Göç ve İşsizlik Eğilimi” isimli çalışmalarında kırdan kente göçün işsizlik eğilimi üzerindeki etkisini incelemişlerdir. Araştırma sonuçları kırdan kente göç edenlerin etmeyenlere kıyasla işsiz kalma olasılığının daha düşük olduğunu göstermiştir. Kente göç eden bireyler arasında eğitim düzeyi arttıkça işsiz kalma olasılığının düştüğü belirlenmiştir.

Benard (2018), “Kırsal Yaşam Kalitesi-Farklı Kırsal Bölgelerde Yoksulluk, Memnuniyet ve Fırsat Yoksulluğu” isimli araştırmasını Çek Cumhuriyetine bağlı Çekya

şehrinde gerçekleştirmiştir. Araştırma yoksulluk, memnuniyet ve fırsat yoksunluğu indekslerini kullanarak, kır-kent arasındaki yaşam kalitesini karşılaştırmanın yanı sıra, kırsal-kırsal alan farklılaşmalarını analiz etmek ve mekânsal çevrenin değerlendirilmesi amacıyla gerçekleştirilmiştir. Anket verilerine dayalı sonuçlara göre; kırsalda artan fırsat yoksunluğuna karşın, toplumun memnuniyet düzeyinin düşük olmadığı ifade edilmiştir. Ele alınan indekslerin çoğu, kırsal- kırsal arasındaki farkların kır- kent arasındaki farklılıklardan daha fazla olduğunu göstermektedir. Analiz sonuçları kırsalda yaşayanların memnuniyet düzeylerinin kentte yaşayanlardan daha yüksek olduğu göstermektedir. Kırsalda yaşayanların iş bulma ve temel hizmetlere erişimde zorluk yaşadıkları belirlenmiştir. İş bulmakta, sağlık hizmetlerine erişimde ve alışveriş imkânlarına ulaşma konularında zorluk çekmeyenlerin oranları sırasıyla kırsalda; %7, %3, %38, kentte ise; %10, % 48, % 52'dir.

Hovardaoğlu ve Çalışır Hovardaoğlu (2018), “Kırsal Kalkınma, Yaşam Kalitesi ve Yakın-Kırsal: Türkiye’de Kırsal Kalkınma Stratejileri için Bir Kavramsal Çerçeve Önerisi” isimli araştırmasında yaşam kalitesini yakın- kırsal kavramsallaştırılması üzerinden ele almaya çalışmışlardır. Kayseri ilinin Büyüktuzhisar kırsal yerleşkesinde gerçekleştirilen anket çalışmasının sonuçlarına yer vermiş, aynı zamanda çalışma alanına hâkim olan ileri gelenler, kurum yöneticileri ve yerel yöneticilerin düşünceleri de araştırmaya dâhil edilmiştir. Yerleşmede tarım konusunda organizasyon eksiklikleri yaşandığı tespit edilmiştir. Katılımcılarla yapılan görüşmeler neticesinde yerleşme sakinleri yaşam kalitesini iki ağırlıklı görüş kapsamında algılamaktadırlar. Biri, yaşam kalitesini yerleşme düzeyinde kavrayan ve çok büyük oranda teknik altyapı olanaklarıyla sınırlı gören anlayışken ikincisi, bireysel düzeyde kavrayan ve konut konforuyla sınırlı gören anlayıştır. Katılımcıların teknik alt yapı olanaklarının sınırlılığına ilişkin en önemli talepleri Kayseri kentine ulaşım olanaklarının artırılmasıdır.

Vaishar ve ark. (2018), “Kırsal Yaşam’ın Kalitesi” isimli çalışmalarını Avrupa genelinde kırsal alanlarda yaşam kalitesini çeşitli yönleriyle ele almak amacıyla gerçekleştirmişlerdir. Çalışmada kırsal ve kentsel alanların teknik ve sosyal alt yapı bakımından birbirinden ayrıştığı ifade edilmektedir. Aynı zamanda nüfus ile yaşam

kalitesi arasındaki ilişkiden söz edilmiştir. Okul, dükkân, hastane, postane gibi kurum ve kuruluşların varlığının bölgede yaşayanların sayısı ve yapısı hakkında bilgi verdiği ifade edilmiştir.

Aydın Can ve Engindeniz (2017), “Kırsal Kesimde Gençlerin İstihdam Sorunları: Türkiye Üzerine Bir İnceleme” isimli çalışmayı Türkiye’nin kırsal kesimindeki gençlerin istihdam sorunlarını incelemek amacıyla gerçekleştirmişlerdir. Çalışmada 2013 yılına ait bir takım sonuçlardan söz edilecek olursa; Türkiye’de kırsal kesimde 15 yaş üstü nüfusun istihdam oranı %50,3, işsizlik oranı %6,1’dir. Kırsal kesimde istihdam edilenlerin yaklaşık üçte ikilik (%64,4) kısmı erkeklerden oluşmaktadır. Kırsal kesimin %60,2’si tarım sektöründe istihdam edilmektedir. Kırsal kesimin istihdam edildiği meslek grupları incelendiğinde, yaklaşık yarısı (%49,1) nitelikli tarım, ormancılık ve su ürünleri çalışanıdır. %17,3’ü ise nitelik gerektirmeyen işlerde çalışmaktadır. Türkiye’de kırsal kesimdeki 15-26 yaş arası gençlerin istihdam oranı %36,6’dır.

Melesse ve Nachimuthu (2017), “Etiyopya’da Kırsal-Kentsel Göçün Nedenleri ve Sonuçları Üzerine Bir Araştırma” isimli çalışmayı Etiyopya’da kırsal ve kentsel göçün neden ve sonuçlarını ortaya koymak amacıyla gerçekleştirmişlerdir. Çalışmada Etiyopya’da kırsal göçün çevresel bozulma, tarımsal verimde düşüş, yetersiz sosyal hizmetler, sosyal baskı, arazi kıtlığı gibi nedenlerden kaynaklandığı belirlenmiştir. Kırdan kente göçe neden olan itici güce karşın, eğitim, sağlık hizmetleri, güvenlik, daha iyi bir iş ve diğer kentsel olanaklara erişim gibi kentin çekici faktörlerinden söz edilmiştir. Araştırma kırsaldan göçün sonucu olarak kentsel alanlarda ortaya çıkan bazı sorunları, aşırı kalabalık ve tıkanıklık, sosyal hizmetlere olan yükün artması, gıda maliyetlerinin artması, hava ve su kalitesinin düşmesi, artan şiddet, fuhuş ve hastalıklar olarak ifade etmişlerdir.

Oral ve Çetinkaya (2017), “Sosyolojik Bir Olgusu Olarak Göç, Tanımı, Nedenleri ve Göç Kuramları” isimli çalışmalarında göç olgusunun insanlık tarihi boyunca var olduğundan ve gelecekte de devam edeceğinden söz etmiştir. Yakın tarihte kırsaldan göçün en yoğun olduğu dönemin sanayileşme devrinde, iş imkânlarına erişme nedeniyle gerçekleştiğinden bahsedilmiştir. Göçün eski dönemlerde en önemli nedenleri arasında

doğa olayları, afetler ve kıtlık yer alırken, günümüzde ise; ekonomik, siyasi, sosyal ve kültürel nedenlerin öne çıktığından söz edilmiştir. Küreselleşmeyle beraber tüm dünyanın sorunu haline gelen göç olgusu konusunda ülkelerin beraber karar alması ve ortak yasalarla hareket etmesi gerektiği belirtilmiştir. Göç olgusunu farklı kuramlar çerçevesinde inceleyen çalışmada kesişen fırsatlar kuramından söz edilmiştir. Göç konusunda bireylerin kararları ve bu kararlara iten sebepler üzerine yoğunlaşan ve sosyal aktör olarak göçmeni ön plana çıkaran bir kuramdır. Kurama göre göç olgusunda önemli olan noktalar, göç edilecek mesafe, göç edilecek yerdeki imkânlar ve bu imkânların miktarıdır. Buna göre, “göç edilmesi düşünülen iki merkez varsa ve bu merkezlerdeki fırsatlar eşitse göçmenler yakın olan merkeze doğru göç edeceklerdir” ifadesi yer almaktadır.

Eren Yalçın ve Öcal Kara (2016), “ Kırsal Göç ve Tarımsal Üretime Etkileri” isimli çalışmalarında, farklı kurumların istatistiksel verilerinden ve daha önce yapılmış çalışmalardan faydalanarak kırsaldan göçün nedenlerini ve tarımsal üretime etkilerini belirlemeyi amaçlamışlardır. Araştırmada kırsaldan kente göçün en önemli nedeninin ekonomik etkenler olduğundan bahsedilmiştir. Tarımda makineleşmenin artması ile iş gücü ihtiyacının azalması, tarım arazilerinin çok parçalı ve küçük olması nedeniyle tarımdan elde edilen gelirin aile geçimi için yetersiz kalması kırsaldan kente göç eğilimini tetikleyen etkenler arasında olduğu ifade edilmiştir. Yaşanan göç, tarımsal üretimde çalışacak genç işgücünün azalması, terk edilen arazilerin atıl şekilde kalması, tarımda üretim ve verimin düşmesi, kırsal yoksulluğun artması gibi birçok sorunu da beraberinde getirmektedir. Çalışmada ekonomik etkenlerin yanı sıra sosyal etmenlerden de söz edilmiştir. Terör olayları, deprem, sel gibi doğal afetler, eğitim, sağlık, ulaşım, elektrik, su, iletişim gibi hizmetlerin bazı kırsal bölgelerde yetersiz oluşu, sosyal yaşam olanaklarının şehirde fazla olması göçü tetikleyen etmenler arasında yer almıştır.

Güler ve ark. (2016), “Kırsal Alanda Yaşlanma: Sivas/Türkiye’de Yaşam Kalitesi ve İlişkili Faktörler” isimli çalışmalarında Sivas ili Zara ilçesine bağlı köylerde bulunan 65 yaş üstü 577 birey ile gerçekleştirdikleri anket çalışmasından elde ettikleri sonuçlara yer vermişlerdir. Çalışmada sürekli köyde yaşamanın yaşlıların yaşam kalitesini olumsuz etkileyen faktörler arasında yer aldığından bahsedilmiştir.

Güreşçi (2016), “Kırsal Göçün Sonuçları ve Fırsatları” isimli çalışmasının bir bölümünde, Türkiye’de kırsal göç ile ilgili yapılan birçok saha çalışmasını inceleyerek, kırsal göçün nedenleri arasında yaşam şartlarının olumsuzluğu ve bu olumsuzluğun daha da devam edebileceği yönünde olan kanaatlerin varlığından söz etmiştir. Bu olumsuz kanaatlerin sadece tarımsal üretim şartları ile açıklanmayacağından, kırsalda yaşayanların sosyal yaşantılarının da etkili olabileceğinden bahsedilmiştir.

Küçük (2016), “Kırsal Alanlarda Yaşlı Yerel Halkın Karşılaştığı Sorunlar: Konya İli Derebucak İlçesi Üzerine Bir İnceleme” isimli çalışmasında kırsal alanda yaşayan yaşlı halkın karşılaştıkları sorunları tespit etmek amacıyla 46 kişi ile yüz yüze görüşmeler gerçekleştirmiştir. Katılımcılardan 20 kişi yaşadıkları alanda nitelikli bir muayene yapılma olanağına sahip olmadığını, 24 kişi özellikle kış aylarında sağlık hizmetlerinden yararlanmak için merkeze ulaşmakta güçlük çektiğini ifade edilmiştir. Katılımcılardan 25 birey yörede daha düzenli ve donanımlı muayene ortamlarının oluşturulmasını, 21 birey yaşlı kesimin sağlık hizmetlerine ulaşımının daha kolaylaştırılmasını, verilen ilaçların kontrolünün ve takibinin daha iyi yapılmasını çözüm önerisi olarak sunmuşlardır.

Özdemir ve Orhan Polat (2016), “Kırsal Alanlarda Sürdürülebilir Kalkınma İçin Göçün Önlenmesinde Yaygın Formal Eğitim Önerisi: Bir Pilot Araştırma” isimli çalışmayı, kırsal alanlardan kentlere yapılan göçlerin nedenleri araştırmak maksadıyla, pilot bir araştırma niteliğinde gerçekleştirmiştir. Akdeniz, Karadeniz ve İç Anadolu Bölgelerine bağlı köylerde 123 birey ile anket görüşmesi yapılmıştır. Doğal kaynakların bilinçsiz kullanımı sonucu yok olması, teknik bilgi eksikliğine bağlı olarak yeterli gelir elde edilmeyen tarımsal faaliyetler, eğitim olanaklarının kısıtlılığı gibi faktörlerin göçe sebep olarak gösterilen başlıca nedenler arasında yer aldığı ifade edilmiştir. Göçü engellemek için alınması gereken tedbirler ise; tarımsal faaliyetleri daha kazançlı hale getirecek mesleki eğitimlerin verilmesi, gençlerin kırsalda kalmasına imkân sağlayacak eğitim olanaklarının geliştirilmesi ve sosyal hayata yönelik yatırımların yapılmasıdır.

Taş (2016), “Türkiye’de Coğrafi Bakış Açısıyla Köy Kavramı” isimli çalışmasında 2011 yılı verilerine göre Türkiye’de köy sayısının en fazla olduğu bölgenin Karadeniz

bölgesi olduğunu tespit etmiştir. 2014 yılı verileri dikkate alınarak hazırlanan tabloda Tokat en fazla köy sayısına (619 köy) sahip iller arasında yer almıştır. Nüfusu 100-1000 olan köylerin az nüfuslu köyler olarak nitelendirildiği, bu tip köylerde genel olarak göç eğiliminin fazla olduğu ve gençlerin göç etme eğiliminde oldukları ifade edilmiştir. Nüfusu 3000'in üzerinde olan köyler çok kalabalık köyler olarak tanımlanmıştır. Bu tip köylerde tarım ve hayvancılığın son derece geliştiği, refah düzeyinin yüksek olduğu, göç oranlarının düşük olduğu, ilkokul ve sağlık ocağı gibi kurumların bulunduğu belirtilmiştir.

Yaş ve Güler (2016), “Kır-Kent Ayrımı Görünümlerinin Havsa Örneğinde İncelenmesi” isimli çalışmalarında kır ve kent yaşamını birbirinden ayıran görünümü, 1802 kişi ile gerçekleştirdikleri anketler yardımıyla, Edirne İli Havsa İlçesi örnekleme üzerinden ortaya koymaya çalışmışlardır. Çalışmada, gelir düzeyi farklılığı, hanede yaşayan kişi sayısı, mülkiyet durumu ve icra edilen meslekler açısından kır ve kente ait farklı görünümeler tespit edilmiştir. Çalışmada dikkat çekici bir bulgudan söz edilecek olursa; yapılan istatistiksel analiz sonucu kır ve kent arasında gelir düzeyi ile yaşanan yerden ayrılma kararı arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmadığı tespit edilmiştir. Kentsel alanlarda gelir düzeyinin daha yüksek, yaşam koşullarının daha iyi ve mülkiyet sahipliğinin kıra göre daha fazla olmasına rağmen, genel anlamda yaşanan yerden memnuniyet düzeyinin kentsel alanlarda daha düşük olarak belirlenmiştir. Araştırmada kır ve kent arasındaki farklılıkların tarihsel süreç içerisinde giderek belirginleştiğinden söz edilmiştir.

Hapzi ve ark. (2015), “Hayber Pakhtunkhwa-Pakistan'ın Kırsal Alanlarında Kırsal-Kentsel Göçün Nedenleri ve Etkileri” isimli çalışmalarını Pakistan'ın Hayber-Pahtunhwa eyaletinin merkezi olan Paşavar' da yürütmüşlerdir. Araştırmada göçün hane geliri üzerine etkisini ortaya koymak amacıyla 93 katılımcı ile görüşme gerçekleştirilmiştir. Katılımcıların %71'inin 2001-2010 yılları arasında aileleri ile birlikte göç eden bireylerden oluştuğu belirlenmiştir. Çalışmada kırdan kente göçün terör sorunları, kaliteli eğitim olanaklarına erişim isteği ve iş bulma gibi nedenlerden kaynaklandığı ifade edilmiştir. Katılımcıların göç sonrasında aylık gelir ve giderlerinde artış olduğu, yaklaşık %70'inin kazancının arttığı belirlenmiştir. Katılımcıların yarıya

yakınının (%42) göç etmeden önce mesleği çiftçilik iken, göçten sonra çoğunun çiftçilik dışı işlerde çalıştığı belirlenmiştir. Katılımcıların çoğunluğu (%83,9) göçten sonra eğitim düzeylerinin yükseldiğini ifade etmişlerdir. Kırsal nüfusun eğitim ve istihdam olanaklarını artıracak kalkınma programları hazırlanması gerektiğinden söz edilmiştir.

Keleş ve ark. (2015), “Sosyal Sermayenin Kırsal Alanda Yaşama İsteği Üzerinde Etkisi: Erzurum Kırsal Alanında Bir Araştırma” isimli çalışmalarında, sosyal sermayenin geliştirilmesinin ve diğer etkenlerin kırsal alanda yaşama isteği üzerine etkisini belirlemeyi amaçlamışlardır. Amaç doğrultusunda Erzurum ili kırsal alanlarında 324 hane reisi ile anket çalışması gerçekleştirilmiştir. Araştırmada yapılan analiz sonuçları kırsal alanda yaşama isteği üzerine yapısal sosyal sermayenin, ilişkisel sosyal sermayenin, bilişsel sosyal sermayenin pozitif yönde etkisi olduğunu göstermiştir. Kırsal yaşamı ifade eden fiziksel etken pozitif yönde etkiye sahiptir. Ekonomik ve demografik etkenler kırsal alanda yaşama tercihi üzerinde herhangi bir etkiye sahip değildir.

Khaleel ve Ngah (2013), “Nüfus Yoğunluğu Bağlamında Kırsal Toplulukların Sürdürülebilirliğini Anlamak: Şeklave, Kürdistan, Irak'a İlişkin Bir Örnek Olay İncelemesi” isimli çalışmalarını, kırsal alanlarda nüfus yoğunluğunun etkisini araştırmak amacıyla gerçekleştirmişlerdir. Araştırmada nüfus yoğunluğunun, sosyo-ekonomik özellikler ve kırsal nüfusun sürdürülebilirliği üzerinde önemli bir etkiye sahip olduğunu ifade etmişlerdir. Çalışma farklı nüfus yoğunluklarına sahip üç köy kapsamında gerçekleştirilmiştir. Çalışmaya dâhil edilen araştırma alanlarının (3 köy) karşılaştırılması sonucu; nüfus yoğunluğunun az olduğu yerlerde daha düşük şartlarda yaşam sürdürülürken, yoğunluğun fazla olduğu yerlerde yaşam standartlarının daha kaliteli ve sürdürülebilir yaşam düzeyinin daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Sonuçlar elde edilirken; eğitim düzeyi, nüfus artışı, ekilebilir arazi miktarı, örgütlenme, alt yapı, güvenlik, iletişim gibi kriterler dikkate alınmıştır.

Kocaman ve Yanık (2013), “Kırsal Yerleşimlerde Göç İsteğinin Belirlenmesine Yönelik Bir Çalışma” isimli çalışmalarını, köylerin kültürel açıdan eksikliklerini saptayarak bu eksikliklerin köylerden göç isteğine ne şekilde etki ettiği belirlemek

amacıyla gerçekleştirmişlerdir. Araştırmanın yürütülmesi için sosyo-ekonomik gelişmişlik düzeyleri oldukça alt seviyede olan Erzurum iline bağlı Yayladağı ve Kotandüzü köyleri seçilmiştir. Araştırma sahasında bireylerin dörtte üçünün göç etme düşüncesinde oldukları belirlenmiştir. Köyden göç etme isteğinin en önemli nedeni gelir yetersizliği ve köyün en önemli sorunu sulama suyunun yetersizliğidir.

Bal ve ark. (2012), “Muhtarların Sosyal-Ekonomik Özellikleri ve Mahalle-Kentsel Sorunlara Yaklaşımları (Isparta Örneği)” isimli çalışmayı muhtarların demografik, sosyal-ekonomik özellikleri, mahalle ve kentsel sorunlara yaklaşımlarını incelenmek amacıyla gerçekleştirmişlerdir. Araştırma Isparta iline bağlı 44 mahalle kapsamında sürdürülmüştür. Mahalle ve kentsel sorunları algılama biçimlerini belirlemek amacıyla muhtarlara açık ve kapalı uçlu sorular yöneltilmiştir. Muhtarların mahalle sorunlarını algılama ve sorunlara çözüm yolları geliştirme düzeylerinin eğitim, yaş, cinsiyet ve meslek gibi değişkenlere bağlı olarak farklılaştığından söz edilmiştir. Araştırmada muhtarların yarısından fazla bir bölümünün (%52,3) 55 üstü yaş grubunda yer aldığı tespit edilmiştir. Muhtarların %14,9’u ilin fazla göç almasını olumsuz bir durum olarak ifade etmişlerdir. Muhtarlardan mahallerinde yaşanan göçün nedenleri konusunda görüşleri alınmıştır. İşsizlik, yoksulluk, çocuklarını okutma isteği, arazinin yetersiz olması ve iş olanaklarının kısıtlı olması gibi nedenler sıralanmıştır.

Yılmaz (2010), “Giresun’un Bulancak İlçesi Kırsal Kesiminde Nüfus Hareketlerinin Nedenleri, Yönü ve Başlıca Özellikleri” isimli araştırmasında, Bulancak ilçe merkezinde gerçekleştirdiği anket çalışması sonucunda köyden kente göçün başlıca sebeplerini kentte iş bulma ümidi, toprak yetersizliği, çekirdek aileye geçiş, eğitim ve sağlık sorunları şeklinde sıralamıştır. Araştırma deniz seviyesine farklı mesafelerde bulunan köyler dikkate alınarak gerçekleştirilmiştir. Deniz seviyesine 0-100 m mesafede bulunan köylerde yaşayan halkın, kırsal uğraşların yanı sıra ilçe merkezi ve yakın çevresinde çeşitli işlerde çalışarak ek gelir elde etmeleri nedeniyle göçe daha az katıldıkları tespit edilmiştir. Yükselti arttıkça göç etme eğiliminin arttığından söz edilmiştir.

2.2. Kuramsal Temeller/Genel Bilgiler

2.2.1. Sürdürülebilirlik

Sürdürülebilirlik; “devamlı olmak, daimi olmak, süreklilik arz etmek, desteklemek, var olmak, dayanma kapasitesi” gibi birçok anlama gelmektedir (Akdemir ve Korkmaz, 2021; Yalçıntaş ve ark., 2021; Suluk, 2021). Daha genel ve geniş bir perspektiften bakıldığında sürdürülebilirlik, bir şeyin kendisini muhafaza edebilme, koruyabilme, varoluşunu devam ettirebilme becerisi ve yeteneği anlamını taşımaktadır (Şen ve ark., 2018).

Sürdürülebilirlik kavramının tarihi çok eski yıllara dayanmaktadır (Mucan ve ark., 2016). Fakat ilk kez 1987 yılında Birleşmiş Milletlerin (UN) yayınladığı “Ortak Geleceğimiz” başlıklı rapordan sonra dikkat çekmeye başlamıştır (Berksoy, 2018; Arslan, 2014). Hızlı sanayileşme ve nüfus artışından kaynaklanan sorunlara çözüm üretmek amacıyla yayınlanan rapor (Ortak Geleceğimiz), ekonomik gelişim ve küreselleşmenin çevre üzerindeki olumsuz sonuçları hakkında bir uyarı niteliğindedir. Bu raporda sürdürülebilirlik kavramının kullanılmasına en büyük etken, ilk defa 1984 yılında tespit edilen Antarktika üzerindeki insan kaynaklı ozon deliği olmuştur (Yeni, 2014; Ohring ve ark., 2009). Raporda (Ortak Geleceğimiz) sürdürülebilirlik kavramı, kalkınmayla ilişkili olarak kullanılmış ve sürdürülebilir kalkınma “Bugünün ihtiyaçlarını karşılarken, gelecek kuşakların kendi ihtiyaçlarını karşılama yeteneğinden ödün verilmemesini sağlayan kalkınma” şeklinde tanımlanmıştır (Yalçıntaş ve ark., 2021; Anonim, 1987).

Sürdürülebilirlik kavramına ilişkin literatürde yer alan diğer bazı tanımlamalar şu şekildedir. Sürdürülebilirlik;

1987 yılında Dünya Çevre Kalkınma Komisyonu tarafından; “İnsanların mevcut ihtiyaçlarını, gelecek nesillerin ihtiyaçlarını karşılayabilecek kaynakların miktarını ve şeklini etkilemeden karşılayabilmesi ve tatmin edebilmesi” (Anonim, 1987)

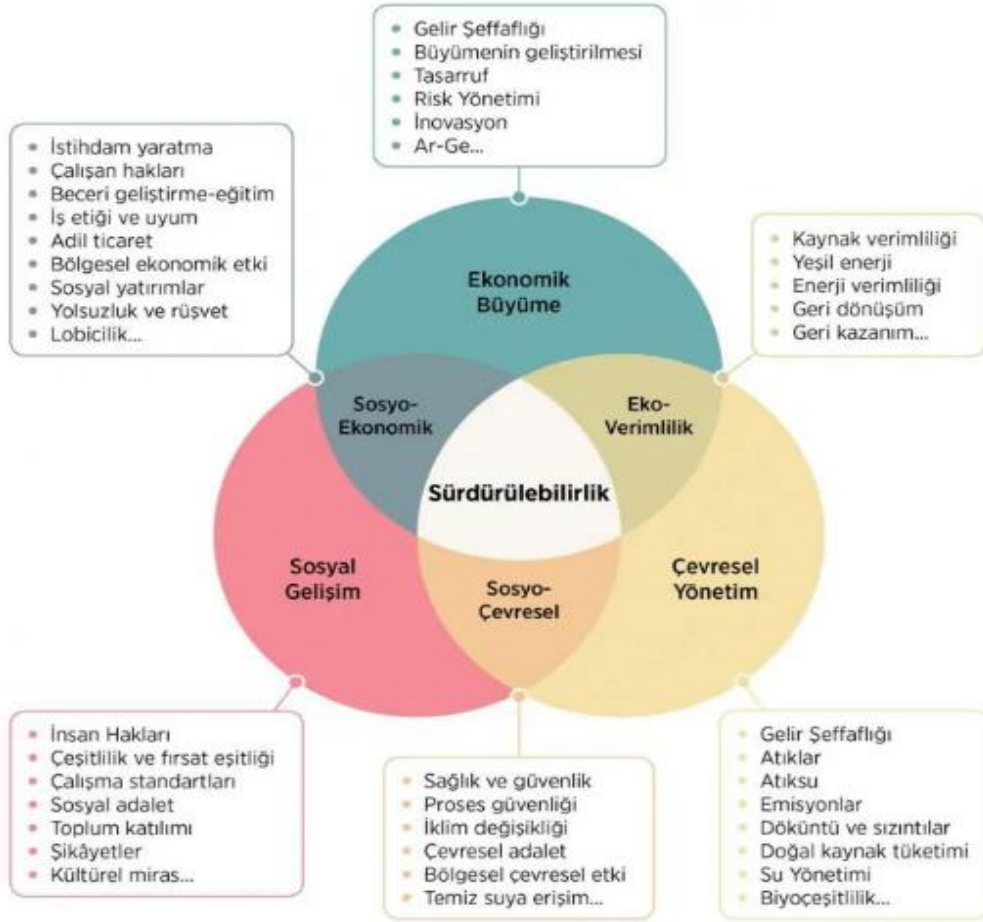
Ruckelshaus (1989) tarafından “Ekolojinin en geniş sınırları içinde ekonomik büyümenin ve kalkınmanın karşılıklı etkileşim ile sağlanacağı ve zaman içinde korunacağı doktrin”

Gilman (1992) tarafından, “Toplunun, ekosistemin ya da devam eden herhangi bir sistemin varlığını belirsiz bir geleceğe doğru anahtar kaynakları tüketmeden ya da ona aşırı baskı uygulamadan varlığını devam ettirmesi”

Hayta’ya (2009) göre sürdürülebilirlik, “Ekolojik denge ile ekonomik büyümeyi birlikte alan, hem doğal kaynakların etkin kullanımını sağlayan ve çevresel kaliteye önem veren hem de gelecek kuşakların kendi ihtiyaçlarını tehlikeye sokmaksızın bugünkü ihtiyaçlarını karşılayabilen bir model” olarak tanımlanmaktadır.

Sürdürülebilirliğin yaşam tarzı, üretimden tüketime kadar bir anlayış ya da felsefe olduğu kaynaklarda ifade edilmektedir. Bu yaşam felsefesinin, hesapsız bir tüketim tarzından uzak, dayanışmaya, çevresel öğeleri dikkate almaya, sorumlulukların farkında olmaya dayalı bir anlayış gerektirdiği belirtilmektedir. Bu yaklaşım çatısı altında, yaşam kalitesini düşürmeden, bilinçsiz düşünce tarzında değişiklik bir gereklilik olarak ortaya çıkmaktadır. Bu değişiklik, tüketim toplumu olmaktan sıyrılmayı, evrensel dayanışma içinde olmayı ve bu temellere dayalı ekonomik çözümler geliştirmeyi ilke edinmektedir (Ozmehmet, 2008).

“Sürdürülebilirlik” denildiğinde akla ilk olarak çevresel faktörler gelse de, bu kavram aslında üç temel bileşeni bir arada barındıran bütünsel bir bakış açısını ifade etmektedir. Bu bileşenler çevre (ekoloji) koruma, ekonomik büyüme ve sosyal gelişim olarak ifade edilebilir (Rosen, 2018; Camagni, 1998). Sürdürülebilirliğin sağlanması, bu üç kavramın dengeli bir biçimde yönetilmesine bağlıdır.

Şekil 2. 1. Sürdürülebilirlik kavramının bileşenleri

Kaynak: Anonim, 2023f.

Yukarıdaki şekilde gösterildiği gibi sürdürülebilirlik, üç temel bileşen ve bu bileşenlere ait alt parametrelerin uyum içinde çalıştığı sürece sağlanabilir. Böylelikle, birey ve toplumların ihtiyaçlarının şuan ve gelecekte karşılanabilme potansiyeli artar ve sürdürülebilir kalkınma sağlanmış olur (Hoşkara, 2007).

Sürdürülebilirlik kavramının detaylı olarak kavranabilmesi amacıyla, bu bölümde sürdürülebilirliğin temel bileşenleri konusunda bilgi vermeye çalışılmıştır. Ulusal ve uluslararası kaynaklarda sürdürülebilirliğin bileşenlerine dair farklı tanımlamalar mevcuttur. Aşağıda bu tanımlamalardan bir kaçına yer verilmiştir.

Çevresel sürdürülebilirlik;

Callicott ve Mumford (1997) tarafından “Ekosistemin sağlığından ödün vermeden insan ihtiyaçlarını karşılamak”

Freeman ve Soete (2004) tarafından “Mevcut kuşakların ihtiyaçlarını, doğal kaynakları yenilenemeyecek hale getirmeden ve çevreyi dönüşsüz bir biçimde tahrip etmeden, gelecek kuşaklara nakleden bir iktisadi sistem”

Morelli (2011) tarafından “Mevcut ve gelecek nesillerin kaynak ve hizmet ihtiyaçlarını, bunları sağlayan ekosistemin sağlığından ödün vermeden karşılamak” şeklinde tanımlanmıştır.

Sosyal sürdürülebilirlik;

McKenzie (2004) tarafından “Topluluklar içinde yaşamı iyileştiren bir koşul ve bu koşula ulaştırabilecek bir süreç”

Colantonio ve Dixon (2010) tarafından, demografik değişim (yaşlanma, göç, mobilite vb.), sosyal karma, kimlik (kültür ve yerin ruhu), katılım (yetkilendirme ve erişim), sağlık ve güvenlik, sosyal sermaye ve yaşam kalitesi (mutluluk ve refah) gibi temalar

Pak ve ark. (2018) tarafından “Herkesin insani hizmetlere (sağlık, eğitim, ulaşım, konut ve rekreasyon gibi) erişim hakkına sahip olması ve yaşam kalitesinin yükseltilmesi” olarak ifade edilmiştir.

Ekonomik sürdürülebilirlik;

Klarin (2018) tarafından “Gelir ve yaşam standartları için gereken doğal, sosyal ve beşeri sermayeyi korumaya odaklanmak”

Gedik (2020) tarafından “Ekolojik veya sosyal sürdürülebilirlik üzerinde olumsuz bir etkisi olmayan ekonomik kalkınma” olarak tanımlamıştır.

2.2.2. Kırsal alan, Kırsal yaşam, Kırsal nüfus

Kırsal alan, kırsal yaşam ve kırsal nüfus kavramları birbiriyle yakından ilişkili kavramlardır. Bu üç kavramın birbirinden bağımsız olarak değerlendirilmesi oldukça güçtür. Araştırmanın bu bölümünde bu üç kavrama yönelik bilgiler verilmeye çalışılacaktır.

Kırsal Alan

Kırsal alanla ilgili dünya literatürü gözden kırsal alanlara yönelik tek bir tanımlamanın mümkün olmadığı anlaşılmaktadır. Ancak resmi kayıtlarda kırsal alan tanımlaması yapılırken genel olarak yerleşim yerine ait nüfus yoğunluğunun dikkate alındığı görülmektedir. Türkiye’nin de üye olduğu İktisadi İşbirliği ve Gelişme Teşkilatı (OECD) kırsal alanları nüfus yoğunluğunun km² başına 150 kişinin altında olduğu yerler olarak tanımlamaktadır (Anonim, 1988, Amin ve ark. 2022; Şengür ve Şengür, 2020). Kırsal alanları tanımlamaya yönelik nüfus yoğunluğu üst sınırı ülkelere göre değişiklik göstermektedir. Örneğin Türkiye’de nüfusu 20000’in altında olan yerleşim birimleri kırsal alan olarak tanımlanırken, bu sınır Amerika’da 50000’dir. (Anonim, 2005, Anonim, 2019b; Türkan, 2021).

Kırsal alan kentsel alanların dışında yer alan, nüfus yoğunluğunun düşük olduğu, göç verme oranının yüksek olduğu, kentsel alanlara kıyasla daha düşük yaşamsal olanakların mevcut olduğu, tarım ve hayvancılık faaliyetlerinin gerçekleştirildiği yer veya bölge olarak tanımlanabilir (Başer ve ark., 2021; Yoloğlu ve Zorlu, 2020).

Türkiye, geniş bir alana yayılmış, dağlık bölgeleri olan, farklı iklim özelliklerine sahip ve bölgelere göre gelişmişlik düzeyleri farklılık gösteren bir ülkedir. Bu özellikler Türkiye’de yerleşim yeri çeşitliliğinin nedenlerinden bazılarıdır. Türkiye’de kırsal alan

teriminin hangi yerleşim birimlerini kapsadığını görebilmek için aşağıda kırsal yerleşmeler şemasına yer verilmiştir.

Şekil 2. 2. Türkiye’de kırsal yerleşmeler ve sınıflandırılması

Kaynak: Anonim, 2023g.

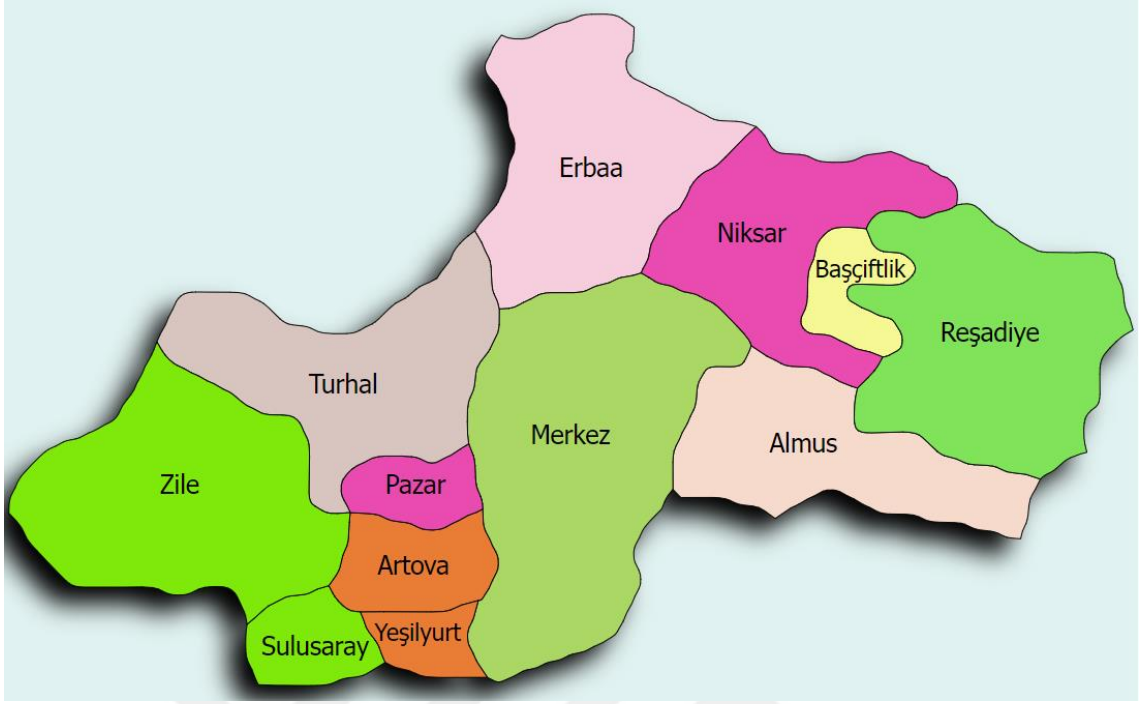
Şekil 2.2’ de görüldüğü gibi kırsal yerleşkeler farklı özelliklerine bağlı olarak kırsal yerleşim olarak nitelendirilmektedir.

Çizelge 2. 1. Türkiye ve Tokat iline ait mülki idare envanteri

Düzy	İl sayısı	İlçe sayısı	Belediye sayısı	Belde belediyesi sayısı	Mahalle sayısı	Köy sayısı	Köy bağılı
Türkiye	81	922	1393	390	32211	18291	23825
Tokat	-	12	38	26	320	613	162

Kaynak: Anonim, 2023a ve Anonim 2023c kaynaklarından yararlanılarak hazırlanmıştır.

Verilerin elde edildiği tarih itibariyle 2023 yılında Türkiye’ de 18291 adet yerleşim yeri köy statüsünde nitelendirilmektedir. Tokat 12 ilçe, 26 belde belediyesi, 316 mahalle, 613 köy ve 162 köy bağılından oluşan, TR83-Orta Karadeniz bölgesinde yer alan bir ildir.

Şekil 2. 3. Tokat İl Haritası

Kaynak: Anonim, 2023h.

Tokat'ın yüz ölçümü bakımından en büyük ilçesi Zile, en küçük ilçesi ise Başçiftlik'tir. 2022 yılı verilerine göre İlin en fazla nüfusa sahip ilçesi Erbaa, en az nüfusa sahip ilçesi Başçiftlik'tir.

Çizelge 2. 2. Tokat iline bağlı ilçelerin nüfusları (2022)

Sayı	İlçe	Nüfus (bin kişi)
1	Merkez	206621
2	Erbaa	100382
3	Turhal	78129
4	Niksar	64193
5	Zile	53315
6	Reşadiye	32600
7	Almus	27370
8	Pazar	13570
9	Yeşilyurt	8336
10	Artova	7420
11	Sulusaray	6533
12	Başçiftlik	6097
Toplam		604566

Kaynak: Anonim, 2023a.

Kırsal Yaşam

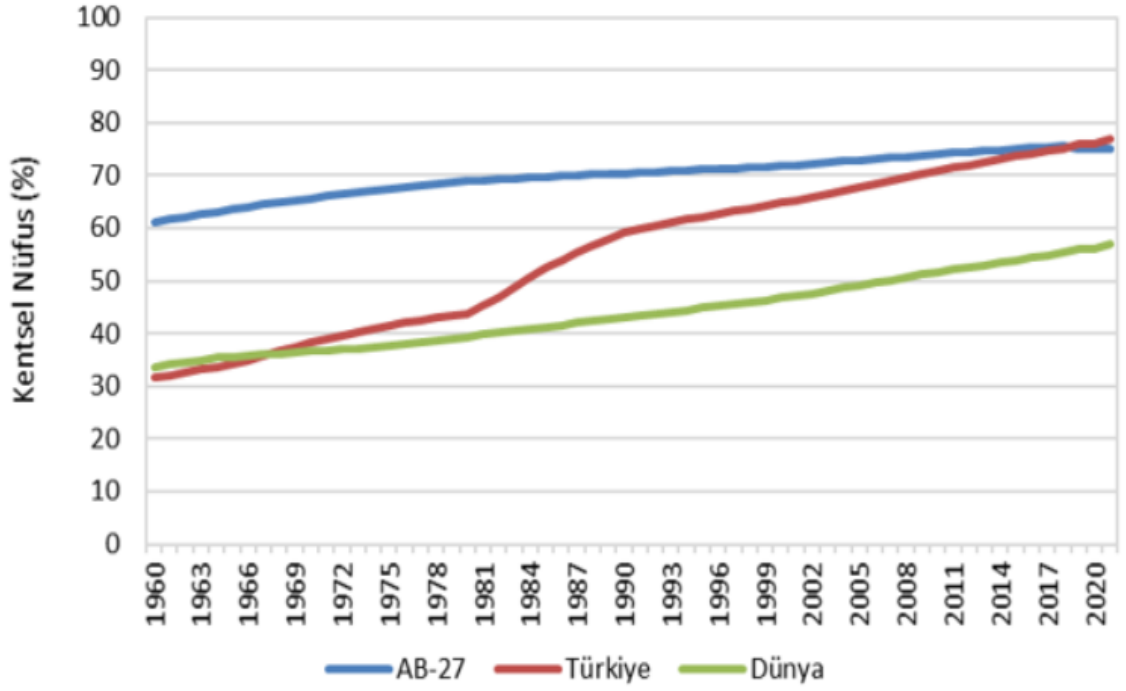
Kırsal yaşam, kırsal alan sınırları içerisinde yaşanan, kente göre daha düşük yaşam standartlarında sürdürülen, tarımsal faaliyetlerin günlük hayatın içinde yer aldığı bir yaşam biçimidir. Kırsal alanlarda yaşamsal olanaklarının kısıtlılığı bilinen bir gerçektir. Bu kısıtlılık, özellikle coğrafi konuma bağlı olarak, kırsal alanın sahip olduğu özelliklere göre değişebilir. Diğer bir ifade ile kırsal alanlar yaşamsal olanaklara elverişlilik açısından kendine özgü avantaj ve dezavantajlar içerebilir. İl ve ilçe merkezine yakın mesafede konumlanmış kırsal alanlar sağlık, eğitim, ulaşım, iş olanakları gibi birçok açıdan avantajlı olabilir. Bu köylerde farklı iş olanaklarına erişimin daha kolay olması köyde meslek çeşitliliğini etkileyebilir. Diğer taraftan il ve ilçe merkezine uzak olan kırsal yerleşkelerde bahsedilen olanaklara erişim daha kısıtlı olabilir. Bunların dışında köyün kendine özgü yapısı nüfusun yaşam biçimini etkileyebilir. Örneğin orman köylerinde ekonomik kazanç ormana dayalı olabilir ve nüfusun yaşam biçimi bu çerçevede şekillenebilir.

Belediye hizmetleri, elektrik ve su kesintileri, telefon, internet gibi iletişim hizmetlerinin kısıtlılığı kırsal yaşamın kalitesi üzerinde etkilidir. Kırsalda alt yapı hizmetlerinin eksikliği, nüfusun yaşamını sağlıklı ve konforlu olarak sürdürmesini kısıtlayabilir ve bu durum karşısında göç etme eğilimi ortaya çıkabilir.

Kırsal Nüfus

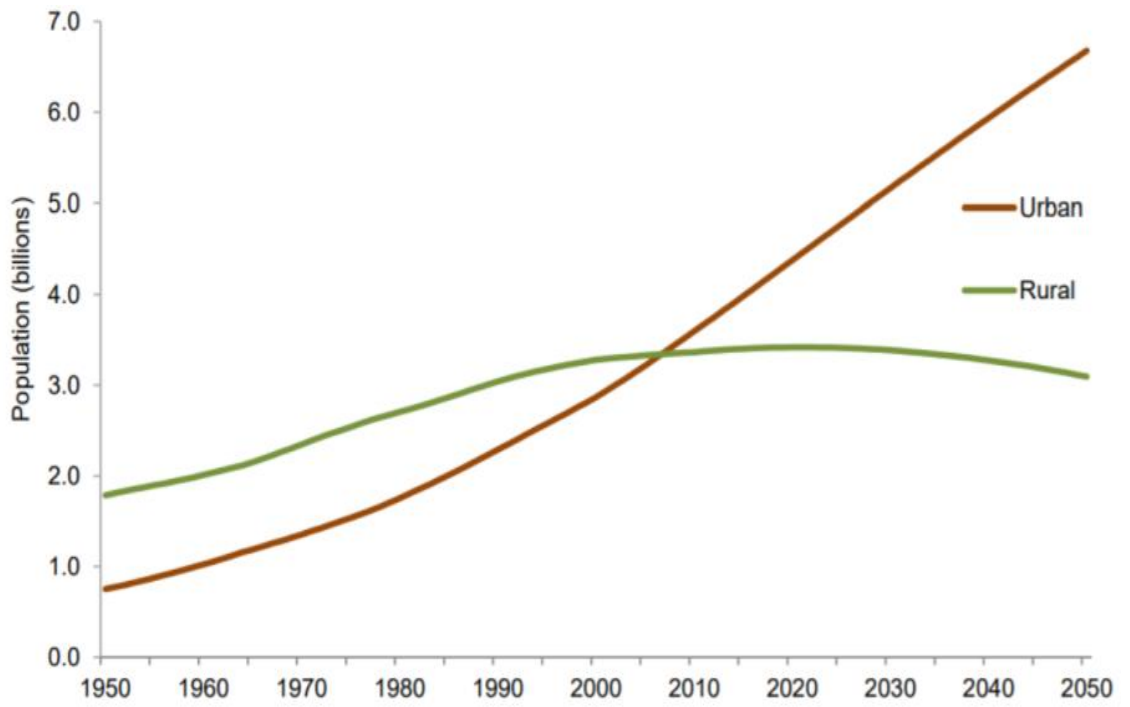
Nüfusu 20000' den az olan yerleşim birimleri kırsal alan ve bu alanlarda yaşayan nüfusa kırsal nüfus olarak tanımlanmaktadır. Sınırları belirli bir kırsal alan içerisinde, belirli zaman diliminde yaşayan nüfus, kırsal nüfus olarak nitelendirilmektedir (Türkan, 2021).

Dünyada ve Türkiye'de 1950 yılından beri kent nüfusu hızlı bir şekilde artmaya devam ederken, kırsal nüfusun her geçen yıl azalışı dikkat çekmektedir. Türkiye'de kırsal nüfus oranı 1980 yılında yaklaşık %56, 2000' de %35, 2007'de %30, 2021'de %6,8, 2022 yılında ise %6,6'a düşmüştür (Anonim, 2023a ve Anonim, 2023b).

Şekil 2. 4. Dünya, Avrupa Birliği (AB) ve Türkiye’de yıllara göre kentsel nüfus oranları değişimi (milyar)

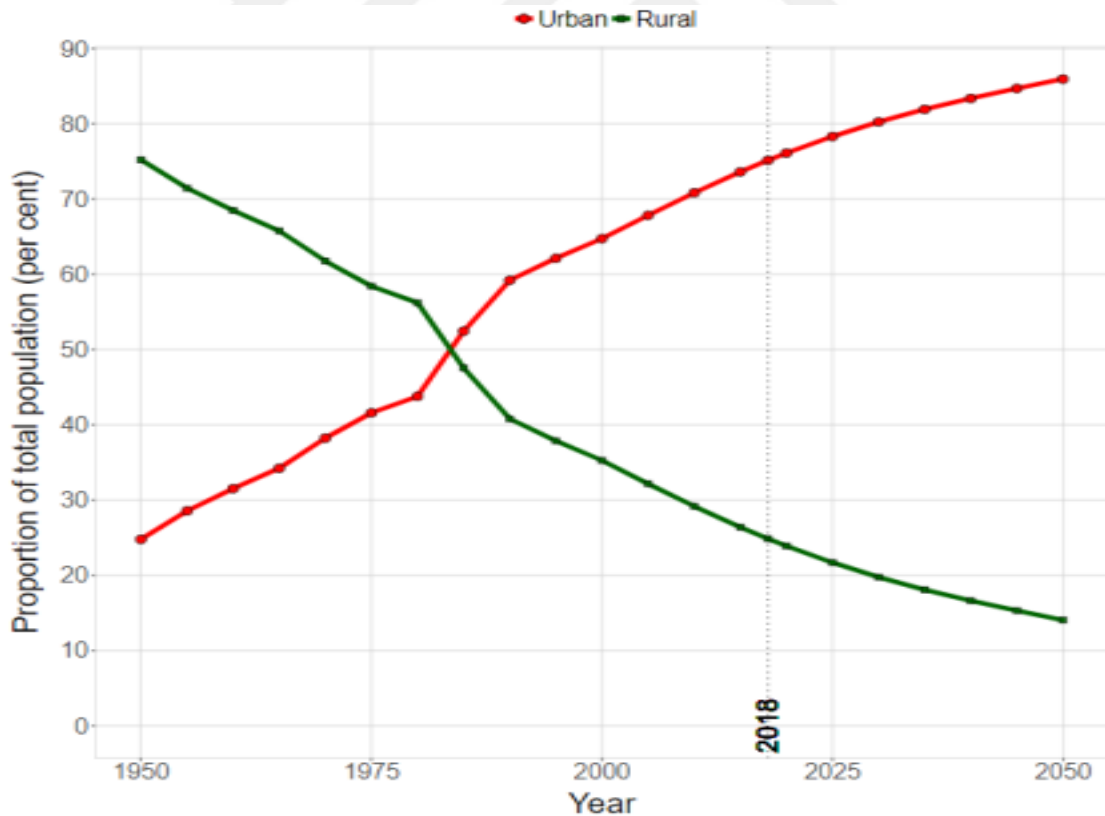
Kaynak: Anonim, 2023b.

Şekil 2. 5. Dünyada kırsal ve kentsel nüfusun durumu ve geleceği (%)

Kaynak: Anonim, 2019a.

Veriler Türkiye’de de kırsal nüfusun her geçen yıl azaldığını, kentsel nüfusun ise artmaya devam ettiğini göstermektedir. Verilere göre, Türkiye’de kentsel nüfus oranı AB ülkeleri ile hemen hemen aynı düzeye gelmiş olmakla birlikte, kentsel nüfus oranının artış yönündeki değişimi daha hızlı gerçekleşmektedir. AB ülkeleri arasında, özellikle gelişmiş AB ülkelerinde, kentsel nüfus oranı daha önce çok düşük oranlara gelmiş olduğu için, kent-kır arasındaki değişim Türkiye’ye oranla daha durağan bir seyir almıştır. Türkiye’nin kentsel nüfus oranı dünya ülkeleri ortalamasının üzerindedir. Dünya kentsel nüfus oranının Türkiye ve AB ülkelerine göre daha düşük oluşu, az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde kırsal nüfusun halen yüksek olmasıyla ilişkilendirilebilir. Ancak dünya geneli içinde kentsel nüfus oranında sürekli bir artış olduğu gözlenmektedir. BM’in yayınladığı World Urbanization Prospects (2018) göre; 2050 yılında dünya genelinde kentte yaşayan nüfus oranının %68,4’e ulaşacağı beklenmektedir.

Şekil 2. 6. Türkiye’de kentsel ve kırsal nüfusun durumu ve geleceği (%)

Kaynak: Anonim, 2019a.

Türkiye’de 2022 yılı itibariyle %77,0 oranında nüfus kentsel alanlarda yaşamaktadır. Yapılan tahminlere yirmi sekiz yıllık süreçte kent nüfusu %9,0 oranında artarak 2050 yılında %86,0’ya ulaşacaktır. Bu artış 2050 yılında nüfusun yaklaşık onda dokuz gibi büyük bir çoğunluğunun kentte yaşaması anlamına gelmektedir. Diğer bir deyişle, neredeyse her on kişiden ancak biri kırsalda yaşamaya devam edecektir.

Dünya ve Türkiye geneline paralel olarak Tokat İlinde de nüfus değişiminin kent lehine olduğu görülmektedir. Tokat ili için yıllara göre kır-kent nüfus değişimini gösteren veriler derlenmiştir. Nüfus istatistikleri Tokat ilinde 2007-2022 yıllarını kapsayan 16 yıllık süreçte kırsal nüfusun toplam nüfus içindeki payının %11,9 oranında azalarak %31,6’ya gerilediğini göstermektedir.

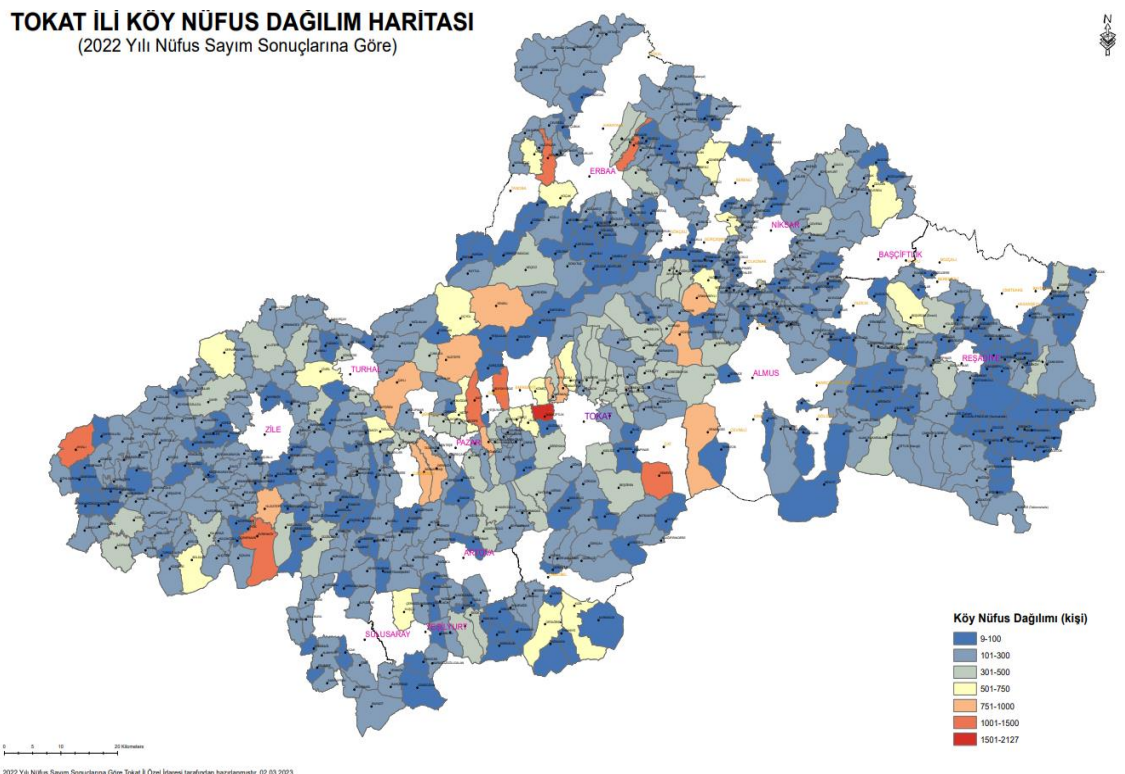
Çizelge 2. 3. Tokat iline ait yıllara göre nüfus verileri

Yıl	Toplam nüfus (milyon kişi)	Nüfus yoğunluğu (kilometrekareye düşen kişi sayısı)	İl ve ilçe merkezleri nüfusunun toplam nüfus içindeki oranı (%)	Belde ve köyler nüfusunun toplam nüfus içindeki oranı (%)
2007	620722	62	56,5	43,5
2008	617158	62	56,1	43,9
2009	624439	63	57,1	42,9
2010	617802	62	58,9	41,1
2011	608299	61	59,0	41,0
2012	613990	62	58,4	41,6
2013	598708	60	59,8	40,2
2014	597920	60	62,0	38,0
2015	593990	60	64,0	36,0
2016	602662	61	64,2	35,8
2017	602086	60	64,7	35,3
2018	612646	62	63,0	37,0
2019	612747	62	64,5	35,5
2020	597861	60	66,7	33,3
2021	602567	61	67,2	32,8
2022	596454	60	68,4	31,6

Kaynak: Anonim, 2023a.

Tokat kır-kent nüfus oranlarına genel olarak bakıldığında, kente doğru bir nüfus hareketinin olduğu açıkça gözlemlenmekle birlikte, değişim oranının Türkiye geneline göre daha yavaş olduğu görülmektedir. Tokat İl genelinde kır nüfusu 2007’den 2022’ye kadar %11,9 oranında azalmışken, Türkiye genelinde, 2022’de kırsal nüfus oranı %6,6 ile 2007’deki kır nüfusu oranına göre %22,9 oranında düşüş göstermiştir. Türkiye için yüksek oranlı azalışta, 6360 sayılı Büyükşehir Yasasının etkisi oldukça önemlidir.

Ancak Büyük Şehir Yasasının (2012 yılı) etkisi henüz ortaya çıkmamışken de Tokat'ta kırsal nüfusun azalış oranı Türkiye geneline göre daha düşük düzeydedir. 2007-2012 yılları arasında kırsal nüfus Türkiye genelinde %23,1, Tokat il genelinde %4,3 oranında azalmıştır. Bu verilere göre, kır-kent nüfus değişimi Tokat ilinde Türkiye geneline göre daha yumuşak bir geçişle gerçekleşmektedir. Tokat ili halen ekonomisinde tarımın büyük önem taşıdığı bir ildir (Barış, 2019).

Şekil 2. 7. Tokat'ta köy nüfus dağılımı (2022)

Kaynak: Anonim, 2023d.

Tokat ili köyleri nüfus büyüklüğüne göre harita üzerinde sınıflandırılmıştır. İl genelinde köylerin genellikle en az nüfus büyüklüğünü ifade eden 1 ve 2. nüfus grubunda yer aldığı görülmektedir. İlde nüfus büyüklüğü açısından öne çıkan köylerin sayısı oldukça azdır. Tokat ilinde 2022 yılı nüfus verilerine göre, en fazla nüfusa sahip köy Merkez ilçeye bağlı Taşlıçiftlik köyüdür.

2.2.3. Göç

Göç, sınırları belli olan bir alan içinde yerleşik olarak yaşamını sürdüren nüfusun farklı bir yerleşim yerine taşınması olarak tanımlanabilir (Demirtaş, 2019; Bostan, 2017; Sezgin ve Yolcu, 2016). Göç hareketi ekonomik, sosyal, siyasal, dini, kültürel, toplumsal, çevresel nedenle, isteğe bağlı veya mecburi olarak gerçekleşebilir. Göç hareketinin çoğunlukla gelişmemiş veya az gelişmiş ülke ve bölgelerden gelişmiş ülke ve bölgelere gerçekleştiği bilinmektedir. Ayrıca kentteki nüfus yoğunluğu göçlerin çoğunlukla kırsal alanlardan kentsel alanlara doğru gerçekleştirildiğini göstermektedir (Ünsal, 2022; Özcan, 2017). Göç hareketi oluşum nedenine, süresine, mesafesine ve yapıldığı yerin özelliğine göre sınıflandırılmaktadır.

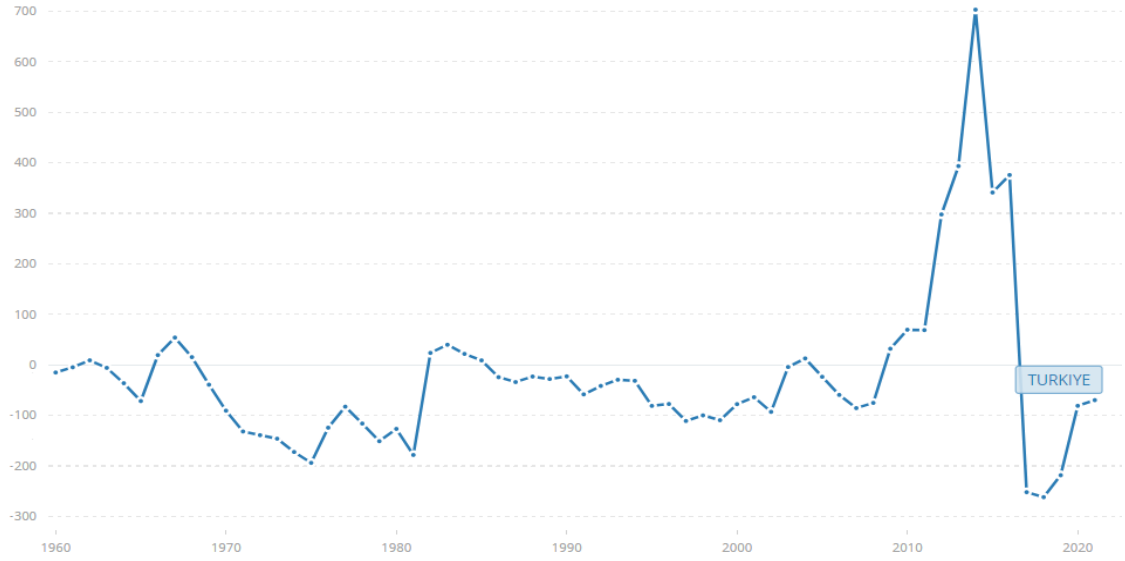

Şekil 2. 8. Türkiye’de göç türleri

Kaynak: Anonim, 2023i.

Bu tez çalışması kırsaldan kente göç hareketi dikkate alınarak yürütülmüştür. Bu nedenle iç- dış göç ve kırdan kente göç ile ilgili bilgiler verilmeye çalışılmıştır.

İç göç, bir ülke içerisinde farklı illere veya bölgelere yapılan göç türüdür. Yurt dışı göç ise bir ülkeden başka bir ülkeye gerçekleşen nüfus akışını ifade eder.

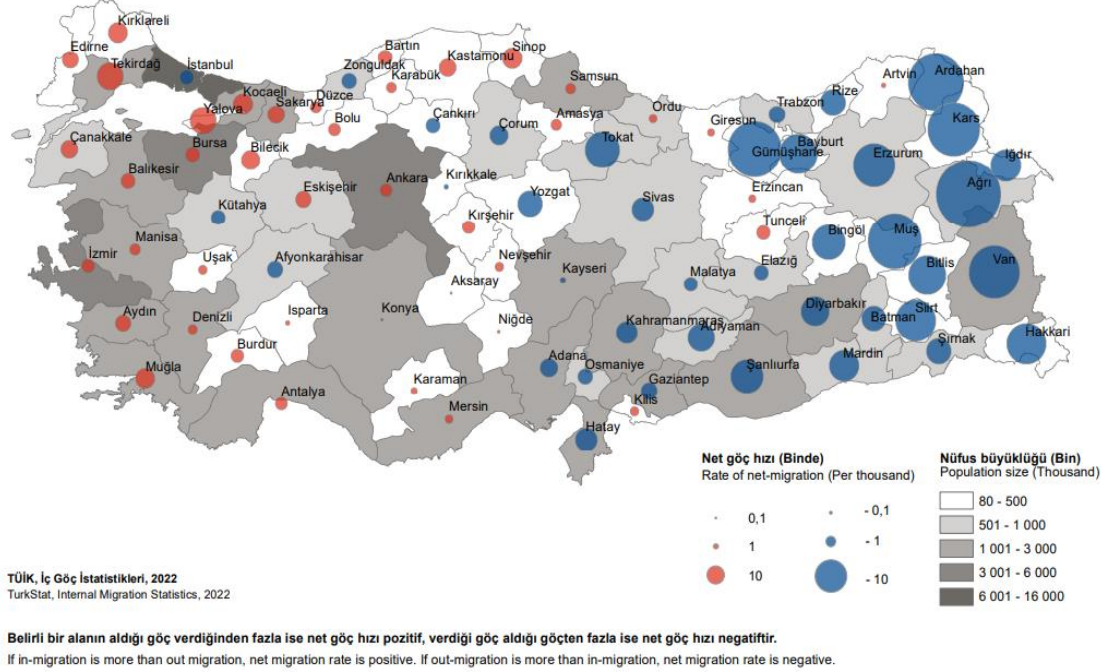
Şekil 2. 9. Türkiye’de net göç (bin)

Kaynak: Anonim, 2022.

Net göç, bir ülkeye yurt dışından gelerek yerleşen nüfustan, yurt dışına göç eden nüfusun çıkarılması sonucu elde edilir. Dünya Bankası’nın 1960-2021 yıllarını kapsayan verilerine göre, Türkiye’nin net göç hızı genellikle negatif yönlü bir seyir halindedir. Uzun yıllar negatif yönlü bir net göç hızına karşın, 2009-2016 yılları arasında 8 yıl sürekli olarak pozitif yönde net göç hızı gerçekleşmiştir. Bu aralık (2009-2016) tez çalışmasında yer alan nüfus hareketlerinin incelendiği zaman aralığında (2007-2022) yer almaktadır. Türkiye’ye ait net göç rakamları, tez çalışmasında nüfus hareketinin incelendiği zaman aralığı dikkate alınarak değerlendirildiğinde; 2007 ve 2008 yıllarında negatif, 2009-2016 yıllarında sürekli pozitif, 2017-2021 yıllarında negatif yönlü bir eğilim sergilemiştir. 2014 yılı Türkiye’nin 61 yıllık süreçte en fazla göç aldığı, 2018 yılı ise en fazla göç verdiği yıldır. 2009-2014 yılları arasında Türkiye sürekli göç alan bir ülke olarak kayıt altına alınmıştır. 61 yıllık süreç genel olarak değerlendirildiğinde, Türkiye’nin genellikle ülke dışına net göç veren bir ülke olduğu söylenebilir.

İllerin net göç hızı, 2022

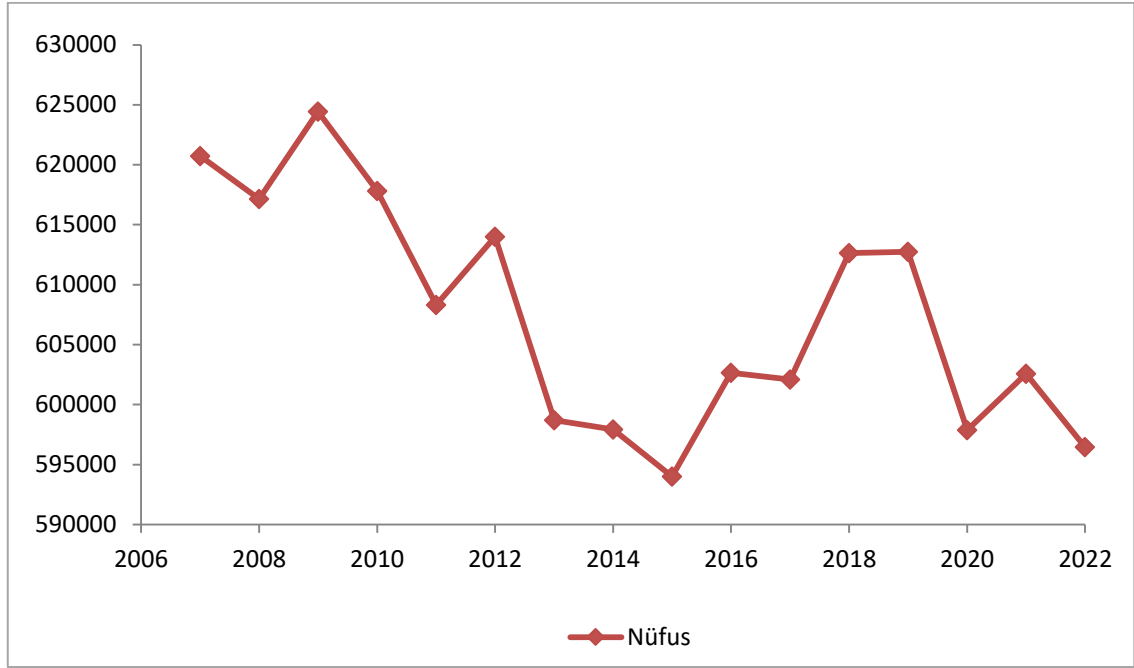
Rate of provincial net-migration, 2022

Şekil 2. 10. Türkiye’de illerin net göç hızı

Kaynak: Anonim, 2023a.

Yukarıda yer alan şekilde, Türkiye’de Doğu ve Güneydoğu Bölgelerinde yer alan illerin daha fazla göç verdiği ve bu illerde net göçün negatif yönlü olduğu görülmektedir. Ege Marmara ve Batı Karadeniz Bölgelerinin yoğun göç aldığı ifade edilebilir. 2022 yılında Türkiye’de en fazla göç alan il İstanbul’dur. Ankara, İzmir ve Bursa’da en fazla göç alan iller arasında sıralanabilir. Tokat net göç hareketi negatif yönlü olan illerden biridir. Tokat ilinde 2022 yılında net göç hızı $-\%0,1$ ’dir.

Şekil 2. 11. Tokat ili nüfus değişimi (2007-2022)

Kaynak: Anonim, 2023a.

Yukarı yer alan şekil 2.11, Tokat'ta 16 yıllık süreçte yaşanan nüfus değişimlerini ortaya koymaktadır. 2007- 2022 yılları arasında, 2009 yılı Tokat'ın en fazla nüfusa sahip olduğu, 2015 yılı en az nüfusa sahip olduğu yıldır. Tokat'ın nüfusu 2007 yılı baz alındığında 16 yıllık süreçte %-3,9 oranında azalmıştır. Artan ülke nüfusuna karşın il nüfusunun azalması ilin göç vermeye devam ettiğini göstermektedir.

Çizelge 2. 4. Tokat'ın yıllar itibari ile en fazla göç verdiği ve aldığı ilk üç il

Yıl	En fazla göç verdiği ilk üç il	En fazla göç aldığı ilk üç il
2022	İstanbul, Ankara, Kocaeli	İstanbul, Ankara, Sivas
2021	İstanbul, Ankara, Samsun	İstanbul, Ankara, Ordu
2020	İstanbul, Ankara, Kocaeli	İstanbul, Ankara, Sivas
2019	İstanbul, Ankara, Kocaeli	İstanbul, Ankara, Kocaeli
2018	İstanbul, Ankara, Samsun	İstanbul, Ankara, Kocaeli
2017	İstanbul, Ankara, Tekirdağ	İstanbul, Ankara, Kocaeli
2016	İstanbul, Ankara, Tekirdağ	İstanbul, Ankara, Samsun
2015	İstanbul, Ankara, Tekirdağ	İstanbul, Ankara, Samsun
2014	İstanbul, Ankara, Tekirdağ	İstanbul, Ankara, Sivas
2013	İstanbul, Ankara, Kocaeli	İstanbul, Ankara, Samsun
2012	İstanbul, Ankara, Tekirdağ	İstanbul, Ankara, Samsun
2011	İstanbul, Ankara, Samsun	İstanbul, Ankara, Samsun
2010	İstanbul, Ankara, Kocaeli	İstanbul, Ankara, Samsun
2009	İstanbul, Ankara, Samsun	İstanbul, Ankara, Samsun
2008	İstanbul, Ankara, Kocaeli	İstanbul, Ankara, Samsun

Kaynak: Anonim, 2023a verileri kullanılarak hazırlanmıştır.

TÜİK verilerine göre, Tokat'ın 2008 yılından beri en fazla göç verdiği ilk iki il İstanbul ve Ankara'dır. Göç verdiği iller içerisinde yıllara göre 3. sırada yer alan il Kocaeli, Tekirdağ ve Samsun olarak değişmektedir. En fazla göç aldığı iller içerisinde ilk iki sırada İstanbul ve Ankara yer almaktadır. Tokat'ın en fazla göç aldığı iller arasında 3. sırada yer alan Samsun, Kocaeli, Sivas ve Ordu illeri gelmektedir. Tokat'ın büyükşehirlere göç verdiği ve büyükşehirlerden göç aldığı görülmektedir. Bu durum yıllar önce farklı sebeplerle büyükşehirlere göç etmiş olanların emekli olduktan sonra tekrar Tokat'a dönmeleriyle ilişkili olabilir.

Çizelge 2. 5. 2007-2022 yılları arasında Türkiye ve Tokat İli için köy-şehir nüfus değişim seyri

Yıl	Düzy	Belde-Köy nüfusu (milyon kişi)	Şehir nüfusu (milyon kişi)	Toplam nüfus (milyon kişi)	Kırsal nüfus oranı (%)
2007	Tokat	269808	350914	620722	43,5
	Türkiye	20838397	49747859	70586256	29,5
2012	Tokat	255496	358494	613990	41,6
	Türkiye	17178953	58448431	75627384	22,7
2022	Tokat	188634	407820	596454	31,6
	Türkiye	5666274	79613279	85279553	6,6

Kaynak: Anonim, 2023a.

Kırsal alanlardan kentsel alanlara doğru gerçekleşen göç kırsal göç olarak nitelendirilmektedir. Oranlar, Dünya ve Türkiye'de çözüm aranan kırdan kente göç hareketinin tarım potansiyeli açısından önemli bir bölge olan Tokat ili için de hızlanarak devam edeceği sinyalini vermektedir. Tokat ilinde yapılan birçok çalışma, kırsaldan nüfus ayrılışının İl için de kritik bir aşamada olduğunu ortaya koymaktadır (Yılmaz, 2015; Aşkın ve ark., 2013; Acungil, 2012).

TÜİK tarafından yapılan bir araştırma sonucunda, Türkiye'de tüm illerin nedenlerine göre verdiği göç miktarı belirlenmiştir. Bu veri tabanından, Türkiye genelinde ve Tokat'ta nedenlerine göre göç eden nüfus verileri derlenmiş ve bir çizelge haline getirilmiştir. 2022 yılında Türkiye'de farklı sebeplerle 2791156 kişi göç etmiştir. Bu göç hareketi içerisinde %21,2 oranıyla en fazla aile fertlerinden birine bağımlı olarak göçler gerçekleşmiştir. Göç etme nedenleri içerisinde sırasıyla en fazla eğitim, daha iyi konut ve yaşam koşulları, iş değişikliği, iş arama gibi nedenler bulunmaktadır.

Çizelge 2. 6. Türkiye ve Tokat'ta göç etme nedenlerine göre göç eden nüfus ve oranları (2022)

Göç Nedenleri	Türkiye		Tokat	
	Göç eden nüfus (bin)	Göç eden nüfus oranı (%)	Göç eden nüfus (bin)	Göç eden nüfus oranı (%)
Tayin/iş değişikliği	301335	10,8	3254	9,2
İş aramak/bulmak	249648	8,9	3717	10,5
Eğitim	526008	18,8	5403	15,3
Evlilik/boşanma	155792	5,6	1592	4,5
Daha iyi konut ve yaşam koşulları	479250	17,2	6132	17,3
Aile fertlerinden birine bağımlı göç	591790	21,2	8039	22,7
Aile yanına / memlekete geri dönme	56892	2,0	429	1,2
Sağlık / bakım	17090	0,6	199	0,6
Ev alınması	89888	3,2	1519	4,3
Emeklilik	11095	0,4	130	0,4
Diğer	66129	2,4	437	1,2
Bilinmeyen	246239	8,8	4507	12,7
Toplam	2791156	100	35358	100

Kaynak: Anonim, 2023a verileri kullanılarak hazırlanmıştır.

Tokat'ta 2022 yılında 35358 kişi farklı bir ile göç etmiştir. Nüfusun göç etme nedeni en fazla aile fertlerinden birine bağlı olarak gerçekleşmiştir. Diğer göç etme nedenleri; daha iyi konut ve yaşam, eğitim, iş aramak, tayin/ iş değişikliğidir.

3. MATERYAL ve YÖNTEM

3.1. Materyal

Bu araştırmanın ana materyalini oluşturan veriler dört grupta ele alınabilir;

- Tokat il ve ilçelerine bağlı tüm köylere ilişkin bilgilerin derlendiği veri seti
- Köy hane halkıyla (315 kişi ile) yapılan yüz yüze anketlerden elde edilen veriler
- Seçilmiş muhtarlarla yapılan Odak Grup Görüşmelerinden elde edilen içerik analizi
- İstatistikî veriler, yerel kurum ve kuruluşlardan alınan kayıtlar ve daha önce yapılmış ilgili çalışma sonuçları

Ayrıca verilerinin elde edilmesi aşmasında köye ve kırsal yaşama dair gözlemler yapılmış, araştırma bulgularını değerlendirmede söz konusu gözlemlerden de yararlanılarak yapılan yorumlar zenginleştirilmiştir.

Bu tez çalışması için gerekli olan ana materyaller içerisinde ankete dayalı veriler bulunmaktadır. Doktora tezinin yürütülebilmesi için Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırmaları Etik Kurul Kararları kapsamında 25.08.2022 tarihinde 11 nolu oturumda 01-26 sayılı etik kurul kararı alınmıştır.

3.2. Yöntem

Tokat İl genelinde yapılmış olan bu çalışmada veri toplama işlemi dört aşamada gerçekleştirilmiştir. Bu aşamalar;

- Tokat İline bağlı 613 köye ait nüfus istatistiklerinin TÜİK veri tabanından, diğer bazı bilgilerin ise yerel /ulusal çeşitli kayıtlardan elde edilmesi,
- 613 köy muhtarlarıyla yapılan anket çalışması ile köylerin yaşam koşulları ve nüfus yoğunluğunu etkileyebilecek bazı değişkenlerin belirlenmesi,

TÜİK istatistikleri, ulusal/yerel kurum kayıtları ile köy muhtarı anket verilerinin bir araya getirilerek 613 köye ait veri seti oluşturulması,

- Buraya kadar elde edilen verilerin değerlendirilmesine dayalı olarak anket çalışması için köy seçimi yapılması ve seçilen köylerde örnekleme çalışması kapsamında belirlenen ana popülasyonu temsil eden sayıda köy hane halkı ile yapılan anket çalışması,
- Son olarak seçilen köylerin muhtarları ile yapılan odak grup görüşmesi şeklinde sıralanabilir.

3.2.1. Verilerin toplanmasında ve analiz edilmesinde izlenen yöntemler

Verilerin elde edilmesi dört farklı aşamada gerçekleştirilmiştir. İlk iki aşama araştırmanın temel verilerini oluşturan aşamalardır. Bu iki aşamada yapılan hesaplamalar, puanlamalar, değerlendirmeler ve analizler sonucunda üç ve dördüncü veri toplama aşamalarına geçilmiştir. Her aşama aşağıda detaylı bir şekilde anlatılmaya çalışılmıştır.

Nüfus verilerinin ve diğer bazı bilgilerin elde edilmesi ve değerlendirilmesinde izlenen yöntemler

Nüfus verilerinin elde edilmesi ve değerlendirilmesi

Tokat İline bağlı 613 köy bulunmaktadır. TÜİK'ten 613 köye ait 2007-2022 yılları nüfus verilerine ulaşılmış ve veri seti haline getirilmiştir. Oluşturulan veri seti yardımıyla tüm köylerin 16 yıllık nüfus değişimleri ilk yıl (2007) baz alınarak hesaplanmıştır.

2007 yılı baz alınarak nüfus değişim oranı hesaplanması için kullanılan formül şu şekildedir:

Nüfus değişim oranı= ((Son yıl nüfusu-İlk yıl nüfusu)x100)/ ilk yıl nüfusu)

Formül yardımıyla 613 köy içerisinde 16 yıllık (2007-2022) süreçte azalan, sabit kalan artan köyler tespit edilmiştir. Bu köyler şiddetli azalan, azalan, sabit kalan, artan ve şiddetli artan köyler olarak gruplandırılmıştır.

- Nüfus değişim oranlarının gruplandırılması

Formül sonucunda çıkan değer köye ait 16 yıllık yüzde değişim oranını ifade etmektedir. 613 köy nüfus değişim verilerine göre gruplandırılırken aşağıdaki aralıklar dikkate alınmıştır.

Nüfus değişim grup aralıkları;

Şiddetli azalan köy;	$\%-40 > \text{nüfus değişimi}$
Azalan köy;	$\%-5 > \text{nüfus değişimi} \geq \%-40$
Sabit kalan köy;	$\%-5 \leq \text{nüfus değişimi} \leq \%+5$
Artan köy;	$\%5 < \text{nüfus değişimi} \leq \%40$
Şiddetli artan köy;	$\%40 < \text{nüfus değişimi}$

Alt yapı olanaklarına ilişkin verilerin elde edilmesi ve değerlendirilmesi

Tokat İl Özel İdaresi ile resmi yazışmalar gerçekleştirilmiş ve 613 köye ait alt yapı olanaklarını içeren kayıtlar talep edilmiştir. Kayıtlardan faydalanılarak 613 köyün alt yapı olanaklarını temsil eden bir veri seti oluşturulmuştur. Bu veri seti içerisinde bulunan bilgiler şu şekildedir;

- İçme suyu şebekesi (var-yok)
- İçme suyu yeterliliği (yeterli-yetersiz)
- İçme suyu arıtma tesisi (var-yok)
- Atık su arıtma tesisi (var-yok)
- Kanalizasyon tesisi (var-yok)
- Foseptik (var-yok)

Her köye ait alt yapı olanaklarının düzeyini temsil eden tek bir değer oluşturulmaya çalışılmıştır. Bu amaçla her bir alt yapı olanağına artı bir puan verilmiştir. Bu puanlama sonucunda her köy için alt yapı olanaklarını temsil eden “alt yapı puanı” adında bir değer oluşturulmuştur.

- Alt yapı olanaklarına ait verilerin puanlanması

Köylerin alt yapı olanaklarına ilişkin verilerin puanlanması sonucu alt yapı olanaklarını temsil eden bir değer oluşturulmaya çalışılmıştır. Bu değer oluşturulurken aşağıdaki puanlama yöntemi kullanılmıştır.

Çizelge 3. 1. Alt yapı olanaklarının puanlaması

Alt yapı olanağı	Puanlama
İçme suyu şebekesi	var ise:1 puan, yok ise:0 puan
İçme suyu yeterliliği	yeterli ise:1 puan, yetersiz ise:0 puan
İçme suyu arıtma tesisi	var ise:1 puan, yok ise:0 puan
Atık su arıtma tesisi	var ise:1 puan, yok ise:0 puan
Kanalizasyon tesisi	var ise:1 puan, yok ise:0 puan
Foseptik	var ise:1 puan, yok ise:0 puan

Köylere ait alt yapı olanakları varlık veya yeterlilik durumuna göre artı bir puan verilerek puanlanmıştır. İçme suyu arıtma tesisi ve atık su arıtma tesisi önemli bir kamu hizmeti yatırımdır. Fakat Tokat İl Özel İdaresi çalışanlarından ve muhtarlardan alınan bilgilere göre bahsedilen alt yapı olanakları tam olarak aktif değildir. Bu nedenle bu yatırımların (atık su ve içme suyu arıtma tesisleri) olduğu köylerde ilave bir puan verilmesine gerek duyulmamıştır.

Eğitim olanaklarına ilişkin verilerin elde edilmesi ve değerlendirilmesi

Tokat İl Milli Eğitim Müdürlüğü’nden 613 köyün eğitim olanaklarını içeren veriler talep edilmiştir. 613 köye ait eğitim olanaklarını ifade eden bir veri seti oluşturulmuştur. Bu veri seti içerisinde yer alan bilgiler şu şekildedir;

- Eğitim- öğretim kademeleri (ana okul, ilkokul, ortaokul, lise)
- İlkokul eğitiminin ne şekilde verildiği (birleştirilmiş veya ayrı sınıf)
- Köy okulundaki toplam öğretmen sayısı

Eğitim olanaklarını gösteren veri seti yardımıyla köylerin eğitim olanaklarını temsil eden tek bir değer oluşturulmaya çalışılmıştır. Her bir köye ait mevcut olanaklar üzerinden bir puanlama yapılmıştır. Bu puanlama sonucunda tüm köylerin eğitim olanaklarını ifade eden değerler hesaplanmıştır. Bulunan bu değer “eğitim olanakları puanı” olarak adlandırılmıştır.

- Eğitim olanaklarına ilişkin verilerin puanlanması

Köylerin eğitim imkânlarına ilişkin bilgiler puanlanarak eğitim olanaklarını ifade eden bir değer oluşturulmaya çalışılmıştır. Bu değer oluşturulurken aşağıdaki şekilde puanlama yapılmıştır.

Çizelge 3. 2. Eğitim olanaklarının puanlanması

Eğitim kademeleri	Puanlama
Ana sınıfı	Anasınıfı eğitimi veriliyor ise:1 puan
İlkokul	Birleştirilmiş sınıf ise:1 puan, Ayrı sınıf ise:2 puan
Ortaokul	Ortaokul eğitimi veriliyor ise:1 puan
Lise	Lise eğitimi veriliyor ise: 1 puan
Öğretmen sayısı	Kaç tane öğretmen var ise her biri için:1 puan 4 ve daha fazla sayıda öğretmen var ise: 4 puan

Köylerin coğrafi konumlarına ilişkin verilerin elde edilmesi

Tokat İl Tarım ve Orman Müdürlüğü’nden köylerin konumunu (dağ, orman, yamaç, ova) belirlemeye yardımcı olan haritalar temin edilmiştir. Bu haritalar yardımıyla köylerin konumunu gösteren veri seti oluşturulmuştur.

Destekleyici bilgilerin elde edilmesi

Tokat Valiliği envanterinde bulunan köylere ait bazı bilgilerin olduğu verilere ulaşılmıştır. Veriler diğer kurumlardan ve muhtar anketlerinden elde edilen bilgilere benzer bilgiler içermektedir. Çalışma konusu kapsamında gerekli bilgiler farklı kaynaklardan elde edilmeye çalışılmıştır. Böylelikle bu bölüm için oluşturulan veri setinin daha kapsamlı ve güncel bilgiler içermesine dikkat edilmiştir.

Muhtar anketlerinin gerçekleştirilmesinde izlenen yöntem

Bu bölümde ankete dayalı verilerle çalışılmıştır Araştırma alanı Tokat il ve ilçelerine bağlı 613 kyu kapsamaktadır. 613 köy muhtarının tamamıyla görüşülmesi planlanmış, 600 köy muhtarı ile görüşme sağlanmışır. Köy muhtarları anket görüşmesinden;

- Muhtarlara ait bazı bilgiler (yaşı, cinsiyeti, eğitim düzeyi, arazi varlığı, köyde ikamet süresi, muhtarlık deneyimi),
- Kyun ana yola mesafesi, köy ile ana yol arasındaki yolun niteliği,
- Köyde mekânsal varlıklar ve sayısı (bakkal, kasap, manav, ilaç-gübre bayii, kahvehane, berber, ibadethane, köy odası, sağlık ocağı, piknik alanı, kültür evi, kooperatif vs.)
- Eğitim olanakları (Milli Eğitim Müdürlüğü’nden alınan bilgilerin desteklenmesi için)
- Köydeki diğer ortak yapı ya da alanlar ve sosyal olanaklar (ocuk parkı, düğün salonu, yemekhane, misafirhane, toplantı salonu, köy fırını, morg (seyyar veya sabit), cenaze aracı)
- Köyde meslek yapısı
- Muhtarın gözünden kyun sosyal olanaklar açısından puanlanması
- Gelir grupları dağılımı
- Kyun eksikleri, ihtiyaçları
- Köye g olup olmadığı, varsa köye göç edenlerin kimler olduğu ve yaş grupları
- Köyde sulu ve kuru tarım alanı oranları
- Pazara yönelik yetiştirilenrnler
- Büyük ve küçükbaş hayvancılık yapan ifti sayısı
- Muhtarın bazı konularda kyun durumunu 2007 ve 2022 yıllarını kıyaslayarak puanlaması
- Köyden gn başlıca nedenleri
- Göç edenlerin bazızellikleri
- Genç ya da orta yaşta olup köyde kalanların bu tercihlerinin nedenleri gibi bilgiler elde edilmiştir.

Muhtarlarla yapılan görüşmeler tamamlandıktan sonra, veriler dijital ortama aktarılmış, tanımlayıcı istatistikler ve istatistiksel analizler yoluyla değerlendirilmiştir.

Muhtar anketinden elde edilen bilgiler değerlendirmeler yapılarak puanlanmıştır. Uygun görülen veriler puanlamaya dâhil edilmiş, uygun görülmeyen veriler ayrı bir şekilde değerlendirilmek üzere puanlama dışı bırakılmıştır. Muhtar anketinden elde edilen bilgiler neticesinde her köy için bir puan düzeyi oluşturulmaya çalışılmıştır. Bu puan düzeyi “Muhtar anketi puanı” olarak adlandırılmıştır. Aşağıda bu puanlama yöntemi açıklanmaya çalışılmıştır.

- Muhtar anketinden elde edilen verilerin puanlaması

Muhtar anketi çalışması köyün genel durumu konusunda bilgi edinmek amacıyla gerçekleştirilmiştir. Muhtardan köy ile ilgili alınan her bilgi gruplanarak veya direkt olarak puanlanmıştır. “Muhtar anketi puanı” aşağıdaki yöntem sonucunda hesaplanmıştır.

Çizelge 3. 3. Puanlamaya dâhil edilen kriterler ve değerlendirme biçimleri

Puanlamaya dâhil edilen değişkenler	Puanlama
Muhtarın eğitim düzeyi	Muhtarın eğitim düzeyi; İlkokul ise: 0 puan Ortaokul ise:1 puan Lise ise:2 puan Üniversite ise:3 puan
İl merkezine mesafe	Köyün ile mesafesi; 30 km ve daha az ise:4 puan 31 ve 50 km arası ise:3 puan 51 ve 70 km arası ise:2 puan 71 ve 100 km arası ise:1 puan 100 km den fazla ise: 0 puan
İlçe merkezine mesafe	Köyün ilçeye mesafesi; 15 km ve daha az ise:3 puan 15 ve 30 km arası ise:2 puan 31-50 km arası ise:1 puan 50 km den fazla ise: 0 puan
Anayola mesafe	Köyün ana yola mesafesi; 1 km ve daha az ise:2 puan 1 ve 10 km arası ise:1 puan 10 km den fazla ise: 0 puan
Anayol ile köy arasındaki yolun niteliği	Asfalt ise: 2 puan, parke ise:1 puan Diğer nitelikler için:0 puan
Bakkal	Kaç tane bakkal var ise her biri için:1 puan 4 ve daha fazla sayıda ise: 4 puan
Kasap	Kaç tane kasap var ise her biri için:1 puan 4 ve daha fazla sayıda ise: 4 puan

Manav	Kaç tane manav var ise her biri için:1 puan 4 ve daha fazla sayıda ise: 4 puan
İlaç-gübre bayi	Kaç tane ilaç- gübre bayi var ise her biri için:1 puan 4 ve daha fazla sayıda ise: 4 puan
Kahvehane	Kaç tane kahvehane var ise her biri için:1 puan 4 ve daha fazla sayıda ise: 4 puan
İbadethane	Kaç tane ibadethane var ise her biri için:1 puan 4 ve daha fazla sayıda ise: 4 puan
Erkek berberi	Kaç tane berber var ise her biri için:1 puan 4 ve daha fazla sayıda ise: 4 puan
Köy odası	Kaç tane köy odası var ise her biri için:2 puan 4 ve daha fazla sayıda ise: 8 puan (Köy odalarının birden çok amaca hizmet eden mekânlar olmasından dolayı her biri için 2 puan)
Sağlık ocağı	Var ise:10 puan (Ayrıştırıcı bir özellik olmasından dolayı araştırmacı inisiyatifine dayalı olarak yüksek puan verilmiştir.)
Piknik alanı	Kaç tane piknik alanı var ise her biri için:1 puan 4 ve daha fazla sayıda ise: 4 puan
Kültür evi	Var ise:2 puan (Nadir olması nedeniyle 2 puan)
Kooperatif/dernek	Kaç tane kooperatif/dernek var ise her biri için:1 puan 4 ve daha fazla sayıda ise: 4 puan
Ortak yapılar/olanaklar	Çocuk parkı, düğün salonu, yemekhane, misafirhane, toplantı salonu, kuran kursu, köy fırını, morg (seyyar veya sabit), cenaze aracı gibi köye ait kullanım alanları ve olanaklarının her biri için:1 puan
Çiftçilik	Köyün %50'si ve altı çiftçi ise:1 puan Köyün %50'sinden fazlası çiftçi ise:2 puan
Tarım dışı meslek	Tarım dışı meslek; Yok ise:0 puan Köyün %20' si ve altı tarım dışı meslek ile uğraşıyor ise:1 puan Köyün %20'den fazlası tarım dışı meslek ile uğraşıyor ise:2 puan
Sosyal olanaklar açısından puanlama	1-5 arası derecelendirme yapıldı ise:0 puan 6-10 arası derecelendirme yapıldı ise: 1 puan
Gelir grupları	Köyde yüksek ve orta gelir grubu oranı; 0 ise: 0 puan %50 ve daha az ise:1 puan %50'den fazla ise:2 puan
Köye göç	Köye göç yok ise:0 puan Varsa köye göç edenler; köyün eski sakinleri ise:1 puan yabancı ise:2 puan Köye göç edenler; ileri yaşlı ise:0 puan orta yaşlı ise:1 puan genç ise:2 puan
Muhtarlık deneyimi	Muhtarın ilk dönemi ise:0 puan İki ve daha fazla dönemdir muhtarlık yapıyor ise:1 puan

Tarımsal üretim sistemi	Sulu arazi oranı; 0 ise:0 puan %50 ve altı ise: 1 puan %50 den fazla ise:2 puan
Köyün bazı konularda 2007 ve 2022 yılları karşılaştırması	1. Tarımsal verim 2. Tarımsal kazanç 3. Tarım dışı kazanç 4. Kent ortamına aşinalık 5. Tarımda teknoloji kullanım düzeyi Muhtar tarafından beş konuda yapılan 2022 yılı derecelendirmesinden 2007 yılı derecelendirmesi çıkarılmıştır. Çıkan sonuçlara göre beş kriter için ayrı ayrı aşağıdaki gruplamaya göre puanlama yapılmış ve köy puanına eklenmiştir. -6 ve -10 arasında ise:-2 puan -1 ve -5 arasında ise:-1 puan 0 ise:0 puan 1 ve 5 arası ise:1 puan 6 ve 10 arasında ise:2 puan

Muhtar anketlerinden elde edilen bazı bilgiler “Muhtar anketi puanına” dâhil edilmemiştir. Bu değişkenler ve puana dâhil edilmemesiyle ilgili gerekçeler aşağıda özetlenmiştir;

Çizelge 3. 4. Puanlamaya dâhil edilmeyen kriterler, gerekçeleri ve değerlendirilme biçimleri

Dâhil edilmeyen değişken	Gerekçe	Değerlendirme biçimi
Muhtarın yaşı	Göç açısından etki yönü belirsiz	Yüzde oran ve ayrı bir değişken olarak
Muhtarın arazi varlığı	Göç açısından etki yönü belirsiz	Yüzde oran ve ayrı bir değişken olarak
Muhtarın köyde ikamet süresi	Göç açısından etki yönü belirsiz	Yüzde oran ve ayrı bir değişken olarak
Hayvancılık yapan çiftçi sayısı/oranı	Çiftçilik oranı puanlamaya dâhil edildiği için bu konuda ikinci bir puanlama yapılması uygun görülmemiştir.	Yüzde oran ve ayrı bir değişken olarak
Köyün ihtiyaçları	Puanlamaya uygun değil	Yüzde oran ve ayrı bir değişken olarak
Göçün nedeni	Puanlamaya uygun değil	Yüzde oran ve ayrı bir değişken olarak
Genç ve orta yaştaki bireylerin köyde kalma tercihleri	Puanlamaya uygun değil	Yüzde oran ve ayrı bir değişken olarak
Coğrafi konum	İl ve ilçe merkezine mesafeler köyün coğrafi konumu ile ilişkili olduğu için bu konuda tekrar bir puanlama yapılması uygun görülmemiştir.	Yüzde oran ve ayrı bir değişken olarak

- Köy puanının hesaplanması

Bu bölüme kadar farklı yöntemlerle elde edilen verilerin bir araya getirilerek köye ait bir genel puan hesaplaması yapılmıştır. “Alt yapı”, “Eğitim olanakları” ve “Muhtar anketi” puanları toplanmış, “Köy puanı” hesaplanmıştır. Bu şekilde 600 köyün her birine ait “Köy puanı” elde edilmiştir.

- Muhtar görüşmelerinden elde edilen verilerin analizi

Çalışmada 600 köy muhtarı ile anket görüşmeleri gerçekleştirilmiştir. 600 köyün nüfus verilerine karşın farklı kaynaklardan (kurum, kuruluş ve muhtar anketi) elde edilen verilerin arasındaki ilişkinin tespit edilmesi amacıyla analizler gerçekleştirilmiştir. 600 köy içerisinde 564 köy analize dâhil edilmiştir. Belediyelikten düşen köylerin analiz sonuçlarını olumsuz etkileyeceği düşünüldüğü için bu köyler analiz dışı bırakılmıştır.

Bazı köylerin ise birkaç yıl önce köy statüsü kazanmış olmalarından dolayı 16 yıllık nüfus verilerine ulaşamamıştır. Belediyelikten düşmesi ve nüfus verilerinin eksik olması nedeniyle toplamda 34 köy analiz dışı bırakılmıştır.

Gruplandırmalar

Bu çalışmada köyler nüfus değişimlerine göre beş gruba ayrılmıştır. Köylere ait bazı veriler ile bu gruplar arasında ki-kare analizi yapılmıştır.

Gruplar;

1. Şiddetli azalan köy
2. Azalan köy
3. Sabit kalan köy
4. Artan köy
5. Şiddetli artan köy

Ki-kare analizi yapılan faktörler; muhtarın yaşı, eğitim düzeyi, arazi varlığı, köyün; ana yola, il ve ilçe merkezine mesafesi, çiftçilik oranı, tarım dışı meslek oranı, sosyal endeks, gelir grupları, 2007 ve 2022 yıllarına göre derecelendirme yapılan konuları, coğrafi konumu ve köy genel puanı ki- kare analiziyle değerlendirilmiştir.

Köy hane halkı ile yapılan anket çalışmasının gerçekleştirilmesinde izlenen yöntem

Bu bölümde ana materyal olarak köy hane halkı anketi yoluyla elde edilen veriler kullanılmıştır. Araştırma alanı içerisine giren köylerin seçimi ise farklı bir yöntem izlenerek belirlenmiştir. Muhtar görüşmelerinden ve diğer kurumlardan elde edilen bilgiler neticesinde nüfus değişimleri üzerine etkili olan faktörler ki-kare analiz yöntemiyle tespit edilmiştir. Etkili olan faktörler içerisinde ki-kare ilişkisi en güçlü olan ilk üç kritere göre bireysel anketlerin yapılacağı köyler seçilmiştir. Bu üç kriter; ile mesafe, köy puanı ve çiftçilik oranıdır. Dikkate alınan kriterlere göre seçilen köyler aşağıdaki tabloda verilmiştir. Ki-kare ilişkisinin en güçlü olduğu üç kritere göre yapılan köy seçiminde toplam 15 köy belirlenmiştir. Bu köyler belirlenirken ki-kare analiz tablosunda farklılığı ön plana çıkan (gözlere ait ki-kare değerlerine bakılarak) köyler

popülasyon evrenini oluşturacak köyler olarak seçilmiştir. Bu 15 köy seçimi her bir kritere uygun ilk on köy içerisinde yapılmıştır.

Çizelge 3. 5. Köy anketi yapılan köyler

No	Kriter	İlçe/Köy	2022 yılı nüfus*	Anket sayısı	Köyü temsil eden oran
1	İl merkezine en uzak mesafede olan şiddetli azalan köy	Erbaa-Kırıkgüney	146	20	14,0
2	İl merkezine en uzak mesafede olan en az azalan köy	Reşadiye-Köklü	89	20	23,0
3	İl merkezine en yakın mesafede olan şiddetli azalan köy	Almus-Serince	71	22	31,0
4	İl merkezine en yakın mesafede olan en az azalan köy	Turhal-Kalaycık	384	26	7,0
5	İl merkezine en yakın mesafede olan şiddetli artan köy	Merkez-Taşlıçiftlik	2127	42	0,2
6	Köy puanı yüksek olup şiddetli azalan köy	Erbaa-Hacıpazar	299	25	8,4
7	Köy puanı yüksek olup şiddetli artan köy	Reşadiye- Sazak	279	25	9,0
8	Köy puanı düşük olup şiddetli artan köy	Niksar-Derindere	55	10	18,0
9		Niksar-Araköy	55	10	
10	Köy puanı düşük olup en az azalan köy	Yeşilyurt-Sivri	63	20	32,0
11	Çiftçilik oranı düşük olup en şiddetli artan köy	Merkez-Sırçalı	136	21	16,0
12	Çiftçilik oranı düşük olup şiddetli azalan köy	Başçiftlik-Sarıağıl	64	25	39,0
13	Çiftçilik oranı yüksek olup şiddetli azalan köy	Zile-Elmacık	68	13	23,0
14		Zile- Çamdere	44	13	
15	Çiftçilik oranı yüksek olup şiddetli artan köy	Merkez-Çayören	70	23	33,0
Toplam			3950	315	8,0

* Nüfus verileri TÜİK' ten alınmıştır.

Örnek Hacminin Belirlenmesi

Anket çalışmasının hangi köylerde yapılacağına bir önceki aşamada karar verildikten sonra, araştırma verilerinin toplanacağı örnek kitle belirlenmiştir. Gayeli örnekleme yöntemine dayalı olarak, belirlenen köy nüfusları üzerinden ve her bir köy kendi içerisinde olacak şekilde örnek hacmi tespit edilmiştir. Burada her köyün örnek hacmi

belirlenirken iki temel husus dikkate alınmıştır. Birinci husus köy nüfusunun en az %2,0'sinin örneğe alınması, ikinci husus köyden ve dolayısıyla belli bir kriteri temsil eden birimden alınan örnek sayısının 20'nin altına düşmemesidir. Bu yol izlenirken bir yandan seçilen örnek hacminin köyü ve dolayısıyla ilgili kriteri temsil edecek yeterlilikte olması istenmiş (en az yüzde iki oranı ile çalışılması), diğer yandan köy nüfuslarındaki farklılık nedeniyle örnek sayılarında ortaya çıkacak dengesizlik giderilmeye (çalışılacak örnek hacminin en az 20 olması) çalışılmıştır. Bu şekilde bütün köyler için tespit edilen örnek sayısı 315 olmuştur. Tokat il geneli için 315 olarak belirlenen örnek hacminin, aynı araştırma bölgesinde yapılan benzer çalışmalarda kullanılan örnek hacimleri dikkate alınarak yeterli olacağına karar verilmiştir.

- Köy hane halkı anket çalışmasından elde edilen verilerin analizi

Çalışmalarda elde edilen bulguların istatistiksel olarak değerlendirilmesi veriler arasında ilişki olup olmadığını ortaya koymak ve araştırma sorununa yönelik çözüm üretmek için oldukça önemlidir. Köy hane halkı ile yapılan anket çalışmasından elde edilen verilerin istatistiksel olarak değerlendirilerek göç etme eğilimi üzerinde etkili olan değişkenlerin belirlenmesi amacıyla İkili Lojistik Regresyon (Binary Logistic Regression) analizi gerçekleştirilmiştir. Bu yöntemin kullanılma sebebi; bağımlı değişkenin göç etmek istemeyenler (0) ve göç etmek isteyenler (1) şeklinde iki kategoriden oluşmasıdır.

Elde edilen veriler içerisinde bağımlı değişkeni etkileyebileceği düşünülen birçok kriter analize dahil edilmiştir. Bağımlı değişken ile ilişkisi araştırılan bağımsız değişkenlere ait tanımlamalar çizelgede gösterildiği gibidir. Bağımlı değişken iki kategoriden, bağımsız değişkenler kategorik, sıralı ve sürekli verilerden oluşmaktadır

Anket çalışması sonucunda bağımlı değişken olarak belirlenen göç etme eğilimi, tarıma ve kırsala bağlılıklarını belirtenler ile zorunlu bir sebep ile kırsalda yaşamak zorunda olan bireyler ele alınarak iki grup arasında değerlendirilmeye alınmıştır. Bağımsız değişkenler ise çizelgede gösterildiği gibi göç etme eğilimi üzerinde etkili olabileceği düşünülen birçok faktörden oluşmaktadır.

Çizelge 3. 6. Değişkenlere ilişkin tanımlamalar

n:315 (Göç etmek istemeyen:269 Göç etmek isteyen:46)	Değişkenler	Değişken tanımı
Bağımlı değişken	Y_0 : Göç eğilimi	Göç etmek istemiyor:0 Göç etmek istiyor:1
	X_1 :Yaş	Sürekli değişken
	X_2 :Cinsiyet	Erkek:1, Kadın:2
	X_3 :Medeni durum	Bekâr:1, Evli:2
	X_4 :Eğitim düzeyi	İlkokul ve altı:1 Ortaokul:2 Lise:3 Lise üstü:4
	X_5 :Sosyal güvence	Yok:1, Var:2
	X_6 :İşletme büyüklüğü (da)	Sürekli değişken
	X_7 :Yıllık toplam gelir (bin TL)	Sürekli değişken
	X_8 :Traktör varlığı	Yok:1, Var:2
	X_9 :Büyükbaş hayvan sayısı	Sürekli değişken
	X_{10} :Küçükbaş hayvan sayısı	Sürekli değişken
	X_{11} :Köyde yaşamaya devam ederken duygu/düşünce	Geri kaldığımı düşünüyorum:1 Karşılaştırma yapmadım:2 Mutluyum:3
	X_{12} :Anket yapılan köyün nüfus değişimi	Şiddetli azalan:1 Azalan:2 Şiddetli artan:3
	X_{13} :Köy puanı	Düşük köy puan:1 Yüksek köy puan grubu:2
	X_{14} :Kent toplumuyla iletişim sıklığı	Ayda bir veya birkaç:1 Haftada bir ve birkaç:2 Her gün iletişim kurarım:3
	X_{15} :“Çiftçilikte başarılıyım” fikrine katılım	Katılmıyorum:1 Katılıyorum:2 Katılıyorum:3
	X_{16} :“Tarım dışı meslekte başarılıyım” fikrine katılım	Katılmıyorum:1 Katılıyorum:2 Katılıyorum:3

Her bir bağımsız değişken ile bağımlı değişken arasında anlamlı bir ilişki olup olmadığı tespit edilmiştir. İlişki bulunan kriterlerin yer aldığı bir model oluşturulmuş ikili lojistik regresyon analizi uygulanmış, sonuçlar yorumlanmıştır.

Lojistik Regresyon Analizi

Lojistik regresyon analizi bağımlı değişkenin kategorize edilmiş olduğu durumlarda kullanılan analiz yöntemidir. Bu analiz yöntemi ile bağımlı değişkenlerden yalnızca birinin gerçekleşme olasılığı tahmin edilir. Ayrıca bağımlı değişkenin

kategorileştirilmesi normal dağılım koşulunu ortadan kaldırmaktadır (Tabachnick ve Fidell, 2001). Bu analiz yönteminde bağımsız değişkenlerin ilişkisi ile bağımlı değişkenlerden birinin gerçekleşme olasılığı tahmin edilmektedir (Bircan, 2004). Lojistik regresyon analizi en çok olabilirlik yöntemi ile bir olayın gerçekleşme olasılığının en üst değerini hesaplamaya çalışır (Hair ve ark., 2006).

Lojistik regresyon modelinin fonksiyonel gösterimi aşağıdaki gibidir:

$$P_i = E(Y = 1|X_i) = \frac{1}{1 + e^{-(\beta_1 + \beta_2 X_i)}}$$

Fonksiyonda Y bağımlı değişkeni, X ise bağımsız değişkeni ifade etmektedir. P_i , X_i veri iken “i” bireyinin yapacak olduğu seçimin olasılığını vermektedir ve 0 ile 1 arasında bir değer almaktadır. $\beta_1 + \beta_2 X_i$ $-\infty$ ile $+\infty$ arasında yer almaktadır. P_i ile $\beta_1 + \beta_2 X_i$ arasında doğrusal bir ilişki bulunmadığından dolayı klasik En Küçük Kareler yöntemi kullanılarak tahmin edilemeyecek, denklemi doğrusal bir yapıya dönüştürmek için oranlama adımı uygulanmaktadır (Gujarati, 2010).

Lojistik regresyon analizi, bağımlı değişkenin ölçek türüne ve seçenek sayısına göre üçe ayrılmaktadır. Eğer bağımlı değişken iki seçenekli kategorik değişken ise “İkili Lojistik Regresyon Analizi”, ikiden çok kategorili (düzeyli) sınıflamalı bir değişken ise “Çok Kategorili İsimsel Lojistik Regresyon Analizi”, sıralama ölçeğiyle elde edilmiş ise, bu durumda “Sıralı Lojistik Regresyon Analizi” kullanılır (Stephenson, 2008).

Lojistik regresyon analizleri ile ilgili bazı önemli terimler ve varsayımlar şu şekildedir;

Odds: Lojistik regresyonda odds, bir olayın olma olasılığının, olmama olasılığına bölümüdür ve aşağıdaki gibi ifade edilebilir.

$$\text{Odds} = p / (1 - p)$$

Odds ratio (OR): İki Odds'un birbirine oranıdır. İki değişken arasındaki ilişkinin ölçüsüdür.

$OR = (a/c) / (b/d) = (a*c)/(b*d)$ eşitliğinden tahmin edilir.

Lojit: Odds ratio'nun doğal logaritmasıdır ve asimetriktir. Doğal logaritması alınarak simetrik hale dönüştürülür. Lojit katsayıları doğrusal regresyon analizindeki “ β ” katsayısının karşılığıdır ve X_i değişkenindeki bir birimlik değişiminin yanıt değişkenin olma ihtimalinin olmama ihtimaline oranının logaritmik değerinde meydana getirdiği değişmeyi ifade eder.

$$\text{Log-odds} = \ln (P_i / (1 - P_i)) = \beta_0 + \beta_1 X_1 + \beta_2 X_2 + \dots + \beta_i X_i$$

Lojistik Regresyon Analizinin Varsayımları

- Uygun tüm bağımsız değişkenler modele dâhil edilmelidir.
- Uygun olmayan tüm bağımsız değişkenler modelden çıkarılmalıdır.
- Katsayıların tahmininde yanlılığa ve modelin yetersizliğine neden olan bağımsız değişkenlerde ölçüm hatası küçük olmalıdır.
- Bağımsız değişkenler arasında çoklu bağlantı (multicollinearity) olmamalıdır.
- Minimum örneklem büyüklüğünün 50 olması ve değişken sayısının çok fazla olduğu durumlarda modeldeki her bağımlı değişken için en az 10 birey önerilmektedir (Alpar, 2011).
- Bağımlı değişkenin beklenen varyansı ile gözlenen varyansı arasındaki farkın büyük olmaması gerekir.
- Aşırı uç değerler çıkarılmalıdır.

İkili lojistik regresyon analizi bağımlı değişkenin iki kategoriden oluştuğu durumlarda kullanılan analiz yöntemidir. Bağımlı değişkenlerden yalnızca birinin gerçekleşme olasılığı tahmin edilir. İhtimalin olmama olasılığı 0, olma olasılığı 1 olarak kodlanır. Her bir bağımsız değişkenin istatistiksel anlamlılığı değerlendirilir. Bağımlı değişken ve her bir bağımsız değişken ile yapılan tek değişkenli lojistik regresyon analizinde p değeri < 0,20-0,25 bulunan tüm bağımsız değişkenler çok değişkenli analize dâhil edilebilir (Scott, 2001).

Cox&Snell veya Nagelkerke R^2 değerleri modele dâhil edilen değişkenlerin uyum iyiliği hakkında bilgi verir. Bu değerler 1'e yaklaşıpça modelin uyumluluğu artmaktadır. Modelin uyumunun yeterli düzeyde olduğunun ifade edilebilmesi için “sig” değerinin 0,05'ten büyük olması istenir.

Odak Grup Görüşmesi ile edinilen bilgilerin elde edilmesinde izlenen yöntem

Odak grup yöntemi nitel veri toplama tekniklerinden biridir. Bu yöntemle dair birçok avantajdan söz edilebilir. En önemli avantajlarından birisi derin ve doğru bilgilere ulaşılması konusunda uygulanan bir yöntem olmasıdır.

Krueger (1994) odak grup görüşmesini, bireylerin düşüncelerini serbestçe söyleyebileceği bir ortamda dikkatlice planlanmış bir tartışma olarak tanımlamaktadır.

Bu araştırmada ele alınan konunun daha derinlemesine incelenmesi için köy muhtarları bir araya getirilerek odak grup görüşmesi gerçekleştirilmiştir. 100 dakika (1 saat 40 dk) süren görüşme ses kayıt cihazıyla kayıt altına alınmış, daha sonra görüşmeye dair içerik analizleri yapılmıştır. Araştırma planlama aşamasında iken her köyde ayrı ayrı odak grup görüşmelerinin yapılacağından söz edilmiştir. Fakat daha güçlü bir etkileşim oluşturacağının ve konu üzerinde daha verimli sonuçlar çıkarılacağının düşünülmesi amacıyla tüm muhtarların bir araya getirilerek görüşmenin yapılmasına karar verilmiştir. Görüşmeye 15 köy muhtarı davet edilmiş, 7 köy muhtarı katılım sağlamıştır. Odak grup görüşmesine davet edilen muhtarlar köy hane halkı anket çalışmasının yapıldığı köy muhtarlarıdır. Fakat anket yapılan köylerdeki muhtarların bir kaçı görüşmeye katılamayacağını bildirmişlerdir. Görüşmeye katılmayan muhtarların yerine aynı kriteri temsil eden köy muhtarları davet edilmiştir. Bu durumda görüşmeye katılan muhtarlarının köy bilgileri ve temsil ettiklerini kriteri gösteren tablo aşağıda verilmiştir.

Çizelge 3. 7. Odak grup görüşmesine katılan muhtarlar ve temsil ettikleri kriterler

No	İlçe/Köy	Kriter
1	Merkez-Taşlıçiftlik	İle en yakın mesafede olan şiddetli artan köy
2	Reşadiye-Sazak	Köy puanı yüksek olup şiddetli artan köy
3	Reşadiye-Döllük	Köy puanı düşük olup şiddetli artan köy
4	Yeşilyurt-Sivri	Köy puanı düşük olup en az azalan köy
5	Merkez-Sırçalı	Çiftçilik oranı düşük olup şiddetli artan köy
6	Merkez-Sarıtarla	Çiftçilik oranı düşük olup şiddetli azalan köy
7	Merkez-Çayören	Çiftçilik oranı yüksek olup şiddetli artan köy

Odak Grup Görüşmesi hazırlanan sorular çerçevesinde gerçekleştirilmiştir. Odak grup görüşmesi soruları şu şekildedir;

1. Kırsalda sorun düzeyinde göç var mı? Var ise sizin köyünüz için de geçerli mi?
2. Köye dönüşler ya da tarıma dışarıdan girişler kırsal alanı ve tarımı nasıl etkiler?
3. Sizce köyde yaşamak bir tercih mi zorunluluk mu? Devlet bu duruma müdahale etmeli mi, kendi haline mi bırakmalı?
4. Köylerin kaderini değiştirir.

Odak grup görüşmesi belirlenen tarih ve saatte 7 köy muhtarının katılımıyla gerçekleştirilmiştir. Muhtarlar araştırmanın içeriği, hedefi, amacı konusunda ve görüşmenin işleyişi hakkında bilgilendirilmiştir. İlk soru sesli bir şekilde okunarak, detaylı bir şekilde anlatılmış ve görüşme başlatılmıştır. Tüm muhtarlara sırayla söz verilmiş, konu hakkında görüşlerini bildirmeleri istenmiştir. Görüşme tek oturum olarak, 100 dakikada (1 saat 40 dakika) tamamlanmış, ses kayıt cihazıyla kayıt altına alınmıştır. Kayıt cihazları oturma düzenine ve ses verilerinin daha net anlaşılmasına uygun olacak şekilde konumlandırılmıştır. Ayrıca herhangi bir riske karşı önlem amacıyla görüşme üç farklı kayıt cihazıyla kaydedilmiştir. Daha sonra kayıtlar dinlenmiş, içerik analizleri yapılarak değerlendirmeye çalışılmıştır.

- Odak Grup Görüşmesi içerik analizi

Odak grup görüşmesi verileri içerik analizi tekniği ile analiz edilmiştir. Görüşme esnasında alınan kayıt defalarca dinlenmiş katılımcıların düşünceleri detaylı bir şekilde yazıya dökülmüştür. Muhtarların tüm sorular üzerinde belirttikleri görüşlere göre çıkarımlar yapılmış, dikkat çeken ifadeleri olduğu gibi aktarılmıştır.

Çizelge 3. 8. Odak grup görüşmesine katılan muhtarların kodlanması

No	İlçe/Köy	Kod
1	Merkez-Taşlıçiftlik	TŞÇ
2	Reşadiye-Sazak	SZK
3	Reşadiye-Döllük	DLK
4	Yeşilyurt-Sivri	SVR
5	Merkez-Sırçalı	SRÇ
6	Merkez-Sarıtarla	SRT
7	Merkez-Çayören	ÇYR

Odak grup görüşmesi çözümlemesi yapılırken köy isimleri veya muhtar isimleri kullanılmamış, muhtarlar köy isimlerine benzer şekilde kodlanmıştır.

4. BULGULAR ve TARTIŞMA

İnsanların doğdukları, büyüdükları, yaşadıkları yeri terk etmesi göç olarak nitelendirilmektedir (Karakaya, 2020). Göç hareketleri genellikle kırsaldan kentsel alanlara doğru gerçekleşmektedir. Son yıllarda hızlanan kırdan kente göç dünyada ve Türkiye’de dikkat çeken düzeylere ulaşmıştır. Araştırma alanında kırsala ve kırsal göçe ilişkin birçok araştırma yapılmış olmasına karşın, kırsalın özelliklerini ve kırsal nüfusun yaşamsal olanaklarını ortaya koyan bir çalışmaya rastlanmamıştır. Bu durumdan hareketle araştırmada göç olgusu farklı bir bakış açısıyla incelenmiştir. Kırsala ait bazı özellikler ile nüfus hareketleri arasında ilişkiye dayanan, bu ilişkiden ortaya çıkan sonuçlar üzerinden göç hareketini değerlendirmeyi hedefleyen bir araştırma ortaya koyulmuştur.

Bu bölümde çalışmaya yönelik bulgular ve tartışmaya yer verilmiştir. Bulgular ve tartışma dört ana bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde Tokat iline bağlı 613 köye ait nüfus istatistikleri ve diğer bazı kurumlardan elden edilen bilgiler yer almaktadır. İkinci bölüm 600 köy muhtarıyla yapılan görüşmelere dayalı bulgulardan ve analiz sonuçlarından oluşmaktadır. Üçüncü bölümde önceki bölümlerden elde edilen verilere dayalı olarak seçilen köylerde yapılan köy hane halkı anketlerine dair bulgular değerlendirilmiştir. Son olarak dördüncü bölümde ise muhtarlar ile yapılan odak grup görüşmelerine dair içerik analizlerine yer verilmiştir.

4.1. TÜİK Veri Sisteminden ve Diğer Kaynaklardan Edinilen Bilgilere Dayalı Araştırma Bulguları

Bu bölümde araştırma alanı olan Tokat iline bağlı 613 köye ait nüfus değişimleri, coğrafi konum, ulaşım olanakları, alt yapı ve eğitim olanakları hakkında bilgiler yer almaktadır. Araştırmanın bu bölümünden itibaren göç veren köyler ifadesiyle azalan ve şiddetli azalan, göç alan köyler ifadesiyle artan ve şiddetli artan köyler kastedilmiştir.

4.1.1. Köylerin nüfus değişimlerine ilişkin bilgiler

Tokat iline bağlı 613 köye ait 2007-2022 yıllarını kapsayan 16 yıllık nüfus verileri TÜİK veri tabanından temin edilmiş ve veri seti haline getirilmiştir. Her köy için 16 yıllık nüfus değişim oranları hesaplanmış ve köyler bu hesaplama göre sınıflandırılmıştır. Yapılan değerlendirme ve sınıflamaya göre, 16 yıllık süreçte 613 köyden yalnızca %6,9'unda nüfus hemen hemen aynı kalmıştır. Bu orana %5 düzeyinde değişim (%5 artış ya da azalış) gösteren köyler dâhildir. Dolayısıyla köy nüfuslarının büyük çoğunluğunun (%94,1) değişim gösterdiği ifade edilebilir. Nüfus değişimleri %78,8 oranında köyün azalma, %14,3 oranında artış eğiliminde olduğunu göstermektedir. Nüfus hareketliliğinde azalan köyler önemli bir oran farkı ile öne çıkmaktadır. Nüfusu azalan köylerin önemli bir kısmı (%35,4'ü) şiddetli azalma göstermiştir. 613 köyün %35,4'ü 16 yıl sonunda ilk yıla göre %40,0 üzerinde bir oranla azalmıştır.

Bunların yanı sıra nüfusu artış gösteren köyler de bulunmaktadır. Artış gösteren köyler %14,3 oranındadır. Artışın şiddetli olduğu köylerin oranı %6,5 olarak belirlenmiştir. Nüfusu artan köylerin oranı yüksek olmamakla birlikte, köyden kente göçün endişe oluşturduğu bu dönem için nüfusu artan köyler bu durumun dikkat çekici bir durum oluşturmaktadır.

Çizelge 4. 1. Nüfus değişimlerine göre köylerin dağılımı

Nüfus değişimi	F	%
Şiddetli azalan	217	35,4
Azalan	266	43,4
Sabit	42	6,6
Artan	48	7,8
Şiddetli artan	40	6,5
Toplam	613	100

2007-2022 yılları arasında Tokat ili köylerinin nüfus değişim oranları, kırdan kente göç hareketliliğinde Türkiye geneline göre daha yumuşak bir seyir arz eden Tokat ili için de, kırsal nüfus azalışının dikkate değer olduğunu ortaya koymaktadır.

4.1.2. Köylerin coğrafi konumuna ilişkin bilgiler

Bir ilin coğrafi yapısı o ile bağlı yerleşim yerlerinin konumlanmasını etkilemektedir (Alkan ve Çelebi, 2023). Tokat İli Karadeniz Bölgesinde bulunmasına bağlı olarak genellikle dağlık bir coğrafi yapıya sahiptir. İl topraklarının % 45,0'i dağlardan, % 39,6'sı yaylalar ve platolardan ve % 15,4'ü ovalardan oluşmaktadır (Anonim, 2023e). İlin coğrafi yapısından etkilenerek kurulan köylerin konumu arazi varlığı, tarımsal üretim sistemi, tarımsal gelir, sosyal yaşam, iş olanaklarına erişim gibi birçok konuda kırsalda yaşayanları etkilemektedir. Dolayısıyla kırsaldan göç etme konusunda köyün konumunun etkili olduğu söylenebilir. Bu nedenle köylerin coğrafi konumlarına ilişkin bilgiler elde edilmiştir.

Çizelge 4. 2. Köylerin coğrafi konumuna göre dağılımı

Konum	F	%
Ova	230	37,5
Diğer (dağ, yamaç, orman vb.)	383	62,5
Toplam	613	100

Köylerin konumları ile nüfus hareketleri arasında ilişkinin belirlenmesi amacıyla bu konuda gerekli bilgiler elde edilmeye çalışılmıştır. Tokat İl Tarım ve Orman Müdürlüğü'nden alınan haritalar yardımıyla köylerin konumlandığı yerler tespit edilmeye çalışılmıştır. Tokat iline bağlı köylerin %37,5'i ova içerisinde veya çevresinde, %62,5'i ova dışında dağlarda, dağ yamaçlarında, ormanlarda veya orman yamaçlarında bir alanda konumlanmıştır.

Coğrafi yapının bir etkisi olarak Tokat ilinde köylerin genellikle dağlık bölgelerde kurulduğu görülmektedir. Dağlık bölgelere kurulan köylerin il ve ilçe merkezlerine uzak olması muhtemeldir. Merkez noktalara ulaşımın uzak olduğu köylerde ki mevcut durumun nüfusun taleplerini, değişen ve gelişen ihtiyaçlarını karşılamaktan da uzak olduğu düşünülebilir.

4.1.3. Köylerin ulaşımına ilişkin bilgiler

Coğrafi yapının bir sonucu olarak ortaya çıkan konumsal mesafe köyleri, eğitim, sağlık, iş ve diğer tüm olanaklara erişim, sosyal yaşam ve köyün yapısal özellikleri açısından etkilemektedir. Köylerin anayola, ilçeye ve il merkezine olan mesafelerinin önemi dikkate alınarak, Tokat iline bağlı 613 köyün bu yöndeki bilgileri ilgili kurum kayıtlarından ve muhtar görüşmelerinden elde edilmiştir.

Çizelge 4. 3. Köylere ait ulaşım bilgileri

	<i>Ana yola mesafe</i>	F	%
Ortalama: 3,5 km	1 km ve altı mesafe	245	40,8
	1-10 km arası mesafe	295	49,2
	10 km den daha fazla mesafe	60	10,0
	Toplam	600	100
<i>Köy ile anayol arasındaki yolun niteliği</i>			
	Asfalt	448	74,7
	Toprak	103	17,2
	Parke	48	8,0
	Beton	1	0,2
	Toplam	600	100
<i>İlçe merkezine mesafe</i>			
Ortalama: 22,5 km	15 km ve daha yakın	214	35,7
	16-30 km uzaklıkta	232	38,7
	31-50 km uzaklıkta	141	23,5
	51 km ve daha uzak	13	2,2
	Toplam	600	100
<i>İl merkezine mesafe</i>			
Ortalama: 66,2 km	30 km ve daha yakın	69	11,5
	31-50 km uzaklıkta	111	18,5
	51-70 km uzaklıkta	153	25,5
	71-100 km uzaklıkta	185	30,8
	101 km ve daha uzak	82	13,7
	Toplam	600	100

Elde edilen verilere göre, köylerin %40,8'i ana yola en fazla 1 km mesafededir. Bu köylerden bazıları ana yol kenarında kurulmuş olup, anayol kenarında konumlanmış köy evleri bulunmaktadır. Köylerin yaklaşık yarısı (%49,2) ana yola 1-10 km arası, %10,0'u ise 10 km den daha uzak mesafededir. Köylerin ana yola mesafesi ortalama 3,5 kilometredir. Köylerin %74,7'sinde anayola ulaşmak için kullanılan yol asfaltdır. Anayola 5 km den daha uzak mesafede bulunan köylerin oranı %20,3'tür. Ana yol ile

köy arasında 5 km'den daha fazla mesafe olan köylerin %36,9'unda ana yola kadar olan mesafe asfalt dışında bir niteliktedir.

Kırsal alanlar genellikle yaşamsal olanakların kısıtlı olduğu yerleşim birimleridir. İlçe merkezine olan mesafenin yakın olması kırsalda yaşayanlar için önemli bir avantajdır. İl ve ilçe merkezine mesafe, bu merkezlerle iletişimi artırarak köyün gelişimi açısından da farklılık oluşturacaktır. Bu durum dikkate alınarak yine Tokat il ve ilçelerine bağlı tüm köylerin bu merkezlere mesafeleri incelenmiş, ilçe ve il merkezine mesafe ayrı olarak değerlendirilmiştir.

Köylerin %35,7'si bağlı olduğu ilçeye 15 km ve daha yakın mesafededir. %38,7'si 16-30 km arası mesafede, %25,7'si 30 km den daha uzak mesafededir. Köylerin bağlı olduğu ilçeye ortalama uzaklığı 22,5 km'dir.

Köyün il merkezine yakın bir mesafede olmasının oldukça önemli avantaj sağlayacağı açıktır. Köylerin %30,0'u il merkezine 50 km ve daha yakın mesafededir. Yarıya yakın %46,3'ü 50-100 km arası, %13,7'si 100 km'den daha fazla mesafededir. Köylerin %70,0'inin il merkezine 50 km den daha uzak mesafede olduğu dikkat çekmektedir. İl merkezine olan ortalama uzaklık 66,2 km'dir.

Çalışır Hovardaoğlu (2021) Kayseri ilinde yaptığı çalışmasında ilçe merkezine 10 km ve daha yakın mesafede bulunan köylerin oranını %12,3 olarak tespit etmiştir. Köylerin %30,3'ü ilçe merkezine 11- 20 km, %22,7'si 21-30 km, %22,7'si 31-40 km, %8,0'i 41-50 km, %2,6'sı 51-60 km arası mesafededir.%1,4 oranında köy ise ilçe merkezine 60km'den daha uzakta yer almaktadır.

Günşen (2012) Bartın ve Kastamonu örneği üzerinden yaptığı doktora tezinde, köyün konumunun ve il merkezine olan mesafesinin göç üzerinde önemli bir etkiye sahip olduğunu ortaya koymuştur.

Köylerin il ve ilçe merkezine olan mesafeleri kırsalda yaşayan nüfusun çeşitli ihtiyaçlarını karşılamak için ciddi bir mesafe yol almaları gerektiğini göstermektedir. İl

ve ilçe merkezine olan mesafeler, yaşlı nüfusun sağlık olanaklarına erişimini, okul çağındaki çocukların eğitim olanaklarına erişimini, genç ve orta yaş nüfusun sosyal aktivitelere ve tarım dışı iş olanaklarına erişimini kısıtlayabilir. Dolayısıyla nüfusun istek ve ihtiyaçlarının çeşitliliği karşısında köylerde imkânların kısıtlılığı ve kent merkezlerine mesafeler kırsal nüfusun şehre göç etme eğilimini artırabilir.

4.1.4. Köylerin alt yapı olanaklarına ilişkin bilgiler

Tokat İl Özel İdaresi'nden alınan kayıtlar doğrultusunda köylerin alt yapı olanaklarının belirlenmesine yönelik araştırma yapılmıştır. Tokat iline bağlı 613 köyün tamamına yakınında (%99,3) içme suyu tesisi bulunmaktadır. %0,7 oranında yani 4 köyde içme suyu tesisi bulunmamaktadır. Bu köyler Reşadiye, Erbaa ve Turhal ilçelerine bağlıdır. İçme suyu tesisi olmayan köylerde su ihtiyacı köyün kendi kaynaklarından karşılanmaktadır.

Kayıtlara göre köylerin %98,5'inde içme suyu yeterli düzeydedir. %1,5 oranına köyde ise içme suyu yetersizdir. Köylerin %0,2'sinde içme suyu arıtma tesisi, %2,4'ünde atık su arıtma tesisi bulunmaktadır. İçme suyu arıtma tesisi olan köy Tokat'ın Zile ilçesine bağlıdır.

Kanalizasyon tesisi; pis ve atık suların özel kanallar aracılığıyla toplanıp atılmasını sağlayan altyapı sistemidir. Köylerin %93,8'inde bu tesisi mevcuttur. Foseptik ise kanalizasyon tesisi bulunmayan yerlerde sağlık koşullarına uygun olarak yer altında inşa edilmiş özel pis su depolarına verilen isimdir. Foseptik bulunan köylerin oranı %59,9'dur. Kanalizasyon tesisi bulunan köylerde foseptik genellikle kullanılmamaktadır. Kırsal alanlara alt yapı hizmetlerinin ulaştırılması uzun yıllar alabildiği için, foseptik ile bu hizmet verilmeye başlanmış daha sonra köylere kanalizasyon tesisleri yapılmıştır. Bu durum foseptik kullanılmasına gerek kalmamıştır. Fakat atık su arıtma tesisi bulunan köylerde foseptik kullanılmaya devam etmektedir. Atık su arıtma tesisi bulunmayan köylerde ise bu tesisin kurulumuna dair bir proje gerçekleştirilirse, kullanımına engel teşkil eden bir durum olması ihtimalinin yanı sıra, foseptik bulunmasının bir avantaj olduğu söylenebilir.

Genel olarak Tokat ili kırsalında alt yapı hizmetlerinin varlığı ve yeterliliği iyi düzeydedir. Fakat alt yapı hizmetlerinin ulaştırılmadığı köylerde diğer köyler gibi göz ardı edilmeyecek derecede önemlidir. Tek başına köyün kırsal nüfus ve tarım konusunda hizmete değer potansiyele sahip olmadığı düşünülebilir. Fakat köyün, köy nüfusu kadar insan ve hane sayısı kadar aile olduğu dikkate alınmalıdır. Alt yapı sorunu nedeniyle bir hanenin veya bir çiftçinin köyü terk etmesi, kentten köye dönüş yapmak isteyenlerin alt yapı sorunu nedeniyle köye dönmemesi kırsal nüfus refahı ve plansız göçün önlenmesi çabası açısından kayıp olarak kabul edilebilir. Diğer taraftan özellikle yaz aylarında kentte yaşayan bir kesim belirli bir süre geçirmek üzere kırsalı yani köylerini tercih etmektedir. Bu dönemlerde alt yapı hizmetlerinin eksikliği daha çok sorun oluşturmaktadır. Bu sebeplerle köylerde alt yapı eksiklerinin giderilmesi tarımın, kırsal nüfusun ve kırsalla olan temasın sürdürülebilirliğine katkı sağlayacaktır.

Çizelge 4.4. Köylere ait alt yapı olanakları

	Var/Yeterli		Yok/Yetersiz		Toplam	
	F	%	F	%	F	%
İçme suyu tesisi	609	99,3	4	0,7	613	100
İçme suyu yeterliliği	604	98,5	9	1,5	613	100
İçme suyu arıtma tesisi	1	0,2	612	99,8	613	100
Atık su arıtma tesisi	18	2,9	595	97,1	613	100
Kanalizasyon tesisi	575	93,8	38	6,2	613	100
Foseptik	367	59,9	246	40,1	613	100

4.1.5. Köylerin eğitim olanaklarına ilişkin bilgiler

Kırsala dair önemli yapıların başında köy odası, köy kahvehanesi ve köy okulları gelmektedir. Bu mekânlar kırsal alan içinde birden çok amaca hizmet etmektedir. Toplantı ve haberleşme yeri, özel günlerin (nişan, düğün vs.) gerçekleştirildiği mekân, misafirhane, taziye yeri gibi farklı amaçlarla kullanılmaktadır (Acar, 2021; Tay, 2018; Ergün, 2017). Bu yapılar içerisinde köy okulları ayrı bir öneme sahiptir. Köy okulu köyde eğitim imkânı ve öğretmen bulunması yoluyla köye ayrıcalık katmaktadır. Köy öğretmeni görev yaptığı yerin ve eğitim, öğretim verdiği öğrencilerin kırsalın ve tarımın bir parçası olması nedeniyle kentteki öğretmenlere göre daha farklı sorumluluklara sahiptir. Köyde öğretmen olmak sadece öğrencilere karşı eğitim ve öğretim görevini yerine getirmekle bitmeyebilir. Bu görevlere köyün ve köyde yaşayanlarının sorunlarını

belirlemek ve bu sorunların çözüme kavuşması konusunda önderlik etmek de eklenebilir.

Sidekli ve ark. (2015) yaptıkları çalışmada köy öğretmeninin köylünün yaşadığı sorunların çözümüne yardımcı olmak, kalkınmasına ve gelişimine rehberlik etmek gibi sorumluluklarının olduğunu belirtmişlerdir. Öztürk (2016) çalışmasında köy ve kasabalar gibi kırsal yerleşimlerde görev yapan öğretmenlerin öğrenciler, veliler ve meslektaşlarıyla ciddi düzeyde bir sorun yaşamadıklarını ortaya koymuştur. Yapılan çalışmalar kırsal alanlarda öğretmenin önemli bir yere sahip olduğunu göstermektedir.

Kırsalda eğitim olanaklarının kısıtlı olması köyden göç etme konusunda itici faktörler arasında sayılabilir. Tokat ilinde köylerin %21,2'sinde köy okulu aktif şekilde eğitim-öğretim verirken, %78,8 oranında köyde bu imkân bulunmamaktadır. Okul olmayan köylerin bir kısmında okul çağında öğrenci bulunmamakta, bir kısmında öğrenciler devletin taşınmalı sistemiyle eğitim olanaklarına erişmekte, bir kısmında ise öğrenciler kendi imkânları ile en yakın konumdaki okula ulaşarak eğitimine devam etmektedir. Okulun aktif olduğu köylerin %82,3'ünde ilkokul eğitimi, %75,4'ünde anasınıfı eğitimi, %31,5'inde ortaokul eğitimi ve %0,8'inde lise eğitimi verilmektedir.

Çizelge 4. 4. Köylere ait eğitim olanakları

		F	%
Köy okulunun aktif olup olmama durumu	Okul açık	130	21,2
	Okul kapalı	483	78,8
	Toplam	613	100
Aktif köy okullarında eğitim kademeleri	Anasınıfı	98	75,4
	İlkokul	107	82,3
	Ortaokul	41	31,5
	Lise	1	0,8

**Bir okulda aynı anda farklı kademelerde eğitim verildiği için toplam %100'ü aşmaktadır.*

Kırsaldan göçün bir sonucu da taşınmalı eğitim sistemi olarak ortaya çıkmıştır. Kırsalda öğrenci sayısının azalmasına bağlı olarak köylerde az sayıdaki öğrenci, taşınmalı eğitim sistemiyle belirli bölgelerdeki okullarda bu imkâna erişebilmektedir. Bu sistem öğrencileri olumlu ve olumsuz bazı durumlarla karşı karşıya getirmektedir.

Taşımalı eğitim sisteminin avantaj ve dezavantajlarına değinen birkaç çalışma mevcuttur. Taşımalı sistemin eğitimde fırsat eşitliği sunduğundan, kırsaldaki öğrencilerin merkez okulların imkânlarından faydalanmasını sağlamak gibi avantajlarından bahseden çalışmalar mevcuttur (Elçiçek ve Kaplan, 2021; Yavuzarslan ve ark., 2019; Yurtbakan ve Altun, 2018; Şimşek ve Büyükkıdık, 2017; Öztürk ve Kaymak, 2014). Çalışmalarda taşımalı eğitimin avantajı olarak ifade edilen konu aslında kırsal için kabullenilmiş bir dezavantajı da ortaya koymaktadır. Kırsalda eğitim alan öğrencilerin kentteki yaşayan öğrencilerle fırsat eşitliği olamayacağı, bir anlamda kabulü zorunlu görünen bir durum olarak değerlendirilebilir.

Taşımalı eğitim sistemine yönelik ulaşım, iklim şartlarının etkisi, okulda yemekhane olmaması, servis aracının uygun olmaması, yolda geçen zaman, uyum sorunu, kalabalık sınıflar, ders dışı faaliyetlere katılamama, ailelerin veli toplantılarına katılamaması gibi konuları içeren dezavantajlarından bahseden çalışmalar da bulunmaktadır (Yanbakar ve ark., 2023; Elagöz, 2022; Çetinkaya ve Üzümcü, 2021; Gülmez, 2020).

Jimerson (2007) Batı Virginia’da yaptığı çalışmasında taşımalı eğitimin öğrencilere her gün 49 dakika kaybettirdiğini ifade etmiştir. Bu durumun öğrencilerin sosyal yaşamlarını ve ödev yapmalarını olumsuz etkilediği belirtilmiştir.

Arı (2003) Uşak ilinde yaptığı çalışmada taşımalı eğitim sistemi ile okula giden öğrencilerin birçoğunun baş ağrısı rahatsızlığı yaşadığını tespit etmiştir. Öğretmenlerin %90,0’ı öğrencilerde uykusuzluk, mide bulantısı, baş ağrısı gibi fiziksel rahatsızlıklar gözlemlemiştir. Çalışmada, öğretmenlerin taşıma merkezi olan okulları fiziki açıdan yeterli bulmadıkları ifade edilmiştir. Velilerin ise okuldaki veli toplantılarına katılımları düşüktür, veliler yeteri düzeyde öğrencilerle ilgilenmemektedirler. Öğrencilerin %65,2’si, öğretmenlerin ise %100’ü taşıma merkezi olan okullarda değil normal eğitim veren okullarda olmak istediklerini bildirmişlerdir.

4.2. Muhtar Görüşme Formuna Dayalı Araştırma Bulguları

Araştırma kapsamında kırsala ve kırsal nüfusa dair bazı özelliklerin belirlenmesi gerekmektedir. Bu nedenle köyü iyi derecede tanıdığı, civar köyleri gözlemleme ve değerlendirebilme konusunda tecrübe sahibi olduğu düşünülen ve aynı zamanda köy temsilcisi olan muhtarlardan görüşme formu kapsamında bilgiler alınmıştır. Araştırmanın yapıldığı dönemde (2022-2023) TÜİK veri sistemine göre Tokat il genelinde 613 köy ve aynı sayıda muhtar bulunmaktadır. Bu sayı bazı köylerin köy statüsünden çıkması veya köy statüsünde olmayan bir yerleşkenin köy statüsü kazanması gibi nedenlerle zaman zaman değişmektedir. Araştırma sürecinde köy sayısında gerçekleşen her hangi bir değişiklik olup olmadığı güncel olarak takip edilmeye çalışılmıştır. 613 muhtardan 600 köy muhtarıyla görüşme gerçekleştirilmiştir. Bu bölümde 600 köy muhtarından “muhtar görüşme formu” kapsamında elde edilen bulgulara yer verilecektir.

4.2.1. Köy muhtarlarına dair bazı sosyo- demografik ve ekonomik bilgiler

Muhtarlar köyü temsil eden, köyün sorunlarını, eksiklerini belirleyen ve bunlara çözüm üretmeye çalışan, bu işleri yaparken devlet kurumları ile iletişim halinde olan kişilerdir. Bu nedenle araştırma kapsamında muhtarlara ait bazı genel bilgilerin ortaya konulması önemli bulunmuştur. Muhtarların yaşı, eğitim düzeyi, tarımsal olanakları, köyde ikamet süresi ve muhtarlık deneyimi gibi konularda bilgiler elde edilmiştir.

4.2.1.1. Muhtarların yaşı

Tokat il genelinde köy muhtarlarının yaş ortalamasının 52,9 olduğu tespit edilmiştir. Muhtarların %2,2'si 35 ve altı, %39,5'i 36-50, %51,0'i 51-65 yaş arası grupta ve %7,3'ü ise 65 yaş üstü grupta yer almaktadır. Muhtarların %41,7'sinin 50 veya daha genç yaşta, %58,3'ünün 50 yaş üzerinde bireylerden oluştuğu belirlenmiştir. Özetle muhtarların yaş gruplarına bakıldığında; 35 ve altı yaş grubunda olanların %2,2, 36-50 yaş grubunda olanların %41,7, 50 üstü yaş grubundakilerin ise %58,3 oranında olduğu görülmektedir.

Muhtarların orta ve ileri yaş grubunda yoğunlukta olması birkaç muhtemel duruma ilişkilendirilebilir. Orta ve ileri yaştaki bireylerin tanınırlık ve güvenilirliklerinin yüksek olması muhtar seçimlerinde avantaj sağlayabilir. Ayrıca köylerde genç nüfusun az, orta ve ileri yaş grubunun yoğunlukta olmasından dolayı, muhtarlık genç nüfus dışındakilerin daha fazla uygun görüldüğü bir statü haline gelmiş olabilir. Aynı zamanda kırsalda bulunmayı genellikle çok tercih etmeyen genç nüfus için köyün idari liderliği ilgi çekici olmayabilir.

Muhtarların orta ve ileri yaş grubunda olması muhtarlık görevinin yerine getirilmesinde, dolayısıyla köyün gelişmesi açısından olumlu ve olumsuz sonuçlar ortaya çıkarabilir. Yaş ilerledikçe muhtarların kendi köyü ve civar köyler ile ilgili bilgi düzeyleri ve gözlem becerileri artabilir. Böylece sorunları tespit etme ve çözüm üretme konusunda muhtarın yaşı olumlu bir durum olabilir. Diğer taraftan orta ve ileri yaş grubu muhtarların eğitim düzeyi, genç muhtarlara göre daha düşük olabilir. Bu duruma bağlı olarak iletişim araçlarını kullanma, resmi yazışmaları takip etme gibi konularda orta ve ileri yaş grubu muhtarlar genç muhtarlara göre dezavantajlı olabilir. Ayrıca genç muhtarların görevinde daha hevesli olması, köyün gençlerine yönelik çalışmalar yürütmesi köy için olumlu bir durum olabilir.

Onsekiz (2022) Antalya ili Finike ilçesinde yaptığı çalışmada muhtarların %46,0'sının 51 yaş üzeri bireyler olduğunu ifade etmiştir. Bal ve ark. (2012) Isparta ilinde yaptıkları çalışmada muhtarların %52,6'sının 56 ve üstü yaş grubunda bireyler olduğunu belirlemişlerdir.

Çizelge 4. 5. Muhtarlara ait bazı bilgiler

	<i>Yaş grupları</i>	F	%
Ortalama yaş: 52,9	35 yaş ve altı	13	2,2
	36-50 yaş	237	39,5
	51-65 yaş	306	51,0
	65 yaş üstü	44	7,3
	Toplam	600	100
<i>Eğitim düzeyi</i>			
	İlkokul	393	65,5
	Ortaokul	88	14,7
	Lise	103	17,2
	Üniversite	16	2,7
	Toplam	600	100
<i>Arazi varlığı</i>			
Mülk arazisi olanlara göre: 63,9 da	Mülk arazi yok	85	14,2
	1-10 da	68	11,3
	11-20 da	74	12,3
	21-30 da	80	13,3
	31-50 da	108	18,0
Tamamına göre: 54,8 da	51-100 da	125	20,8
	100 da üzeri	61	10,2
	Toplam	600	100
<i>Kiralanan arazi</i>			
Kiralama yapanlara göre: 83,2 da	1-10 da	22	11,6
	11-20 da	18	9,5
	21-30 da	22	11,6
	31-50 da	34	17,9
	51-100 da	51	26,8
Tamamına göre: 26,5 da	100 da üzeri	43	22,6
	Toplam	190	100
<i>Köyde ikamet süresi</i>			
	Doğma büyüme	524	87,3
	Kentten köye belli bir süre sonra dönenler	76	12,7
	Toplam	600	100
<i>Köye dönülen dönem</i>			
	Son on yılda köye dönenler	49	64,5
	Son 10 yıldan daha önce köye dönenler	27	35,5
	Toplam	76	64,5
<i>Muhtarlık deneyimi</i>			
	İlk dönem	322	53,7
	İkinci dönem	157	26,2
	Üçüncü dönem	64	10,7
	Dört dönem ve daha fazla	57	9,5
	Toplam	600	100

4.2.1.2. Muhtarların eğitim düzeyi

Kırsal temsil eden birkaç temel özellik vardır ve bunlardan birisi kırsalda yaşayanların çoğunlukla ilkokul eğitim düzeyinde bireylerden oluşmasıdır. Köyün nüfus profiline bağlı olarak daha güçlü kişisel özellikleri olan bireyler genellikle muhtar olmak isteyen veya muhtar olması istenilen kişiler olabilir. Muhtarın yüksek eğitim düzeyine sahip, siyasi ve sosyal ilişkileri güçlü, bilgili ve becerikli bireylerin olması köyün gelişmesine katkı sağlayabilir.

Muhtarların %65,5'i ilkokul, %14,7'si ortaokul, %17,2'si lise, %2,7'si üniversite mezunudur. Lise mezunu olan muhtarlar, ortaokul mezunlarından fazladır. %19,9 oranında köyün, yani yaklaşık her beş köyden birinin muhtarı lise ve daha ileri bir eğitim düzeyindedir. Bu bulgu, muhtarlar arasında yüksek olmamakla birlikte önemli oranda (%19,9) kırsal alan için iyi sayılabilecek (lise ve üstü) düzeyde eğitilmiş bireyler olduğunu göstermektedir. Diğer taraftan köy idari örgütünün lideri olarak muhtarların çoğunluğunun lise ve daha yüksek düzeyde eğitime sahip bireyler olması, köy yönetimi ve kalkınması açısından önemli yararlar sağlayabilir.

Sezik (2019) Malatya ilinde yaptığı çalışmada köy muhtarlarının eğitim düzeylerinin seçim slogan ve vaatlerinde etkili olduğunu tespit etmiştir.

Onsekiz (2022) Antalya ili Finike ilçesinde yaptığı çalışmada muhtarların %53,0'ünün ilkokul, %13,0'ünün ortaokul, %27,0'sinin lise ve %7,0'sinin üniversite mezunu olduklarını tespit etmiştir. Bal ve ark. (2012) Isparta ilinde yaptıkları çalışmada muhtarların %40,9'unun ilkokul, %15,9'unun ortaokul, %36,4'ünün lise, %6,8'inin yüksek okul mezunu olduklarını tespit etmişlerdir.

4.2.1.3. Muhtarların tarımsal olanakları

Kırsal alanlar temel geçim kaynağının tarıma dayandığı yerlerdir. Bu nedenle köy temsilcisi olan muhtarların tarımsal üretim konusunda önder kişiler olması köyün ve çiftçilerin gelişimi için avantajlı olabilir. Bu nedenle muhtarların tarımla olan ilişkilerini belirlemek amacıyla arazi varlıkları tespit edilmiştir.

Muhtarların %11,6'sının 10 da ve daha az, %9,5'inin 11-20 da, %12,3'ünün 21-30 da, %17,9'unun 31-50 da, %26,8'inin 51-100 da, %22,6'sının 100 dekardan fazla mülk arazisi bulunmaktadır. Muhtarların %54,9'u 50 da ve daha az, %31,0'i 50 dekardan daha fazla araziye sahiptir. %14,2 oranında muhtarın mülk arazisi bulunmamaktadır. Mülk arazisi olanlar dikkate alındığında muhtarların ortalama mülk arazi varlığı 63,9 da, kendine ait mülk arazisi olmayan muhtarlar da dâhil edilerek genel bir değerlendirme yapıldığında ise ortalama mülk arazi büyüklüğü 54,8 dekar olarak bulunmaktadır.

Muhtarların %31,7'si arazi kiraladıklarını bildirmişlerdir. Bunların %11,6'sı 1-10 da, %9,5'i 11-20 da, %11,6'sı 21-30 da, %17,9'u 31-50 da, %26,8'i, 51-100 da, %22,6'sı 100 dekardan daha fazla arazi kiralayarak tarımsal üretimle ilgilenmektedir. Kiralanan arazi büyüklüğü ortalama 83,2 dekadır.

Muhtarların %85,8'i idari görevlerinin yanı sıra çiftçilik yapmakta, farklı arazi büyüklüklerinde tarımsal üretim faaliyetlerini sürdürmektedirler. %31,7 oranında muhtarın arazi kiralayarak üretim yapmaya devam etmesi tarıma bağlı olduklarının bir göstergesi olabilir. Arazi kiralayan muhtarların %67,3'ünün 30 dekardan daha fazla arazi kiralayarak tarım yapması, bu kesimin çiftçilik konusunda öne çıkan bireyler olduğunu işaret eden bir sonuç olarak değerlendirilebilir. Mülk arazisi bulunmayan muhtarların %69,4'ü farklı büyüklüklerde arazi kiralayarak tarımsal üretim yapmaktadır.

5.2.1.4. Muhtarların köyde ikamet etme süreleri

Muhtar olabilmenin şartlarından biri de köyde ikamet ediyor olmaktır. Muhtarın köyde ikamet süresinin ve kentsel alanlardaki yaşam deneyiminin köyün gelişimini etkileyeceği düşünülmüştür. Bu nedenle muhtarların köyde ikamet sürelerine ilişkin bilgiler elde edilmiştir.

Muhtarların %87,3'ü doğma büyüme köylerinde ikamet eden bireylerdir. %12,7'si ise belli bir süre kent ortamında ikamet ettikten sonra köye dönüş yapan bireylerdir. Köye dönenlerin %64,5'i son on yıl içerisinde, %35,5'i ise on yıldan daha uzun bir süre önce köye dönüş yapmıştır.

Muhtarların %87,3'ü doğma büyüme köyde ikamet eden bireyler olmalarından dolayı kırsalın yapısını bilen, kırsalda yaşam becerisi olan bireyler olarak kabul edilebilir. %12,7'si ise belirli bir süreliğine köyden göç etmiş ve tekrar köye dönüş yapmıştır. Bu iki gruptaki muhtarların köyün gelişimine olumlu ve olumsuz bir takım olası etkileri söz edilebilir. Muhtarın doğma büyüme köyde olması köyünü ve köy halkını iyi tanımasında, köyün sorunlarını yaşayarak belirlemesinde, bu sorunlara en pratik ve uygun çözüm yolları üretmesinde avantaj sağlayabilir. Ayrıca muhtarın kent yaşamı deneyimi olmaması köyde var olan olanaklarla yetinme konusunda mütevazı davranmasına neden olabilir ve bu durum köyün gelişimini olumsuz etkileyebilir. Belli bir süre kentte yaşadktan sonra köye dönen muhtarların ise köyüne ve köyde yaşayanlara dair bilgi birikimleri kısıtlı olabilir. Tekrar kırsalda yaşamaya adapte olması, köyüne ve köyde yaşayanlara ilişkin bilgi birikimi edinmesi belirli bir süre alabilir. Diğer taraftan muhtarın kent yaşamı deneyimi olması, köyde var olan sorunları daha kolay tespit etmesine ve daha geniş bir bakış açısıyla çözüm üretmesine yardımcı olabilir. Ayrıca köye ilişkin eksikleri, problemleri ilgili kurum ve kuruluşlara iletme konusunda daha cesaretli olabilecekleri düşünülmektedir.

4.2.1.5. Muhtarların muhtarlık deneyimleri

Tüm meslek gruplarında önemine dikkat çekilen konulardan biri de iş deneyimidir. İş deneyimi arttıkça mesleğin daha verimli şekilde yapıldığı düşünülmektedir. Muhtarların yönetim deneyimlerinin köyün gelişimine katkı sağlayacağı düşünülmüş ve muhtarlık deneyimlerine ilişkin bilgiler elde edilmiştir.

Muhtarların %46,3'ü en az bir dönem görev yapmış bireylerdir. %53,7'si ilk defa muhtarlık yapmaktadır. Deneyimi olanların %26,2'si ikinci, %10,7'si üçüncü dönem muhtarlık görevindedir. %9,5 oranında muhtar ise dört veya daha fazla dönemden beri muhtarlık yapmaktadır. Özetle muhtarların yarıya yakın (%46,3) bir bölümü en az ikinci kez muhtarlık yaparken, yarıdan fazla bir bölümünün ilk dönemidir.

Muhtarlık deneyimine sahip olma farklı ihtimallerden kaynaklanmış olabilir ve köyün gelişimi açısından farklı sonuçlar ortaya çıkarabilir. Muhtarların %46,3'ü köy halkı tarafından en az ikinci kez muhtar olarak seçilmiştir. Bu durum köy halkının muhtarın beklentiler doğrultusunda görev ve sorumluluklarını yerine getirdiğini düşünmesine bağlı olabilir. Muhtarın görevinde deneyimine bağlı olarak devlet kurumları ile olan iletişim becerisi köyün gelişimini olumlu etkileyebilir. Diğer bir ihtimal olarak köyde yaşayanların ileri yaş grubunda olmalarından ve muhtarlık yapmak isteyen farklı birinin bulunmamasından dolayı mevcut muhtar tekrar seçilmiş olabilir. %53,7 oranında muhtar ise ilk defa görev almıştır. Daha önceki muhtarın farklı sebeplere bağlı olarak köy halkı tarafından muhtar seçilmediği veya aday olmadığı, göreve başka bir muhtar adayının devam ettiği sonucu çıkmaktadır. İlk defa muhtar olanların meslek deneyimi olan muhtarlara kıyasla kurum ve kuruluşlarla olan iletişim becerilerini geliştirmeleri zaman alabilir.

4.2.2. Köylerde mekânsal varlıklara ilişkin bazı bilgiler

Kırsal alanlarda ikamet eden bireylerin sosyal, ekonomik ve öznel refah konusundaki dezavantajlarını konu alan kaynaklar mevcuttur (Şengür ve Şengür, 2020; Torun Kayabaşı, 2020; Akgiş İlhan, 2020; Demir Avcı ve Gözüm, 2018; Şavran, 2014).

Yaşamın sürdürülebilmesi ve yaşamsal ihtiyaçların karşılanması açısından mekânsal varlıkların önemi oldukça büyüktür. Yukarıdaki bölümde köylerin ana yola, il ve ilçe merkezine olan uzaklıklarından bahsedilmiştir. Tokat il genelinde kırsal nüfusun en yakın ilçe merkezine ulaşarak ihtiyaçlarını karşılayabilmesi için ortalama 22,5 km mesafe kat etmesi gerekmektedir. Yaşamsal olanaklara hizmet eden bazı mekânsal varlıkların köylerde mevcut olup olmadığı tespit edilmeye çalışılmıştır. Böylece kırsal nüfusun mekânsal varlıklar açısında sahip olduğu imkânlar konusunda fikir edinilmiş olacaktır.

Köylerin %25,7'sinde bakkal bulunurken, %74,3'ünde temel ihtiyaçları karşılayabilecek her hangi bir alış veriş mekânı bulunmamaktadır. Köylerin %1,2'sinde kasap bulunmakta, %98,8'inde bulunmamaktadır. %0,8 oranında köyde manav vardır, %99,2'sinde yoktur.

Kırsal alanlar tarımsal üretimin yapıldığı yerlerdir. Bu bölgelerde tarımsal üretim için gerekli olan tohum, gübre, tarımsal ilaç gibi ürünlere ihtiyaç duyulmaktadır. Tarımsal üretim için gerekli olan ihtiyaçlar tarımsal ilaç- gübre bayilerinden karşılanmaktadır. Köylerin %2,7'sinde ilaç- gübre bayisi bulunmakta, %97,3'ünde bulunmamaktadır. İlaç- gübre bayisi olan köylerin %31,3'ü Merkez, %25,0'i Turhal, %18,8'i Niksar, %6,3'ü Almus ve %6,3'ü Pazar ilçesine bağlı köylerdir. İlaç- gübre bayisi bulunan 16 köyün 2022 yılında ortalama nüfusu 546 olarak belirlenmiştir. Tokat il genelinde köylerin ortalama nüfusu ise 192,6'dır. Ortalama nüfus verilerine bakılarak, ilaç- gübre bayilerinin nüfusun yoğun, dolayısıyla çiftçi sayısının fazla olduğu köylerde bulunduğu dair bir tespit yapılabilir. Erbaa Tokat'ın tarımsal üretim konusunda önde gelen ilçelerinden olmasına rağmen ilçeye bağlı köylerin hiç birinde tarımsal girdilerin satışına yönelik bir işletmenin olmaması dikkat çekicidir.

Çiftçilerin tarımsal girdileri temin etmek için il veya ilçe merkezine ulaşmak zorunda kaldıkları anlaşılmaktadır. Bu durum üretim maliyetlerinin artmasına, zaman kaybına, girdi alımlarının ve bu yüzden uygulamalarının ertelenmesine neden olabilir. Çiftçiliğin yoğun yapıldığı kırsal alanlarda tarımsal girdi ihtiyaçlarını karşılayacak bayi veya

kooperatiflerin açılması teşvik edilebilir. Üreticilerin tarımsal üretim girdilerine kolay ve ucuz erişimi tarımsal sürdürülebilirlik açısından yarar sağlayabilir.

Sosyal ihtiyaçların karşılandığı yerler olmasının yanı sıra, köyde birçok konuda (toplantı, haberleşme vb.) işlevsel olan mekânların başında gelen kahvehaneler, köylerin %17,3'ünde bulunurken, %82,7'sinde bulunmamaktadır. Kahvehane olan köylerin %92,3'ü göç veren, %4,8'i göç alan, %2,9'u nüfusu sabit kalan köylerdedir. Göç veren köy grubunda kahvehanelerin %46,9'u azalan, %53,1'i şiddetli azalan köylerde bulunmaktadır. Bu bulgular, köyler için önemli sosyal mekânlar olmasına karşın kahvehanelerin kırsal nüfusun yerinde tutulması konusunda önemli bir etkinliğinin olmadığını düşündürmektedir.

Ergün (2017) Tokat ili merkez ilçe örneği üzerinden yürüttüğü araştırmasında kahvehane ile köy nüfusunun yaş profili arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olduğunu tespit etmiştir. Çalışmada kahvehane olan köylerde genç, olmayan köylerde 50 yaş üzeri nüfusun yoğun olduğu sonucuna varılmıştır. Köyden göç edilmesinde kahvehane olup olmasının etkisi vardır" düşüncesine bireylerin %12,0'si katıldığını, %77,9'u bu düşünceye katılmadığını belirtmiştir. Genel olarak bakıldığında bireyler kahvehane olup olmasının köyden göç edilmesinde bir etki oluşturmadığını düşünmektedir.

Ergün ve Oruç (2021), Tokat ili merkez ilçede yürüttükleri çalışmada, kahvehane bulunan köylerin %49,2'sinde, Tokat İl Tarım ve Orman Müdürlüğü tarafından yapılan tarımsal bilgilendirme çalışmalarının kahvehanelerde gerçekleştirildiği tespit etmişlerdir.

İbadethaneler toplumu oluşturan bireyleri bir araya getiren, birlik ve beraberlik duygusunun kazanılmasına katkı sağlayan mekânlardır (Karaman, 2021; Tan, 2017). Tokat ili kırsalında %97,2 oranında köyde en az bir ibadethane bulunmaktadır. Köylerin %77,7'sinde cami, %27,5'inde cem evi olduğu tespit edilmiştir. Hem cami hem cem evi bulunan köylerin oranı %8,0'dir. %2,8 oranında köyde ibadethane bulunmamaktadır.

Çizelge 4. 6. Köyde mekânsal varlıklar

Mekân	Durum	F	%
Bakkal	Var	154	25,7
	Yok	446	74,3
	Toplam	600	100
Kasap	Var	7	1,2
	Yok	593	98,8
	Toplam	600	100
Manav	Var	5	0,8
	Yok	595	99,2
	Toplam	600	100
İlaç-gübre bayi	Var	16	2,7
	Yok	584	97,3
	Toplam	600	100
Kahvehane	Var	104	17,3
	Yok	496	82,7
	Toplam	600	100
Cami	Var	466	77,7
	Yok	132	22,0
	Toplam	600	100
Cem evi	Var	165	27,5
	Yok	435	72,5
	Toplam	600	100
Berber	Var	12	2,0
	Yok	588	98,0
	Toplam	600	100
Köy odası	Var	320	53,3
	Yok	280	46,7
	Toplam	600	100
Sağlık birimi	Var	136	22,7
	Yok	464	77,3
	Toplam	600	100
Piknik alanı	Var	245	40,8
	Yok	355	59,2
	Toplam	600	100
Kültür evi	Var	11	1,8
	Yok	589	98,2
	Toplam	600	100
Kooperatif	Var	48	8,0
	Yok	552	92,0
	Toplam	600	100
Okul	Var	128	21,2
	Yok	472	78,8
	Toplam	600	100

Kırsalda kendine yer edinmiş mesleklerden biride berberliktir. Fakat kırsal nüfusun giderek azalmasına bağlı olarak bu meslek grubunun kırsal alanlarda yoğunluğu azalmıştır. Köylerin yalnızca %0,2'sinde berber bulunmaktadır. Bu orana karşılık gelen 12 köyde berberlik mesleğini devam ettirenlerin olması kırsal nüfusun yaşamsal olanaklarına katkısı açısından oldukça önemlidir.

Düğün, nişan merasimi, misafir karşılama, toplantı ve eğitim yeri, bayram kutlamaları, cenaze töreni gibi birden çok sosyal ve kültürel amaçlarla kullanılan köy odaları köy halkı için oldukça önemli mekânlardır (Bulut, 2017). Köylerin %53,3'ünde köy odası bulunurken, %46,7'sinde bulunmamaktadır.

Kırsal alanlarda göçe neden olan en önemli faktörlerden biri de sağlık hizmetlerinin kısıtlı olmasıdır. Tokat ili köylerinde sağlık olanaklarına ilişkin veriler elde edilmeye çalışılmıştır. Köylerin %22,7'sinde sağlık birimi bulunurken, %77,3'ünde bulunmamaktadır. Kırsalda yaşlı nüfus oranının fazla olması sağlık hizmetlerine olan ihtiyacı artırmaktadır (Apak ve ark., 2021; Demir Avcı ve Gözümlü, 2018; Küçük, 2016; Günsoy ve Tekeli, 2015). Özellikle kış mevsiminde köyde ikamet eden yaşlı nüfus yolların kapanması sonucu il ve ilçe merkezine ulaşım imkânlarının zorlaşması gibi nedenlerle sağlık hizmetlerine daha kolay erişmek için şehirdeki yakınlarının yanına gitmek zorunda kalmaktadır. Sağlık olanaklarının kısıtlı olması nedeniyle kırsal nüfusun köyden göç ettiğini ortaya koyan çalışmalar mevcuttur (Dinç, 2021; Koç ve Saraç, 2018; Güler ve ark., 2015; Şahin, 2015; Kaya Erten ve ark., 2014).

Piknik alanları kısıtlı sosyal imkânlarla sahip kırsal alanlarda köy sakinleri veya köye misafir olarak gelenler için ihtiyaç duyulan mekânlardan sayılabilir. Ayrıca bu imkânın oluşturulmasının köy olanaklarında mümkün olabileceği düşünülmektedir. Buna karşın köylerin %40,8'inde piknik alanı varken, %59,2'sinde yoktur.

Kültür evi bir topluluğa ait kültürel mirasın yaşatıldığı, gelecek nesillere aktarıldığı, birlik, beraberlik duygusunun paylaşıldığı ve sosyal aktivitelerin yapıldığı mekân olarak bilinir (Bille ve Storm, 2021). Tokat iline bağlı köylerin %1,8'inde kültür evi bulunmaktadır. Bu mekânlar genellikle dini ibadetlerin yapıldığı, cenaze, düğün gibi

günlerde kullanılan, toplantıların gerçekleştirildiği, misafirlerin karşılandığı mekânlar olarak belirtilmiştir.

Tarımsal üretim faaliyetlerinin temel amacı ekonomik kazanç elde etmektir. Kooperatifler üretimden pazarlamaya kadar tüm aşamalarda ve maksimum gelir elde edilmesi konusunda üreticileri destekleyen önemli tarımsal yapılardan biridir. Tarımla ilişkili kooperatifin bulunduğu köylerin oranı %8,0'dır. %92,0 oranında köyde kooperatif bulunmamaktadır. Kooperatif bulunan köylerde sulama, kalkınma, orman, sebze-meyve, ceviz yetiştiricileri, süt toplama gibi kırsala ve tarıma yönelik çeşitli kooperatiflerin varlığından söz edilebilir.

Tokat İl Milli Eğitim Müdürlüğü'nden köylerde eğitim olanaklarına ilişkin kayıtlar alınmış ve bu kayıtlara ilişkin verilere araştırmanın ilk bölümünde yer verilmiştir. Eğitim olanaklarıyla ilgili bilgiler muhtarlara da sorulmuş ve benzer bulgular elde edilmiştir. Köylerin %21,2'inde köy okulu aktif durumdadır. %78,8 oranında köyde okul çağındaki çocuklara yönelik eğitim imkânı bulunmamaktadır.

4.2.3. Köylerde meslek yapısına ilişkin bazı bilgiler

Tarımsal üretim faaliyetleri kırsal alanlarda yürütülmektedir ve bu alanlarda genellikle en yaygın meslek grubu çiftçiliktir. Kırsal nüfusun giderek azalması ve kırsalda yaşayanların yaşlanması tarımsal üretimin sürdürülebilirliği açısından tehdit oluşturmaktadır (Köse ve Erkan, 2021; Yılmaz ve ark., 2020; Akgül, 2018; Yıldırım ve ark., 2018). Meslek dağılımı yerleşim birimlerinin hem ekonomik hem sosyal yapısını etkilemektedir. Araştırma alanı olarak belirlenen Tokat ili ve ilçelerine bağlı köylerde meslek dağılımı incelenmeye çalışılmış, çiftçilik hâkim ekonomik kazanç kaynağı olarak görünse de bunun ölçüsü, diğer mesleklerin köylerde ne oranda yer bulduğu ve meslek çeşitliliği belirlenmeye çalışılmıştır.

Köylerin %74,5'inde hanelerin yarısından fazla bir bölümü tarımsal üretimle ilgilenmektedir. %25,5 oranında köyde ise hanelerin yarısı veya daha az bir bölümü çiftçilik yapmaktadır. Araştırma bölgesinde tarımın geçim kaynağı olarak ağırlığının

devam ettiği görülmektedir. Bu durum tarımın sürdürülebilirliği açısından oldukça önemli kabul edilebilir. Fakat mevcut tarımsal faaliyetlerin etkinliğine ilişkin çalışmaların yapılması bölgede tarımın geleceği konusunda daha net sonuçların ortaya konulması için önemlidir.

Çizelge 4. 7. Köyde mekânsal varlıklar

Çiftçilik oranı	F	%
%1≤çiftçilik oranı ≤%25	88	14,7
%25<çiftçilik oranı≤ %50	65	10,8
%50<çiftçilik oranı ≤%75	77	12,8
%75 <çiftçilik oranı≤100	370	61,7
Toplam	600	100

Köylerin %62,0'sinde tarım dışı meslek gruplarından herhangi birini yapan en az bir kişi bulunurken, %38,0'inde tarım dışı meslek grubu çalışanı bulunmamaktadır. Tüm köyler dikkate alındığında tarım dışı meslek grubu çalışan oranı ortalama %3,9, tarım dışı meslek olmayan köyler göz ardı edildiğinde ise %6,2'dir. Bu oran köylerde tarım dışı mesleklerin halen oldukça sınırlı düzeyde olduğunu ortaya koymaktadır.

Tarım dışı meslek grupları içerisinde en yoğun sürdürülen meslek işçiliktir. Yaklaşık üçte bir (%33,5) oranında köyde nüfusun %1 ile %10'u arasında birey işçi olarak çalışmaktadır. %11-20 arasında işçi olarak çalışan nüfusa sahip köylerin oranı %7,7'dir. %21-40 arasında işçi nüfusu olan köylerin oranı %2,0'dir. Muhtarların bazıları köylerinde sezonluk olarak farklı şehirlere gidip inşaat işçiliği yapanların yoğun olduğunu ifade etmişlerdir. Köylerin yarıdan fazla (%56,8) bir bölümünde işçi olarak çalışan birey yoktur.

Esnaflık köy ortamı içinde tarım dışı iş olarak kendine yer edinmiş bir diğer meslektir. Buna karşın köylerin %70,0'inde köy halkı arasında esnaf bulunmamaktadır. Köylerin %29,5'inde köy halkı arasında esnaflık yapanlar vardır. Bu köylerde esnaflık yapanların oranı köy halkının %1'i ile %10'u arasında değişmektedir.

Özellikle il ve ilçeye günlük olarak ulaşımın mümkün olduğu köylerde memur olarak çalışanların ikamet ettiği tespit edilmiştir. Köylerin %29,5'inde memurluk olarak görev yapan ve köy sakini olarak yaşamaya devam eden bir kesim olduğu belirlenmiştir. Bu

köylerde memurluk yapanların oranı %1-10 arasında değişmektedir. %70,3 oranında köyde her hangi bir kurum veya kuruluşta memur olarak görevli olan köy sakini bulunmadığı belirlenmiştir.

Çizelge 4. 8. Köylerde tarım dışı meslek (tdm) oranları

	Tdm olmayan köy		Mesleğin bulunduğu köy ve köyde bulunma oranı									
			%1-10		%11-20		%21-30		%31-40		Toplam	
Meslek grubu	F	%	F	%	F	%	F	%	F	%	F	%
İşçi	341	56,8	201	33,5	46	7,7	7	1,2	5	0,8	600	100
Esnaf	419	69,8	178	29,7	3	0,5	-	-	-	-	600	100
Memur	422	70,3	177	29,5	1	0,2	-	-	-	-	600	100
Zanaatkâr	576	96,0	23	3,8	1	0,2	-	-	-	-	600	100
Topraksız tarım işçisi	583	97,2	17	2,8	-	-	-	-	-	-	600	100

Zanaatkârlık köylerde bugün değil eski zamanlarda da yer bulmuş bir meslek alanı olarak bilinmektedir. Köy halkının bazı küçük gıda dışındaki ihtiyaçlarını karşılayan zanaatkârlar köyler için çok yeni bir yapı olarak değerlendirilemez. Araştırma alanında bugün itibarı ile zanaatkârların düşük bir oranda kaldığı görülmüştür. Köylerin ancak %4,0'ünde düşük oranlarda zanaatkârlıkla gelir sağlayanlar bulunmaktadır. Zanaatkârlık köylerde bir yandan alternatif gelir sağlama olanağı sunarken, diğer yandan köy halkının bazı ihtiyaçlarının kendi yerleşim yerlerinde karşılanması açısından önemli bulunmaktadır (Ateşok, 2023; Çubuk, 2019; Davulcu, 2015; Eraslan, 2009).

Bulgular araştırma alanında tarım dışı meslek çeşitliliğinin kısıtlı olduğunu göstermektedir. Bu durum tarımın ve kırsal nüfusun sürdürülebilirliğini olumlu ve olumsuz olarak iki farklı açıdan etkileyebilir. Tarım dışı iş olanaklarının kısıtlı olması köy halkını tarımsal üretime yönlendirebilir. Diğer taraftan tarımla uğraşmak istemeyen köy halkı için kırsaldan göç etme eğilimini güçlendirebilir. Tarımla uğraşmasa bile nüfusun kırsalda kalmaya devam etmesi nüfus sürdürülebilirliği açısından önemlidir. Kırsal alanlarda tarım dışı meslek gruplarını daha detaylı şekilde ele alan ve kırsalın il veya ilçe merkezine olan mesafesi ile meslek çeşitliliği arasında ilişkiyi ortaya koyan çalışmalar yürütülebilir.

4.2.4. Köylerin sosyal endekslerine ilişkin bilgiler

Muhtarlarla “Köyünüzü bildiğiniz köyler ya da çevre köyler arasında sosyal olanaklar açısından puanlarsanız (1 kısıtlı sosyal olanaklar -10 en yüksek sosyal olanaklar), hangi puan düzeyinde olduğunu söyler misiniz?” şeklinde bir soru yöneltilmiştir. Bu soru ile muhtarların gözünden köylerin sosyal olanaklar açısından değerlendirilmesi amaçlanmıştır.

Çizelge 4. 9. Köylerin sosyal endeksleri

Endeks	F	%
1	68	11,3
2	68	11,3
3	54	9,0
4	33	5,5
5	115	19,2
6	46	7,7
7	51	8,5
8	82	13,7
9	21	3,5
10	62	10,3
Toplam	600	100

Muhtarların %56,3’ü köyünü sosyal olanaklar açısından 1-5 puan aralığında, %43,7’si 6-10 puan aralığında derecelendirmiştir. %11,3 oranında muhtar köyüne 1 puan vererek köyde hiçbir sosyal olanak olmadığını ifade etmişlerdir. %10,3 oranında muhtar köyünde tüm sosyal olanakların var olduğunu ifade ederek köyüne 10 puan vermiştir.

4.2.5. Köylerin gelir düzeyleri, tarım arazisi olanakları ve hayvancılık faaliyetlerine ilişkin bilgiler

Tarım dışı meslek grubu çalışanları emeklerinin karşılığını aylık bir ücret olarak alırken tarım üreticileri için düzenli aylık bir gelir söz konusu değildir. Çiftçi ürününü pazarladığı ana kadar birçok harcama yapar ve bu süreçte herhangi bir gelir elde edemez. Üretim sezonu sonunda yetiştirdiği ürünü pazarladığı andan itibaren kazanç elde eder. Kırsal alanda yürütülen birçok araştırmada gelire ilişkin bulgulara yer verilmektedir (Sağlam ve Boz, 2023; Terzi ve Artukoğlu, 2021; Akkaya, 2020; Çağlayan ve ark., 2020; Alkan, 2019; Berk ve Armağan, 2019; Özel, 2019; Tümer ve

ark., 2019). Ancak gelire ilişkin bulgular daha çok araştırma kapsamında görüülen tarım işletmelerinin, köy halkının ya da hanelerin birebir geliri olarak verilmektedir. Bu araştırmada muhtarların ve köy ileri gelenlerinin değerlendirmeleri yardımıyla köydeki genel gelir yapısı konusunda belirlemeler yapılmaya çalışılmış, muhtarlardan köyü kendi içerisinde değerlendirerek gelir grubu dağılımı için bir oranlama yapmaları istenmiştir.

Muhtarların değerlendirmesine göre, köylerin %4,8'inde köy hane halkının yarısından fazlası yüksek gelir grubundadır. Bu değerlendirmeye göre, çok düşük oranda köyde yüksek gelirli olarak nitelendirilen aileler çoğunluktadır. Yüksek gelirli kabul edilen grubun köy hane halkının %26,0'sı ile %50,0'si arasında bir oranda olduğu köyler %19,0 oranındadır. Köylerin üçte biri (%33,8) için, muhtar köylerinde yüksek gelirli aile bulunmadığını ifade etmiştir.

Köylerin yalnızca %40,4'ünde hane halkının yarısından fazlası, %56,6 oranında köyde ise hanelerin yarısı veya daha az bir bölümü orta gelir grubundadır. Orta gelirli sayılabilecek bir kesimin olmadığı köylerin oranı ise %3,0'tür.

Köylerin %16,8'inde halkın yarısından fazla bir bölümü düşük gelirlidir. Düşük gelir grubunun yarısından az olduğu köylerin oranı %70,2'dir. Düşük gelirli sayılabilecek nüfusu olmayan köylerin oranı %13,0'tür. Köylerin çoğunluğunda (%79,2) düzenli geliri olmayan hane bulunmamaktadır. Geliri olmayan hanelerin önemli oranda (köy hane halkının %26'sı ile %50'si arasında) bulunduğu köylerin oranı %2,0'dir. Bu değerlendirmeye göre yüz köyden ikisinde hane halkının %26,0'sı ile %50,0'si arasında bir oranda geliri olmayan hane bulunmaktadır.

Değerlendirmelere göre köyler, yüksek ve düşük gelirli hane halkının dörtte biri ya da daha azını, orta gelirli köyün yarısını ya da yarıya yakın kısmını oluşturduğu yüzdelik diliminde ağırlık göstermiştir. Köy hane halkı arasında düzenli geliri olmayanların hiç bulunmadığı köyler de çoğunluktadır. Bir başka deyişle köylerde gelir dağılımı orta gelir grubunda ağırlık göstermektedir. Yüksek ve düşük gelir grubu oransal

olarak birbirine benzerlik göstermekte, ağırlık oluşturmamakla birlikte kayda değer paya sahiptir.

Bu değerlendirmeler, köylerde gelir açısından dengeli bir dağılım olduğu sonucunu işaret ediyor görünmekle birlikte, veriler farklı açılardan yorumlandığında önemli sorunların varlığını da göstermektedir. Verilere göre, ele alınan 600 köyün %20,9'unda hane halkının bir bölümünün düzenli geliri bulunmamaktadır. Bu köylerin bir bölümünde geliri olmayanların oranı oldukça önemli düzeydedir. Düşük gelirli köylerin yarısından fazlasını oluşturduğu köylerin oranı %16,8'dir. Bu oran frekans olarak ifade edilirse 101 köyde düşük gelirli köyün çoğunluğunu oluşturmaktadır.

Çizelge 4. 10. Köylerin gelir düzeyi, arazi durumları ve hayvan varlıkları

	%0		%25 ve altı		%25- 50		%50-75		%75 üstü		Toplam	
<i>Gelir grupları</i>	F	%	F	%	F	%	F	%	F	%	%	F
Yüksek	203	33,8	254	42,3	114	19,0	23	3,8	6	1,0	600	100
Orta	18	3,0	86	14,3	254	42,3	102	17,0	140	23,4	600	100
Düşük	78	13,0	255	42,5	166	27,7	62	10,3	39	6,5	600	100
Düzenli geliri olmayan	475	79,2	112	18,7	12	2,0	1	0,2	0	0,0	600	100
<i>Arazi durumu</i>												
Sulu	175	29,2	163	27,2	101	16,8	64	10,6	97	16,2	600	100
Kuru	30	5,0	76	12,7	103	17,2	58	9,7	333	55,5	600	100
<i>Hayvancılık</i>												
Büyükbaş	26	4,3	293	48,8	166	27,7	88	14,7	27	4,5	600	100
Küçükbaş	137	22,8	454	75,7	2	0,3	0	0,0	0	0,0	600	100

Kırsal alanlarda arazilerin sulu ve kuru tarıma uygun olması tarımsal üretim faaliyetlerini ve üreticilerin tarımsal gelirini dolayısıyla kırsaldan göçü etkilemektedir. Köylerin %26,8'inde arazilerin yarısından fazlası sulu tarıma uygun iken, %65,2'sinde arazilerin yarısından fazlası kuru tarım alanıdır. Sulu tarım arazisi olmayan köylerin oranı %29,2'dir. Köylerin %5,0'inde arazilerinin tamamı sulu tarım arazisidir. Araştırma alanında kuru tarım arazilerinin daha yoğun olduğunu, buna bağlı olarak üretim çeşitliliğinin kısıtlı olduğu söylenebilir. Bu durum tarımsal işletmelerin ekonomik sürdürülebilirliğini olumsuz etkileyebilir.

Tarımsal işletmeler sadece hayvancılık veya sadece bitkisel üretim faaliyetinde bulunabilir bunun yanı sıra her iki üretim faaliyetini birlikte sürdürebilirler. Hayvancılık faaliyetleri tarımsal işletmelerin nakit ihtiyacını karşılamada avantajlı olması açısından önemli bir üretim dalıdır. Süt, süt ürünleri veya doğrudan hayvan satışı işletmelerin ani nakit ihtiyaçlarını karşılamada oldukça önemli olmaktadır. Hayvan varlığı işletmenin faaliyetlerini sürdürmek için gerekli olan nakdi ihtiyacı gidermede kullanılan bir kaynak olabilir (Özdemir, 2021).

Muhtarlardan köylerde ticari sayılabilecek düzeyde hayvancılık faaliyetlerinin durumu konusunda bilgi edinilmeye çalışılmıştır. Büyükbaş hayvancılık konusunda bilgi alınırken beş baş ve daha fazla hayvanı olan çiftçi sayısı sorulmuştur. Köylerin %19,2'sinde halkın yarıdan fazla bir bölümü ticari sayılabilecek düzeyde büyükbaş hayvancılık faaliyetlerini sürdürmektedir. Köylerin %76,5'inde hane halkının yarıdan daha az bir bölümü büyükbaş hayvan yetiştiricisidir. %48,8 oranında köyde halkın dörtte biri veya daha az bir bölümü ticari düzeyde büyükbaş hayvan yetiştiriciliği ile ilgilenmektedir. Köylerin %4,3'ünde icari sayılabilecek düzeyde büyükbaş hayvancılık faaliyeti yapılmamaktadır. Ticari düzeyde büyükbaş hayvan yetiştiricisi bulunan köylerde ortalama 21 hane ticari düzeyde büyükbaş hayvan yetiştiricisidir.

Küçükbaş hayvancılık konusunda edinilen bilgiler ise on baş üstü hayvan varlığı olan haneleri kapsamaktadır. Köylerin %22,8'inde küçükbaş hayvan yetiştiriciliği yapılmamaktadır. Küçükbaş hayvan yetiştiricisi bulunan köylerin yaklaşık %75,0'inde hane halkının dörtte biri ve daha az bir bölümü ticari düzeyde küçükbaş hayvan yetiştiriciliği yapmaktadır. Halkın yarıdan fazlasının küçükbaş hayvan yetiştiricisi olduğu köy bulunmamaktadır. Ticari düzeyde küçükbaş hayvan yetiştiricisi bulunan köylerde ortalama 5 hane ticari düzeyde küçükbaş hayvan yetiştiriciliği yapmaktadır.

4.2.6. Pazara yönelik tarımsal üretim faaliyetlerine ilişkin bilgiler

Kır- kent ayrımının yapıldığı önemli noktalardan biri de gelir kaynağıdır. Kırsal alanlar tarımsal üretim faaliyetlerinin sürdürüldüğü ve nüfusun genellikle tarımdan gelir elde ettiği yerlerdir. Fakat son zamanlarda yapılan çalışmalar kırdan kente göçün sonucu olarak tarımla uğraşan nüfusun azaldığına dikkat çekmektedir. Kırsalda genç nüfusun

azalması, kalanların ise yaşlanmasına bağlı olarak tarımsal faaliyetler kısıtlı düzeyde sürdürülmektedir (Öncü, 2022; Özkan, 2016; Türk ve ark., 2014).

Çizelge 4. 11. Pazara yönelik üretilen ürünler

Üretim grubu	F	%
Tarla bitkileri	429	71,5
Bahçe bitkileri	226	37,7
Hayvansal ürün	128	21,3
Tarımsal ürün satışı yok	97	16,2

**Birden fazla tercih yapılabildiği için toplam %100'ü aşmaktadır.*

Muhtarlara köyde pazarlanmak amacıyla üretilen ürünlerin neler olduğu sorulmuştur. Köylerin %71,5'inde tarla bitkileri ürünleri, %37,7'sinde bahçe bitkileri ürünleri ve %21,3'ünde hayvansal ürün satışı yapılmaktadır. Köylerin %16,2'sinde ise pazarlamaya yönelik herhangi bir ürün üretilmemektedir.

Arazi niteliğinin, su temin olanaklarının ve iklim koşullarının yetiştirilecek ürün tercihi konusunda belirleyici bir faktör olacağı açıktır. Üretim sistemlerine yönelik elde edilen bulgular bu sonucu desteklemektedir. Köylerde genellikle kuru tarım arazilerinin daha fazla, sulu tarım arazilerinin ise kısıtlı olduğu tespit edilmiştir. Bunun yanı sıra tarla bitkilerinin diğerlerine göre az emek isteyen bir ürün grubu olması da tercih nedenleri arasında olabilir. Bahçe bitkileri üretimi ve hayvan yetiştiriciliği daha fazla emek istediği için, bu üretim gruplarını sürdürmeye yönelik iş gücü temini üretim dalı tercihini etkileyebilir. Tarım arazisi olanakları ve pazara yönelik üretim faaliyetlerine dair bulguların birbirini destekler nitelikte olduğu görülmektedir.

4.2.7. Köye göç (tersine göç) konusunda bazı bilgiler

Kırdan kente nüfus akışını konu alan birçok çalışma mevcuttur. Fakat son dönemlerde farklı sebeplere bağlı olarak kırsala dönüş ve dönme isteği dile getirilen konular arasında yer almaktadır (Dinç, 2021; Hovardaoğlu ve Çalışır Hovardaoğlu, 2018).

Köye dönüşlerin olması kırsal nüfusun ve tarımın sürdürülebilirliğine katkı sağlaması açısından önemlidir. Bu nedenle köylere dönüş yapanların olup olmadığı araştırılmak

istenmiştir. Muhtarlardan köye dönüş olup olmadığı, dönenlerin köyün eski sakini mi, yabancı mı olduğu, yaş gruplarının ne olduğu gibi konularda bilgiler alınmıştır. Köye dönenlere ilişkin sayısal bir veri elde edilmemiş, muhtarların gözlemlerine dayalı bilgilere yer verilmiştir. Muhtarlardan yakın dönemde köye gerçekleşen göç hareketine ilişkin bilgiler elde edilmiştir.

Çizelge 4. 12. Köye göç (köye dönüş) olup olmadığı ile ilgili bazı bilgiler

<i>Köye göç</i>	F	%
Var	339	56,5
Yok	261	43,5
Toplam	600	100
<i>Göç edenlerin kim olduğu</i>		
Köyün eski sakinleri	330	97,3
Yabancılar	15	4,4
<i>Köye göç edenlerin yaş grubu</i>		
Genç	16	4,7
Orta	164	48,4
Yaşlı	184	54,3

**Birden fazla tercih yapılabildiği için toplam %100'ü aşmaktadır.*

Muhtarlardan edinilen bilgilere göre köylerin %56,5'ine farklı sayılarda aileler dönüş yapmıştır. %43,5 oranında muhtar ise köyünün göç almadığını ifade etmiştir. Köye göç edenlerin olduğunu bildiren muhtarların %97,3'ü göç edenlerin köyün eski sakinleri olduğunu ifade etmişlerdir. %4,4 oranında köye ise köyün sakinlerinin yanı sıra yabancılar göç etmiştir veya göç edenlerin tamamı yabancıdır. Köye dönüş yapanların %54,3'ü yaşlı, %48,4'ü orta yaşlı, %4,7'si ise genç bireylerden oluşmaktadır.

4.2.8. Seçilen bazı kriterler açısından köyün durumu ve 16 yıllık değişimi

Muhtarlardan bazı konularda köylerine 1 ile 10 arasında puan vererek derecelendirmeleri istenmiştir. 1 en düşük, 10 ise en yüksek puandır. Puanlamayı öncelikle 2007, ikinci olarak da 2022 yılı için yapmaları istenmiştir. Bu puanlama yöntemiyle 16 yıllık süreçte bazı konularda köyde değişim olup olmadığı belirlenmeye çalışılmıştır. Muhtarların 16 yıllık sürece ilişkin değerlendirmelerine göre ortaya çıkan sonuçlar şu şekildedir;

Köylerin %1,2'inde tarımsal verim,
 Köylerin %21,7'sinde tarım dışı kazanç,
 Köylerin %38,3'ünde halkın kent ortamına aşinalık düzeyi,
 Köylerin %58,2'sinde tarımda teknoloji kullanım düzeyi artmıştır.
 Köylerin %2,7'sinde ise tarımsal kazanç düşmüştür.

Çizelge 4. 13. Seçilen bazı kriterler açısından köyün durumu ve 16 yıllık değişimi

Konular	2007						2022					
	1-5 puan		6-10 puan		Genel		1-5 puan		6-10 puan		Genel	
	F	%	F	%	F	%	F	%	F	%	F	%
Tarımsal verim	312	52,0	288	48,0	600	100	305	50,8	295	49,2	600	100
Tarımsal kazanç	374	62,3	226	37,7	600	100	390	65,0	210	35,0	600	100
Tarım dışı kazanç	520	86,7	80	13,3	600	100	390	65,0	210	35,0	600	100
Kent ortamına aşinalık	374	62,3	226	37,7	600	100	144	24,0	456	76,0	600	100
Tarımda teknoloji kullanımı	541	90,2	59	9,8	600	100	192	32,0	408	68,0	600	100

Köylerde tarımda teknoloji kullanım düzeyinin arttığı belirtilmesine rağmen, tarımsal verim ve kazanç konularında önemli bir değişim olmadığı görülmektedir. Bu durum tarımsal üretim maliyetlerinin artmasından kaynaklanabilir. Tarım dışı kazancın artışı ise emekli olan birey sayısının artmasıyla ilişkilendirebilir. Bir diğer deyişle tarım dışı kazançlar arasında en geniş yer tutan kaynak emekli maaşıdır.

4.2.9. Köylerin sorunları, eksikleri ve ihtiyaçlarına dair bilgiler

Kırsalda farklı konularda eksik veya sorunların olması nüfusun göç etmesinde etkili olabilir. Yapılan çalışmalarda yerel halktan edinilen bilgilerle olumsuzlukların kayıt altına alınması, yapılacak yatırımlar konusunda yönlendirici olabilir. Muhtarlardan köylerdeki eksikler ve ihtiyaçlar konusunda bilgi alınmaya çalışılmıştır. İhtiyaç ve eksikler alt yapısal, tarımsal ve sosyal ihtiyaçlar ve eksikler şeklinde gruplandırılmıştır. Muhtarların %51,3'ü en büyük sorunu köy içi yolların bakımsız olmasından dolayı yaşadıklarını ifade etmişlerdir. Köylerin %31,7'sinde alt yapı sorunları yaşandığı belirlenmiştir. Yaklaşık dörtte bir oranında (%25,5) köyde içme suyu yetersizdir. %8,7 oranında köyde telefon ve internet gibi iletişim olanaklarına ilişkin sorunların yaşandığı tespit edilmiştir.

Çizelge 4. 14. Muhtarlardan alınan bilgilere göre köye dair sorun, ihtiyaç ve eksikler

<i>Alt yapıya yönelik eksikler/ihtiyaçlar</i>	F	%
Köy içi yolların ve köy ile anayol arasındaki yolun kötü durumda olması	308	51,3
Alt yapı eksiklikleri (kanalizasyon, içme suyu şebekesi, arıtma tesisi vs.)	190	31,7
İçme suyu yetersizliği	153	25,5
Telefon ve internet konusunda sorunlar	52	8,7
Diğer	30	5,0
<i>Tarımsal eksikler/ihtiyaçlar</i>		
Tarımsal sulama suyu yetersizliği	195	32,5
Tarımsal alt yapı sorunları (kapalı, basınçlı sulama sistemleri, sulama kanalı)	53	8,8
Tarım ve hayvancılık desteklemelerine başvuru sorunları	16	2,7
Diğer	14	2,3
<i>Sosyal eksikler/ihtiyaçlar</i>		
Sosyal alan/mekân, ortak yapı (köy odası, halı saha, düğün salonu, toplantı salonu, misafirhane, piknik alanı vs.)	141	23,5
Çocuk parkı	64	10,7
Sağlık hizmetleri	25	4,2
Diğer	30	5,0

*Birden fazla tercih yapılabildiği için toplam %100'ü aşmaktadır.

Tarımsal konularda yaşanan en önemli sorun sulama suyunun yetersiz olmasıdır. %32,5 oranında köyde tarımsal sulama suyu kapasitesi ihtiyacı karşılayacak seviyede değildir. Tarımsal alt yapı sistemlerine yönelik ihtiyaçların olduğu köylerin oranı %8,8'dir. Muhtarların %2,7'si hane halkının tarımsal desteklemelere başvuru konusunda bazı sorunlar yaşadığını ifade etmiştir.

Köylerin yaklaşık dörtte biri (%23,5) sosyal alan ve ortak mekân gibi sosyal ihtiyaçları olan köylerdir. Sosyal mekân ihtiyaçları arasında köy odası, halı saha, düğün salonu, toplantı salonu, misafirhane, piknik alanı ifade edilmiştir. Köyünde çocuk parkı ihtiyacı olduğunu bildiren muhtarların oranı %10,7'dir. %4,2 oranında köyün sağlık hizmetlerine olan ihtiyacı muhtarlar tarafından dile getirilmiştir.

Mezarlığın bakımsız olduğunu, caminin ve okul binasının tadilata ihtiyacı olduğunu, sulama göletinin temizlenmesi gerektiğini bildiren muhtarlar olmuştur. Yangın söndürme ve cenaze yıkama aracına, taziye çadırına, köy fırınına ihtiyaç olduğu ifade edilmiştir. Bahsedilenler dışında birçok sorun dile getirilmiş ve birçok ihtiyaçtan bahsedilmiştir. Fakat her biri çizelgede verilmemiş, diğer başlığı altında toplanmıştır.

Köylerde en önemli sorun köy içi yolların bozuk olmasıdır. Bu soruna yönelik gerekli çalışmaların yapılması kırsala olan bağlılığı artıracaktır. Aynı zamanda günlük yaşamın ve işlerin daha kolaylaşmasına katkı sağlayacaktır. Tokat İl Özel İdaresi kayıtlarına göre köylerin büyük bir çoğunluğunda içme suyu yeterli durumdadır. Fakat muhtarların dörtte birlik bir bölümü özellikle yaz aylarında köy nüfusunun artmasına bağlı olarak içme suyunun yeterli olmadığını ifade etmişlerdir. Tarımsal sulama suyunun yetersiz olduğunu ifade eden muhtarların oranı oldukça önemlidir. Sulama suyu konusunda sorun yaşanan köylerde tarımsal üretimden vazgeçilebilir bu da tarımın sürdürülebilirliğini olumsuz etkiler. Üreticilerin tarımsal üretim faaliyetlerini sürdürülebilmeleri için gerekli olan çalışmaların yapılması oldukça önemlidir. Çocuk parkı (%10,7) ve köy odası (%10,2) köylerde ihtiyaç duyulan en önemli sosyal mekânlardır.

Kırsala yapılacak yatırımlar çok maliyetli ve gereksiz görülebilir. Fakat kentin her geçen gün artan imkânlarına karşın kırsal nüfusun yerinde kalmasını sağlayacak bir takım yatırımların yapılması oldukça elzemdir. Her geçen yıl oransal olarak azalan kırsal nüfusun tarımsal ve yaşamsal olanaklarını artırmaya yönelik çalışmaların başlatılması ve tamamlanması nüfusun ve tarımın sürdürülebilirliği açısından önemlidir.

4.2.10. Köyden göçün nedenlerine dair bilgiler

TÜİK' ten alınan verilere göre 2022 yılında Tokat'tan 35358 kişi göç etmiştir. Göç etme nedenleri arasında öne çıkanlardan bahsedilirse; göç edenlerin %22,7'si hane halkından birine bağımlı olarak göç etmiştir. %17,3'ü daha iyi konut ve yaşam koşulları, %15,3'ü eğitim, %10,5'i iş bulmak, %9,2'si tayin/iş değişikliği nedeniyle farklı bir şehre göç etmiştir (Anonim, 2023a).

2022 yılında 28325 kişi Tokat'a göç etmiştir. Öne çıkan nedenler şu şekildedir; Tokat'a gelenlerin %20,1'i eğitim, %19,9'u daha iyi konut ve yaşam koşulları nedeniyle gelmiştir. %18,5'i hane halkından birine bağımlı olarak, %7,7'si iş tayin/iş değişikliği nedeniyle Tokat'a göç etmiştir (Anonim, 2023a). TÜİK veri tabanında kır ve kent ayrımı yapılarak göç etme nedenlerine ilişkin bilgi verilmemiştir.

Muhtarların bilgi ve gözlemlerine dayanarak, günümüzde köyden göç etmenin başlıca nedenleri belirlenmeye çalışılmıştır. Göç etmenin tarımsal, ekonomik ve sosyal nedenleri belirlenmiştir. Muhtarların %22,7'si köyün tarımsal üretime elverişli bir yapıda olamamasından (Arazilerin engebeli, taşlı ve susuz tarım arazisi olması) kaynaklanan nedenlerle göçlerin yaşandığını ifade etmişlerdir. Bir başka göç etme nedeni ise küçük ve parçalı olan araziler ve üretim maliyetleri nedeniyle hane halkının yeterli düzeyde gelir elde edememesidir. Muhtarların %19,8'i küçük ve parçalı araziler, %16,2'si tarımsal üretim maliyetlerinin yüksek olması nedeniyle göç edildiğini ifade etmiştir. %3,8 oranında muhtar tarımla ilgilenmek istemeyenlerin göç ettiğini belirtmiştir.

Çizelge 4. 15. Köyden göçün nedenleri

<i>Tarım sektörüyle doğrudan ve dolaylı olarak ilişkilendirilen nedenler</i>	F	%
Köyün yapısının tarımsal üretime elverişli olmamasından kaynaklanan nedenler	136	22,7
Küçük ve parçalı arazi	119	19,8
Tarımsal üretim maliyetlerinin yüksek olması	97	16,2
Tarım ve hayvancılığa olan ilginin azalması	23	3,8
Tarım politikalarına bağlı nedenler	10	1,7
Diğer	13	2,2
<i>Ekonomik ve sosyal nedenler</i>		
Geçim sıkıntısı/gelir yetersizliği	159	26,5
İşsizlik	112	18,7
Sosyal güvenceye sahip olma isteği	110	18,3
Evlenme sorunu	98	16,3
Yaşam standartlarının düşük olması	87	14,5
Yüksek öğretim	65	10,8
Şehir hayatına özenti	55	9,2
Taşınmalı eğitim sistemi	51	8,5
Diğer	60	10,0

*Birden fazla tercih yapılabildiği için toplam %100'ü aşmaktadır.

Köyün yapısından veya üreticinin kendisinden kaynaklanan bazı nedenler dolayısıyla köyde yaşarken yeterli düzeyde gelir elde edemeyenler geçim sıkıntısı nedeniyle kente göç etmektedir. Muhtarların %26,5'i köyden göçün gelir yetersizliğinden (geçim sıkıntısı) kaynaklandığını düşünmektedir. %18,7'si tarımın dışında iş imkânının olmaması, %18,3'ü sosyal güvenceye sahip olma isteği nedeniyle göç edildiğinin ifade etmiştir. Bazı muhtarlar evlenme çağındaki bir erkeğin köyde yaşıyor olmasının toplum içinde olumsuz bir durum olarak karşılandığını dile getirmiştir. Bu duruma bağlı olarak muhtarların %16,3'ü evlenme sorunu yaşadığı için kent göç edenlerin olduğunu ifade

etmiştir. Muhtarların %14,5'i köyde yaşam standartlarının düşük olması, %10,8'i üniversite okumak için, %9,2'si şehir hayatına özentî gibi nedenlerle kente göç edildiğini belirtmiştir. %8,5 oranında muhtar ise köyde eğitim imkânı olmadığı için göç eden ailelerin olduğunu ifade etmişlerdir.

4.2.11. Genç ve orta yaşta olanların köyde kalma nedenlerine ilişkin bilgiler

Kırsalda yoğunlaşan yaşlı nüfusa karşın genç ve orta yaş grubunda olan bireylerin kırsalda yaşamaya devam etmesi nüfusun ve tarımın sürdürülebilirliği açısından oldukça önemlidir. Bu nedenle muhtarlardan genç ve orta yaş grubunda olan bireylerin köyde kalmayı tercih etme nedenlerine ilişkin bilgi edinmeye çalışılmıştır.

Çizelge 4. 16. Genç ve orta yaşta olanların köyde kalma nedenleri

Nedenler	F	%
Tarım ve hayvancılık ile geçimini sürdürecekt imkânlar a sahip olduğu için	229	38,2
Kentte geçinemeyeceklerini düşündükleri/cesaret edemedikleri için	81	13,5
Arazilerine ve baba ocağına sahip çıkmak için	80	13,3
Mecburiyetten	71	11,8
Köyde yaşamayı sevdiği için	68	11,3
Bakıma muhtaç ailesi olduğu için	67	11,2
Tarım dışı işte çalıştığı için	65	10,8
Genç yok	100	16,7
Diğer	64	10,7

**Birden fazla tercih yapılabildiği için toplam %100'ü aşmaktadır.*

Genç ve orta yaş grubunda olan bireylerin köyde yaşamaya devam etme nedenlerinin en önemlilerinden biri tarımsal üretim faaliyetlerini sürdürmek için gerekli olan varlıklara sahip olmalarıdır. Muhtarların %38,2'si genç ve orta yaş grubu bireylerin tarım ve hayvancılık faaliyetlerini sürdürebilecek imkânlar a sahip oldukları için köyde yaşamaya devam ettiklerini ifade etmiştir. Muhtarların %13,5'i kentte geçinemeyecekleri, %13,3'ü arazilerine ve baba ocağına sahip çıkmak için köyde yaşamaya devam ettiklerini ifade etmişlerdir. 11,8 oranında muhtar bu yaş grubunun (genç ve orta) mecburiyetten, yaklaşık aynı oranlarda (%11,3) muhtar ise köy yaşamını sevdikleri için köyde kaldıklarını dile getirmiştir. %11,2 oranında muhtar ise bu grubun bakıma muhtaç bir aile bireyine bakmakla yükümlü olduğu için köyde yaşamaya devam ettiğini belirtmişlerdir. Muhtarların %10,8'i köyde yaşamaya devam eden genç ve orta yaş

grubu nüfusun tarım dışı bir iş imkânına sahip olduğu için kaldıklarını ifade etmiştir. Muhtarların %16,7'si köylerinde genç ve orta yaş grubu birey olmadığını ifade etmişlerdir.

4.2.12. Köyden göç edenlere ilişkin bazı bilgiler

Köyden göç eden edenlerin ortak noktaları olup olmadığı konusunda bir fikir edinmek amacıyla muhtarlara bazı sorular yöneltilmiştir. Muhtarların gözlem ve tecrübelerine dayanarak, köyden göç etmek isteyen ya da göç edenlerle ilgili bazı bilgiler elde edilmeye çalışılmıştır.

Muhtarların %81,2'sine göre köyden göç edenler, köyde yaşamaya devam edenlere kıyasla daha düşük gelirli hane ya da bireylerdir. %13,3 oranında muhtar orta, %3,8 oranında muhtar ise yüksek gelirli olan köyden göç ettiğini ifade etmiştir. Muhtarların %7,0'sine göre göç etme konusunda gelir düzeyinin bir farkı yoktur.

Muhtarlar geneline göre (%53,0) göç edenler ile kalanlar arasında eğitim düzeyi konusunda bir farklılık olmadığı belirlenmiştir. Muhtarların %27,0'si düşük, %24,2'si orta, %8,2'si yüksek eğitimli bireylerin göç ettiğini gözlemlemiştir.

Muhtarın %22,5'i, göç edenlerin iyi düzeyde tarımsal üretim becerisi olmadığını düşünmektedir. %35,5'i orta, %4,0'ü yüksek düzeyde tarımsal üretim becerisine sahip bireylerin göç edenler arasında yer aldığını ifade etmiştir. Göç edenler ile kalanlar arasında tarımsal üretim becerisi konusunda fark olmadığını düşünenlerin oranı %47,0'dir.

Yetiştirdikleri tarımsal ürünleri pazarlama becerisi olmayanların göç ettiğini düşünen muhtarların oranı %28,2'dir. Muhtarların %29,3'ü orta, %3,2'si yüksek düzeyde tarımsal pazarlama becerisi olan bireylerin göç ettiğini belirtmiştir. Tarımsal pazarlama becerisi konusunda göç edenler ve kalanlar arasında bir fark olmadığını düşünen muhtarların oranı %46,0'dır.

Muhtarların %26,2'si tarım dışı konularda iş bulma beceresi yüksek olan bireylerin göç ettiğini düşünmektedir. %39,3 oranında muhtar orta, %5,0 oranında muhtar ise düşük düzeyde iş bulma becerisine bireylerin göç ettiğini ifade etmiştir. Muhtarların %35,3'ü göç edenlerin tarım dışı konularda iş bulma yetisini kalanlardan farksız görmektedir.

Çizelge 4. 17. Köyden göç edenlere dair bazı bilgiler (%)

	Düşük		Orta		Yüksek		Farksız		Fikrim yok	
	F	%	F	%	F	%	F	%	F	%
Geliri	487	81,2	80	13,3	23	3,8	42	7,0	0	0,0
Eğitim düzeyi	162	27,0	145	24,2	49	8,2	318	53,0	0	0,0
Tarımsal üretim becerisi	135	22,5	213	35,5	24	4,0	282	47,0	1	0,2
Tarımsal pazarlama becerisi	169	28,2	176	29,3	19	3,2	276	46,0	4	0,7
Tarım dışı konularda iş bulma becerisi-imkânı	30	5,0	236	39,3	157	26,2	212	35,3	2	0,3

**Birden fazla tercih yapılabildiği için toplam %100'ü aşmaktadır.*

Kırsaldan göç edenler arasında farklı özelliklere sahip birey ve hanelerin bulunduğu görülmektedir. Fakat muhtarların gözlemlerine dayalı olarak göç edenlerin özelliklerini ortaya koyan genel bir çıkarım yapılacak olursa; göç edenler ile kalanlar arasında en büyük farklılığın gelir düzeyinde olduğunu sonucuna varılabilir. Muhtarların gözlemleri eğitim düzeyi, tarımsal üretim ve pazarlama becerisi konusunda genellikle bir farklılığın olmadığı yönündedir. Muhtarlar tarafından düşük gelir dışında farklılığın gözlemlendiği bir diğer konu tarım dışı iş bulma becerisidir. Muhtarların değerlendirmelerine göre iş bulma becerisine sahip bireylerin göç etme konusunda daha cesaretli olduğu söylenebilir.

4.2.13. Nüfus değişim grupları ile bazı kriterler arasında ilişki

Muhtarın; yaşı, eğitim düzeyi, arazi varlığı, köyün; anayola, ilçe ve il merkezine mesafesi, coğrafi konumu, çiftçilik oranı, tarım dışı meslek oranı, sosyal olanaklar açısından köyün derecesi, gelir grupları ve köy puanı ile nüfus değişim grupları arasındaki ilişki olup olmadığı araştırılmıştır. Yapılan analiz sonucunda nüfus değişimi ile köyün il merkezine mesafesi, coğrafi konumu, çiftçilik ve tarım dışı meslek oranı ve köy puanı arasında anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. Muhtarlara ait özelliklerle köylerin nüfus değişimleri arasında bir ilişki saptanmamıştır. Yapılan analiz sonuçları ve değerlendirmeler ilerleyen bölümde yer almaktadır.

Nüfus Değişimleri ve Köyün İl Merkezine Mesafesi Arasında İlişki

Köylerin yaklaşık üçte birlik bir bölümü (%30,1) il merkezine 50 km ve daha yakın mesafede, yarıdan fazla bir bölümü ise (%56,2) 50-100 km arası mesafede, %13,7'si ise 100 km' den daha uzak mesafededir. Nüfus değişimleri ve köylerin il merkezine olan mesafesi arasında bir ilişki olup olmadığı araştırılmıştır.

Yapılan analiz sonucunda bu iki kriter arasında anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. Sonuçlara göre, gruplar arasında en önemli farklılığı, il merkezine en yakın mesafede olan köylerden azalan, şiddetli azalan ve şiddetli artan köyler, il merkezine en uzak mesafedeki köylerden azalan ve şiddetli azalan köyler oluşturmaktadır.

Analiz sonucu ortaya çıkan ki-kare dağılımına göre, il merkezine en yakın mesafedeki köylerde azalma beklenenden daha fazla, şiddetli azalma beklenenden daha az, şiddetli artış beklenenden daha az gerçekleşmiştir. İle en uzak mesafedeki köyler arasında ise şiddetli azalma beklenenden daha fazla, azalma ise beklenenden daha az gerçekleşmiştir.

Çizelge 4. 18. Nüfus değişim gruplarına göre köylerin il merkezine mesafesi

Değişim grubu	0-50 km		51-100 km		100 km üzeri		Genel	
	F	%	F	%	F	%	F	%
Şiddetli azalan	36	6,4	114	20,2	34	6,0	184	32,6
Azalan	103	18,3	131	23,2	23	4,1	257	45,6
Sabit	15	2,7	22	3,9	2	0,4	39	6,9
Artan	9	1,6	27	4,8	10	1,8	46	8,2
Şiddetli artan	7	1,2	23	4,1	8	1,4	38	6,7
Toplam	170	30,1	317	56,2	77	13,7	564	100

Ki-kare= 35,199; SD = 8; Önem düzeyi = 0,000

Bu bulguya göre, il merkezine en uzak mesafedeki köylerde göç başladığında genellikle şiddetlendiği, il merkezine en yakın mesafedeki köylerde ise göç veren köy sayısı fazla olmakla birlikte, göçün belirli bir düzeyde kaldığı sonucuna varılabilir. Nüfusunda artış olan köylerin ise daha çok il merkezine en uzak mesafedeki köylerde söz konusu olduğu, yakın mesafedeki köylerde nüfus atışının beklenenden daha az ortaya çıktığı görülmektedir. Bu sonuçlara göre, il merkezine mesafe ile nüfus hareketliliği karmaşık

bir ilişki içinde gerçekleşmektedir. İl merkezine yakınlık ya da uzaklık köy nüfusunu etkilemekte, köylerin uzaklığı şiddetli göçü, yakınlığı şiddeti düşük bir düzeyde kalsa da göç veren köy sayısını artırmaktadır.

Nüfus Değişimleri ve Köyün Coğrafi Konumu Arasında İlişki

Analize dâhil edilen köylerin %37,6'sı ovada veya ova çevresinde yer alan köylerdir. %62,4 oranında köy ise dağ, yamaç ve orman gibi yerlerde konumlanmıştır. Nüfus değişimleri ve köylerin coğrafi konumu arasında bir ilişki olup olmadığı araştırılmıştır.

Çizelge 4. 19. Nüfus değişim gruplarına göre köylerin coğrafi konumu

Nüfus değişim grubu	Ova		Diğer	
	F	%	F	%
Şiddetli azalan	74	13,1	112	19,9
Azalan	118	20,9	144	25,5
Sabit	14	2,5	22	3,9
Artan	4	0,7	41	7,3
Şiddetli artan	2	0,4	33	5,9
Toplam	212	37,6	352	62,4
Ki-kare = 37,563; SD = 4; Önem düzeyi = 0,000				

Yapılan analiz sonucunda bu iki kriter arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. Sonuçlara göre en önemli farklılığın, azalan, artan ve şiddetli artan köylerde olduğu belirlenmiştir. Ova köylerinde azalma beklenenden daha fazla, artış ve şiddetli artış beklenenden azdır. Dağa, yamaç ve orman gibi engebeli alanlarda konumlanmış köylerde artış ve şiddetli artış beklenenden fazladır.

Analiz sonucunda ortaya çıkan dağ, yamaç ve orman köylerine geri dönüşlerin ova köylerine göre beklenenden fazla olduğu şeklindeki bulgu ilgi çekici bir durum olarak değerlendirilebilir. Dağ, yamaç ve orman köylerinden Türkiye’de terörün yoğun olduğu dönemlerde güvenlik endişesi ile ayrılanların köy dönüşlerinin bu sonuçla ilişkili olabileceği düşünülmektedir. Araştırmada geçmişte terör nedeniyle boşalan köylerde son yıllarda sıra dışı bir nüfus artışı olduğu fark edilmiştir. Terör kaynaklı olarak köylerinden ayrılanların köylerine dönmesine bağlı bir nüfus artışı muhtemel görünmektedir. Ayrıca bu köylerin aynı zamanda İl merkezine uzak köyler olduğu dikkati çekmektedir. İl merkezine yakın, ova köylerin köy eski sakinlerinin geliş gidiş

yoluyla köy iletişimlerini sağladıkları, il-ilçe merkezine uzak kalan dağ, yamaç ve orman köyü eski sakinlerinden kentte bir işten emekli olanların ise köy özlemlerini köylerine tamamen dönerek karşıladıkları düşünülebilir.

Nüfus Değişimleri ile Çiftçilik Oranı Arasında İlişki

Köylerdeki meslek dağılımının köyün hem sosyolojik hem ekonomik yapısı üzerinde etkili olacağı açıktır. Araştırma kapsamında köylerdeki nüfus dağılımı ve özellikle bu meslek grupları içerisinde çiftçilik yapan nüfus konusunda belirlemeler yapılmaya, nüfus değişimleriyle çiftçilik yapan ailelerin oranı arasında bir ilişki bulunup bulunmadığı da tespit edilmeye çalışılmıştır.

Yapılan ki-kare analiz sonuçlarına göre nüfus değişimi ile köyde çiftçilik yapanların oranı arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Analiz sonuçlarına göre, gruplar arasında, grup ki-kare değeri ile öne çıkan ve en önemli farklılığı oluşturanlar; çiftçi ailelerin düşük oranda olduğu köylerden şiddetli azalan, artan, şiddetli artan ve çiftçilik oranının yüksek olduğu köylerden şiddetli artan köylerdir.

Çizelge 4. 20. Nüfus değişim gruplarına göre köylerde çiftçilik oranı

Nüfus değişim grubu	%50 ve altı oranda çiftçilik		%50 den fazla oranda çiftçilik		Genel	
	F	%	F	%	F	%
Şiddetli azalan	30	5,3	154	27,3	184	32,6
Azalan	62	11,0	195	34,6	257	45,6
Sabit	8	1,4	31	5,5	39	6,9
Artan	20	3,5	26	4,6	46	8,2
Şiddetli artan	21	3,7	17	3,0	38	6,7
Toplam	141	25,0	423	75,0	564	100
Ki-kare=34,882; SD = 4; Önem düzeyi = 0,000						

Sonuçlara göre, çiftçilik yapan ailelerin %50 ve daha düşük oranlarda olduğu köyler, azalan ve şiddetli azalan köylerde beklenenden daha az, artan ve şiddetli artan köyler grubunda daha fazla yoğunluk göstermektedir. Tersî şekilde köyün yarısından fazlasının çiftçilik yaptığı, yani çiftçilik yapan aile oranının yüksek olduğu köyler, azalan ve şiddetli azalan köyler grubunda beklenenden daha fazla, artan ve şiddetli artan köyler grubunda ise beklenenden daha az yoğunluk göstermektedir.

Bu bulgulara göre, köylerde geçim alternatiflerinin artmasının nüfusun yerinde tutulmasında olumlu bir etki ortaya çıkarmış olma ihtimalinden söz edilebilir. Diğer taraftan köye dönüş yaparak nüfusu arttıran bireylerin genellikle emekli maaşı ile geçindikleri için köyde tarım dışı meslek ve gelir kaynağı oranını arttırdıkları dikkate alınmalıdır. Bunlara ek olarak, tarımın çok verimli yapılamadığı dağ ve orman köylerindeki nüfusun çiftçilik yapamadıkları gibi farklı geçim kaynakları bulmakta da zorlandıkları için kente göç etmek zorunda kalmış olabileceği, bu yüzden şiddetli göç vermiş köylerde de çiftçilik yapanların düşük oranda olduğu düşünülebilir.

Nüfus Değişimleri ile Tarım Dışı Meslek Oranı Arasında İlişki

Nüfus değişimleriyle tarım dışı meslek oranları arasında bir ilişki bulunup bulunmadığı araştırılmıştır. Ki-kare analizi nüfus değişimi ile köyde tarım dışı meslek oranları arasında anlamlı bir ilişki olduğunu ortaya koymuştur. Analiz sonuçlarına göre, şiddetli azalan köylerde tarım dışı meslek çalışanı olmayan köy sayısı beklenenden daha düşük, yüksek oranda (%11 ve üzeri) tarım dışı meslek gurubu bulunan köy sayısı beklenenden daha fazladır. Azalan köylerde ise tarım dışı mesleklerin düşük oranlarda olduğu köyler yoğunlukta, tarım dışı mesleklerin yüksek oranda olduğu grup beklenenden daha azdır. Daha sade bir anlatımla, şiddetli azalan köylerde tarım dışı meslek yapanlar daha fazla, azalan köylerde ise daha azdır. Her iki köy grubunda da azalma yönlü bir nüfus hareketliliği olmasına rağmen, azalmanın şiddetine bağlı olarak meslek çeşitliliğinin durumu zıtlık göstermektedir.

Çizelge 4. 21. Nüfus değişim gruplarına göre köylerde tarım dışı meslek oranı

Nüfus değişim grubu	Tarım dışı meslek olmayan		Mesleğin bulunduğu köy ve köyde bulunma oranı					
			%1-10		%11 ve üzeri		Toplam	
	F	%	F	%	F	%	F	%
Şiddetli azalan	61	10,8	87	15,4	36	6,4	184	32,6
Azalan	95	16,8	135	23,9	27	4,8	257	45,6
Sabit	15	2,7	19	3,4	5	0,9	39	6,9
Artan	16	2,8	25	4,4	5	0,9	46	8,2
Şiddetli artan	25	4,4	10	1,8	3	0,5	38	6,7
Toplam	212	37,5	276	48,9	76	13,5	564	100
Ki-kare = 22,032; SD = 8; Önem düzeyi = 0,005								

Muhtarların bazıları bu durumu destekler ifadeler kullanmışlardır. Bu ifadeler; köylerde düşük gelirli aile üyelerinden büyük şehirlere gidip dönemsel olarak işçi statüsünde çalışanların olduğudur. Diğer bir ifade ise il ve ilçeye yakın köylerde tarım dışı işlerde çalışma olanağı daha fazla olduğu için halkın bir kısmı tarım dışı işlerde çalışmaktadır. Tokat dönemsel göçlerin dışında büyük şehirlere sürekli göçlerinde yoğun olarak yaşandığı bir ildir. Tokat 2022 yılında en fazla İstanbul, Ankara ve Kocaeli illerine göç vermiştir. Aynı yıl içerisinde en fazla İstanbul, Ankara ve Samsun illerinden göç almıştır (Anonim, 2023a).

Şiddetli artan köylerde tarım dışı meslek çalışanı olmayan köy sayısı beklenenden daha fazla, tarım dışı meslek çalışanı bulunan köy sayısı beklenenden azdır. Bir diğer anlatımla şiddetli artan köylerde tarım dışı meslek çeşitliliği daha azdır. Şiddetli artan köylerde yukarıda da söz edildiği gibi emekli olup köylerine dönüş yapanlar nedeniyle tarım dışı meslek çeşitliliğinin düşük olması doğal kabul edilebilir. Diğer bir deyişle bu köylerde, emeklilerin yoğun olması tarım dışı meslek çeşitliliğinin kısıtlı oranda kalmasına neden olabilir. Şiddetli azalan köylerde tarım dışı meslek çeşitliliğinin fazla olmasının nedenleri detaylı olarak ele alınması gereken bir durum olarak değerlendirilmiştir. Son yıllarda kırsal nüfusun yerinde tutulmasında kırsalda tarım dışı gelir kaynaklarının çeşitlendirilmesi bir çözüm olarak ifade edilmektedir. Bu çalışmada ulaşılan sonuç tarım dışı meslek çeşitliliği ile kırsalda nüfus azalışı arasında aynı yönlü bir etkileşim olduğunu ortaya koymaktadır.

Nüfus Değişimlerine Göre Köy Puanı Dağılımı ve Nüfus Değişimleri ile Köy Puanı Arasında İlişki

Köy puanı, birincil ve ikincil kaynaklardan elde edilen bilgiler sonucunda köylerdeki yaşamsal olanakları ifade etmek amacıyla çalışmaya özgü olarak hesaplanmış bir değerdir. Nüfus değişim gruplarına göre, köy puanı dağılımını ifade eden çizelgeden bazı sonuçlar çıkarılmaya çalışılmıştır. Köylerin yaklaşık beşte biri (%20,7) 11-20 köy puanı aralığında, yani en düşük yaşamsal olanakların olduğu köylerdir. Köylerin %44,8'i 21-30, %20,5'i 31-40, %9,0'u 41-50 aralığında köy puanına sahiptir. %5,0 oranında köy için 50 puanın üstünde genel puanı hesaplanmıştır.

Çizelge 4. 22. Nüfus değişim gruplarına göre köy puanı dağılımı

Nüfus değişim grubu	Puan aralığı										Genel	
	11-20		21-30		31-40		41-50		50-71			
	F	%	F	%	F	%	F	%	F	%	F	%
Şiddetli azalan	44	7,3	89	14,8	48	8,0	21	3,5	11	1,8	213	35,5
Azalan	46	7,7	117	19,5	54	9,0	30	5,0	15	2,5	262	43,7
Sabit	8	1,3	19	3,2	9	1,5	1	0,2	4	0,7	41	6,8
Artan	12	2,0	25	4,2	8	1,3	1	0,2	0	0,0	46	7,7
Şiddetli artan	14	2,3	19	3,2	4	0,7	1	0,2	0	0,0	38	6,3
Toplam	124	20,7	269	44,8	123	20,5	54	9,0	30	5,0	600	100

Tüm puan aralıklarında azalan ve şiddetli azalan köylerin öne çıktığı ifade edilebilir. Bu durum göç veren köylerin göç alan köylere oranla daha ağırlıklı olmasıyla ilişkilendirilebilir. 11-20 aralığında köy puanına sahip köylerin dörtte üçü (%15,0) azalan ve şiddetli azalan köylerden oluşmaktadır. En düşük puan aralığında ikinci ve üçüncü sırada yer alan grupta da benzer şekilde göç veren köyler yoğunluktadır. En yüksek puan grubundakilerin %50'si azalan, önemli bir kısmı (%1,8) şiddetli azalan köylerden oluşmaktadır.

Göç alan (artan ve şiddetli artan) köylerin %4,3'ü en düşük köy puanı grubunda, %7,4'ü en düşük ikinci puan grubundadır. Köy puanı 50'den fazla olan köylerde artan ve şiddetli artan köylerin bulunmaması dikkat çekici bir sonuçtur. Diğer bir ifadeyle, göç alan köylerin (%14,0), %83,6'sı 11-30 aralığında köy puanı olan köylerdir. Nüfusu sabit kalan köylerin önemli bir bölümü (%4,5) en düşük ilk iki puan grubunda, %2,4'ü 30 puan üstünde köy puanı olan köylerdir.

Çizelge 4. 23. Nüfus değişim gruplarına göre köy puanı

Nüfus değişim grubu	Düşük puan (11-35 puan)		Yüksek puan (36-62 puan)		Genel	
	F	%	F	%	F	%
Şiddetli azalan	151	82,1	33	17,9	184	100
Azalan	190	73,9	67	26,1	257	100
Sabit	32	82,1	7	17,9	39	100
Artan	44	95,7	2	4,3	46	100
Şiddetli artan	35	92,1	3	7,9	38	100
Toplam	452	80,1	112	19,9	564	100

Ki-kare=17,119; SD = 4; Önem düzeyi= 0,002

Köy puanı, köyün sahip olduğu olanaklara ve olumlu özelliklere paralel olarak artmaktadır. Dolayısıyla, puan ne kadar yüksekse köyün yaşanabilir koşullarının da o kadar yüksek olduğu anlaşılmaktadır. Buna karşın, puanın nüfus hareketliliği açısından tamamen pozitif bir etkileşim ortaya çıkarmadığı, köy puanının yükselmesinin köy nüfusunun azalmasına engel olmadığı ya da artışına olumlu etki olarak yansımadığı görülmüştür.

Köylerin %80,1'i düşük puan grubunda köylerdir. Yaklaşık %20,0'sinin ise köy puanı yüksektir (35 puan üzeri). Bu araştırmada nüfus değişimleri ile köy puanı arasında bir ilişki olup olmadığı belirlenmek istemiştir. Ki-kare analiz sonuçlarına göre, nüfus değişimleri ile köy puanı arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmaktadır.

Sonuçlara göre, yüksek puanlı köyler azalan köyler arasında beklenenden daha yüksek, artan ve şiddetli artan grubunda beklenenden daha düşük bir yoğunluktadır. Buna göre denilebilir ki, köyün puanlamaya dâhil edilen olanaklar açısından güçlü olması, köyden göçü belirli bir noktaya kadar tetiklemekte, ancak şiddetli göçü engelleyici bir etki yapabilmektedir. Köyün göç alması konusunda da ters yönlü bir etkileşim söz konusudur. Köy puanının yüksekliği ile köy nüfusu artışı negatif yönlü bir ilişki ortaya koymaktadır.

Nüfus azalışının yaşam olanakların artışıyla tetikleniyor olması, bu olanakların göç eğilimi olan ailelerin ya da bireylerin göç etme cesaretini artırıcı ya da köyden kente geçişi kolaylaştırıcı bir etki ortaya çıkarması ile ilişkilendirilebilir. Şiddetli göç açısından olumlu bir etki oluşturması, yani puan ve şiddetli göç arasında negatif bir etkileşim olması ise, göç niyetinde ya da eğiliminde olmayan aileler için koşulların daha yaşanabilir hale gelmesiyle ortaya çıkan bir sonuç olarak tahmin edilmektedir. Bu sonuçlara dayalı olarak denilebilir ki, göçle ilişkili olduğu belirlenen bazı faktörler kente göçü, buna eğilimli bir nüfus kitlesi tarafından başlatılıp belirli bir düzeye gelene kadar bir yönde, göçe niyetli olmayan nüfusun da etkilenip göçün şiddetlenmesi aşamasında ise farklı bir yönde etkileyebilmektedir.

Ki-kare analizi ortaya çıkan dağılım tablosunun diğer kısmı ile ilgili, yani düşük puana sahip köyler açısından da değerlendirme yapılmak istenirse, düşük puanlı köyler nüfusu azalan köyler arasında beklenenden daha az, şiddetli azalan köyler arasından beklenenden daha fazla, artan ve şiddetli artan köyler grubunda yine beklenenden daha fazla yoğunluk göstermektedir. Bu sonuca göre de, daha yetersiz olanaklara sahip köylerden kente göç ya hiç başlamamakta ya da başlarsa şiddetli düzeye varma olasılığı puanı yüksek köylere göre daha fazla olmaktadır. Düşük puanlı köyler arasında nüfus artışı olasılığı da yüksek puanlı köylere göre daha fazla olmaktadır. Bu durum, bu köylerin daha geleneksel ve izole olmalarından dolayı, önceden köyden ayrılmış olan köy sakinlerinin, bazı köy alt kültür özelliklerinin etkisiyle köylerine daha fazla dönüş yapıyor olma ihtimalleriyle ilişkilendirilebilir. Yörecilik, ailecilik gibi özelliklerin köy alt kültürü unsurları arasında olduğu bilinmektedir (Yurttaş, Yavuz ve Atsan, 2007).

4.3. Köy Hane Halkı Anket Çalışmasına İlişkin Bulgular

Tokat ili kırsalında nüfus değişimleri üzerine makro verilerden yola çıkılarak mikro düzeyde anket çalışmalarına varan bir inceleme yapılmıştır. Araştırma alanında nüfus hareketleri istatistiksel kayıtlar baz alınarak değerlendirilmekle kalmamış, muhtarlardan köylere ait bir takım bilgiler elde edilmiş ve nüfus hareketleri ile köye ait özellikler arasında ilişki kurulmaya çalışılmıştır. İstatistiksel kayıtlardan elde edilen veriler sonucunda köyler nüfus değişimlerine göre beş gruba ayrılmıştır. Nüfus değişim grupları ile köylere ilişkin özellikler arasında bir ilişki olup olmadığı ki-kare analiziyle belirlenmiştir. Araştırmanın amacını uygun olarak belirlenen üç kriter (il merkezine mesafe, çiftçilik oranı ve köy puanı) dikkate alınarak 15 köyde anket yapılmasına karar verilmiştir. Araştırmanın üçüncü aşması olan köy hane halkı anket çalışmasına ilişkin bulgulara bu bölümde yer verilmiştir. Tokat iline bağlı, farklı ilçelerde yer alan, 15 köyde, 315 kişi ile yapılan anket çalışmasından elde edilen bulgular incelenmiş ve yorumlanmıştır. Seçilen 15 köy birbirinden farklı özelliklere sahiptir. Bu köyler kapsamında kırsal nüfusun eğitim düzeyi, sosyal güvenlik durumu, arazi ve tarımsal mekanizasyon varlığı, gelir düzeyi, kendisine, köy halkına ve köy yaşamına ilişkin düşünceleri, köyün avantaj ve dezavantajları konusunda fikirleri, köyde yaşamaya devam ederken içinde bulunduğu duygu ve düşünce durumu, kente göç etme eğilimi

konusunda bilgiler elde edilmiştir. Köyden göçün nedenlerine ilişkin bilgi ve kırsal nüfusun artması için çözüm önerileri alınmıştır. Ayrıca kırsaldan göç etme eğilimi üzerinde etkili olan faktörler belirlenmeye çalışılmıştır.

4.3.1. Bireylere ait sosyo-demografik ve ekonomik bazı göstergeler

Kırsal nüfusu ifade eden bir takım özelliklerin belirlenmesi araştırma için oldukça önemlidir. Görüşülen bireylerin yaş aralığı 19 ile 90 arasında değişmektedir. Genel yaş ortalaması 55,7 olarak tespit edilmiştir. Katılımcıların %4,4'ü 35 yaş ve altı, %24,1'i 36-50 yaş aralığı, %71,4'ü ise 50 yaş üzeri grupta yer almaktadır. 35 yaş altı nüfusun düşük, ileri yaş grubunun ise yoğunlukta olduğu görülmektedir. Bu durum kırsalda genç nüfusun az, orta ve ileri yaş grubunun yoğun olduğunu ifade eden çalışmaları desteklemektedir (Yakar ve Özgür, 2022; Çelenk, 2020; Şenol, 2019; Akgül, 2018; Küçük, 2016).

Bireylerin %89,1'i evli, %10,8'i bekârdır. %89,5'i sosyal güvencesinin olduğunu belirtirken, %10,5'i herhangi bir sosyal güvenceye sahip olmadıklarını bildirmişlerdir. Sosyal güvencesi olanların %56,7'si SSK, %26,6'sı BAĞ-KUR, %16,7'si farklı bir sigorta kapsamındadır. SSK'lı olanların bir kısmı kentte çalışarak emekli olduktan sonra köye dönenler, bir kısmı da sigortalı olarak çalışmaya devam edenlerdir. BAĞ-KUR'luların bir bölümü çiftçi olarak, bir kısmı da farklı bir iş kolu üzerinden kendi sosyal güvencesini yaptıran bireylerdir.

Sosyal güvencesi olmayanların %87,9'u 35 yaş üstü, %12,1'i 35 yaş ve altı grubunda bireylerdir. Sosyal güvencesi olmayanların yaş ortalaması 34'tür ve bu grupta yer alan en yaşlı birey 63 yaşındadır. Kırsalda yaşayanların temel geçim kaynağının tarım olduğu düşünülürse ve sosyal güvencesi olmayan bireylerin yaşları dikkate alınırsa bu kesimin (sosyal güvencesi olmayan) tarımla uğraşıyor olması muhtemeldir. Bu grup sosyal güvence yaptıracak düzeyde ekonomik gelir elde edemiyor olabilir ve buna bağlı olarak gelecek kaygısı nedeniyle köyü terk etmeyi düşünebilir. Kırsala ve tarıma bağlı olan nüfusun sosyal güvence sahibi olması konusunda avantajlar sağlanabilir.

Çizelge 4. 24. Bireylere ait sosyo-demografik ve ekonomik bulgular

	<i>Yaş grupları</i>	F	%
Ortalama yaş: 55,7	35 yaş ve altı	14	4,4
	36-50 yaş	76	24,1
	51 ve üzeri	225	71,4
	Toplam	315	100
<i>Medeni durum</i>			
	Evli	281	89,2
	Bekâr	34	10,8
	Toplam	315	100
<i>Sosyal güvence</i>			
	Var	282	89,5
	Yok	33	10,5
	Toplam	315	100
<i>Sosyal güvence türü</i>			
	SSK	160	56,7
	BAĞKUR	75	26,6
	Diğer	47	16,7
	Toplam	282	100
<i>Eğitim düzeyi</i>			
	Okur-yazar değil	20	6,3
	Okur-yazar	24	7,6
	İlkokul	212	67,3
	Ortaokul	24	7,6
	Lise	25	7,9
	Üniversite	10	3,1
	Toplam	315	100
<i>Yıllık toplam gelir (₺)</i>			
Ortalama: 143800,0 ₺ (5510 \$)	25000 ₺ ve altı	3	1,0
	25001-50000 ₺	35	11,1
	50001-100000 ₺	90	28,6
	100 001-200000 ₺	139	44,1
	200001-300000 ₺	30	9,5
	300001-400 000 ₺	8	2,5
	400001-500 000 ₺	7	2,2
	500000 ₺ üstü	3	1,0
	Toplam	315	100
<i>Yıllık tarımsal gelir (₺)</i>			
Ortalama: 82600,0 ₺ (3165 \$)	Tarımsal geliri yok	81	25,7
	10000 ₺ ve altı	30	9,5
	10001-20000 ₺	40	12,7
	20001-50000 ₺	80	25,4
	50001-100000 ₺	38	12,1
Toplam gelir içinde tarımsal gelirin payı ortalama: %51,3	100001-200000 ₺	26	8,3
	200001-300000 ₺	10	3,2
	300001-500000 ₺	10	3,2
	Toplam	315	100

Birçok araştırma kırsal nüfusun genellikle ilkököl eğitim düzeyinde bireylerden oluştuğundan söz etmektedir. Bu araştırma da benzer sonuçlar göstermiştir. Bireylerin %67,3'ü ilkököl mezunlarından oluştuğu belirlenmiştir. Okur-yazar olmayanların %6,3, okur-yazarların %7,6, ortaokul mezunlarının %7,6, lise mezunlarının %7,9 oranında olduğu tespit edilmiştir. Bireylerin %3,1'i üniversite mezunudur. %18,6 oranında birey en az ortaokul mezunudur.

Ankete katılanların yıllık toplam gelirleri ortalama 143800,0 ₺'dir. Bireylerin %72,7'si yıllık toplam 50000- 200000 ₺ arasında gelire sahiptir. %12,1'lik kesim yıllık 25001- 50000 ₺ arası, %5,7'si 300000 ₺ üzeri gelir elde etmektedir.

Tarımsal faaliyetlerinden gelir elde edenlerin yıllık tarımsal gelirleri ortalama 82600,0 ₺'dir. Tarımsal geliri 20000 ₺ den az olanlar %22,2, 20001- 50000 TL arasında olanlar %25,4, 50001- 100000 ₺ arasında olanlar %12,1, 100000 ₺ üzeri gelir elde edenler ise %14,7 oranındadır. Kırsalda yaşayanların dikkat çeken bir bölümü (%25,7) tarımsal geliri olmayan bireylerdir. Tarımdan gelir elde edenlerin toplam gelirleri içerisinde tarımsal gelirin payı %51,3'tür. Bu sonuç çiftçilerin yıllık gelirlerinin yarıdan fazla bir bölümünü tarımsal faaliyetlerden sağladıklarını göstermektedir. Kırsalda yaşadığı halde tarımsal faaliyetlerle ilgilenmeyenlerin dikkat çekici oranına karşın, gelirinin önemli bir bölümünü tarımsal faaliyetlerden sağlayanların önemli bir oranda olduğu söylenebilir.

4.3.2. Bireylerin tarımsal olanaklarına ve tarımsal üretim faaliyetlerine ilişkin bilgiler

Kırsal alanlar tarımsal üretim faaliyetlerinin sürdürüldüğü, nüfusun genellikle tarımdan gelir elde ettiği yerlerdir. Bu nedenle kırsalda yaşayan nüfus açısından arazi varlığı oldukça önemlidir. Ayrıca üretim desenine ve tarımsal gelire etkisi nedeniyle arazinin sulu veya kuru tarıma uygun olması da önemli bir özelliktir. Bu bölümde görüşülen bireylerin arazi varlıklarına ve üretim faaliyetlerine ilişkin bilgilere yer verilmiştir.

Toprak varlığı kırsala aidiyet duygusu oluşturan önemli değerler arasında sayılabilir. Aile büyüklerinden miras kalan toprakların işlenmesi tarımsal üretimi tercih edenler için önemlidir. Bu nedenle kırsalda yaşayanların en önemli varlıklarının başında tarım

arazisi gelmektedir. Mülk araziye sahip olma durumu tarıma ve kırsala olan bağlılığı güçlendirebilir (Ağbaba, 2020). Tarım yapmak istediği halde mülk arazisi olmayan bireyler arazi kiralama imkânına sahip olmayabilir ve buna kırsaldan ve tarımdan uzaklaşabilir. Bu nedenle bireylerin arazi varlıklarına ilişkin bilgiler elde edilmeye çalışılmıştır.

Görüşülen bireylerin tarım işletmeleri büyüklüğüne ilişkin veriler tespit edilmiştir. Bireylerin %25,4'ü 1-10, %23,8'i 11-20, %17,1'i 21-30, %20,0'si 31-50, %7,6'sı 51-100, %3,5'i 100 dekar üzeri büyüklükte tarım işletmesine sahiptir. %2,5 oranında bireyin tarım işletmesi bulunmamaktadır. Görüşülen bireylerin toplam işletme büyüklüğü ortalama 29,6 dekardır.

Bireylerin %32,4'ü 1-10 da, %27,6'sı 11-20 da, %17,5'i 21-30 da, %14,9'u 31-50 da aralığında mülk araziye sahipken, %4,8'inin 50 dekarın üzerinde arazi varlığı bulunmaktadır. %2,9 oranında bireyin mülk arazisi yoktur. Mülk arazi büyüklüğü ortalama 23,0 dekardır.

Mülk arazisi olan bireylerin %78,8'inin arazilerinin tamamı kuru tarım arazisidir. Diğer bir ifadeyle görüşülen bireylerin yaklaşık %80,0'inin sulu tarım arazisi yoktur. Sulu tarım arazisi olanların %9,8'i 1-10, %4,2'si 11-20, %3,9'u 21-30, %1,6'sı 31-50, %1,3'u 51-100 dekar aralığında sulu tarım arazisine sahiptir. 100 dekar üzerinde sulu tarım arazisi olanların oranı %0,3'dür. Sulu tarım arazisi büyüklüğü ortalama 22,3, kurum tarım arazisi büyüklüğü ortalama 21,2 dekardır.

Arslan ve Değirmenci (2016), Kahramanmaraş ili Türkoğlu ilçesinde yaptıkları çalışmada ortalama işletme büyüklüğünü 51,3 dekar olarak tespit etmişlerdir.

%12,4 oranında bireyin mülk arazilerinin tamamı sulu tarım alanıdır. Bu kesimin (%12,4) kuru tarım arazisi yoktur. Kuru arazisi olanların %27,8'inin 1-10, %27,5'inin 11-20, %16,3'ünün 21-30, %14,1'inin 31-50 dekar aralığında kuru nitelikli arazi varlığı bulunmaktadır.

Çizelge 4. 25. Bireylerin tarımsal arazi varlığı ve tarımsal üretim faaliyetleri

<i>İşletme büyüklüğü</i>	F	%	Ortalama değerler		
Tarım işletmesi yok	8	2,5	İşletme büyüklüğü: 29,6 da		
1-10 da	80	25,4			
11-20 da	75	23,8			
21-30 da	54	17,1			
31-50 da	63	20,0			
51-100 da	24	7,6			
100 da üzeri	11	3,5			
Toplam	315	100			
<i>Mülk arazi</i>	F	%			
Mülk arazisi yok	9	2,9	Mülk arazi: 23,0 da		
1-10 da	102	32,4			
11-20 da	87	27,6			
21-30 da	55	17,5			
31-50 da	47	14,9			
51-100 da	12	3,8			
100 da üzeri	3	1,0			
Toplam	315	100			
<i>Sulu/kuru tarım arazisi</i>	Sulu		Kuru		
	F	%	F	%	
Arazi yok	241	78,8	38	12,4	Sulu arazi: 22,3 da (Sulu arazisi olanlara göre)
1-10 da	30	9,8	85	27,8	
11-20 da	13	4,2	84	27,5	
21-30 da	12	3,9	50	16,3	
31-50 da	5	1,6	43	14,1	Kuru arazi: 21,2 da (Kuru arazisi olanlara göre)
51-100 da	4	1,3	6	2,0	
100 da üzeri	1	0,3	-	-	
Toplam	306	100	306	100	
<i>Kiralanan arazi</i>	F	%			
1-10 da	10	15,2	Kiralanan arazi: 31,3 da		
11-20 da	17	25,8			
21-30 da	20	30,3			
31-50 da	8	12,1			
51-100 da	11	16,7			
Toplam	66	100			
<i>Kiraya verilen arazi</i>	F	%			
1-10 da	2	28,6	Kiralaya verilen arazi: 24,3 da		
21-30 da	4	57,1			
31-50 da	1	14,3			
Toplam	7	100			
<i>Üretim dalları</i>	F	%			
Hayvancılık	155	49,2			
Bitkisel üret. ve hayvancılık	140	44,4			
Tarla bitkileri	122	38,7			
Bahçe bitkileri	103	32,7			
Tarla ve bahçe bitkileri	91	28,9			
Tarımsal üretim yapmıyor	81	25,7			

*Birden fazla tercih yapılabildiği için toplam %100'ü aşmaktadır.

Bireylerin %21,0'i arazi kiralamakta, %2,2'si arazilerini kiraya vermektedir. Kiralanan arazi büyüklüğü ortalama 31,3 da, kiraya verilen arazi büyüklüğü ortalama 24,3 dekadardır.

Bireylerin %74,3'ü tarımsal faaliyetlerle ilgilenmektedir. Diğer bir ifadeyle görüşülenlerin yaklaşık dörtte üçü çiftçidir. Araştırma alanında hayvan yetiştiriciliğinin ve tarla bitkileri üretiminin ağırlıkta olduğu ifade edilebilir. Kırsal alanda her iki haneden birinde (%49,2) en az bir hayvan varlığının olduğu söylenebilir. Üreticilerin %49,2'si hayvancılık ile ilgilenmektedir. %44,4 oranında üretici hem hayvancılık hem de bitkisel üretim faaliyetlerini birlikte devam ettirmektedir. Görüşülenlerin %4,8'i sadece hayvan yetiştiriciliği yapmaktadır. Hayvancılık yapanların %90,3'ü aynı zamanda bitkisel üretim faaliyetlerini de sürdürmektedir. Çiftçilerin %38,7'si sadece tarla bitkileri, %32,7'si sadece bahçe bitkileri üretimi yapmaktadır. %28,9 oranında çiftçi tarla ve bahçe bitkileri ürünleri üretmektedir.

5403 sayılı Toprak Koruma ve Arazi Kullanımı Kanunu'nda, *Yeter Gelirli Tarımsal İşletme*: “Bir tarım işletmesinde üretim faktörlerinin rasyonel kullanımına olanak vererek işletmenin gelişmesini temin eden, ailenin ekonomik ve sosyal gelişimini temin edecek gelir ile tarımsal yapının muhafazası ve tarımın sürekliliğini sağlayan en küçük işletme büyüklüğü” şeklinde ifade edilmiştir.

Yine aynı kanun kapsamında Türkiye İl/İlçeler bazında yeter gelirli tarımsal işletme büyüklükleri belirtilmiştir. Araştırmaya konu olan Tokat ilinde yeter gelirli tarımsal arazi büyüklüğü ortalama sulu tarımda 81,3, kuru tarımda 161,3 dekadardır.

Sulu tarım arazisi büyüklüğü dikkate alındığında, Erbaa'da çiftçilerin 65 da araziye sahip olmaları durumunda yeter gelirli işletme olarak nitelendirileceği ifade edilebilir. Sulusaray ve Yeşilyurt ilçelerinde 95 da arazi varlığına sahip olan çiftçiler yeter gelirli işletmelerdir. Bu iki uç veriye göre, farklı bölgelerde yaklaşık %30 oranında arazi büyüklüğü farkı bulunmaktadır.

Çizelge 4. 26. Tokat İl/İlçe bazında yeter gelirli tarımsal işletme büyüklükleri

İlçe	Sulu (da)	Kuru (da)
Almus	75	165
Artova	85	200
Başçiftlik	80	165
Erbaa	65	150
Merkez	85	175
Niksar	85	150
Pazar	85	170
Reşadiye	70	155
Sulusaray	95	165
Turhal	70	140
Yeşilyurt	95	150
Zile	85	150
Ortalama	81,3	161,3

Kaynak: Anonim, 2014.

Benzer şekilde kuru tarım arazisi büyüklüğüne göre, yeter gelirli bir işletme sahibinin Turhal'da 140, Artova'da 200 dekar arazi varlığı olması gerekmektedir. Her iki değer arasında %30'luk bir fark vardır. Erbaa ilçesi sulu tarım, Turhal ilçesi kuru tarım ürünleri konusunda diğer ilçelerden daha verimlidir.

Elde edilen verilere göre, araştırma alanında arazi büyüklüğünün Türkiye ortalamasının ve bölge için belirlenmiş olan yeter gelirli tarımsal işletme büyüklüğü ortalamasının altında olduğu görülmektedir. Bu durum kırsalda kalmak istediği halde geçimini sağlayacak düzeyde arazisi olmayan nüfusun göç etme nedenleri arasında sayılabilir.

4.3.3. Bireylerin tarımsal alet-ekipman ve makine varlıklarına ilişkin bilgiler

Tarımsal mekanizasyon verim artışı, kaynakların etkin kullanımı, çalışma koşullarının iyileştirilmesi gibi birçok konuda çiftçilere fayda sağlamaktadır (Ertekin ve ark, 2021). Bu bölümde bireylerin tarımsal alet-ekipman ve makine varlıklarına ilişkin bulgulara yer verilmiştir.

Çiftçilik yapan ve yapmayan ayrımı gözetmeksizin görüşülen bireylere traktörü olup olmadığı sorulmuştur. Bireylerin %61,3'ünün traktörü olduğu, %38,7'sinin olmadığı tespit edilmiştir. Çiftçilik yapanların %76,1'inin traktörü vardır. Çiftçi olduğu halde

traktörü olmayanların oranı %23,9'dur. Traktörü olmasına rağmen tarımla ilgilenmeyenlerin oranı %18,5'tir.

Çizelge 4. 27. Bireylerin tarımsal alet-ekipman ve makine varlıklarına ilişkin bulgular

Tarımsal alet-ekipman ve makine	Var		Yok		Toplam	
	F	%	F	%	F	%
Traktör	193	61,3	122	38,7	315	100
Toprak işleme alet-makine	186	59,0	129	41,0	315	100
Ekim alet-makine	42	13,3	273	86,7	315	100
İlaçlama, gübreleme alet-makine	70	22,2	245	77,8	315	100
Hasat makinesi	7	2,2	308	97,8	315	100
Süt sağma makinesi	42	13,3	273	86,7	315	100

Traktörü olan bireylerin %96,4'ünün en az bir çeşit tarımsal alet ve makinesi bulunmaktadır. Toprak işleme alet-makinesi bulunanların oranı %59,0, ekim alet-makinesi bulunanların oranı %13,3'tür. Bireylerin %22,2'sinin ilaçlama, gübreleme alet-makinesi, %13,3'ünün süt sağma makinesi bulunmaktadır. Hayvancılık yapanlar dikkate alındığında süt sağma makinesi olan üreticilerin oranı %27,1 olarak tespit edilmiştir. %2,2 oranında üretici ot biçme makinesinin olduğunu ifade etmiştir.

Karahan Uysal (2015)'ın Manisa İli Yunt dağı köylerinde yaptığı araştırmaya göre, traktör sahibi olan üreticilerin oranı %44,3'tür. Kayhan ve ark. (2017) Kırklareli'nde yaptıkları araştırmada, işletmelerin %93,2'sinde en az bir adet traktör bulunduğunu tespit etmişlerdir. Mavioğlu ve ark. (2019) İzmir iline bağlı farklı ilçelerde 170 çiftçi ile yaptığı görüşmeler sonucunda, üreticilerin %90'ının en az bir adet traktörünün bulunduğunu belirlemişlerdir.

4.3.4. Bireylerin köyde kalmak ya da göç etmek konusunda düşünceleri

Bireylerin köyde kalmak ya da göç etmek konusunda durumları belirlenmeye çalışılmıştır. Görüşülen bireylerin %85,4'ü köyden göç etmeyi düşünmemektedir. %12,7 oranında birey göç etmek istemesine rağmen imkânlarının yetersizliği veya cesaretsizlik nedeniyle göç edemediğini bildirmişlerdir. %1,9 oranında birey göç etme düşüncesinde olduğunu fakat bu konuda henüz harekete geçmediğini ifade etmiştir.

Bireylerin %0,3'ü kente göç etme niyetinde olduğunu ve bunun için plan yaptığını bildirmiştir.

Nüfusun önemli bir bölümünün (%85,4) köyden göç etmeyi düşünmeyen bireylerden oluşmasının birçok nedeni olabilir. Köylerde yaş ortalamasının yüksek olmasına bağlı olarak, orta ve ileri yaş grubu göç etme ve yeni bir hayat kurma konusunda çekimser olabilir. Anket görüşmeleri sırasında yapılan sohbetlerde edinilen bilgilere göre sağlık imkânlarının kısıtlı ve kış şartlarının zor olması, özellikle yaşlı nüfusun kış aylarını köyde geçirmesini zorlaştırmaktadır. Bu nedenle kış mevsimini kentte yaşayan çocuklarının yanında veya şehirdeki evlerinde geçirip yazın köye dönenlerin oldukça fazla olduğu bireyler tarafından ifade edilmiştir. Bu durum nüfusun, bir kısmının köyden tamamen göç etmeden, geçici süreler kentte bulunarak köyde ikamet etmeye devam etmelerini sağlıyor ve böylece göç isteğini ortadan kaldırıyor olabilir. Göçü düşünmeme nedenleri ilerleyen bölümlerde detaylı olarak ele alınmıştır.

Çizelge 4. 28. Bireylerin köyde kalmak ya da göç etmek konusunda durumları

	F	%
Kente göç etmeyi düşünmüyorum	269	85,4
Kente göç etmeyi düşünüyorum, imkânlarım yetersiz	40	12,7
Kente göç etmeyi düşünüyorum ama harekete geçmedim	6	1,9
Kente göç etmek niyetindeyim, planlıyorum	1	0,3
Toplam	315	100

Kocaman ve Yanık (2013) Erzurum iline bağlı iki köyde yaptıkları araştırmada, bireylerin %75,5'inin gelir yetersizliğine bağlı olarak köyden göç etme isteğinde olduklarını tespit etmişlerdir. Çiçek ve Ayyıldız (2019) Tokat ili Merkez ilçede yaptıkları araştırmada, göç etme eğiliminde olanların oranının ova köylerinde %15,3, dağ köylerinde %3,3 olduğunu tespit etmişlerdir. Altıntaş ve ark. (2019) TR83 bölgesinde genç çiftçi projesine başvuru yapan üreticilerle yaptıkları çalışmada, üreticilerin %79,3'ünün kente göç etme düşüncesinde olmadıklarını tespit etmiştir.

4.3.5. Bireylerin göç etmeme/köyde kalmayı tercih etme nedenlerine ilişkin bilgiler

Görüşülen bireylerin %85,1'i köyü terk etme düşüncesinde olmadıklarını bildirmişlerdir. Bu bireylere köyde yaşamayı tercih etme nedenlerinin neler olduğu

sorulmuş, çeşitli cevaplar alınmıştır. En önemli nedenler köyde yaşamayı sevmek, kent ortamını sıkıcı bulmak, tarımla uğraşmayı sevmek, köye bağlılık hissetmek olarak sıralanmıştır. Bireylerin %7,5'i yaşam maliyetleri düşük olduğu, %6,0'sı yaşadığı köy ilçe veya ilçe merkezine yakın olduğu için, %5,6'sı kentten köye dönüş yaptığı için köyde yaşamayı tercih etmektedir.

Çizelge 4. 29. Göç etmeyi düşünmeyen bireylerin köyde yaşama nedenleri

Nedenler	F	%
Köyde yaşamayı sevdiğim için	159	59,1
Kent ortamı kalabalık, sıkıcı olduğu için	144	53,5
Tarımla uğraşmayı/tarımı sevdiğim için	98	36,4
Köye bağlılık hissettiğim için	55	20,1
Köyde yaşam maliyetleri düşük olduğu için	20	7,4
Şehre yakın olmasından dolayı gerek duymadım	16	5,9
Kentten köye dönmüş olduğum için	15	5,6
Ormandan gelir elde ettiğim için	6	2,2
Aileme bakmak zorunda olduğum için kaldım	2	0,7
Tarımın dışında bir mesleki becerim olmadığı için	1	0,4
Eşim gitmek istemediği için	1	0,4

**Birden fazla tercih yapılabildiği için toplam %100'ü aşmaktadır.*

Eren Yalçın ve ark. (2020) Gaziantep ve Şanlıurfa illerinde Genç Çiftçi Hibe Desteklemesinden yararlanmış 18-40 yaş arasındaki 72 genç çiftçi ile yaptıkları görüşmede, çiftçilerin köyde kalma sebeplerini tespit etmişlerdir. Üreticilerin %22,0'si köyde kalma sebebi olarak “ Köyde yaşamayı seviyorum” cevabını vermiştir.

4.3.6. Köyden göç etmeyi düşünen bireylerin göç etmek isteme nedenleri

Kırsalda yapılan bu araştırmaya göre kente göç etmeyi düşünen bireylerin oranı %14,6'dır. Kırsal alanda hem nüfusun hem de tarımın sürdürülebilirliği açısından bu bireylerin göç etme nedenleri incelenmeye değer bir durumdur. Kentte göç etmek isteyen bireylere bu düşüncelerinin nedenleri sorulmuştur.

Bireylerin %45,7'si tarımsal üretim maliyetlerinin yüksek olmasına bağlı olarak tarımsal kazancının düşük olması nedeni ile kente göç etmek istediklerini bildirmişlerdir. Bu kesime arazi büyüklüğünün yetersiz olmasından dolayı geçinemeyenler de eklenecek olursa %67,4 oranında üretici tarımsal üretim yaparak

kırsalda kalmak isteği halde üretim maliyetlerinin olması, işletmenin sürdürülebilirliğini sağlayacak ölçekte arazi büyüklüğüne sahip olmama gibi nedenlerle tarımsal üretimden ve kırsalda yaşamaktan vazgeçme isteğindedir. Göç etme düşüncesinde olan bireylerin %21,7'si sosyal güvenceli bir işe girmek, %19,6'sı gelecek kaygısı yaşadığı, %15,2'si köyde yaşamak istemediği, %6,5'i çiftçiliği sevmeyi, %6,5'i anlaşılamadığı insanlar olduğu ve %4,3'ü eğitim aldığı alanda çalışmak istediği için köyde yaşamak istemediklerini bildirmişlerdir.

Çizelge 4. 30. Köyden göç etmeyi düşünen bireylerin göç etmek isteme nedenleri

Nedenler	F	%
Üretim maliyetlerinin fazla olması tarımsal kazancı azalttığı için	21	45,7
Yeterli arazi büyüklüğüne sahip olmamasına bağlı olarak geçinemediği için	10	21,7
Sosyal güvenceli bir işe girmek için	10	21,7
Gelecek kaygısı yaşadığı için	9	19,6
Köyde yaşamak istemediği için	7	15,2
Çiftçiliği sevmeyi için	3	6,5
Köyde sevmeyi/anlaşılamadığı insanlar olduğu için	3	6,5
Kendi mesleğini yapmak istediği için	2	4,3

**Birden fazla tercih yapılabildiği için toplam %100'ü aşmaktadır.*

Eren Yalçın (2020) araştırmasında, köyden göç etmek isteyen çiftçilerin %18,7'sinin köyde yaşamayı sevmeyi için göç etmek istediğini ifade etmiştir.

4.3.7. Köyde yaşayanların duygu ve düşüncelerine dair bilgiler

Köyde yaşayanların duygu ve düşünceleri tarımın ve kırsal nüfusun sürdürülebilirliği konusunda fikir edinilmesi açısından önemlidir. Kırsal nüfusun yaşadığı yerden memnun olmaması göç etmek için bir fırsat arayışında olduğunu veya kırsalda etkin bir nüfus olmadığını göstermektedir. Kırsalda yaşamaktan memnun olmamaya bağlı olarak, göç etmek için fırsat arayışının artmasından veya tarımsal üretim açısından isteksiz bir nüfusun varlığından söz edilebilir. Bu öngörülerden yola çıkarak, köyde yaşayanların duygu ve düşüncelerine ilişkin bilgiler elde edilmiştir.

Bireylerin %82,2'si köyde yaşadığı için mutlu olduklarını ifade etmişlerdir. %13,7 oranında birey kent ve köy yaşamı arasında bir karşılaştırma yapmadığını yani mutluluk veya mutsuzluk hissetmediğini ifadesini kullanmışlardır. Katılımcıların %4,1'inin

köyde yaşamak zorunda olduğu için hayatından memnun olmadığını, kentte yaşayanlara özendiklerini belirtmiştir.

Çizelge 4. 31. Bireylerin köyde yaşamaya devam ederken duygu ve düşünceleri

İfadeler	F	%
Köyde yaşamaktan memnunum.	259	82,2
Karşılaştırması yapmadım.	43	13,7
Köyde yaşadığım için birçok imkândan geri kalmış hissediyorum.	13	4,1
Toplam	315	100

Görüşülen bireylerin çoğunluğu (%82,2) kırsalda yaşamaktan memnundur. Geri kalan %17,8'inin ise göç eğilimi taşıma ihtimalinden söz edilebilir. Bu oran içerisinde %4,1'lik kısım net olarak köyde yaşamayı istemediğini belirtirken, %13,7'sinin net olarak ifade etmemekle birlikte, olumsuz bir yaklaşım ortaya koyduğu görülmüştür.

4.3.8. Bireylere göre kente göç edenlerin nedenleri

Araştırmada, köyde yaşamaya devam edenlerin bakış açısıyla köyden ayrılanların göç etme nedenleri belirlenmek istenmiştir. Kente göç etme konusunda farklı birçok gerekçeden söz edilmiştir. Sıralananlar arasında başlıca göç etme nedenleri ifade edilmeye çalışılacaktır. Görüşülen bireylerin %33,0'ü köyden göç edenlerin geçimini sağlayacak büyüklükte araziye sahip olmadıkları için göçü tercih ettiklerini ifade etmişlerdir. Bireylerin %28,3'ü sosyal güvenceli iş bulabilme arayışı, %25,7'si köyde tarım dışı iş sahası olmaması, %13,0'ü köyde yaşayanların evlenme sorunu yaşaması, %11,1'i maliyetlerden dolayı tarımdan yeterli düzeyde gelir elde edilememesi nedeniyle kente göç edildiğini düşünmektedir.

Güreşçi (2022) araştırmasında sığır sayısı, küçük baş hayvan sayısı, ekili tarım arazisi ile kırsal göç arasında ters bir korelasyon olduğundan bahsetmiştir. Büyükyılmaz (2017) yüksek lisans tez araştırması kapsamında İstanbul'a göç etmiş 420 kişiyle anket görüşmesi gerçekleştirdi. Katılımcıların %44,5'i göç etmelerinde tarımsal desteklemelerinin yetersizliğinin etkili olduğunu ifade etmişlerdir.

Çizelge 4. 32. Köyde yaşayan bireylere göre kente göç edenlerin nedenleri

Nedenler	F	%
Geçimini sağlayacak düzeyde araziye sahip olmama	104	33,0
Sosyal güvenceli bir işe girme isteği	89	28,3
Köyde tarımın dışı iş imkânı olmaması	81	25,7
Evlenme sorunu	41	13,0
Tarımsal üretim maliyetlerinin yüksek olması	35	11,1
Köyün tarımsal üretime elverişsiz olması	25	7,9
Üniversite okumak	23	7,3
Şehre yakın bir köy olmasına rağmen doğalgaz olmaması	12	3,8
Şehir hayatına özenti	9	2,9
Köy okullarının kapanması	6	1,9
Tembellik	6	1,9
Tarım dışı işte çalışma isteği	5	1,6
Kadınların köyde yaşamak istememesi	1	0,3
Maddi durumu iyi olduğu için köyü beğenmemesi	1	0,3
Ailesi/akrabaları ile sorunları olması	1	0,3
Toplam	315	*

*Birden fazla tercih yapılabildiği için toplam %100'ü aşmaktadır.

Yulafcı (2014) Samsun ilinde kırsal göçün sebepleri üzerine yaptığı doktora tez çalışmasında, 128 kişiyle anket görüşmesi gerçekleştirmiştir. Katılımcıların %59,0'u arazi ve hayvan yetersizliği, %45,3'ü üretilen tarımsal ürünlerin yeterli düzeyde gelir sağlamamasını, %35,9'u tarımsal üretim için gerekli olan alet-ekipmanlara sahip olmamayı, %20,3'ü arazilerin verimsiz olmasını, %44,5'i yaşam standartlarının düşük olmasını köyden göç etmeyi tetikleyen nedenler arasında sıralamıştır.

4.3.9. Kente göç edenlerin geri dönmesi için öneriler

Kırsal alanlar eğitim, sağlık, sosyal yaşam olanaklarının kısıtlı ve yaşam standartlarının düşük olduğu, ekonomik kazancın tarıma dayandığı yerler olarak bilinmektedir. Bazı itici sebeplere bağlı olarak kırsalda yaşayanlar kentte göç etmektedir. Bu durum kentte yoğun bir nüfus baskısı oluşturmakta ve birçok problemlere sebep olmaktadır (Sarıçiçek, 2019; Akbaş, 2017). Kentteki kalabalığı azaltmak için tüm dünya ülkeleri gibi Türkiye'de kırsala ve tarıma olan ilgili artırmaya yönelik bir takım çalışmalar gerçekleştirmektedir. Tarım ve Orman Bakanlığı farklı kurum ve kuruluşlar aracılığıyla kırsal ve çiftçileri desteklemektedir. Politikacılar, yöneticiler ve bürokratlar bu çalışmaları gerçekleştirirken sahadaki sorunlara isabet eden çözümlerin üretilmesine

özen göstermektedir. Kırsalı terk edenlerin geri dönmesini sağlayacak çözüm yolları konusunda köyde yaşayanların fikirleri alınmıştır.

Çizelge 4. 33. Köy hane halkından kente göç edenlerin geri dönmesi için öneriler

	F	%
Tarım dışı iş sahası olmalı	148	47,0
Çiftçilerin sosyal güvenceleri devlet tarafından yapılmalı	58	18,4
Geçimini sağlayacak düzeyde arazisi olmalı	50	15,9
Tarımsal destekler artmalı	40	12,7
Ne olursa olsun dönüş olmaz	25	7,9
Köyde doğalgaz olmalı	14	4,4
Köy okulu açılmalı	12	3,8
Tembellikten vazgeçmeleri	5	1,6

**Birden fazla tercih yapılabilirdi için toplam %100'ü aşmaktadır.*

Görüşülen bireylere kente göç edenlerin geri dönmesi için gerekli olan çözüm yolları konusunda düşünceleri sorulmuştur. Bireylerin %47,0'si tarım dışı iş olanakları oluşturulmasını göç edenlerin geri dönmesi için bir öneri olarak ifade etmişlerdir. %18,4'ü çiftçilik yapanlara devlet tarafından sosyal güvence sağlanmasını, %15,9'u geçim sağlayacak düzeyde araziye sahip olunmasını köye dönmeyi teşvik edecek bir fikir olarak belirtmişlerdir. Katılımcıların %12,7'si tarımsal desteklerin arttırılmasını, %3,8'i köy okullarının açılmasını bu sorunun çözümü olarak ifade etmişlerdir. %1,6 oranında birey göç edenlerin tembel olduklarını, bu alışkanlıklarından vazgeçmeleri durumunda kırsala dönmek isteyeceklerini ifade etmişlerdir. Bireylerin %7,9'u kente göç edenlerin ne olursa olsun geri dönmeyeceğini düşünmektedir.

%15,9 oranında birey ekonomik sürdürülebilirliğe olanak sağlayan arazi büyüklüğüne sahip olunması durumunda köye dönüşlerin olacağını belirtilmiştir. Arazi Topplulaştırma Kanunun kırsalın ve tarımın sürdürülebilirliğine katkı sağlayan çözüm yollarından olduğu kırsal nüfus tarafından dolaylı olarak ifade edilmiştir.

4.3.10. Bireylerin kendisine, ailesine ve köy yaşamına ilişkin düşünceleri

Bireylerin kendisine, ailesine ve köy yaşamına ilişkin bir takım ifadeler oluşturulmuş ve bireylerin bu ifadelere katılıp katılmadıkları belirlenmek istenmiştir.

Bireyler %95,9 oranında birey köyde yaşamayı tercih ederken, %4,1 oranında birey köyde yaşamayı tercih etmemektedir.

%95,6 bireyler “Kentte yaşamayı tercih ederim.” ifadesine katılmamaktadır. %4,1 oranında birey ise kentte yaşamayı tercih ettiğini ifade etmiştir.

Bireylerin %87,6’sı çiftçiliği sevdiğini, %9,5’i sevmediğini ifade etmiştir. %2,9 oranında birey bu konuda kararsız olduklarını bildirmişlerdir.

Altıntaş (2019) çalışmasında çiftçilerin köyde yaşamayı sevdiğini, şehirde yaşamayı düşünmediklerini ve çoğunluğunun (%72,9) çiftçiliği güzel bir meslek olarak gördüklerini ortaya koymuştur.

Katılımcıların %28,9’u tarımsal üretim/çiftçilik konusunda başarılı olduğunu düşünürken, %62,5’i başarılı olmadığını düşünmektedir. %9,5 oranında birey bu konuda kararsız kaldığını ifade etmişlerdir. Kırsal alanlarda genellikle yaş ortalamasının yüksek olmasına bağlı olarak çiftçilik tecrübesi fazladır. Bireylerin tecrübeli olmalarına rağmen tarımsal üretim konusunda kendilerini başarısız hissetmeleri, tarımsal konularda gerekli teknik bilgilere hâkim olmama, yeterli arazi büyüklüğüne sahip olmama, tarımda teknoloji kullanım düzeylerinin düşük olması, tarımsal üretim maliyetlerinin yüksek olması gibi nedenlerden kaynaklanıyor olabilir. Ayrıca çiftçilerin eğitim düzeyinin düşük olması nedeniyle tarımsal üretimde karşılaştığı bir soruna çözüm üretememesi bireyleri mesleğinde başarısızlık düşüncesine yöneltiyor olabilir.

Bireylerin %76,8’i tarım dışı bir meslekte başarılı olmayacağını düşünürken, %16,2’si başarılı olacağını düşünmektedir. %7,0’lik kesim bu konuda kararsızdır. Tarım dışı bir meslekte başarılı olmayacağını düşünenlerin oranının yüksek olması, kırsalda 50 yaş üstü nüfusun fazla olmasından ve nüfusun çoğunluğunun ilkökul eğitim düzeyinde olmasından kaynaklanıyor olabilir. Bu kesim alışmış oldukları tarımsal üretici profilinden çıkıp farklı bir meslekte başarılı olma konusunda özgüvensiz olabilirler.

Çizelge 4. 34. Bireylerin kendisine, ailesine ve köy yaşamına ilişkin düşünceleri

İfadeler	Katılmıyorum		Kararsızım		Katılıyorum		Ortalama	Toplam	
	F	%	F	%	F	%		F	%
Köyde yaşamayı tercih ederim.	13	4,1	-	-	302	95,9	2,9	315	100
Kentte yaşamayı tercih ederim.	301	95,6	1	0,3	13	4,1	1,1	315	100
Çiftçiliği seviyorum.	30	9,5	9	2,9	276	87,6	2,8	315	100
Tarımsal üretim/çiftçilik konusunda başarılıyım.	197	62,5	30	9,5	91	28,9	2,0	315	100
Tarım dışı bir meslekte başarılı olurum.	242	76,8	22	7,0	51	16,2	1,4	315	100
Toplumun köylülük algısı (köylülük imajı) beni rahatsız ediyor.	306	97,1	-	-	9	2,9	1,1	315	100
Benim için eğitim olanaklarına erişim yetersizliği köyden göç etme sebebidir.	282	89,5	-	-	33	10,5	1,2	315	100
Benim için sağlık olanaklarına erişim yetersizliği köyden göç etme sebebidir.	279	88,6	1	0,3	35	11,1	1,2	315	100
Benim için eğlence olanaklarına erişim yetersizliği köyden göç etme sebebidir.	314	99,7	-	-	1	0,3	1,0	315	100
Benim için kültürel etkinlik olanaklarına erişim yetersizliği köyden göç etme sebebidir.	315	100	-	-	-	-	1,0	315	100
Benim için kentteki sosyal ortam zenginliği köyden göç etme sebebidir.	313	99,4	-	-	2	0,6	1,0	315	100

*1: Katılmıyorum**2: Kararsızım**3: Katılıyorum*

Köyde yaşayan insanların %97,1'i köylülük imajından rahatsızlık duymadığını belirtmişlerdir. %2,9 oranında birey toplumdaki köylülük algısından rahatsız olduklarını ifade etmiştir.

“Benim için eğitim olanaklarına erişim yetersizliği köyden göç etme sebebidir.” düşüncesine katılanların oranı %10,5, katılmayanların oranı %89,5’dir.

“Benim için sağlık olanaklarına erişim yetersizliği köyden göç etme sebebidir.” düşüncesine katılanların oranı %11,1, katılmayanların oranı %88,6’dır. %0,3 oranında birey bu düşünceye katılıp katılmama konusunda kararsızdır.

“Benim için eğlence olanaklarına erişim yetersizliği köyden göç etme sebebidir.” düşüncesine %99,7 oranında birey katılmadıklarını ifade etmişlerdir. %0,3 oranında birey ise eğlence olanaklarına erişim yetersizliğinin kendisi için göç etme sebebi olduğunu bildirmiştir.

Bireylerin tamamı (%100) “Benim için kültürel etkinlik olanaklarına erişim yetersizliği köyden göç etme sebebidir.” düşüncesine katılmamaktadır.

Bireylerin %99,7’si “Benim için kentteki sosyal ortam zenginliği köyden göç etme sebebidir.” düşüncesine katılmadıklarını, 0,6’sı katıldıklarını bildirmişlerdir.

Kırsal nüfusun geneli köyde yaşamayı tercih eden, çiftçiliği seven fakat çiftçilik konusunda başarılı olduğunu düşünmeyen ve köylülük imajından rahatsız olmayan bireylerden oluşmaktadır. Kırsalda eğitim (%10,2) ve sağlık olanaklarının (%11,1) kısıtlı olması belirli oranda bir nüfus için eksikliklerdir. Sosyal ve kültürel etkinliklerin kısıtlı olması kırsal nüfus için bir göç sebebi değildir.

4.3.11. Bireylerin köy halkına ve köy halkının yaşamına ilişkin düşünceleri

Köy halkına ve köy halkının yaşamına ilişkin bir takım ifadeler oluşturulmuş ve bireylerin bu ifadelere katılıp katılmadıkları belirlenmek istenmiştir.

Katılımcıların %97,1’i “Bu köyde yaşayanların imkânları olsa kente göç ederler.” düşüncesine katılmamışlardır. %2,9 oranında birey ise köyde yaşayanların imkânları olması durumunda köyü terk edeceklerini düşünmektedir.

“Bu köyde yaşayanların gelirleri iyi olsa her zaman köyde yaşamak isterler.” fikrine bireylerin %96,2’si katılırken, %3,8’i katılmamaktadır.

Bireylerin %97,1’i “Bu köyde yaşayanların yaşam standartları iyi olsa her zaman köyde yaşamak isterler.” düşüncesine katılmakta, %2,9’u katılmamaktadır.

“Bu köyde yaşayanların evleri konforlu olsa her zaman köyde yaşamak isterler.” düşüncesine bireylerin %97,1’i katılırken, %2,9’u katılmamaktadır.

“Çiftçilik insanların severek yaptıkları bir iştir.” düşüncesine katılan bireylerin oranı %46,3, katılmayanların oranı %44,8, kararsız olanların oranı %8,9 dur.

Katılımcıların kendileri adına olan görüşlerini bildirdikleri bölümde “Çiftçiliği seviyorum.” diyenlerin oranı %92,1 olarak belirtilmiştir. Fakat bireylerin %48,9’u köy halkının çiftçiliği severek yaptığını düşünürken, %44,8’u çiftçiliğin mecburiyetten yapıldığını düşünmektedir.

Katılımcıların %93,3’ü çiftçiliğin toplum içinde statüsü yüksek bir meslek olduğunu düşünürken, %6,3’ü bunun aksini düşünmektedir.

Bireylerin %92,4’ü “Toplumun köylülük algısı (köylülük imajı) köy halkı için rahatsız edicidir.” ifadesine katılmadıklarını bildirmişlerdir. %7,6 oranında birey köy halkının köylülük imajından rahatsız olduğunu düşünmektedir.

Katılımcıların %97,5’i “Köy halkı için eğitim olanaklarına erişim yetersizliği köyden göç etme sebebidir.” düşüncesine katılmazken, %2,2 oranında birey bu düşünceye katılmaktadır. Eğitim olanaklarının yetersizliğinin göç etme konusunda bir neden olarak görülmemesinin köylerde genellikle yaşlı nüfusun yaşıyor olmasından veya okul çağında çocuk sayısının az olmasından kaynaklanıyor olabilir.

“Köy halkı için sağlık olanaklarına erişim yetersizliği köyden göç etme sebebidir” düşüncesine bireylerin %8,9’u katılırken, %91,1’i katılmamaktadır. Bu durum köy halkının sağlık sorunlarına dair ihtiyaçlarını belirli aralıklarla köye gelen sağlık personeli aracılığıyla karşılamasını yeterli bulmasıyla ilişkilendirilebilir. Ayrıca kış mevsimini kentte geçirmeleri gibi nedenlerle sağlık olanaklarına erişim yetersizliğini göç etme konusunda dikkate almadıkları düşünülebilir.

Çizelge 4. 35. Bireylerin köy halkına ve köy halkının yaşamına ilişkin düşünceleri

İfadeler	Katılmıyorum		Kararsızım		Katılıyorum		Ortalama	Toplam
	F	%	F	%	F	%		F %
Bu köyde yaşayanların imkânları olsa kente göç ederler.	306	97,1	-	-	9	2,9	1,1	315 100
Bu köyde yaşayanların gelirleri iyi olsa her zaman köyde yaşamak isterler.	12	3,8	-	-	303	96,2	2,9	315 100
Bu köyde yaşayanların yaşam standartları iyi olsa her zaman köyde yaşamak isterler.	9	2,9	-	-	306	97,1	2,9	315 100
Bu köyde yaşayanların evleri konforlu olsa her zaman köyde yaşamak isterler.	9	2,9	-	-	306	97,1	2,9	315 100
Çiftçilik insanların severek yaptıkları bir iştir.	141	44,8	28	8,9	146	46,3	2,0	315 100
Çiftçilik toplum içinde statüsü yüksek bir meslektir.	20	6,3	1	0,3	294	93,3	2,9	315 100
Toplumsal köylülük algısı (köylülük imajı) köy halkı için rahatsız edicidir.	292	92,4	-	-	24	7,6	1,2	315 100
Köy halkı için eğitim olanaklarına erişim yetersizliği köyden göç etme sebebidir.	307	97,5	1	0,3	7	2,2	1,1	315 100
Köy halkı için sağlık olanaklarına erişim yetersizliği köyden göç etme sebebidir.	287	91,1	-	-	28	8,9	1,2	315 100
Köy halkı için eğlence olanaklarına erişim yetersizliği köyden göç etme sebebidir.	315	100	-	-	-	-	1,0	315 100
Köy halkı için kültürel etkinlik olanaklarına erişim yetersizliği köyden göç etme sebebidir.	315	100	-	-	-	-	1,0	315 100
Köy halkı için kentteki sosyal ortam zenginliği köyden göç etme sebebidir.	315	100	-	-	-	-	1,0	315 100
Şuan köyde kalanlar tarımı en iyi yapan kişilerdir.	200	63,5	41	13,0	78	24,8	1,6	315 100

1: Katılmıyorum

2: Kararsızım

3: Katılıyorum

“Köy halkı için eğlence olanaklarına erişim yetersizliği köyden göç etme sebebidir.”,
 “Köy halkı için kültürel etkinlik olanaklarına erişim yetersizliği köyden göç etme sebebidir.”, “Köy halkı için kentteki sosyal ortam zenginliği köyden göç etme sebebidir.” düşüncelerine görüşülen bireylerin hiç biri katılmamaktadır.

Bireylerin %24,8'i "Şuan köyde kalanlar tarımı en iyi yapan kişilerdir." düşüncesine katılırken, %62,2'si katılmamaktadır. %13,0 oranında birey ise bu konuda kararsız olduklarını bildirmişlerdir. %1,3'ü köyünde tarımı çok iyi yapan kişiler olmasının yanı sıra yapamayanlarında olduğunu ifade etmişlerdir.

4.3.12. Köyün avantajları konusunda düşünceler

Bir köye ait avantajların olması köyün nüfusu için oldukça önemlidir. Göç etme ya da kalma konusunda en önemli etkenlerden biri köyün avantaj ve dezavantajlarıdır. Katılımcılardan köylerine ilişkin avantajları ifade etmeleri istenmiştir.

Çizelge 4. 36. Bireylerin yaşadıkları köyün avantajları konusunda düşünceleri

	F	%
İl/ilçe merkezine yakın	152	48,3
Yakacak ihtiyacı ormandan karşılanabiliyor	105	33,3
Köy hayvancılığa uygun	56	17,8
Köyün havası/doğası güzel	54	17,1
Köyün arazileri verimli ve sulu	46	14,6
Köyde insan ilişkileri güzel	8	2,5
Üniversite köye yakın	7	2,2
Konum itibarıyla tarım dışı iş olanaklarına erişim kolay	7	2,2
İçme suyu bol	4	1,3

**Birden fazla tercih yapılabildiği için toplam %100'i aşmaktadır.*

Alınan cevaplara göre en yüksek oranda belirtilen avantaj, il-ilçe merkezine yakınlık (%48,3) olmuştur ve bunu görüşülen bireylerin yarıya yakın kısmı belirtmiştir. Görüşülenler içerisinde yakın köylerde olmayanlar bulunduğu da dikkate alınırsa, il-ilçe merkezine yakın köylerde yaşayan katılımcıların çoğunluğu için bunun önemli bir avantaj olduğu anlaşılabılır. Yakacak odun imkânının genellikle orman yakınındaki köyler için mümkün olduğu dikkate alındığında %33,3 oranının köy halkı için oldukça önemsendiği sonucuna varılabilir. Tarımsal üreticilikle ilgili avantajların genellikle düşük oranlarda kaldığı görülmektedir. Belirtilen on farklı avantaj içerisinde tarımla ilgili, hayvancılık için uygunluk ve köy arazilerinin verimli ve sulu olması şeklinde iki avantaja, düşük oranlarla değinilmiştir. Belirtilen avantajlardan yola çıkılarak, kırsal nüfus için ulaşım kolaylığı gibi konfora dayalı konuların ya da yakacak temini gibi maddi katkıların ön planda olduğu düşünülebilir. Kırsal nüfusun yerinde tutulması

konusunda çözümler geliştirilmeye, onların bulundukları yerlerde rahat olmasını sağlayacak avantajlar oluşturulmaya çalışılırken, yalnızca tarımsal üretim odaklı bakılmaması gerektiği söylenebilir.

4.3.13. Köyün dezavantajları konusunda düşünceler

Bireylerden yaşadıkları köyün dezavantajları konusunda düşünceleri alınmaya çalışılmıştır. %31,4 oranında birey köyün tarımsal üretim için uygunsuz veya yetersiz olmasını bir dezavantaj olarak ifade etmişlerdir. Bu ifadeyi kullananların bir kısmı (%17,1) arazilerin engebeli, susuz ve çok parçalı olduğunu dile getirmişlerdir. Bir kısmı ise (%14,3) köyün küçük bir yerleşim alanında olmasından dolayı tarımsal üretim yapacak arazilerinin olmadığını belirtmişlerdir.

Bireylerin %17,8'i tarımsal girdi fiyatlarının yüksek olmasından dolayı üretim yapmakta zorlanılmasını köy için bir dezavantaj olarak ifade etmişlerdir.

Çizelge 4. 37. Bireylerin yaşadıkları köyün dezavantajları konusunda düşünceleri

	F	%
Tarımsal üretim için uygunsuz veya yetersiz	99	31,4
Üretim maliyetlere bağlı olarak tarım yapmanın zorlaşması	56	17,8
Köyün ilçe merkezine uzak olması	41	13,0
Köyde genelde yaşlı nüfusun yaşıyor olması	27	8,6
Köyde evlenme sorunu	24	7,6
Kış şartlarının zor olması	23	7,3
İnsan ilişkilerinin ve birlik beraberlik bilincinin zayıf olması	20	6,3
Tarım dışı iş sahası olmaması	19	6,0
İl merkezine yakın olmasına rağmen doğal gaz sisteminin olmaması	17	5,4
Tarımın bilinçsiz yapılması	12	3,8
Diğer	14	4,5

**Birden fazla tercih yapılabildiği için toplam %100'ü aşmaktadır.*

Bireylerin %13,0'ü köyünün il/ilçe merkezine uzak olmasını, %8,6'sı köyde genellikle yaşlı nüfusun olmasını, %7,6'sı köyde yaşayanların evlenememesini, %7,3'ü kış şartlarının zorlayıcı olmasını dezavantaj olarak dile getirmişlerdir. Katılımcıların bir kısmı (%6,3) köyde birlik beraberlik bilincinin zayıf olmasını, %6,0'sı tarım dışı iş sahasının olmamasını dezavantaj olarak görmektedir. Bireylerin %3,8'i tarımın bilinçsiz şekilde yapılmasını, %1,9'u tarımın başka bir mesleğin yanı sıra yapılmasını, %1,0'i

gençlerin tarıma ilgisiz olmasını dezavantaj olarak ifade etmişlerdir. %3,8 oranında birey ise köyünde her hangi bir dezavantaj olmadığını düşünmektedir.

Katılımcıların %51,7'si tarafından ifade edilen dezavantajların köyün coğrafi yapısıyla (tarıma uygunsuz veya yetersiz olması, il/ilçe merkezine uzak olması, kış şartlarının zor olması) ilişkili olduğu belirlenmiştir.

%24,5 oranında birey ise köyün tarımsal sürdürülebilirliği ile ilgili (girdi fiyatlarının yüksek olması, tarımın bilinçsiz yapılması, tarımın başka bir mesleğin yanı sıra yapılması, gençlerin tarıma ilgisiz olması) engelleri ortaya koyan bazı dezavantajlardan bahsetmişlerdir.

%7,6 oranında birey köyde yaşayan bekâr erkek bireylerin evlenmekte sorun yaşadığını ifade etmişlerdir. Bu durum köyde yaşam standartlarının düşük olması, çiftçilik ile uğraşanların düzenli geliri olmaması ve genellikle sosyal güvenceye sahip olmaması gibi nedenlerle köyde yaşayan erkeklerle evlenme çağındaki kadınların evlenmek istememesinden kaynaklanıyor olabilir. Diğer bir ihtimal şehir hayatına özentisi sebebiyle evlenme çağındaki kadınlar şehirde yaşayan erkeklerle evlenerek şehre göç etmeyi tercih ediyor olabilirler. Ayrıca görüşülen bireylerin bazıları köyde yaşayan yetişkin kadınların kız çocuklarına “Bizim gibi çile çekme, şehirden birini bul evlen, hayatını yaşa...” gibi öğütler verdiklerini ifade etmişlerdir.

Yulafcı (2014) çalışmasında, kırsalda geçim kaynağının tarıma dayalı olması, tarım dışı iş olanağının olmaması, sulama kaynaklarının yetersiz seviyede ve altyapı olanaklarının kısıtlı olması, tarım arazilerinin bölünmüş ve dağınık şekilde olması, tarımsal ürünlerin değerinde satılmaması gibi nedenlerle tarımsal faaliyetlerin azaldığını ve göçün hızlandığını ifade etmiştir.

Şahin ve ark. (2018), “Göç Kararında Kadın İradesinin Belirleyiciliği: Genç Kızların Köyden Kente Göç Etme Fırsatına Çevirmesi” isimli çalışmasını köyde ikamet ettiği sürece evlenemeyen ancak göç edince evlenebilen genç erkeklerin durumunu araştırmak

için gerçekleştirmişlerdir. Çalışmada köyde kaldığı sürede evlenemeyen genç erkeklerin, kente göç edip iş bulunduktan sonra evlendikleri tespit edilmiştir.

4.3.14. Bireylerin kent toplumu ile olan ilişkisine yönelik bilgiler

Ulaşım ve iletişim araçlarının gelişmesi, yer değiştirme ve haberdar olma gibi konularda insanlara avantaj sağlamaktadır. Bu iki alanda yaşanan gelişmeler aynı zamanda göç etmeyi kolaylaştıran etkenler arasında yer almaktadır (Güven, 2016; Şahin, 2015; Aşkın ve ark., 2013). Kentsel alanlarda vakit geçirme ve kent toplumuyla iletişim sıklığı kırsal nüfusun kent yaşamına özientisini artırabilir. Tam tersi şekilde kırsalda yaşamayı seven kesim için, kentsel alanlarda farklı amaç ve ihtiyaçlar dolayısıyla vakit geçirmek sıkıcı bir durum olarak görülebilir ve kırsala bağlılığı artırabilir.

Çizelge 4. 38. Bireylerin kent toplumu ile olan iletişimine yönelik bilgiler

		F	%
İletişim sıklığı	Her gün iletişim kurarım	44	14,0
	Haftada bir ve birkaç	186	59,0
	Ayda bir veya birkaç	85	27,0
	Toplam	315	100
İletişim kurma yöntemi	Yüz yüze	315	100
	Telefon	210	66,7
	İnternet/Sosyal medya/	110	34,9
Kent toplumuna yakınlık	Kendimi kent toplumunun bir parçası olarak görüyorum	144	45,7
	Çok yakın hissediyorum	53	16,8
	Yakın hissediyorum	104	33,0
	Ne yakın ne uzak hissediyorum	7	2,2
	Uzak hissediyorum	6	1,9
	Çok uzak hissediyorum	1	0,3
	Hiç yakın hissetmiyorum	0	0,0
	Toplam	315	100

**Birden fazla tercih yapılabildiği için toplam %100'ü aşmaktadır.*

Kırsalda yaşayanların kent toplumu ile iletişim sıklığına, iletişim kurma yollarına ve kent toplumuna yakınlığına ilişkin bazı veriler elde edilmiştir. Bireylerin %14,0'ü kent toplumuyla her gün iletişim kurmaktadır. %59,0'u haftada birkaç kez, %27,0'si ayda birkaç kez iletişim kurmaktadır.

Görüşülen bireylerin tamamı (%100) kent toplumu ile yüz yüze iletişim kurduklarını bildirmişlerdir. Yüz yüze iletişimin yanı sıra %66,7'si telefon ile %34,9'u internet/sosyal medya gibi araçlar ile iletişim kurmaktadır.

Bireylerin %45,7'si kendini kent toplumunun bir parçası olarak gördüklerini ifade etmişlerdir. %16,8'si kent toplumuna çok yakın hissettiğini, %33,0'sı yakın hissettiğini ifade etmiştir. %2,2 oranında birey ne yakın ne uzak hissediyorum diye belirtmiştir. Bireylerin %1,9'u kendini kent toplumuna uzak, %0,3'ü ise çok uzak hissetmektedir.

4.3.15. Bireylerin köylerine ve arazilerine bağlılıklarına yönelik bir senaryo karşısında tutum ve davranışları

Ankete katılan tüm bireylere sahip oldukları değerler konusunda farkındalık oluşturmak amacıyla bir senaryo hazırlanmıştır. Bireylere ekte yer alan bazı resimler gösterilerek bir senaryo okunmuş, senaryoyu içeren durum karşısında tutum ve davranışlarının neler olabileceği belirlenmeye çalışılmıştır.

Hazırlanan senaryo şu şekildedir;

Arazinizin ve çiftlik evinizin tarımsal üretim yapmak isteyen birileri tarafından satın alındığını ve bu arazi üzerinde resimlerde gördüğünüz gibi modern bir çiftlik kurulduğunu kabul edelim. Bu çiftliği kuran kişi ve aile de sizin gibi bir çiftçi ailesi, bütün koşulları benzer (eğitim, aile nüfusu, yaş, gelir düzeyi vs.) olsun. Ancak, kendisine bir danışman bulmuş ve bu tesisi kuracak sermayeyi nasıl bulacağı, bütün bu sistemi nasıl kuracağı ve sonrasında da nasıl yöneteceği konusunda önderlik etmiş olsun. Siz sonradan çiftliğe gelmiş ve bu bilgileri almış olsanız duygu ve düşünceniz nasıl olurdu?

Bireylerin %87,9'u kırsalın ve çiftçiliğin tüm zorluklarına rağmen arazisinden ve köyünden vazgeçmeme konusunda oldukça karardır. Bireylerin çoğunluğu (%87,9) senaryodan bahsedildikten hemen sonra "Asla satmazdım" şeklinde cevap veren, kırsala ve arazilerine bağlılık konusunda net bir tutuma sahip bireylerdir. Asla satmazdım diyen kesim senaryo okunur okunmaz, resimleri henüz görmeden net bir şekilde "asla satmazdım" cevabını vermişlerdir. Bu durum kırsalın geleneksel yapısının ve aile

işletmeciliğinin korunması konusunda oldukça önemli bir değerdir. %12,1 oranında birey ise arazisini ve kırsalı terk etme fikrine yatkın bireylerdir. %7,3 oranında birey “Sattığım için pişman olur, geri almak isterim” ifadesini kullanmıştır. Senaryo karşısında pişmanlık duymayacağını belirtenlerin oranı %3,8, pişman olsa dahi geri almak istemediğini bildirenlerin oranı %1,0’dır.

Çizelge 4. 39. Bireylerin köylerine ve arazilerine bağlılıklarına yönelik senaryo karşısında tutum ve davranışları

	F	%
Asla satmazdım	277	87,9
Sattığım için çok pişman olurdum, geri almak isterdim	23	7,3
Pişman olsam da geri almak istemezdim	3	1,0
Kararsız kalırdım	-	-
Pişman olmazdım	12	3,8
Toplam	315	100

Asla satmazdım diyenler tüm şartlara rağmen varlıklarından vazgeçmeyen kitledir. Fakat pişmanlıkla geri almak istediğini ifade edenler (%7,3) işletmeleri için gereken özveriyi harcamadıkları düşüncesinde oldukları için bu senaryo karşısında belirtilen ifadeyi kullanmışlardır. %4,8 oranında birey kırsalı ve arazisini terk etmeyi göze alabilen bir kesimdir. Bu kesimin kırsaldan ayrılmak için bir fırsat beklediğini, diğer bir ifadeyle kırsalda yaşayan her yüz kişiden yaklaşık beşinin (%4,8) kırsalı ve tarımı terk etme eğiliminde olduğu söylenebilir.

4.3.16. Kırsaldan göç etme eğilimi üzerinde etkili olan faktörlerin belirlenmesi

Araştırmada elde edilen bilgiler kapsamında bireylerin köyde kalma ve köyden ayrılma durumuna etki edebilecek bazı veriler ikili lojistik regresyon analiziyle belirlenmeye çalışılmıştır. Analize g eğilimine etki edeceği düşünülen birçok değişken eklenmiş, fakat bağımlı değişken ile her bir bağımsız değişken arasında yapılan analizler sonucunda aşağıdaki değişkenlerin nihai modele dâhil edilmesine karar verilmiştir.

Çizelge 4. 40. İkili lojistik regresyona dahil edilen nihai değişkenler

n:315 (Göç etmek istemeyen:272 Göç etmek isteyen:46)	Değişkenler	Değişken tanımı
Bağımlı değişken	Y ₀ : Göç eğilimi	Göç etmek istemiyor:0 Göç etmek istiyor:1
	X ₁ :Köyde yaşamaya devam ederken duygu/düşünce	Geri kaldığımı düşünüyorum:1 Karşılaştırma yapmadım:2 Mutlu ve huzurluyum:3
	X ₂ :Traktör varlığı	Yok:1 Var:2
	X ₃ :“Tarım dışı meslekte başarılıyım” fikrine katılım	Katılmıyorum:1 Katılıyorum:2 Katılıyorum:3

Yapılan ikili lojistik regresyon analiz sonucunda kırsaldan göç etme eğilimi üzerinde etkili olan birkaç faktör belirlenmiştir. Bunlar; köyde yaşamaya devam ederken sahip olunan duygu ve düşünce durumu, traktör varlığı ve tarım dışı meslekte başarı durumudur.

Çizelge 4. 41. Göç etme eğilimi ikili lojistik regresyon analizi sonuçları

Değişkenler	Katsayı	Standart hata	Wald testi	S.D.	Önem düzeyi	Odss oranı	VİF
Duygu-düşünce			38,556	2	,000		1,051
Duygu-düşünce ¹	-,266	,703	,143	1	,705	,766	
Duygu-düşünce ²	-2,972	,675	19,364	1	,000	,051	
Traktör varlığı ¹	1,005	,475	4,476	1	,034	2,733	1,075
Tarım dışı meslekte başarı			26,517	2	,000		1,067
Tarım dışı meslekte başarı ¹	1,716	,671	6,548	1	,011	5,565	
Tarım dışı meslekte başarı ²	2,403	,477	25,413	1	,000	11,053	
Sabit	-,221	,324	,466	1	,495	,802	
Cox & Snell R ² : 0,219 Nagelkerke R ² : 0,402							

Analiz sonuçları, köyde yaşadığı için kendini geri kalmış hissedenlere göre köyde yaşadığı için mutlu ve huzurlu olanların göç etme eğilimi 19,6 kat daha azdır. Göç etme eğilimi üzerinde en önemli etkiye sahip olan faktörün bireyin köyde kalmaya devam ederken yaşadığı duygu ve düşünce durumu olduğu tespit edilmiştir.

Traktör varlığı göç etme eğilimi üzerinde etkili olan bir diğer faktördür. Traktörü olmayanlara göre traktör sahibi olanların göç etme ihtimali 0,4 (1/2,733) kat daha düşüktür.

Tarım dışı meslekte başarılı olmayacağını düşünenlere göre bu konuda kararsız olanların göç etme ihtimali 5,6 kat daha fazladır. Tarım dışı meslekte başarılı olmayanlara göre başarılı olacağına inanların göç etme ihtimali 11,1 kat daha fazladır.

4.4. Muhtarlarla Yapılan Odak Grup Görüşmesine Dair İçerik Analizi

Bir önceki bölümde 15 köyde, köy hane halkı ile yapılan anket çalışmasından elde edilen bulgular değerlendirilmiştir. Araştırma kapsamında bir diğer çalışma olarak anket çalışmasının gerçekleştirildiği 15 köyün muhtarı ile odak grup görüşmesi planlanmıştır. 15 köy muhtarı görüşmeye davet edilmiş, fakat muhtarların tamamı görüşmeye katılamamıştır. Odak Grup Görüşmesi toplantıya katılması beklenen 15 köy muhtarının %46,7'sinine denk gelen 7 köy muhtarı ile gerçekleştirilmiştir. Bu bölümde 7 köy muhtarı ile gerçekleştirilen Odak Grup Görüşmesi içerik analizinden elde edilen bulgulara yer verilecektir.

Odak grup görüşmesi aşağıdaki soru başlıkları altında gerçekleştirilmiştir.

1. Kırsalda sorun düzeyinde göç var mı? Var ise sizin köyünüz için de geçerli mi?
2. Köye dönüşler ya da tarıma dışarıdan girişler kırsal alanı ve tarımı nasıl etkiler?
3. Sizce köyde yaşamak bir tercih mi zorunluluk mu? Devlet bu duruma müdahale etmeli mi, kendi haline mi bırakmalı?
4. Köylerin kaderini değiştirir.

Sorular çerçevesinde gerçekleştirilen görüşme üzerinde yapılan içerik analizi yine soru başlıkları altında aşağıda verilmiştir.

Soru 1: “Kırsalda sorun düzeyinde göç var mı? Var ise sizin köyünüz için de geçerli mi?”

Sorunun açıklanması sırasında bu soru “Benim köyümde göç sorunu özellikle şu nedenden kaynaklanmaktadır diyebileceğiniz bir neden var mıdır?” sorusuyla genişletilmiştir.

Muhtar SRT bu soruya köyünün orman köyü niteliği taşımasıyla ilişkilendirerek cevap vermiştir ve köylerinde göçün en temel nedeninin işsizlik olduğunu net olarak ifade etmiş, işsizlik sonunu detaylandırarak açıklamıştır. Açıklamalarından köy ortamındaki işsizliğin iş yokluğundan çok, emeğin karşılığını bulamamasıyla ilişkili olduğu anlaşılmaktadır. Bu yorum, “Köylerde iş olduğu halde köy halkı neden olmadığını söylüyor?” sorgulamasına bir anlamda açıklık getirmektedir. İşsizlik sorunuyla ilgili detaylarda, ormandan kesim sırasında mazot-işçilik-taşıma gibi maliyetlerin zaten sınırlandırılmış olan kesim ile elde edilen gelire ve dolayısı ile işçi ücretine yansıdığını ve hem sosyal güvencesiz hem düşük ücretli bu çalışma koşulunun, şehirdeki herhangi bir iş alternatifine yenik düştüğünü ifade etmektedir. Ayrıca hayvancılığın eskisi gibi yapılmıyor olmasının hayvan fiyatlarını çok yükselttiğini belirtmektedir. İfadesinde bir anlamda kendine göre parite hesabı yaparak, traktör karşısında hayvan varlığının oldukça değerli bir konuma geldiğini belirtmektedir.

Bu konuyla ilgili özgün ifadelerinden bir kısmı aşağıdaki gibidir;

“... Biz önceden hiç göç etmeyi düşünmüyoduk ama 90’dan sonra bizim köyümüz komple boşaldı. Bizim gelirimiz hayvancılıkla ormandı. N’aptık, biz hayvancılığı orda öldürdük, Siz de biliyorsunuz sayın muhtarım (başka bir muhtara hitap ederek) önceden hayvancılık para yapmıyodu, bir traktör almak için 150-200-300 tane davar satıyoduk, bi traktör alamıyoduk. Ama şimdi 50 tane davar satsalar bir traktör alıyolar. Çünkü neden, kalmadı, hayvan diye bi şey yok...”

Muhtar köylülerin ormandan yararlanmasına getirilen kısıtlamaların 1990 yılından itibaren çok hızlı bir göçe neden olduğunu belirtmiştir. 1990 yılından önce ormandan çok iyi para kazandıklarını ifade etmiştir. Ayrıca hayvan fiyatları ve traktör üzerinden

yaptığı değerlendirmeye, tarım ürünleri fiyatlarının girdiler karşısında sürekli değer kaybettiği yargısını gözden geçirme ihtiyacı uyandırmaktadır.

Ayrıca köyden ayrılan nüfusun geri dönme isteğinde olduğunu, ancak buna imkân olmadığını belirtmiştir. Hayvancılığın bitmesi, ormandan sağlanan kazancın rasyonelliğini kaybetmesi ve bunlara bağlı olarak hızlı bir göçün başlamasıyla köyde okul, sağlık ocağı gibi imkânların da kaybedildiğini anlatmaktadır. Yine kendi ifadesiyle bu durum aşağıdaki gibidir;

“90’den önce hayvancılık vardı, üretim vardı, ormandan biz güzel para kazanıyoduk, mazot ucuzdu, orman ürünümüzü (ormandan çıkardığı ster) değerinde alıyodu, %60’ını bana veriyodu, 40’ını kendi alıyodu, kendimiz pazarlıyoduk, %60’ını sen götür sat diyodu, ben 40’ına para yatırıyordum ayriyetten, devletin verdiğine, %60’ını benimdi zaten, onu getiriyordum satıyordum, noldu bu bitti, bunu öldürdüler, bunu öldürdükçe okullar, sağlık ocakları şunlar bunlar vardı bizim 90’dan önce köyümde orman dairesi, sağlık ocağı, okul vardı. Noldu bu okullar kapandı, göçler başladı artık okullar kapanınca, toplu yerlere çektiler, yakın köylerimiz var oralara çekselerdi, en azından 10 km, 5 km adam kendi imkânıyla çocuğunu götürebilirdi. Ama şimdi çocuğu okuyacak 90’da benim kardeşim okuyacak diye biz buraya geldik (Tokat’a), ev aldık bilmem bişe ettik bütün malı davarı sattık, hadi okuyacak diye, çünkü okul yok. Sonra başladı öbürleri, öbürü geldi işsizlik başladı o göçtü o göçtü derken tamamıyla hayvancılık orda yetişen buğdayımız, patatesimiz, şu bu işte, başka bişe yetişmiyor bizim burası kırsal kesim noldu göç vermeye başladık sen göçtün ben göçtüm derken şimdi ordakiler geri gelmek istiyo da yalnız gelmeye imkânı yok niye yok, bir ev yapacak en düşük şartlarda 500 milyar, doğrumu bugün bi ev yapmak köye... Şimdi gelecek adam ev yapacak yapamıyor devletine gidiyor diyo ki ben köyüme döneceğim de bana destek ver diyor...”

Bunların devamında Muhtar SRT dönmek isteyenler için devletçe verilen desteklerin buna imkan oluşturacak yeterlilik ve formda olmadığını detaylı olarak açıklamıştır. Köye dönüş projeleri kapsamında verilen hayvan desteklerini almak için aşılması gereken bürokratik işlemlerin, kefil bulmak gibi yükümlülüklerin zorlayıcı olduğundan söz etmiştir. Ayrıca göç etmiş olanların geri dönmeleri durumunda, köydekilerin de

kalmaya devam etmeyi düşüneceklerini belirtmiştir. Geri dönme eğiliminin son beş yılda çok güçlendiğini, bunun yüksek enflasyon sonucu kentte yaşamının zorlaşmasıyla ilişkili olduğunu ifade etmiştir. Köylerde okulların kapatılmasını büyük bir göç nedeni olarak vurgulamış, önceden ailelerin çocuklar en azından devam ettiği okulu bitirene kadar köyde kaldığını belirtmiştir. Şu anda çocuğu okula başlayacak aile için zorunlu olarak göç düşüncesinin gündeme geldiğini açıklamıştır.

Muhtar SRÇ soruyla ilgili detaylı açıklama yapmamış, köylerinin bir önceki muhtarla (Muhtar SRT) benzer yapıda olduğunu ve genellikle onun düşüncelerine ve ifadelerine katıldığını belirtmiştir. Ona göre de köylerinde tarımı ve nüfusu bitme düzeyine getirecek kadar şiddetli göç vardır ve en önemli nedeni işsizliktir.

Muhtar ÇYR köylerinde sorun düzeyinde göç olduğunu kabul etmektedir. Köydeki hane sayısı konusunda kendi ifadesi aşağıdaki gibidir;

“Yazın 25-26 hane oluyor, kışın 7-8 haneye falan düşüyoruz, içlerinde ben de varım. Biraz insanlar rahatlığından gidiyor, adam rahatlığından gidiyor, adam rahatlığı düşünüyö... Bi yaşı geçtikten sonra gidiyor.”

Bu noktada gençlerin de çok göç ettiği hatırlatıldığında, kendi köyünde gençlerin çoğunun eğitim düzeylerinin yükselmesi nedeniyle göç ettiğini belirtmiştir. Muhtar SRT gibi çocukların servisle köyden şehre götürüldüğü taşımali eğitimde özellikle ulaşım sorunu yaşandığını, 4+4 eğitim sisteminin göçü hızlandırdığını ifade etmiştir. Şu anda taşımali eğitim için ulaşım olanaklarının daha iyi olduğunu belirtmektedir. Muhtar ÇYR eğitimle ilgili ulaşım ve yüksek eğitim düzeyi dışındaki göç hareketinin haricindeki göçlerin insanların rahatlarını düşünmesiyle ilgili olduğu konusunda tekrar vurgulama yapmıştır ve genellikle bu konuda ailedeki kadınların etkili olduğunu belirtmiştir. Bu düşüncesini aşağıdaki gibi ifade etmiştir;

“Genellikle rahatlıktan giden oldu. Evdekine sözü geçemediğinden gittiler. Böyle oldu yani... Ben hemen hemen 12 yıldır ki köydeyim, evde hanımlardan ötürü gidenler çok oldu benim orda...”

Muhtar ÇYR, DOKAP (Doğu Karadeniz Projesi) kapsamında köyde gerçekleştirilen çilek yetiştiriciliği projesinin az da olsa göç açısından etkili olduğunu ifade etmiştir. Mevcut durumda değişik büyüklükteki arazilerde 17 kişinin çilek yapmaya başladığını, yetiştiriciler arasında İstanbul'dan İzmir'den gelenler olduğunu belirtmiştir. Muhtar ÇYR'nin köyde yaşam ve tarımsal üretimin zorlukları konusunda, sorunu ve paralel olarak çözümü köy halkının kendisinde arayan bir yaklaşım içinde olduğu görülmüştür. Muhtar SRT “Sen bu üretimi yaparken ziraatçılardan senin köyüne gelen oluyor mu Muhtarım?” sorusunu yöneltmiş, Muhtar ÇYR “Ziraatçılar şöyle geliyo benim oraya, çilekten dolayı yani aydan aya gelenler oluyo, çilek yaptık yapalı her ay ziraattan gelenler oluyo... Hastasına, şöylesine, böylesine...” .

ÇYR göçün köy nüfusunu ve tarımı bitirecek düzeyde olduğunu kabul etmekle birlikte, diğer iki muhtar (SRT ve SRÇ) kadar endişeli olmadığı görülmüştür. Daha açık ifade edilecek olursa, bunun köy halkının yaklaşımıyla çözülebileceğine inandığı anlaşılmaktadır.

TŞÇ köyünün göç vermediğini aksine göç aldığını ifade etmiştir. Köyde çok sayıda emekliliğin yanı sıra tarım dışı işlerde çalışanların ve esnafılık yapanların olduğunu, tarım olmasa dahi köyde yaşayanların ekonomik kazanç elde ettiğini belirtmiştir. Köyünün tarıma çok bağlı olmadığından ve konumu nedeniyle köyde yaşayanların şehirde yaşayanlardan daha rahat olduğundan söz etmiştir. Köyünün tarıma çok uygun olduğundan, istenilirse yılda iki ürün alınabileceğinden bahsetmiştir. Köyde seracılık yapan yabancı bir ailenin olduğunu, köy halkının değil yabancılardan bu faaliyetleri sürdürdüğünü ifade etmiştir. Köy halkının tembel olduğundan, kadınların şehir hayatına özentiden dolayı tarımla ilgilenmek istemediklerinden söz etmiştir. Muhtar göç hareketinde kadınların etkili olduğunu dile getirmiştir. Bu düşüncelerini aşağıdaki dikkat çekici ifadesi ile derinleştirmiştir.

“Komşusunu görmüş ya biz onlardan aşağı mıyız?. İşte bu evde bu mobilyayı almış biz niye almayalım. Ben öyle biliyorum ki koyunlarını sattıran kişiyi biliyorum ben. Hanımı ben daha koyunları sağmıycam sat dedi sattırdı”.

Muhtarın görüşleri doğrultusunda, tarıma uygun olmadığından dolayı göç yaşanan köylerin aksine, köyünün tarıma elverişli olması, ulaşım, tarım dışı iş imkânları, şehirle olan teması gibi avantajları sayesinde göçten farklı bir açıdan etkilendiği veya köyünün yapısını değiştirdiği sonucu çıkarılabilir.

Muhtar SVR köyünün genel olarak 45 hane, kışın 18 hane olduğunu ifade etmiştir. Köyündeki göç sorununun en az yirmi sene önce başladığını, o dönemlerde nüfusun çoğunluğunun hayvanlarını satarak kente göç ettiğini belirtmiştir. Son dönemlerde köye dönenlerin olduğunu, fakat bu kişilerin köye dönüşlerinin köyde kalan nüfus açısından olumlu bir durum olmadığını ifade etmiştir. Göç etme konusunda iletişim araçlarının etkisine değinen SVR şu ifadeleriyle bu düşüncesini dile getirmiştir.

“... Daha önce herkes paranın ne olduğunu bilmiyordu, sosyal hayatın ne olduğunu bilmiyordu, gözü kapalıydı. Daha önceden adamın iki tane ineği, on tane tavuğu vardı, bu adam tarlasını karış karış ekiyordu, hem memlekete faydası vardı, hem kendine faydası vardı, hem de saygısı vardı. Şimdi bana göre köylü saygısını yitirdi, kimsenin kimseye merhaba diyecek kadar hiçbir değerimiz, kıymetimiz kalmadı. Onun için de birlik beraberlik olmadığı için burada bereket olmuyor...”

Muhtar köyde komşuluk ilişkileri, yardımlaşma gibi değerlerin kaybolmasının tarımsal üretimi etkilediğini ifade etmiştir. Ayrıca üreticilerin elde ettikleri ürün karşısında emeğinin karşılığını alamamasının tarımsal üretimi etkilediğini, bu durum sonucunda üreticilerin tarımı ve kırsalı terk ettiğini belirtmiştir. Bu açıklamalarını muhtar şu şekilde ifade etmiştir.

Muhtar SVR... “İnsanlar bana göre yani bu bizim yaptığımız bişey değil cesaretimizi yitirdik biz, korkar olduk her şeyden korkar olduk, kredi çektik korktuk, mal aldık korktuk, arazi ektik korktuk, niye korktuk... Ben bir sene çalıştım patates ekтім sözüm ona, baktım patatesim benim para etmedi döktüm cesaretim yıkıldı, pes ettim, ekin ekтім saman tarlada kaldı, hayvancılık yaptım malımı satamadım gibisinden....”

Muhtarın ifadelerinden göç hareketi üzerinde tarımsal politikalarının önemli bir etkisi olduğu çıkarımı yapılabilir.

Muhtar SVR göç sorununa birlik ve beraberlik duygularının harekete geçirileceği çalışmaların katkı sağlayacağına inanmaktadır. Ayrıca sürdürülen tarımsal faaliyetlerin bireysel olarak değil, yakın köylerle birlikte tek bir işletme şeklinde veya kooperatif çatısı altında gerçekleştirilmesi önerisini ifade etmeye çalışmıştır. Ortak fayda bilincinin köyde sosyal ilişkileri güçlendireceğini, tarımsal üretimin ekonomik getirisinin artırılması gerektiğini düşünmektedir.

Muhtar köyünde tarımsal faaliyetleri sürdürenlerin sayısının azalmasının, tarım dışı kazançla geçimini sağlayanların çoğalmasının, üreticilerin faaliyetlerini sürdürmesini olumsuz etkilediğini belirtmiştir. Bu noktada kendisi şu ifadeyi dile getirmiştir;

“...İnsanlar geleceğini düşünmüyor, herkes kendi nefesine çalışıyor, ben bugün ne kazanabilirim, herkes kendi nefesine, demiyo ki benim çalıştığım benim kazandığımda geleceğim için, çoluğumuz çocuğumuz için örnek olacak, para kazansam ne kazanmasam ne meselesi yok... Ben bir çeşme yaptırıyorum, adam diyo ki banane ya ben bundan sonra benim hayvanım ordan su mu içecek ya, benim çoluğum çocuğum İstanbul’da köyü satın alır, gelip de burada hayvancılık mı yapacak. Zihniyet değişti bence fikirler değişti, köylü yine aynı köylü...”

Muhtar DLK köyünde başlayan göç hareketinin 2000’li yıllarda köy okulunun kapanması ile başladığını, göçün gelirle ilişkili olmadığını ifade etmiştir. Köyüne 1948 yılında okul yapıldığını, köy nüfusunun %100’ünün en az ilkokul, %70’inin üniversite mezunu olduğunu belirterek, köyünde eğitim düzeyinin yüksek olduğundan söz etmiştir. Göç hareketiyle birlikte köyde yaşayan nüfus azaldığı nedeniyle, için yol, elektrik gibi hizmetlerin gerekli kurum, kuruluşlar tarafından yapılmadığını, alt yapı olanaklarının çok eski olduğunu dile getirmiştir. Muhtar bu ifadeleriyle devlet tarafından köye yapılacak yatırımlarda köyün nüfus yoğunluğunun dikkate alındığını ortaya koymuştur. Muhtar DLK köyünde birlik beraberlik olmadığını ifade eden muhtarları şaşıarak dinlediğini belirtmiştir. Köyünde 108 hanenin ikamet ettiğini belirten muhtar, 100 yıllık gelenekleri civar köylerle birlikte devam ettirdiklerini ifade etmiştir. Muhtar DLK eşiyile

birlikte 2016 yılında İstanbul'dan köye göç ederek çiftçiliğe başladığını belirtmiştir. Bu düşüncelerini şu sözlerle ifade etmiştir.

“... Ben 2016'da geldim, emekli oldum, ben köye geldim ve başladık. 6 tane tavuk aldım, 6 tavuğu 300 tavuk yaptım, hiç kimse yok köyde hepsi yaşlı, tavuktan sonra kooperatif olayları, ekinezya çayı, çilek bahçeleri, yapılıyor, evet yapılıyor ama adam bakıyor sigortası olması lazım, İstanbul'dan kimse memnun değil arkadaşlar...”.

Muhtar DLK köyden ayrılarak büyükşehirlerde ikamet eden ve çok varlıklı olan bireylerin, köyünde bazı yatırımlar yaparak tarımsal faaliyetleri sürdürmek istediklerini belirtmiştir. Köyde büyük ölçekte hayvancılık yapan 6 kişinin olduğunu, bu 6 kişinin İstanbul'da üst düzey yönetici olduğunu ifade etmiştir. Bu tür yatırımların artması için devletin tarımsal desteklerinin, yayım ve danışmanlık hizmetlerini artırması gerektiğini şu şekilde belirtmiştir. “... Ha burada biraz destekler, az önce anlattı ziraatçı geliyormuş valla helal olsun, ben üç yıldır bir tanesini getiremedim, sekiz tane çilek bahçesi yaptım, bir tane ziraat mühendisini köye getiremedim, kontrol ettiremedim. Kısacası tarım bir devlet politikasıdır, devletin el atması lazım, bizi de çalıştırması lazım...”

Muhtar DLK'nin bu ifadelerine karşılık Muhtar ÇYR, Tarım İl Müdürlüğü'nden ücretsiz bir şekilde tohum ve gübre aldığını, tohumu ve gübreyi değerlendirerek üretim yapacak bir çiftçi bulamadığını belirtmiştir.

Muhtar SZK köyünün deniz seviyesinden 1300-1600 m yüksekte olan bir orman köyü olduğunu, sulu arazisi olmadığını ve tarıma uygun olmadığını belirtmiştir. 1980-1990 yıllarında köyün boşaldığını, bu durumun nüfusun çoğalarak arazinin daralmasından kaynaklandığını belirtmiştir. Muhtar 18 yaşında köyden ayrıldığını, 41 sene sonra, 2017 yılında tekrar köye yerleştiğini ifade etmiştir. Köyünün genel olarak 268 hane, kışın ise 25 hane olduğunu belirtmiştir. Köyünde sadece bir büyükbaş bir de küçükbaş hayvancılık yapan üretici olduğunu söylemiştir. Muhtar köyünün bitkisel üretime uygun olmadığını, istenilirse hayvancılık faaliyetlerinin sürdürülebileceğini ifade etmiştir. Muhtar belli bir döneme kadar köyde yaşayanların tekrar köye döndüğünü, fakat doğma büyüme şehirde olanların köye dönmesinin mümkün olmadığını belirtmiştir.

Kente göç edenlerin, köye yılda on beş gün gelerek tatil yaptıklarını belirtmiştir. Muhtar eğitim seviyesi yüksek olduğu için insanların kırsalda yaşamak ve çiftçilik yapmak istemediği sonucunu ortaya çıkaran ifadeleri olmuştur.

Soru 2: “Köye dönüşler ya da tarıma dışarıdan girişler kırsal alanı ve tarımı nasıl etkiler?”

Bu soru üç farklı kesim ve üç farklı durum için birlikte sorulmuştur. Bunlardan biri köyün eski sakini olan, köyü ve tarımı bilen kişilerin dönüşleridir. İkincisi, daha önce tarımın içinde bulunmamış olsa da bu alanda üretimi aile çiftçiliği ölçeğinde ve tarım sektöründeki genel yapıyı tehdit etmeyecek nitelikte, dışarıdan girişlerdir. Üçüncüsü ise, büyük sermaye sahibi güçlü şirketlerin tarımda farklı bir üretim ve üretici karakteri ile aile işletmeciliği için zorlayıcı bir unsur olarak tarım sektörüne dâhil olanlardır. Her üç giriş görüşülen muhtarlara açıklanmış ve cevaplama sırasında her üçü için olası etkilerin değerlendirilmesi istenmiştir.

Muhtarlar arasında bu soruya verilen cevaplarda öncelikli olarak öne çıkan durum şu şekildedir: Muhtarlar yıllar önce kente göç etmiş olan köyün eski sakinlerinden köye geri dönme isteğinde olduklarını, ancak bunu gerçekleştirmenin neredeyse mümkün olmayacak kadar zor olduğunu ifade etmişlerdir. Özellikle büyük kentlerde yaklaşık beş yıl öncesinden başlayan bir dönüş eğilimi olduğu belirtilmektedir. Bu durum muhtarlar tarafından son yıllardaki geçim zorluğu ile ilişkilendirilmekle birlikte, yaşanan bazı ulusal boyutlu siyasal olayların (FETÖ olayları) ortaya çıkardığı güvensizlik ortamı, pandemi, deprem gibi büyük kentlerde yaşamayı zorlaştıran nedenlerin de bu eğilime yol açtığı tahmin edilmektedir. Diğer yandan muhtarların bir bölümü büyük kentlerde yaşayanların geri dönmek isteseler de bu isteklerini gerçekleştirmek için gerekli olan olanakları oluşturmalarının çok zor olduğunu düşünmektedirler.

Tarıma şirketleşmiş ve profesyonel bir biçimde girecek olanlar ise muhtarlar tarafından memnuniyetsizlikle karşılanmakta ve bunun tarımda aile çiftçiliğini tehdit edecek bir etken olacağını ifadelerinde yansıtmaktadırlar. Muhtarlardan biri bu konuya köyünde değiştiğini, görüşme ortamında aşağıdaki etkileyici ifade ile aktarmıştır;

Muhtar SVR “..... Kendi köylüme diyorum ki tüm araziyi bana sözleşmeli olarak verin, ineğinizi dananızı verin, iki sene sonra bu ineğe danaya sizi hasret koyarım, sütü bir dana fiyatına satarım size, unu şu paraya satarım, aklınızı başınıza toplayın, herkes kendi arazisine baksın, ben her on beş günde benim köyümde 15-20 tane gencim var, hepsine toplantı yapıp fikir veriyorum ama destek olan yok. Ama bu gidişatın sonunu söylüyüm, kesinlikle birileri bizim köylerimizi de satın alacak, bizi de satın alacak, biz de onların kölesi olacağız, sahip çıkılmazsa...”

Soru 3: “Sizce köyde yaşamak bir tercih mi zorunluluk mu? Devlet bu duruma müdahale etmeli mi, kendi haline mi bırakmalı?”

Muhtarlar genel olarak kalanların köyde yaşamayı kendilerinin tercih ettiğini ifade etmişlerdir. Köylerde genellikle yaşlı nüfus yoğunlaştığı, genç ve orta yaş grubunda olanların da kendi isteğiyle kaldıklarını bildirmişlerdir. Köylerden göç hareketliliğinin durma noktasına yakın bir noktada olduğu ifade edilmiştir. Kalan nüfusun muhafaza edilmesi için belirli önlem ve tedbirler alınması da büyük önem taşımaktadır. Devletin çiftçinin daha bilinçli bir üretim yapabilmesi, işletmesini geliştirebilmesi, işini ve köyünü sahiplenebilmesi için çaba harcaması gerekmektedir. Tarımın geleceği düşünülmesi ve köye dönüşleri teşvik edici yatırımlar yapılması gerektiği düşünülmektedir. Ortak kanat köylerin kendine özgü ele alınması, sorununa ve dokusuna uygun şekilde çözümler üretilmesi gerektiği yönündedir. Hayvancılığa uygun köylere veterinerlik hizmetleri, bitkisel üretime uygun köylere ziraat mühendisi hizmeti verilmesi gerektiği ifade edilmektedir.

Soru 4: “Köylerin kaderini değiştirir.”

Muhtarlar kendi köyleri özelinde veya genel olarak değerlendirmeler yaparak göç sorununa farklı açılardan değinen sorular üzerinden düşüncelerini ifade etmişlerdir. Soru 4’te muhtarların köylerde yaşanan göç sorununa çözüm olabileceğine inandıkları düşünceleri belirtmeleri istenmiştir.

Muhtar SRT tarımsal desteklerin adil ve dengeli yapılmasının köylerin kaderini değiştireceğine inanmaktadır. Diğer bir ifade edilen verilen desteklerin üretime katkı sağlayıp sağlamadığına ilişkin kontroller yapılmalı ve destekler üretim yapacak üreticilere ulaştırılmalıdır. Muhtara göre bu uygulama ile köylere göç hareketi hızlanacaktır.

Muhtar SRÇ devlet tarafından üreticilerin üretimlerini artırmasına yönelik çalışmaların yapılmasını önermektedir.

Muhtar ÇYR köylerde nüfusun azaldığı için değişecek bir şey kalmadığını ifade etmiştir.

Muhtar TŞÇ çiftçi eğitimleri ve ücretsiz danışmanlık hizmetleri ile köylerin kaderinin değişeceğini düşünmektedir.

Muhtar SVR'e göre, köylerde birlik beraberlik bilincinin ve sosyal ilişkilerin güçlendirilmesine yönelik çalışmaların yapılmasına ihtiyaç duyulmaktadır ve köylerin kaderini değiştirecek olan köylerdeki güçlü sosyal dokudur.

Muhtar DLK köy okullarının veya birbirine yakın köylere ortak bir köy okulu açılması, köylerin yapısına uygun üretim deseni belirlenmesi, civar köylere hizmet verecek veteriner ve ziraat mühendisi bulunması gerektiğini belirtmiştir. Muhtar, köylerin kaderinin bu şekilde değişeceğine inanmaktadır.

Muhtar SZK devlet tarafından toprak analizi yapılarak köylere özgü üretim desenlerinin belirlenmesi gerektiğini belirtmiştir. Büyükşehirlere gitmiş olanların şuan geri dönmesinin mümkün olmadığını, fakat bu şekilde mevcut durumda köyde bulunan ve göç etme eğiliminde olan bireylerin kalması için bir destek olacağını ifade etmiştir. Üreticilerin bitkisel ve hayvansal üretim ile ilgili teknik bilgiye ihtiyaç duyduklarını düşünmektedir.

Muhtar SVR nüfusu azalmış ve birbirine benzer dokusu olan yakın köylerin birleştirilmesinin köylerde birlik beraberlik duygusunu güçlendireceğine inanmaktadır.

Muhtar SZK köyünde yaşlı nüfusun yoğunlukta olduğunu, sağlık olanaklarının yetersizliği nedeniyle bu nüfusun kış aylarını şehirdeki yakınlarının yanında geçirdiklerini ifade etmiştir. Kışın ulaşım imkânlarının zorlaşmasından dolayı köylerin boşaldığını belirtmiştir. Öncelikle birbirine yakın köylere ortak bir sağlık ocağı yapılması gerektiğini ve köy yollarının ulaşımına uygun hale getirilmesinin gerektiğini ifade etmiştir. Muhtar SZK, Muhtar SVR'nin köylerin birleştirilmesi önerisini doğru bulmadığını belirtmiştir. Tarımsal üretimle ilgilenenlere sigorta desteklerinin verilmesinin köylere göçü teşvik edeceğini düşünmektedir. Üretime yönelik teknik eğitimlere fazlasıyla ihtiyaç duyulduğunu belirtmiştir. Bu düşüncelerine ek olarak köyündeki sağlık ve ulaşım sorununa yönelik şu ifadeyi dile getirmiştir.

Muhtar SZK “Çoğu zaman hastamız yolda ölüyo bizim mesela..”

Muhtarlar genel olarak köy okullarının açılmasının köylere dönüşü teşvik edeceğini ve köylerden göçün azalacağını düşünmektedir. 4+4+4 eğitim sistemi nedeniyle köylerden göçün yoğunlaştığı ifade etmişlerdir.

Köylerin kaderini ve olumsuz gidişi değiştirecek çözümler arasında;

- ‘Tarımı ve gençleri teşvik edici projelerin arttırılması’
- ‘Tarımsal desteklemelerin arttırılması ve desteklere ulaşımın kolaylaştırılması’
- ‘Köyün yapısına uygun ürünlerin belirlenmesi ve yetiştiriciliği konusunda eğitim verilmesi’
- ‘Birbirine yakın köylere ortak bir ziraat mühendisi ve veteriner atanması’
- ‘Köy halkının çalışması veya devlet tarafından çalışmaya yönlendirilmesi’
- ‘Çiftçi eğitimi’
- ‘Birlik beraberlik duygusunun artması’
- ‘Birbirine yakın köylere ortak bir okul açılması’
- ‘Nüfusu azalmış, birbirine yakın köylerin birleştirilmesi’
- ‘Köylerde alt yapısal olanaklarının iyileştirilmesi’

gibi düşünceler ifade edilmiştir.

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu araştırma kırsal alanda nüfus ve yaşam koşullarının sürdürülebilirliğini ve bu kavramlarının birbiri ile olan ilişkisini ortaya koymak, böylece kırsal alanda daha sürdürülebilir yaşam koşulları ve daha güçlü bir kırsal nüfus önündeki engellerin ortaya konması ve bu sonuçlara dayalı çözümler geliştirilmeye çalışılması amacıyla gerçekleştirilmiştir. Araştırma alanı Tokat il genelidir. Araştırmada elde edilen verilere ilişkin sonuç ver öneriler her bir aşama için ayrı olacak şekilde ifade edilmeye çalışılmıştır.

5.1. TÜİK Veri Sisteminden ve Diğer Kaynaklardan Alınan Bilgilere Dayalı Araştırma Bulguları

Tokat iline bağlı 613 köye ait nüfus istatistikleri, alt yapı olanakları, coğrafi konum, ulaşım olanakları ve eğitim olanakları gibi konularda bilgiler elde edilmiş ve bir veri seti haline getirilmiştir. TÜİK'ten alınan 16 yıllık (2007-2022) nüfus verilerine göre köylerin %78,8'i azalmıştır. %21,2 oranında köyde nüfus değişmemiş veya artmıştır. Köylerin %35,4'ü şiddetli azalış, %43,4'ü azalış eğilimindedir. %7,8 oranında köy artan, %6,5 oranında köy şiddetli artan köylerdir. %6,6 oranında köyün ise nüfusunda önemli bir değişim ($-5 \leq \text{nüfus değişimi} \leq +5$) olmadığı belirlenerek, sabit kaldığı kabul edilmiştir.

Köylerin tamamına yakınında (%99,3) içme suyu tesisi, %93,8'inde kanalizasyon tesisi bulunmaktadır. %98,5' oranında köyde içme suyu yeterli seviyededir. Köylerin %0,2'sinde içme suyu arıtma tesisi, %2,4'ünde atık su arıtma tesisi bulunmaktadır. %6,2 oranında köyün (38 köy) kanalizasyon alt yapısı yoktur.

Genel olarak köylerin alt yapı olanakları bakımından iyi durumda olduğu görülmektedir. Alt yapı sistemleri eksik olan köylerde eksikler tamamlanabilir. Bazı köylerde alt yapı sistemlerinin eskidiğini ve bu nedenle sorunlar yaşandığını bildiren muhtarlar olmuştur. Alt yapı sistemlerinin bakım, onarım ve yenilenmesi konusunda gerekli çalışmalar yapılabilir. Nüfusu azalan köylerde alt yapı hizmetlerinin, az sayıda

insan için ihmal edilebilir mantığından kurtararak güçlü bir şekilde devam ettirilmesi önemlidir.

Tokat ilinde köylerin %37,5'i ovada veya çevresinde, %62,5'i dağ, yamaç ve orman gibi engebeli alanlarda konumlanmıştır.

Yamaç, dağ ve orman köylerinin ova köylerine göre sosyo-ekonomik açıdan dezavantajlı olduğu bilinmektedir. Bu köylerde yaşayanların il veya ilçe merkezine ulaşarak ihtiyaçlarını karşılaması köyde yaşam maliyetlerini artırmaktadır. Dağ ve orman köylerinde tarımsal olanakların kısıtlı olması, nüfusun tarım dışı iş alanlarına yönelmesine neden olmaktadır. Tarım dışı iş imkânlarının köy dışında yani kentsel alanlarda yoğunlaşması, nüfusu il ve ilçe merkezine yöneltmektedir. Dağ ve orman köylerinin genellikle kent merkezilerine uzak olması nüfusu köyden göç etmeye zorlamaktadır. İl ve ilçe merkezine uzak köylerde yaşayanların çeşitli ihtiyaçlarını karşılamak için merkezlere erişimini kolaylaştırıcı çalışmalar yapılabilir. Belediye tarafından haftada bir veya birkaç kez köy ile ilçe merkezi arasında ücretsiz ulaşım hizmeti sunulabilir. Köyün yapısına uygun tarım ve tarıma dayalı iş olanakları geliştirilebilir ve kırsal nüfusun ekonomik sürdürülebilirliğine katkı sağlanabilir. Bu gibi çalışmalar köylerden göçü azaltmaya yardımcı olabilir.

Köylerin ana yola mesafesi ortalama 3,5 km'dir. Ana yol ile köy arasındaki mesafe genellikle (%74,7) asfalttır. %17,2 oranında köyde ise anayola olan mesafe topraktır. Muhtarlar köy halkının bu durumdan memnun olmadıklarını bildirmişlerdir. Köylere ulaşım olanaklarının iyileştirilmesi konusunda çalışmalar arttırılabilir. Köylerin ilçe merkezine mesafesi ortalama 22,5 km, il merkezine mesafesi 66,2 km'dir. Köylerin dörtte biri ilçe merkezine 30 km den, %13,7'si il merkezine 100 km den uzak mesafededir.

Köylerin %21,2'sinde köy okulu aktif şekilde eğitim vermektedir. %78,8 oranında köyde ise okul kapalıdır. Okulun açık olduğu köylerin %75,4'ünde ana sınıfı, %82,3'ünde ilkokul, %31,5'inde ortaokul, %0,8'inde lise eğitimi verilmektedir.

Köylerin yaklaşık beşte birinde köy okulu aktif şekilde (%21,2) eğitim vermektedir. Kente göçün önemli nedenleri arasında kırsalda eğitim olanaklarının yetersizliği yer almaktadır. Bu nedenle köylerdeki öğrenci sayıları tespit edilerek bölgesel köy okulları açılabilir ve öğrencilerin eğitim olanaklarına erişimi kolaylaştırılabilir. Böylelikle çocuklarının eğitimi için kente göç etmek zorunda kalan ailelerin kırsalda yaşamaya devam etmesi sağlanabilir.

5.2. Muhtar Görüşmelerine İlişkin Sonuç ve Öneriler

Muhtarların yaş aralığı 26 ile 79 arasında değişmektedir. Genel yaş ortalaması 52,9'dur. Muhtarların %41,7'si 50 ve altı yaş, %58,3'ü 50 yaş üstü bireylerdir. Eğitim düzeyi genellikle ilkökuldür. Ortaokul veya lise mezunu olanların oranı %31,8'dir. Muhtarların mülk arazileri ortalama 55,0 (54,8) dekadır. Yaklaşık üçte biri (%31,7) kiralama yoluyla tarımsal üretim yapmaktadır. Kiralanan arazi büyüklüğü ortalama 83,2 dekadır. Muhtarların çoğunluğu (%87,3) doğma büyüme köyde ikamet eden bireylerdir. Yarıdan fazla bir bölümü (%53,7) ilk defa muhtarlık yapmaktadır.

Köylerin dörtte birinde bakkal, %17,3'ünde kahvehane, %53,3'ünde köy odası bulunmaktadır. Köylerin büyük çoğunluğunda (%97,2) en az bir ibadethane bulunurken, %2,8'inde bulunmamaktadır. Kırsal alanlar için önemli yapılardan biri olan sağlık birimi ise köylerin %22,7'sinde vardır. Bahsedilen mekânsal varlıklar köyden göç edilmesinde doğrudan bir etkiye sahip olmasa da, dikkat edildiğinde bu mekânların genellikle nüfusun yoğun olduğu köylerde var olduğu görülmektedir. Bu yapıların varlığı köydeki nüfustan kaynaklanmakla birlikte, yani nüfus yoğunluğuna bağlı olarak köylerde bulunuyor olsalar da, bu yapıların çokluğu zincirleme olarak nüfus yoğunluğuna da olumlu yansıtacağı açıktır. Köyde bulunan mekânsal varlıklar ile göç arasında karşılıklı bir ilişkinin olduğu söylenebilir. Bu yapıların köyü daha canlı ve bir arada tutması beklenebilir. Bu konudaki etkileşimi ya da mekânsal varlıkların kırsal nüfus açısından işlevi ile ilgili farklı sonuçları ortaya koyan alan araştırmaları yapılabilir. Ayrıca nüfus ve tarımsal sürdürülebilirlik açısından bu mekânların bireylerin beklentilerini karşılayabilecek seviyeye getirilmesi önemlidir.

Köylerin %25,5'inde nüfusun yarıdan az bir bölümü çiftçilik yapmaktadır. %47,5'inde ise nüfusun yarıdan fazla bir bölümü tarımsal üretimle ilgilenmektedir. Sonuçlara göre, bazı köylerde nüfusun önemli bir bölümü herhangi bir nedenle tarımla ilgilenmemektedir. Köylerde sürdürülen tarımsal faaliyetlerinin kapasitesi konusunda verilerin elde edilebileceği araştırmalar yapılmalı ve tarımın sürdürülebilirliğini tehdit eden risk ve belirsizliklere karşı bölgesel ve ulusal önlemler arttırılmalıdır.

Köylerin %64,3'ünde tarım dışı iş kollarında çalışan bireyler bulunmaktadır. Bu bireyler çiftçiliğin yanı sıra farklı bir iş ile ilgileniyor olabilir veya tamamen tarımsal üretimi terk etmiş olabilirler. Bu durum olumlu ve olumsuz sonuçlar ortaya çıkabilir. Tarım dışı iş olanakları tarımsal üretime bağımlılık ve tarımsal sürdürülebilirlik açısından olumsuz bir durum iken, nüfus sürdürülebilirliği açısından bireylerin tarımsal üretim yapmasa dahi kırsalda kalması için olumlu bir durum olabilir.

Kırsalda yaşayanların genellikle orta gelir grubunda olan bireyler olduğu söylenebilir. Çiftçilik yapanların tarımsal gelirlerini artırmaya yönelik çalışmalarla kırsal nüfusun gelir düzeyi yükseltilebilir. Köylerde büyükbaş hayvan yetiştiriciliği, küçükbaş hayvancılığa göre daha yoğun sürdürülmektedir. Hayvancılığı teşvik edici ve destekleyici çalışmalar artırılabilir. Veteriner hizmeti maliyetlerinin yüksek olduğunu bildiren muhtarlar olmuştur. Hayvan sağlığı konusunda ücretsiz hizmet çalışmaları geliştirilebilir. Bu tür hizmetler bölgede hayvancılık faaliyetlerinin canlanmasına katkı sağlayabilir.

Köylerde kuru tarım arazileri hâkim durumdadır. Tarla bitkileri üretimi yapanlar (%71,4) çoğunlukta olmasının yanı sıra, bahçe bitkileri ürünleri ve hayvansal ürün üretimi de sürdürülmektedir.

Muhtarların yarıdan fazla bir bölümü (%56,5) köyünün göç aldığını bildirmişlerdir. Köye dönenlerin köyün eski sakinleri olduğu ve genellikle orta ve ileri yaş grubu bireylerden oluştuğu belirlenmiştir. Genç nüfusun kırsala dönmesi ve tarımsal üretime katılmasını teşvik eden çalışmalar yapılabilir.

Köylerin tarımsal verim konusunda ortalama bir düzeyde olduğu ve 16 yıllık süreçte (2007-2022) köylerde bu konuda bir değişiklik olmadığı söylenebilir. Bu süreçte tarımsal kazancın bir miktar azaldığı, tarım dışı kazancın ise %21,7 oranında arttığı ifade edilebilir. Nüfusun kente aşinalık ve tarımda teknoloji kullanımı düzeyinde önemli gelişmeler olduğu söylenebilir. 16 yıllık süreçte kırsalda tarım dışı kazanç artarken, tarımsal kazançta bir artış sağlanamaması tarımın sürdürülebilirliği açısından olumsuz bir durumdur. Üreticilerin tarımsal gelirlerini artırmaya yönelik çalışmalar, tarımsal örgütlenme bilinci oluşturma aracılığıyla sağlanabilir.

Muhtarların yarısından fazla bir bölümü (%51,3) köy içi yolların kötü durumda olduğunu ifade etmişlerdir. Alt yapı eksikleri, içme suyu ve sulama suyu yetersizliği gibi sorunları dile getiren muhtarların oranı dikkat çekicidir. Muhtarlar köyde sosyal ve yaşamsal ihtiyaçları karşılayacak çalışmalarında yapılmasını beklemektedir. Köylerin sorun ve ihtiyaçlarına yönelik yapılan çalışmalar hızlandırılabilir.

Muhtarların %22,7'si köyünün tarımsal üretime elverişli olmamasından dolayı şehre göçlerin yaşandığını ifade etmiştir. Küçük ve parçalı araziler nedeniyle göç edildiğini belirten muhtarların oranı da %19,8'dir. Tarımsal üretim maliyetlerinin yüksek olmasına bağlı olarak göç edildiğini düşünenlerin oranı %16,2'dir. Köyden göçü önleyici tedbirler alınmalı ve özellikle gençlerin kırsalı terk etmemesi için ayrıcalıklı çalışmalar yapılabilir. Yaşam standartlarının düşük olması nedeniyle köyden göç edildiğini düşünen muhtarlarda bulunmaktadır. Kır ile kent arasındaki yaşam koşulları farkı en aza indirilmelidir. Muhtarların bir kısmı köyde yaşayan gençlerin evlenme sorunu nedeniyle kente göç ettiğini bildirmişlerdir. Kır ile kent arasındaki gelişmişlik farkları nedeniyle genç kızlar evliliği kente göç etmek için bir fırsat olarak görüyor olabilir.

Genç ve orta yaş gurubu bireylerin köyde kalmaya devam etmelerindeki en önemli etkenin yeter düzeyde gelir elde etmeyi sağlayacak arazi büyüklüğüne sahip olmak olduğu tespit edilmiştir. Muhtarların dörtte biri ise genç ve orta yaştakilerin kentte geçinemeyeceği düşündüğü için köyde kalmaya devam ettiklerini belirtmiştir. %11,3 oranında muhtar ise köyde yaşamaya devam eden genç ve orta yaş grubu bireylerin

köyde yaşamayı sevdiğini düşünmektedir. Muhtarların %16,7'si köyde genç ve orta yaş grubunda olan nüfusun bulunmadığını bildirmişlerdir.

Nüfus hareketleri ile köye ait bazı özellikler arasında bir ilişki olup olmadığı araştırılmak istenmiştir. Yapılan ki-kare analizi sonucunda, nüfus değişimi ile köyün; il merkezine mesafesi, coğrafi konumu, çiftçilik oranı, tarım dışı meslek oranı ve köy puanı arasında anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmiştir.

Ki-kare analizi sonucunda öne çıkan bazı değerlendirmeler aşağıdaki gibi özetlenebilir;

16 yıllık süreçte;

- Nüfusu azalan köyler, il merkezine en yakın, ova ve çevresinde konumlanmış, köy puanı yüksek,
- Şiddetli azalan köyler, il merkezine en uzak mesafede olan, çiftçilik yapan aile oranının ve tarım dışı meslek çeşitliliğinin yoğun,
- Nüfusu artan köyler, çiftçilik yapan aile oranının düşük, ova dışında konumlanmış, köy puanının düşük,
- Son olarak nüfusu şiddetli artan köyler, çiftçilik yapan aile oranının ve tarım dışı meslek çeşitliliğinin düşük, ova dışındaki alanlarda konumlanmış ve köy puanı düşük olan köylerdir.

Analiz sonuçlarına göre, köylerde nüfus azalışının il merkezine yakın köylerde de söz konusu olduğu, ancak en uzak köylerde azalmanın şiddetlendiği analiz sonucu ortaya konmuştur. Şiddetli azalma olan köyler hem çiftçilik oranının hem meslek çeşitliliğinin yüksek olduğu yerleşim yerleri olarak öne çıkmaktadır. Şiddetli azalan ve il merkezine uzak köylerde bazı haneler tarımın yanı sıra aile üyelerinden birinin tarım dışında bir meslekten kazandığı ücret ile geçimlerini sağlamaktadır. Muhtarların ifadelerine göre bu çalışanların kente tamamen göç etme imkân veya isteğinde olmadığı, yılın belli bir döneminde kentte çalışıp köye dönüş yaptıkları belirlenmiştir.

Araştırma sonucunda bir takım öneriler getirilebilir. İl merkezine mesafe göçün şiddetini etkileyen bir faktördür. İl merkezine mesafeden kaynaklanan olumsuzlukların giderilmesi konusunda kırsala ve il-ilçe merkezine uzak bölgelere yatırım çalışmaları arttırılabilir. Analiz sonuçları il merkezine en uzak mesafedeki köylerin daha şiddetli göç verdiğini ortaya koymaktadır. İl merkezine yakın mesafede olan köylerde ise şiddetli azalış gösteren köyler daha azdır. Kent ortamıyla temas kurma sıklığının köyden göç etme eğilimini arttırdığı söylenebilir.

Artan ve şiddetli artan köylerde çiftçilik yapanların oranı daha düşükken, azalan ve şiddetli azalan köylerde çiftçilik yapma oranı daha yüksektir. Nüfusu şiddetli azalan köylerde aynı zamanda tarım dışı meslek çeşitliliğinin de diğer köy gruplarına göre daha fazla olduğu tespit edilmiştir. Şiddetli azalan köylerde tarımın yanı sıra farklı mesleklerin yapılması tarımdan yeteri kadar gelir elde edilemediğinden kaynaklanıyor olabilir. Bu köylerde çiftçilik yapmaya devam edenlere genel desteklere ek olarak farklı ve ayrıcalıklı destekler sağlanabilir. Kırsal nüfusun sürdürülebilirliğinin sağlanması konusunda alternatif meslek alanlarının oluşturulması yapılan son çalışmalarda öne çıkan bir çözüm olarak ileri sürülmektedir. Köylerde farklı meslek gruplarının köy nüfusu üzerine etkileri konusunda daha detaylı araştırmalar yapılması ve kırsalda alternatif meslek alanları oluşturulması yönündeki çalışmaların yapılacak araştırmalar üzerine ve ortaya çıkaracağı sonuçlar planlanarak geliştirilmesi önemli görülmektedir.

Köy puanı yüksek olan köyler azalmakta, fakat şiddetli azalış göstermemektedir. Bu köyler artış veya şiddetli artışta göstermemektedir. Düşük puanlı köylerde nüfus artışı ihtimali yüksek puanlı köylere oranla daha fazladır. Bu köylerde emekli kentte emekli olup geri dönenlerin yoğunlukta olduğu söylenebilir.

5.3. Köy Hane Halkı Anket Çalışmasına Ait Bulgulara İlişkin Sonuç ve Öneriler

Araştırma kapsamında görüşülen bireylerin yaş aralığı 19 ile 90 arasında değişmektedir. Genel yaş ortalaması 55,7'dir. Genç nüfus olarak ifade edebileceğimiz 40 yaş ve altı nüfusun oranı %9,2'dir. Görüşmeye katılanların %28,5'i 50 yaş ve altı, %71,5'i 50 yaş üstü nüfustan oluşmaktadır. Genç nüfusun tarımsal üretim faaliyetlerine katılmasına

yönelik teşvik edici çalışmaların artırılması, tarımın sürdürülebilirliğine katkı sağlayacaktır.

Bireylerin %67,3'ü ilkokul mezunu bireylerdir. Okur-yazar olmayanların oranı %6,3, okur-yazarların oranı %7,6'dır. Bireylerin %18,6'sı en az ortaokul mezunudur. Kırsalda yaşayanların dolayısıyla çiftçilerin eğitim düzeyi tarımsal işletmenin geliştirilmesi ve tarımsal desteklere ulaşılması konusunda etkilidir. Araştırma alanında eğitim düzeyinin düşük olduğu tespit edilmiştir. Kırsal nüfusun eğitim düzeyi göz önünde bulundurularak, tarımsal desteklemelere yönelik bürokratik işlemler konusunda üreticilere yardımcı olunabilir veya işlemler daha sade ve anlaşılabilir hale getirilebilir.

Bireylerin yıllık tarımsal geliri ortalama 82600,0 ₺'dir. Üreticilerin %46,6'sı yıllık 50000 ₺ ve daha az tarımsal gelir elde etmektedir. 50001- 100000 ₺ arası gelir elde edenlerin oranı %12,1, 100000 ₺ üzeri gelir elde edenlerin oranı ise %14,7'dir. Üreticiler yıllık gelirlerinin %51,3'ünü tarımsal faaliyetler sonucu elde etmektedir. Kırsalda yaşayanların dörtte biri (%25,7) her hangi bir tarımsal faaliyetle ilgilenmemektedir. Gelirinin yarısını tarımdan elde edenlerin yanı sıra, herhangi bir tarımsal faaliyetle uğraşmayanların oranı da dikkat çekicidir. Üreticilerin tarımsal işletmelerini geliştirmeye ve tarımsal gelirlerini artırmaya yönelik projeler gerçekleştirilebilir. Ayrıca kırsal alanda yaşadığı halde herhangi bir tarımsal üretim faaliyetinde bulunmayan bireyleri tarımsal üretime özendiren çalışmalar yapılabilir.

Tarımsal üretim ile uğraşanların ortalama işletme büyüklüğü 23 dekar olarak belirlenmiştir. Araştırmada çiftçilerin %60,0'ı 20 dekar ve daha küçük işletme arazisine sahiptir. %32,4 oranında üreticinin 20 ile 50 dekar arasında değişen büyüklükte arazi varlığı bulunmaktadır. 50 dekardan daha büyük işletmeye sahip üreticilerin oranı %4,8'dir. Üreticilerin %84,2'sinin tarla bitkileri, %44,0'ünün bahçe bitkileri ürünleri ürettikleri, %66,2'sinin hayvansal üretim faaliyetlerinde bulunduğu ortaya konulmuştur. TÜİK verilerine göre Türkiye'de ortalama işletme büyüklüğü 61,0 dekadır. Katılımcıların ortalama işletme büyüklüğü ise Türkiye ortalamasının yaklaşık üçte biridir. Küçük ölçekli tarımsal işletme sahibi üreticilerin işletmelerini genişletmeleri konusunda çalışmalar yapılabilir. Bu çalışma işlenmeyen tarım arazilerinin aktif

Üreticilere kiralama yoluyla kullandırılması şeklinde olabilir. Ayrıca üreticilere işletmelerini en uygun şekilde kullanmaları, yöreye en uygun ürünü yetiştirmeleri ve en yüksek geliri elde etmeleri konusunda danışmanlık hizmeti verilebilir.

Köyde yaşayanların %85,4' kente göç etmeyi düşünmemektedir. %14,6 oranında birey ise kente göç etme eğiliminde olan bireylerdir. Bireylerin köyde kalmayı tercih etme nedenlerini başında köyde yaşamayı sevmeleri, kent ortamını kalabalık ve sıkıcı bulmaları, tarımsal faaliyetlerle uğraşmayı sevmeleri gelmektedir.

Gç etmek istediğini ifade edenler önemli oranlarda tarımsal üretim ile ilgili ilişkili sorunlar ve sosyal güvenceli iş bulma nedeniyle göç etmek istediklerini ifade etmişlerdir. Kırsal nüfusun tarımsal üretim sürdürülebilirliği için üretim maliyetlerinin düşürülmesi konusunda tarımsal girdi destekleri artırılabilir ve çiftçiler için özel bir sosyal güvence desteği sağlanabilir.

Bireylere göre kente göçün en önemli nedenleri; geçimini sağlayacak düzeyde arazi büyüklüğüne sahip olmama, sosyal güvenceli işe girme isteği, köyde tarımın dışında alternatif iş olanaklarının olmaması ve evlenme sorunudur.

Bireylerin 95,9'u köyde yaşamayı, %4,1'i şehirde yaşamayı tercih etmektedir. %87,6'sı çiftçiliği severek yaptığını belirtirken, tarımsal üretim konusunda başaralı olduğunu düşünenlerin oranı (%28,9) düşüktür. Üreticilere retimde başarılı olmaları konusunda tarımsal yayım ve danışmanlık hizmeti verilebilir. Bireylerin %76,8'i tarım dışı bir meslekte başarılı olacağına inanmamaktadır. %23,2 oranında birey tarımsal üretim dışında bir meslekte başarılı olacağına inandığı halde köyde yaşamaya devam etmektedir. Tarım dışı bir iş bulma becerisi olduğu halde köyde yaşamayı ve çiftçilik yapmayı tercih etmesi nedeniyle bu nüfus tarımın sürdürülebilirliği açısından oldukça değerlidir. Köy halkına göre eğitim ve sağlık olanaklarına erişim yetersizliği dışında diğer olanakların (sosyal ve kültürel) kısıtlı olması gç sebebi değildir. Eğitim ve sağlık olanakları konusunda köyler geliştirilebilir.

Bireylerin büyük çoğunluğu köy halkının geliri ve imkânları iyi olsa dahi köyde kalmayı tercih edeceklerini ifade etmişlerdir. Bireylerin %44,8'i köy halkının çiftçiliği mecburiyetten yaptığını düşünmektedir. Çiftçiliğin severek yapılan ve bir meslek haline gelmesi için, tarımsal işletmelerin daha modern işletmeler haline getirilmesi yönünde çalışmalar artırılabilir.

Katılımcıların %82,2'si köyde yaşadığı için kendini şanslı hissederken, %4,1'i ise geri kalmış hissetmektedir. %13,7'si kır ile kent arasında bir karşılaştırmada yapmadan köyde yaşamaya devam ettiğini bildirmiştir.

Bireyler köyün avantajları konusunda çeşitli cevaplar dile getirmiştir. Katılımcıların %48,3'ü köyün il veya ilçe merkezine yakın olmasını, %33,3'ü ormandan yakacak temin edilmesini köyleri için bir avantaj olarak ifade etmişlerdir.

Köyde yaşamanın en önemli dezavantajlarının başında tarımsal üretim maliyetlerinin yüksek olması gelmektedir. Bu durum köyde yaşayanları göç etmek zorunda bırakabilir. Üreticilerin sürdürülebilir tarım anlayışını benimseyerek üretim yapmalarına yönelik tarımsal yayım çalışmalarına ihtiyaç vardır. Tarımsal işletmelerin ekonomik, sosyal ve çevresel sürdürülebilirliğini sağlayacak işletmeler haline gelmesi için çalışmalar yapılabilir. Tarımsal ürünlerin optimum maliyetle üretilmesi ve en karlı şekilde pazarlanması konusunda danışmalık hizmeti verilmesi üretim maliyetlerinin azalmasına ve işletmenin sürdürülebilirliğine yardımcı olacaktır.

Köyden göç edenler ile köyde kalanlar arasında en dikkat çekici farklılığın gelir olduğu ifade edilmiştir. Göç edenlerin genellikle düşük gelirli bireyler olduğu belirtilmiştir. Kırsal nüfusun ekonomik olarak güçlendirilmesine yönelik çalışmalar tarımın ve kırsal nüfusun sürdürülebilirliğine katkı sağlayacaktır.

Göç etme eğilimi üzerine etkili olan faktörleri belirlemek amacıyla ikili lojistik regresyon analizi yapılmıştır. Analiz sonuçları göç etme eğilimi üzerinde en önemli etkiye sahip olan değişkenin köyde yaşamaya devam ederken sahip olunan duygu ve düşünce durumunun olduğunu göstermektedir. Tarım dışı meslekte başarı inancı ve traktör varlığı göç etme eğilimi üzerinde etkilidir.

5.4. Odak Grup Görüşmesine İlişkin Sonuç ve Öneriler

Göçün mevcut durumu, geleceği ve çözüm yolları konusunda görüşmek amacıyla muhtarlarla odak grup görüşmesi gerçekleştirilmiştir. Muhtarlar kırsalda tarımı tehdit eden boyutta bir nüfus kaybının olduğunu ifade etmişlerdir. Bu kaybı işsizlik ve köy okullarının kapanması gibi başlıca sebeplere dayandırmalarının yanı sıra köye özgü göç sebeplerinden bahsetmişlerdir. Muhtarların ifadeleri göçe karşı kırsalda kendi isteğiyle kalan ve tarımı seven bir kitlenin olduğunu da işaret etmektedir. Bu kitle nüfus büyüklüğü açısından şehir nüfusuyla kıyaslandığında yatırıma değer bulunmayabilir. Fakat kırsal kalkınmanın önemli bileşenleri olan kırsal nüfus ve tarım sektörü ile ilgili yaşanan sorunlara yönelik çözümlerin kırsalın dokusunu bilen kişilerle temas kurularak gerçekleştirilmesi büyük önem arz etmektedir. Kırsal kalkınma ve tarım politikalarının sahaya iletilmesi kurularak daha işlevsel hale getirilmesi üzerine çalışılabilir. Göçü tetikleyen temel sorunların yanı sıra, köye özgü sorunların mercek altına alınması ve çözüme ulaştırılması gerekmektedir. Görüşmeye katılan muhtarlar bu konuda elinden geleni yapmaya çalışan, konunun üzerine yoğunlaşan ve düşünen, önerileri ile soruna yönelik çözümü yakalamaya çalışan kişilikleriyle dikkat çekmişlerdir.

6. KAYNAKLAR

- Acar, T., 2021. Kütahya İli Altıntaş İlçesi Halk Mimarisinden Örnekler: Köy Odaları. *Folklor/Edebiyat*, 27(108);1013-1028.
- Acungil, Y., 2012. Kentleşme Sürecinde Tokat'ta Kentlilik Bilinci. (Yüksek Lisans Tezi), Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Tokat, Türkiye.
- Ağbaba, D., 2020. Yer Bağlılığının Sosyo-Mekânsal Farklar Bakımından İncelenmesi: Niğde Örneği. *IBAD Sosyal Bilimler Dergisi*, 133-147.
- Akbaş, İ., 2017. Türkiye'de Bölgesel Kalkınma ve Kentleşme Analizi. *Akademik Sosyal Bilimler Dergisi*.
- Akçakaya, O., 2016. Kentsel Sürdürülebilirliğin Uygulanması ve Ölçülmesi Bağlamında Yerel Yönetimlerin Fonksiyonu. *Ardahan Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 4(2016);47-64.
- Akdemir, İ. ve Korkmaz, D., 2021. Sürdürülebilirlik Bağlamında Moda ve Sanat İlişkisi, İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi (INIJOSS), 10(1);191-207.
- Akış İlhan, Ö., 2020. Türkiye'de Sağlık Hizmetleri ve Hastanelere Erişebilirliğin Mekânsal Profili: Sosyal Refah Açısından Bir Analiz. *Ege Coğrafya Dergisi*, 29(2);259-271.
- Akgül, H., 2018. Aksu İlçesinde (Isparta) Kırsal Nüfusun Yaşlanması ve Yaşlı Nüfusun Sorunları. (Yüksek Lisans Tezi), Sosyal Bilimler Enstitüsü, Süleyman Demirel Üniversitesi, Isparta, Türkiye.
- Akkaya, M., 2020. Kırdan Kente Göçün Azaltılmasında Genç Çiftçi Desteğinin Rolü ve Etkisi: Ankara İli Polatlı İlçesi Araştırması. (Yüksek Lisans Tezi), Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara Üniversitesi, Ankara, Türkiye.
- Alıntaş, G. ve ark., 2019. Genç Çiftçi Projesi Desteğinin Genç Çiftçilerin Tarımda Kalma Eğilimlerine Etkisi: TR83 Bölgesi Örneği, Türkiye. *Türkiye Tarımsal Gıda Bilimi ve Teknolojisi Dergisi*, 7;1682-1693.
- Alkan, A. ve Çelebi, Ü., 2023. Siirt İlinde Nüfusun ve Yerleşmelerin Yükselti Basamaklarına Göre Dağılışı. *Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 59;304- 326.
- Alkan, A., 2019. Antalya İlinde Genç Çiftçi Projesinin Uygulanması ve Sürdürülebilirliği Üzerine Bir Araştırma. (Yüksek Lisans Tezi), Fen Bilimleri Enstitüsü, Akdeniz Üniversitesi, Antalya, Türkiye.
- Amin, Z. ve ark., 2022. Mekânsal Stratejik Planlama Açısından Sürdürülebilir Tarım Arazileri ve Kırsal Kalkınma İlişkisi: Kabil-Dehsabz Örneği. *Türkiye Peyzaj Araştırmaları Dergisi*, 5(2);73-86.

Anonim, 1987. “Ortak Geleceğimiz” Raporu. Birleşmiş Milletler (UN). <https://population.un.org/wup/Country-Profiles/>

Anonim, 1988. Kırsal Politika İncelemeleri. İktisadi İşbirliği ve Gelişme Teşkilatı (OECD). <http://www.oecd.org/regional/rural-development/>

Anonim, 2005. Belediye Kanunu. T.C. İç İşleri Bakanlığı. <https://www.mevzuat.gov.tr/#kanunlar>

Anonim, 2014. Türkiye İl/İlçe Bazında Yeter Gelirli Tarımsal Arazi Büyüklükleri. TC. Tarım ve Orman Bakanlığı. <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2014/05/20140515-1.htm>

Anonim, 2015. Göç İstatistikleri, Yerleşim Yerlerine Göre Göç Eden Nüfus (1975-2000). TÜİK. <https://Data.Tuik.Gov.Tr/Kategori/Getkategori?P=Nufus-Ve-Demografi-109&Dil=1>

Anonim, 2018. Ekonomik ve Sosyal İşler Dairesi, Nüfus Bölümü (2018). Dünya Kentleşme Beklentileri:2018 Revizyonu, Çevrimiçi Baskı. Birleşmiş Milletler (UN). <https://population.un.org/wup/Publications/>

Anonim, 2019a. Dünya Kentleşme Beklentileri: 2018 Versiyonu. Birleşmiş Milletler (BM), New York, ST/ESA/SER.A/420. <https://population.un.org/wup/Publications/>

Anonim, 2019b. Kentsel ve Kırsal Sınıflandırmalar. Amerika Birleşik Devletleri (ABD) Tarım Dairesi (USDA). <https://www.ers.usda.gov/topics/rural-economy-population/rural-classifications/what-is-rural/>

Anonim, 2021. Tarım ve Gıda Sürdürülebilirliği. Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü (FAO). <http://www.fao.org/turkey/tr/>

Anonim, 2022. Dünya Kentleşme Beklentileri: 2022 Versiyonu. Birleşmiş Milletler (BM). <https://data.worldbank.org/indicator/SM.POP.NETM?locations=TR>

Anonim, 2023a. Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi Sonuçları. Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK). <https://data.tuik.gov.tr/Kategori/GetKategori?p=nufus-ve-demografi-109&dil=1>

Anonim, 2023b. Dünya Bankası (Dünya Bankası Göstergeleri). <https://data.worldbank.org/indicator/SP.URB.TOTL.IN.ZS?contextual=default>

Anonim, 2023c. Mülki İdare Bölümleri Envanteri. İç İşleri Bakanlığı. <https://www.e-icisleri.gov.tr/Anasayfa/MulkiIdariBolumleri.aspx>

Anonim, 2023d. Tokat İl Özel İdare CBS Haritaları, Tokat İli Köy Nüfus Dağılımı Haritası. Tokat İl Özel İdaresi. <http://tokatozelidaresi.gov.tr/tokat-il-ozel-idare-yol-haritasi>

Anonim, 2023e. Tokat'ta Toprak, Tarım, Su, Coğrafya, Turizm ve Dahası. T.C. Tokat Valiliği. <http://www.tokat.gov.tr/tokatta-tarim-toprak-ve-turizm>

Anonim, 2023f. Sürdürülebilirlik Kavramının Bileşenleri. TERMİNAL. <https://terminal.turkishairlines.com/surdurulebilir-havacilik/>

Anonim, 2023g. Türkiye’de Kırsal Yerleşmeler ve Sınıflandırılması. Eokultv.com. <https://www.eokultv.com/turkiyede-yerlesme-sekilleri/16718>

Anonim, 2023h. Tokat İl Haritası. PAINTMAPS.COM. <https://paintmaps.com/tr/bos-haritalar/74c/Tokat-haritasi-bos-dilsiz>

Anonim, 2023i. Türkiye’de Göç Türleri. Sutori. <https://www.sutori.com/en/story/goc-ve-cesitleri--UzdtJMCswf1kSdFqSP7sXJei>

Apak, E. ve ark., 2021. Kırsal Alanda Yaşayan Yaşlılarda Sosyal Dışlanma: Sosyo-demografik Değişkenlerle İlişkiler. Akademik MATBUAT, 5(2);143-164.

Arı, A., 2003. Taşınmalı İlköğretim Uygulaması Uşak Örneği. Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi, 23(1).

Arslan, F. ve Değirmenci, H., 2016. Çiftçilerin Arazi Toplulaştırma Projesine Bakışı: Kahramanmaraş Türkoğlu İlçesi ve Köyleri. Uludağ Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi, 30(2);23-34.

Arslan, F., 2014. Türkiye’de Sürdürülebilir Doğal Kaynak Kullanımı Arayışlarına Bir Örnek: Yeşil Binalar. Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi, 2(2/1);288-304.

Aşkın, Ö., ve ark., 2013. Kırsal Göçün Ekonometrik Analizi: Yeşilyurt İlçesi Örneği. C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, 14(2);2013.

Ateşok, E., 2023. Ahılı Köyü Geleneksel Tuzlu Testi Yapımının Günümüzdeki Durumu ve Su Analizleri. Uluslararası Sosyal Bilimler Çalışmaları Dergisi, 9(109);5906-5911.

Aydın Can, B., Engindeniz, S., 2017. Kırsal Kesimde Gençlerin İstihdam Sorunları: Türkiye Üzerine Bir İnceleme. Kırsal Kesimde Gençlerin İstihdam Sorunları: Türkiye Üzerine Bir İnceleme. Ed. (Koç et al) in Kayıt Dışı İstihdam ve Ekonomi, Küv Yayınları.

Bal, P. ve ark., 2012. Muhtarların Sosyal-Ekonomik Özellikleri ve Mahalle - Kentsel Sorunlara Yaklaşımları (Isparta Örneği). Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 17(2);17-40.

Barış, S., 2019. 21. Yüzyılda Tokat’ın Ekonomik Görünümü: TR83 ve Türkiye Geneli ile Bir Karşılaştırma. Anemon Muş Alparslan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Dergisi, 7(1);111-124.

- Başer, U. ve ark., 2021. Kırsal Alanda Yoksulluğun ve Gelir Eşitsizliğinin Analizi: Aydın İli Nazilli İlçesi Örneği. Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 9(6);1667-1677.
- Benard, J., 2018. Kırsal Yaşam Kalitesi – Farklı Kırsal Bölgelerde Yoksulluk, Memnuniyet ve Fırsat Yoksulluğu. Avrupa Ülkeleri, 10(2);191-209.
- Berk, A. ve Armağan, S., 2019. Kırsal Alanda Genç Çiftçilerin Sorunları ve Beklentileri; Niğde İli Örneği. Alatarım, 18(1);57-64.
- Berksoy, B., 2018. Sürdürülebilirlik ve Entegre Raporlama Metodolojisinin Sektörel Bazda Karşılaştırmalı Değerlendirilmesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul Işık Üniversitesi, İstanbul, Türkiye.
- Bille, T., ve Storm, H., 2021. Yerel Kalkınma Politikası: Yeni Kültür Evlerinin Göçe Etkisi Var mı? Norveç Örneği. Avrupa Planlama Çalışmaları, 29(8);1556-1577.
- Bircan, H., 2004. Lojistik Regresyon Analizi: Tıp Verileri Üzerine Bir Uygulama. Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 2;185-208.
- Bostan, H., 2017. Türkiye’de İç Göçlerin Toplumsal Yapıda Neden Olduğu Değişimler, Meydana Getirdiği Sorunlar ve Çözüm Önerileri. Coğrafya Dergisi, (35);1-16.
- Bozkurt, Y. ve Ayfer, R., 2018. Göçün Kentleşme Üzerindeki Etkisi: Kütahya İl Örneği. Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, (57);144-162.
- Bulut, M., 2017. Sivas İlbeyli Köy Odaları. Marmara Türkiyat Araştırmaları Dergisi 4, sy:1(Ağustos 2017);13-31.
- Büyükyılmaz, Y., 2017. Kırsal Göçün Nedenleri ve Sosyo - Ekonomik Etkileri: İstanbul, Küçükçekmece Örneği. (Yüksek Lisans Tezi), Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul Gelişim Üniversitesi, İstanbul, Türkiye.
- Callicott, J. ve Mumford, K., 1997. Bir Koruma Konsepti Olarak Ekolojik Sürdürülebilirlik. Koruma Biyolojisi, 11;32-40.
- Camagni, R. ve ark., 1998. Sürdürülebilir Şehir Politikasına Doğru: Ekonomi-Çevre Teknoloji Bağlantısı. Ekolojik Ekonomi, Cilt: 24(1);103-118.
- Colantonio, A., ve Dixon, T., 2011. Kentsel Dönüşüm ve Sosyal Sürdürülebilirlik: Avrupa Şehirlerinden En İyi Uygulama. Gayrimenkul Sorunları. Wiley-Blackwell, Chichester, ss:317.
- Çağlayan, C. ve ark., 2020. Genç Çiftçi Programının Hayvan Yetiştiricileri Açısından Değerlendirilmesi: İzmir İli Örneği. Ege Üniv. Ziraat Fak. Dergisi, Özel Sayı:107-117.

Çalışır Hovardaoğlu, S., 2021. Köy Kanunu Uygulamaları ve Köy Gezileri Çerçevesinde Kayseri Köy Merkezlerinde Modernleşme (1923- 1945), CTAD, 17(33);161-190.

Çelenk, M., 2020. Yoksulluğun Kırdaki Görünümleri: Ordu İlinde Yalnız Yaşayan Yaşlılar. Sosyal, Beşeri ve İdari Bilimler Dergisi, 6(34);2104-2109.

Çetinkaya, M. ve Üzümcü, M., 2021. Taşımali Eğitim Üzerine Yapılan Çalışmaların İncelenmesi. Siirt Eğitim Dergisi, 1(2);1-16.

Çiçek, A. ve Ayyıldız, M., 2019. Gelişmişlik Açısından İki Farklı Yöredeki Tarım İşletmelerinin Yapısı ve Gelecekteki Durum Tahmini: Tokat İli Merkez İlçe Örneği. SETSCI, 4(8);303-306.

Çubuk, A., 2019. 1844-45 Tarihli Temettuat Defterlerine Göre Hüdavendigâr Vilayeti Harmancık Kazasına Bağlı Cenubta (Güney) Bulunan Köylerin Sosyo-Ekonomik Yapısı. (Yüksek Lisans Tezi), Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kütahya Dumlupınar Üniversitesi, Kütahya, Türkiye.

Davulcu, M., 2015. Antalya’da Demircilik ve Bıçakçılık Mesleklerine Dair Tespit ve Değerlendirmeler. Kalemisi, 2015, Cilt 3, Sayı 6.

Demir Avcı, Y., Gözümlü, S., 2018. Kırsal Alanda Yaşayan Yaşlılar için Sağlık Hizmeti Sunum Modelleri ve Tele-Sağlık. TJFMPC, 12(1);56-67.

Demirtaş, S., 2019. Göç ve Değişim: Antalya İlinde Yaşayan Ahıska Türkleri Örneği. (Yüksek Lisans Tezi), Sosyal Bilimler Enstitüsü, Karabük Üniversitesi, Karabük, Türkiye.

Dinç, B., 2021. Türkiye’de Yaşlıların İç Göç Hareketlerine Katılımı ve Uyum Becerilerinin İncelenmesi. Türkiye Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi, 5(2);120-139.

Elagöz, Z., 2022. Eğitim Yöneticileri ve Öğretmenlerin Taşımali Eğitim Kapsamındaki Öğrencilerin Eğitim Öğretim Motivasyonlarını Artırıcı Çalışmalarının Öğrenci Başarısına Etkisinin İncelenmesi. Uluslararası Akademik Sosyal Kaynaklar Dergisi, 7(39);766- 776.

Elçiçek, Z. ve Kaplan, U., 2021. Taşımali Eğitim Uygulamalarına Yönelik Öğretmen Değerlendirmeleri. Iğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Sayı:27;202-219.

Eraslan, A., 2009. Antakya ve Çevresinde El Zanaatları. Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 6(12);373-402.

Eren Yalçın, G. ve ark., 2020. Gaziantep ve Şanlıurfa’da Genç Çiftçi Hibe Desteğinden Yararlanan Çiftçilerin Tarımını Sürdürme Eğilimi. Türkiye Tarım-Gıda Bilimi ve Teknolojisi Dergisi, 8(3);526-530.

- Eren Yalçın, G. ve Öcal Kara, F., 2016. Kırsal Göç ve Tarımsal Üretime Etkileri. Harran Tarım ve Gıda Bilimleri Dergisi, 20(2);154-158.
- Ergün, A. ve Oruç, E., 2021. Kırsal Alanda Kahvehane Alışkanlığı: Tokat İli Merkez İlçe Örneği. Gaziosmanpaşa Bilimsel Araştırma Dergisi, 10(3);242-255.
- Ergün, A., 2017. Kırsal alanda Kahvehanelerin Rolü: Tokat İli Merkez İlçe Örneği. (Yüksek Lisans Tezi), Fen Bilimleri Enstitüsü, Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Tokat, Türkiye.
- Ertekin, C. ve ark., 2021. Türkiye’de Tarımsal Mekanizasyona Bir Bakış. Yüzüncü Yıl Üniversitesi Tarım Bilimleri Dergisi, 31(3);786-798.
- Freeman, C. ve Soete, L., 2004. Yenilik İktisadı. Ergün Türkcan (Çev.), 5. Basım. Tübitak Akademik Dizi.
- Gedik, Y., 2020. Sosyal, Ekonomik ve Çevresel Boyutlarla Sürdürülebilirlik ve Sürdürülebilir Kalkınma. Uluslararası Ekonomi Siyaset İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi, Cilt:3, Sayı:3, Yaz-2020.
- Gilman, R., 1992. Sürdürülebilirlik: Hareketin Durumu. Bağlam Enstitüsü, ABD.
- Gujarati, D., 2010. Temel Ekonometri. Literatür Yayıncılık, İstanbul.
- Güler, N. ve ark., 2016. Kırsal Alanda Yaşlanma: Sivas/Türkiye’de Yaşam Kalitesi ve İlişkili Faktörler. Türk Geriatri Dergisi, 19(4);245-252.
- Güler, Z. ve ark., 2015. Arafta Kalan Yaşlılar: Kırdan-Kente Göç’ün Yaşlılara Etkisi. İstanbul Sosyoloji Araştırmaları Dergisi (52).
- Gülmez, E., 2020. İlkokullarda Taşınmalı Eğitim Uygulamasına Yönelik Görüşler (Denizli İli Buldan İlçesi Örneği). Milli Eğitim Dergisi, 49(228);437-461.
- Günsoy, G. ve Tekeli, S., 2015. Nüfusun Yaşlanması ve Ekonomik Büyüme İlişkisi: Türkiye Üzerine Bir Analiz. Amme İdaresi Dergisi, Cilt:48;35-87.
- Günşen, H., 2012. Orman Köylerinde İç Göçleri Etkiyen Faktörler (Bartın Kastamonu Örneği). (Doktora Tezi), Fen Bilimleri Enstitüsü, Bartın Üniversitesi, Bartın, Türkiye.
- Güreşçi, E., 2016. Kırsal Göçün Sonuçları ve Fırsatları. XII. Ulusal Tarım Ekonomisi Kongresi, 25-27 Mayıs, 2016, Isparta, Türkiye.
- Güreşçi, E., 2022. Kırsal Göçün Temel Nedenleri Üzerine Bir Araştırma: Türkiye Örneği. Pearson Dergisi, 7(18);265-275.
- Güven, S., 2016. Göç, Çevre ve İletişim. ISEM2016, 3. Uluslararası Çevre ve Ahlak Sempozyumu, 4-6 Kasım 2016, Alanya, Türkiye.

Hair, J. ve ark., 2006. Çok Değişkenli Veri Analizi (6. baskı).

Hapzi, A. ve ark., 2015. Hayber Pakhtunkhwa-Pakistan'ın Kırsal Alanlarında Kırsal-Kentsel Göçün Nedenleri ve Etkileri. Sanat ve Sosyal Bilimler Dergisi, 6;5.

Hayta, A., 2009. Sürdürülebilir Tüketim Davranışının Kazanılmasında Tüketici Eğitiminin Rolü. Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi,10(3);143-151.

Hidayat, R. ve ark, 2022. Köylülerin Mesafeye Bağlı Göç Niyeti: Endonezya'da Kent Çevresi ve Uzak Köyler Üzerine Karşılaştırmalı Bir Çalışma. İdari Bilimler, 12;48.

Hocaoğlu, B., 2015. Yer şekillerinin Kırsal Yerleşim Dokusu Üzerindeki Etkilerine Bir Örnek Olarak Tire İlçesi Köyleri. Cihannüma Tarih ve Coğrafya Araştırmaları Dergisi 1(1);115-24.

Hoşkara, E., 2007. Ülkesel Koşullara Uygun Sürdürülebilir Yapım İçin Stratejik Yönetim Modeli. (Doktora Tezi), İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul, Türkiye.

Işıkoğlu, P., 2023. Yaşlılıkta Sosyal Sorunlar ve Mekân: Kır/Kent Bağlamında Bir Değerlendirme. Uluslararası Sosyal Bilimler Çalışmaları Dergisi, 9(108);5429-5441.

İlter, M., 2019. Kırsal Kalkınmada Tarım ve Hayvancılığın Kırsal Yoksulluğu Azaltmadaki Etkileri "Yatağan'ın Sosyo-Ekonomik Yapısı ve Tarımsal Nitelikleri". Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi, 19(44);629-654.

Jimerson, L., 2007. Ağır Çekim: Batı Virginia'daki Birleştirilmiş Bölgelerde Okul Otobüsüyle Seyahat. Kırsal Okul ve Toplum Güveni.

Karahan Uysal, Ö., 2015. Manisa İli Yunt Dağı Köylerinde Çiftçilerin Tarımsal Üretime Yaklaşımlarını Etkileyen Faktörlerin Analizi. Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırmaları Dergisi, 16(35);76-99.

Karakaya, H., 2020. Türkiye’de Göç Süreci ve Suriye Göçünün Etkileri. Fırat Üniversitesi. İİBF Uluslararası İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi Cilt:4, Sayı:2, 2020.

Karaman, F., 2021. Dini Sosyalleşmede Cami Etkisi: Terme Örneği. (Yüksek Lisans Tezi), Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara Üniversitesi, Ankara, Türkiye.

Kaya Erten, İ. ve ark., 2014. Göçle Gelen Ailelerin Sağlıkla İlgili Bazı Davranış ve Görüşlerinin Saptanması. HUEMFAD, 1(3);35-46.

Kayan, A. ve Mardinli, İ., 2020. Kentleşme-Sosyal Değişme ve Ekonomik Gelişme İlişkisinin Değerlendirilmesi. G.Ü. İslahiye İİBF Uluslararası E-Dergi, 4(4);256-271.

Kayhan, İ. ve 2017. Kırklareli İli Tarım İşletmelerinin Tarımsal Yapısı ve Mekanizasyon Düzeyi. Türk Tarım ve Doğa Bilimleri Dergisi, 4(3);263-270.

Keleş, Ş. ve ark., 2015. Sosyal Sermayenin Kırsal Alanda Yaşama İsteği Üzerinde Etkisi: Erzurum Kırsal Alanında Bir Araştırma. Sosyal Bilimlerde Yeni Uluslararası Sorunlar, 1(1);91-116.

Keopasith, T. ve Neng, S., 2020. Kırdan Kente Göçün Kırsalda Yaşayanların Ekonomik Durumuna Etkileri: Lao PDR Borikhan Bölgesinden Gözleme Dayalı Bulgular. Uluslararası İşletme ve Sosyal Bilimler Araştırma Dergisi (2147- 4478), 9(6);154-160.

Khaleel A. ve Ngah I., 2013. Nüfus Yoğunluğu Bağlamında Kırsal Toplulukların Sürdürülebilirliğini Anlamak: Şeklave, Kürdistan, Irak'a İlişkin Bir Örnek Olay İncelemesi. Sürdürülebilirlik Bilimi ve Yönetimi Dergisi, 8(2);254-267.

Klarin, T., 2018. Sürdürülebilir Kalkınma Kavramı: Başlangıçtan Güncel Sorunlara. Sorunlara Zagreb Uluslararası Ekonomi ve İşletme İncelemesi, 21(1);67-94.

Kocaman, B. ve Yanık, R., 2013. Kırsal Yerleşimlerde Göç İsteğinin Belirlenmesine Yönelik Bir Çalışma. Alinteri Tarım Bilimleri Dergisi, 23(2);29-34.

Kocaoğlu, M. ve Sert, S., 2018. Kentsel Sürdürülebilirlik Kavramı ve Kentsel Sürdürülebilirliğin Sağlanmasında Kent Konseylerinin Rolü Üzerine Bir Değerlendirme. Stratejik Kamu Yönetimi Dergisi, 4;8, Aralık, 2018.

Koç, İ. ve Saraç, M., 2018. Türkiye’de Yaşlı Göçünün Büyüklüğünün ve Yönünün Değişimi. Yaşlılık Çalışmaları Dergisi (Senex), 2(2);19-37.

Köse, N. ve Erkan, N., 2021. Türkiye’de 65 Yaş Üstü Nüfusun Yaşlı Yığılması Konusunda Farklılık Gösteren İllere Göre Yaşam Kalitesinin İncelenmesi. MEGARON, 16(1);129-142.

Krueger, R., 1994. Odak Grupları: Uygulamalı Araştırma İçin Pratik Bir Kılavuz. Londra: SAGE.

Küçük, M., 2016. Kırsal Alanlarda Yaşlı Yerel Halkın Karşılaştığı Sorunlar: Konya İli Derebucak İlçesi Üzerine Bir İnceleme. Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 18(1);29-48.

Küçükoğlu, S. ve Türkoğlu, H., 2021. Kırsal Yerleşmelerde Yaşam Kalitesinin Ölçülmesi İçin Bir Yöntem Önerisi: Bursa Köylerinden Örnekler. PLANLAMA, 31(1);47-62.

Mavioğlu, M. ve Çobanoğlu, F., 2019. İzmir Yöresindeki Üreticilerin Mekanizasyon Düzeylerinin Belirlenmesi Üzerine Bir Araştırma. Adnan Menderes Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi, 16(1);19-26.

McKenzie, S., 2004. Sosyal Sürdürülebilirlik: Bazı Tanımlara Doğru. Güney Avustralya Üniversitesi: Adelaide, Avustralya, 2004.

Melesse, B. ve Nachimuthu, K., 2017. Etiyopya'da Kırsal-Kentsel Göçün Nedenleri ve Sonuçları Üzerine Bir Araştırma. Uluslararası Bilimsel ve Araştırma Yayınları Dergisi, 7(4);37-42.

Morelli, J., 2011. Çevresel Sürdürülebilirlik: Çevre Uzmanları İçin Bir Tanım. Çevresel Sürdürülebilirlik Dergisi, 2011;1(1).

Mucan, B. ve ark., 2016. Yöneticilerde Sürdürülebilirlik Algısı ve Firma Uygulamalarına Yönelik Değerlendirme. Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi, 12(2);57-72.

Muroishi, M. ve Yakita, A., 2022. Kentleşme ve Nüfus Daralması. Mekânsal ve Kaynak Bilimlerinde Mektuplar, 15(15);543-553.

Ohring, G. ve ark., 2009. Radyasyon ve Ozon. Amerikan Meteoroloji Derneği Bülteni, 90(11);1669-81.

Onsekiz, D., 2022. Antalya İli Finike İlçesi Muhtarlarıyla Görüşmeler: Kentsel Hizmetler, Altyapı Sorunları, Büyükşehir Eklemlenmenin Etkileri. Euroasia Matematik, Mühendislik, Doğa ve Tıp Bilimleri Dergisi, 9(25);44-59.

Oral, B. ve Çetinkaya, F., 2017. Sosyolojik Bir Olgu Olarak Göç, Tanımı, Nedenleri ve Göç Kuramları. Türkiye Klinikleri Halk Sağlığı-Özel Konular, 3(1);1-8.

Ozmehmet, E., 2008. Dünyada ve Türkiye’de Sürdürülebilir Kalkınma Yaklaşımları. Yaşar Üniversitesi, E-Dergisi, 3(12);1853-1876.

Öncü, R., 2022. Türkiye’de Tarımın Durumu, Sorunları ve Çözüm Önerileri. (Yüksek Lisans Tezi), Fen Bilimleri Enstitüsü, Bursa Uludağ Üniversitesi, Bursa, Türkiye.

Özbay, F. ve Gör, K., 2020. Türkiye’de Bölgeler Arasında Gerçekleşen İç ve Çeken Faktörlerin Etkisiyle Gerçekleşen İç Göç Üzerindeki Değerlendirme. Atlas Dergisi, 6 (36);1162-1172.

Özcan, E., 2017. Çağdaş Göç Teorileri Üzerine Bir Değerlendirme. İş ve Hayat, 2(4);183-215.

Özdemir, G., 2021. Sivas İli Manda İşletmelerinde Karma Üretim Durumunun ve Yetiştirici Eğitim Gereksinimlerinin Belirlenmesi. Dicle Üniversitesi, Veteriner Fakültesi Dergisi, 14(2);107-112.

Özdemir, L. ve Orhan Polat, C., 2016. Kırsal Alanlarda Sürdürülebilir Kalkınma İçin Göçün Önlenmesinde Yaygın Formal Eğitim Önerisi: Bir Pilot Araştırma. Uluslararası Avrasya Ekonomileri Konferansı, 2016.

Özel, O., 2019. Türkiye’ de Tarım Destekleri ve Sosyal Sermaye İlişkisi: Konya Bölgesinde Ampirik Bir Çalışma. (Yüksek Lisans Tezi), Sosyal Bilimler Enstitüsü, Necmettin Erbakan Üniversitesi, Konya, Türkiye.

- Özkan, A., 2016. Türkiye Tarımında Yaşanan Sorunlar ve Alternatif Tarımsal Üretim Anlayışlarının Değerlendirilmesi. Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt: 19, Sayı: 35, Haziran, 2016.
- Öztürk, H. ve Kaymak, T., 2014. İlkokul ve Ortaokullarda Öğrenim Gören Öğrencilerin Velilerinin Taşınmalı Eğitime İlişkin Görüşleri. KSÜ Sosyal Bilimler Dergisi, 11(2);205-224.
- Öztürk, M., 2016. Köy ve Kasabalarda Görev Yapan Öğretmenlerin Mesleğin İlk Yılında Yaşadıkları Güçlükler. İlköğretim Online, 15(2);378-390, 2016.
- Pak, D. ve ark., 2018. Sosyal Sürdürülebilirlik Bağlamında Türkiye’de Sığınmacı Ve Mülteci Sorunsalı. Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, Cilt:11, Sayı:56.
- Rosen, M., 2018. Sürdürülebilirlik için Sorunlar, Kavramlar ve Uygulamalar. Glokalizm: Kültür, Politika ve İnovasyon Dergisi, 3,1-21.
- Ruckelshaus, W., 1989. Sürdürülebilir Bir Dünyaya Doğru. Bilimsel Amerikalı, 261(3);166-175.
- Rüzgar, İ., 2022. Tarım Turizmi ve Tarım Turizmi İçin Takas (TATUTA) Uygulamaları: Doğu Anadolu Bölgesi Örneği. (Yüksek Lisans Tezi), Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Batman Üniversitesi, Batman, Türkiye.
- Sağlam, F. ve Boz, İ., 2023. Kırsalda Yaşayan Çiftçilerin Yaşam Memnuniyeti ve Gelecek Beklentisi: Çorum İli Kargı İlçesi Örneği. MAS JAPS, 8(2);403-411.
- Sarıçiçek, K., 2019. Kır Hayatı ile Kent Hayatı Arasındaki Göç İlişkisi. Akademik Değer Çalışmaları Dergisi (JAVStudies).
- Scott, M., 2001. Uygulamalı Lojistik Regresyon Analizi. Sage Üniversitesi Makalesi, 2001;67-90.
- Sezgin, A. ve Yolcu, T., 2016. Göç İle Gelen Uluslararası Öğrencilerin Sosyal Uyum ve Toplumsal Kabul Süreci. Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi, 4(7);417-436.
- Sezik, M., 2019. Vaatler ve Sloganlarla Muhtarlık Yarışları: 2019 Yerel Seçimleri Broşür Çözümlemesi. Türkiye Çalışmaları - Sosyal Bilimler, 14(5);2501-2513.
- Sidekli, S. ve ark., 2015. Köyde Öğretmen Olmak: Birleştirilmiş Sınıf. Trakya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Dergisi, 17(1);311-331.
- Stephenson, B., 2008. İkili Yanıt ve Lojistik Regresyon Analizi. <https://pages.stat.wisc.edu/~mchung/teaching/MIA/reading/GLM.logistic.Rpackage.pdf>
- Suluk, S., 2021. Sürdürülebilir Kalkınma G7 Ülkelerinin Ekonomik Büyüme, Doğrudan Yabancı Yatırımlar ve Çevre Kirliliği Açısından İncelenmesi (1991-2014). (Doktora

Tezi), Sosyal Bilimler Enstitüsü, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Nevşehir, Türkiye.

Şahin H. ve ark., 2018. Göç Kararında Kadın İradesinin Belirleyiciliği: Genç Kızların Köyden Kente Göç Etme Fırsatına Çevirmesi. Sosyal Politika Konferansları Dergisi , İstanbul Üniversitesi, İktisat Fakültesi, (75);211-235.

Şahin, H., 2015. Türkiye’de İç Göçün Sosyo-Ekonomik Dinamikleri: Ağrı İli Örneği. (Doktora Tezi), Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya Üniversitesi, Sakarya, Türkiye.

Şavran, T., 2014. Sağlıkta Toplumsal Cinsiyet Eşitsizlikleri: Eskişehir’de Kırsal ve Kentsel Alanlarda Kadın Sağlığı. Fe Dergi 6(1);98-116.

Şen, H. ve ark., 2018. Sürdürülebilirlik Üzerine Tarihsel ve Güncel Bir Perspektif. Ekonomik Yaklaşım, 29(107);1-47.

Şengür, M. ve Şengür, S., 2020. Gelir ve Kırsal Alanın Eğitime Etkileri. Gökbilim, Ekonomi, İşletme ve Siyasi Araştırmalar Dergisi, 7(1);10-24.

Şenol, E., 2019. Yozgat İli Nüfusunun Yaş Yapısı. I. Uluslararası Bozok Sempozyumu Bildiri Kitabı, Nisan 2019.

Şimşek, A., ve Büyükkıdık, S., 2016. Öğretmen ve Öğrenci Görüşleriyle Taşınmalı Eğitim Uygulaması Değerlendirilmesi: Bozova İlçesi Örneği. İlköğretim Online, 16(1).

Tabachnick, B. ve Fidell, L., 2001. Çok Değişkenli İstatistiklerin Kullanımı. Allyn ve Bacon, Boston.

Tambi, M. ve ark., 2020. Kırdan Kente Göç ve İşsizlik Eğilimi. AFEBİ Ekonomi ve Finans İncelemesi (AEFR), 5(1);16-29.

Tan Z., 2017. Farklılıkları Bir Arada Yaşatmada Camilerin Önemi ve Yeni Mabet Dilinin İnşası. Yalova Sosyal Bilimler Dergisi, Yıl:2017, Sayı:15.

Taş, B., 2016. Türkiye’de Coğrafi Bakış Açısıyla Köy Kavramı, TÜCAUM Uluslararası Coğrafya Sempozyumu, 13-14 Ekim 2016, Ankara.

Taş, D., 2019. Ekonomik, Sosyo-Kültürel ve Mekansal Boyutlarıyla Suriyeli Mülteciler: Elazığ Örneği. (Yüksek Lisans Tezi), Fen Bilimleri Enstitüsü, Necmettin Erbakan Üniversitesi, Konya, Türkiye.

Tay, L., 2018. Gülşehir-Gümüşkent Köy Odası. 3. Uluslararası Akdeniz Sanat Sempozyumu Kültürel Mirasın Korunması ve Yaşatılması Sempozyumu-Sergi, Antalya, Türkiye, 24 -25 Nisan 2018, 1(1);243-252.

Terzi, O. ve Artukoğlu, M., 2021. Üreticilerin Gelir ve Finans Durumları, Alternatif Finans Önerileri Üzerine Bir Araştırma. Ege Üniv. Ziraat Fak. Dergisi, 58(3);445-455.

- Toros, A., 2008. Sorunlu Bölgelerde Göç. Global Strateji Enstitüsü, Ankara.
- Torun Kayabaşı, E., 2020. Tarımsal Yayım'da Hedef Kitle ve Tarımsal Yayımcının Özellikleri. Çalışma ve Toplum, 3(66);1365-1386.
- Tümer, E. ve ark., 2019. Çiftçilerin Tarım Sigortası Yaptırma İsteekliliği: Konya İli Ilgın İlçesi Örneği. KSÜ Tarım ve Doğa Dergisi, 22(4);571-576.
- Türk, D. ve ark., 2014. Kahramanmaraş Çimen Dağı-Uludaz Tepesi'nde Yayılış Gösteren Uğur Böceklerine Yönelik Doğa Koruma Yönetimi Önerileri. II. Ulusal Akdeniz Orman ve Çevre Sempozyumu, 22-24 Ekim 2014, Isparta.
- Türkan, O., 2021. Kentsel ve Kırsal Nüfus Tespiti Sorunu: Adana ve Osmaniye İli Örneği, Coğrafi Bilimler Dergisi, 19(2);368-404.
- Ünsal, H., 2022. Göç ve Aile: Göçün Aile Üzerindeki Etkileri. Uluslararası Psiko-Sosyal Eğitim Araştırmaları Dergisi, 2(3);84-93.
- Vaishar, A. ve ark., 2018. Kırsal Yaşam'ın Kalitesi. Avrupa Kırsalı, 10 (2);180-190.
- Yakar, M. ve Özgür, E., 2022. Coğrafya Önemlidir!: Nüfus Yaşlanmasına Mekânsal Bir Perspektiften Bakmak. Yaşlılık Çalışmaları Dergisi, 5(2);3-29.
- Yalçıntaş, D. ve ark., 2021. Türkiye'de Sürdürülebilirlik Konusunda Yazılan Lisansüstü Tezlerin İçerik Analizi ile İncelenmesi. Pazarlama İçgörüsü Üzerine Çalışmalar, Cilt:5.
- Yanbakar, E. ve ark., 2023. Taşınmalı Eğitim Yapılan İlkokul ve Ortaokullarda Yönetici ve Öğretmenlerin Karşılaştığı Sorunlar. Spor, Eğitim ve Çocuk (SEÇ), 3(1);1-27.
- Yaş, H. ve Güler, T., 2016. Kır-Kent Ayrımı Görünümlerinin Havsa Örneğinde İncelenmesi. Marmara Üniversitesi Öneri Dergisi, 12(46);1-20.
- Yavuzarslan, H. ve ark., 2019. Taşınmalı Eğitime Yönelik Öğrenci Görüşleri: Bartın İl Merkezi Örneği. Bartın Üniversitesi Eğitim Araştırmaları Dergisi, 3(1);1-11.
- Yeni, O., 2014. Sürdürülebilirlik ve Sürdürülebilir Kalkınma: Bir Yazın Taraması. Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 16;181-208.
- Yıldırım, F. ve ark., 2018. Türkiye'de Kırsal Alanda Aktif Yaşlanmanın Belirleyicisi Olarak "Sosyal Hizmetler". Sosyal Bilimler Çalışmaları, 4(21);3141-3151.
- Yılmaz, C., 2010. Giresun'un Bulancak İlçesi Kırsal Kesiminde Nüfus Hareketlerinin Nedenleri, Yönü ve Başlıca Özellikleri. Türk Dünyası Dergisi, 2(1);147-160.
- Yılmaz, M., 2015. Türkiye'de Kırsal Nüfusun Değişimi ve İllere Göre Dağılımı (1980-2012). Doğu Coğrafya Dergisi, 20(33);161.

Yoloğlu, A. ve Zorlu, F., 2020. Türkiye’de Kırsallığın ve Kırsal Alanların Tanımlanması: Bir Yöntem Denemesi. Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 3(2);145-176.

Yulafcı, A., 2014. Samsun İlinde Kırsal Göçün Sebepleri ve Tarıma Etkileri, Çankırı Karatekin Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 6(1);699-722.

Yurtbakan, E. ve Altun, T., 2018. Taşınalı Eğitimle Öğrenim Gören Öğrencilerin Başarılarına İlişkin Eğitimcilerin Görüşleri. Uluslararası Bilimsel Araştırmalar Dergisi, 3(2);703-768.

Yurtaş, Z. ve ark., 2007. Kırsal Sosyoloji. Atatürk Üniversitesi Ziraat Fakültesi Yayınları, Erzurum.

7. EKLER

Senaryo kapsamında bireylere gösterilen görseller

Kaynak:

Kaynak:

Kaynak:

Kaynak:

8. ÖZGEÇMİŞ

